

Excavacions arqueològiques de salvament a la necròpoli Alt-Medieval de Rocabruna

Alícia Estrada, Pere Izquierdo, Eulàlia Sintas Martínez

Avís legal

Aquesta obra està subjecta a una llicència Reconeixement-NoComercial-SenseObresDerivades 2.5 de Creative Commons. Se'n permet la reproducció, distribució i comunicació pública sempre que se'n citi el titular dels drets i no se'n faci un ús comercial. No es pot alterar, modificar o generar una obra derivada a partir d'aquesta obra. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/es/legalcode.ca>.

ROCABRUNA 1990

Coordinació dels treballs i de la memòria:
Pere Izquierdo

Direcció dels treballs:
Alicia Estrada, Pere Izquierdo i Eulàlia Sintas

Participaren en l'excavació:
Manel Alonso, Miguel Bermúdez, Cosme Caravaca, Núria Castellano,
Salvador Català, Juan García, Joaquín Malrás, Tomás Marto,
Maria Jesús Moreno, José Mostazo, Jordi Nadal, Josep Querol,
José Ramon Romero, Miguel Sánchez i Mariano Sances

Estudi geològic i paleontològic:
Enric Ferrer i Josep Querol

Estudi paleoantropològic:
Oriol Mercadal

Documentació:
Alicia Estrada, Pere Izquierdo, Maria Jesús Moreno i Eulàlia Sintas

Estudi del material ceràmic:
Pere Izquierdo i Eulàlia Sintas

Topografia, Dibuix i Deliniació:
Pere Izquierdo i José Ramón Romero

Reproducció de la inscripció:
Jordi Soler

Coordinació administrativa:
Alberto Hernández i Antoni Velasco

Correcció lingüística i assessorament:
Manel Alonso

MUSEU DE GAVÀ

EXCAVACIONS ARQUEOLÒGIQUES DE SALVAMENT A LA NECROPOLI ALT-MEDIEVAL DE ROCABRUNA (GAVÀ) - 1990

ÍNDEX	p.5
INTRODUCCIÓ	p.7
Agraïments	p.9
I. SITUACIÓ DEL JACIMENT	p.10
Context geològic	p.11
Geologia del Turó de Rocabruna (per E.Ferrer i J.Querol)	p.14
Entorn geogràfic	p.16
Reconstrucció paleoambiental	p.18
Context històric i arqueològic	p.20
Marc cronològic del jaciment	p.25
II. OBJECTIUS I METODOLOGIA DE LA INTERVENCIÓ	p.29
Objectius	p.29
Metodologia	p.31
Desenvolupament dels treballs arqueològics	p.38
III. ESTRUCTURES	p.63
La pedrera	p.63
Les tombes: descripció i aproximació cronològica	p.67
Les mines 1 i 2	p.87
IV. MATERIALS	p.87
Metodologia de l'estudi	p.87
Ceràmica	p.89
Materials de construcció	p.101
Minerals i escories	p.101
Altres materials	p.102
V. ESTUDI ANTROPOLÒGIC (per J.O.Mercadal)	p.105
Individu de la tomba 1	p.105
Individu de la tomba 2	p.113
Altres restes d'individu adult trobades a la tomba 1	p.117
Restes diverses: individus 4 al 8	p.118
Conclusions de conjunt	p.128

VI. LA INSCRIPCIÓ SEPULCRAL D'ONRADO	p.129
Característiques epigràfiques	p.130
El text, estructura i paral·lels	p.132
Conclusions	p.133
VII. EL TERME D'ERAMPRUNYÀ I ROCABRUNA DURANT L'ALTA EDAT MITJANA	p.139
Fonts documentals	p.139
Una aproximació al terme d'Eramprunyà (ss.X-XI)	p.142
Els habitants del terme i els monestirs de Castelldefels i de Sant Cugat	p.149
El problema de l'ermita de Sant Martí	p.155
VIII. VALORACIÓ I PERSPECTIVES FUTURES DEL JACIMENT	p.159
ANNEXOS	p.161
ANNEX I Fitxes i inventaris de les U.E.	p.163
ANNEX II Fitxes i mesures de les tombes	p.211
ANNEX III Documents del Cartulari de Sant Cugat que fan referència a llocs del terme d'Eramprunyà	p.217
Resum dels documents	p.217
Index toponímic	p.225
Index onomàstic	p.230
ANNEX IV Necròpolis alt-medieval emprades en la recerca de paral·lels	p.233
ANNEX V Itineraris de les darreries del segle XIX i de principis del XX al castell d'Eramprunyà	p.237
ANNEX VI Activitats de difusió	p.239
ANNEX VIII Proposta de reglamentació urbanística del sector	p.243

INTRODUCCIO

El turó de Rocabrúna és una elevació que arriba als 268 metres sobre el nivell del mar, situada al nord-oest del nucli urbà de Gavà, a tocar de la carretera de Begues, Olesa de Bonesvalls i Avinyonet, que comunica directament la costa del Llobregat i el Penedès a través del massís de Garraf. Actualment, la seva erola està ocupada, en gran part, per residències unifamiliars que integren la urbanització anomenada "Zona Residencial Nostra Senyora de Brugués", així com per un edifici d'apartaments.

La necròpolis alt-medieval de Rocabrúna fou descoberta casualment a l'inici dels anys seixanta, quan el senyor Santiago de Zuloaga, llavors propietari del turó, hi inicià obres d'urbanització per construir l'esmentada Zona Residencial. En obrir el carrer actualment anomenat de can Mas, la quantitat d'ossos humans remoguda fou tan gran que alguns testimonis orals¹ descriuen una quantitat de restes gairebé superior a la mateixa terra.

De fet, es tractava d'un re-descobriment, perquè l'existència en aquest lloc de restes humanes és ja esmentada per un vicari de sant Pere de Gavà de primers de segle, Joan Baranera, que les atribuï a la Guerra dels Segadors i les va associar a unes restes de murs que identificava com una antiga ermita dedicada a Sant Martí. En aquesta memòria hi ha un capítol on tornem sobre les dades d'aquesta troballa i sobre la recerca documental que ha motivat.

Malgrat haver estat publicada², la necròpolis fou parcialment destruïda per l'obertura del carrer, que segons sembla arrasà nombrosos enterraments individuals en fossa tapats amb lloses, orientats aproximadament de nord-oest a sud-est. Enterraments del mateix tipus van ser localitzats, posteriorment, en construir l'edifici d'apartaments i les cases dels senyors Margenat, Prades i Soro. Encara avui és possible observar algunes restes òssies humanes, trinxades, en algun dels jardins d'aquestes cases. En un sol cas s'observà la presència d'una llosa lateral que feia una mena de cista, tancada per l'altra banda per la roca retallada.

Aproximadament en el lloc on avui hi ha l'accés inferior al jardí de can Margenat, es localitzà cap a l'any 1962 una inscripció funerària, que fou traslladada a la veïna masia de can Mas, residència del promotor, el qual la féu encastar en el mur de la capella. Es tracta d'una inscripció feta en una placa de marbre blanc, aparentment no gaire gruixuda, de 42 per 31 centímetres, trencada i enganxada amb ciment a la paret. És escrita amb caràcters capitals llatins molt

¹Agraïm particularment la informació oral que ens han ofert amablement els senyors Soro, Josep Antoni Cartoixà, Josep Comas, Pasqual Paulo, Higin Prades i Baldiri Esteve, veïns de la urbanització).

²BARANERA, J.: *Historia de Ntra. Señora de Brugués*, Barcelona, 1922.

angulosos, de tipus carolingi. Correspon a un individu anomenat Onrado, mort l'any 945. Es una peça insòlita, pel fet que les làpides sepulcral del segle X conegudes a Catalunya són molt escases i pertanyen gairebé totes a personatges lligats a la classe dominant i, en particular, a la família comtal.

A l'inici de l'any 1989, el senyor Pasqual Paulo, constructor de Cornellà de Llobregat, informà el Museu de Gavà que se li havia encarregat la construcció d'un xalet en un dels solars lliures adjacents a la zona de troballes, xalet que no va arribar a realitzar-se a causa de la defunció del propietari. Aquest solar ha passat a altres mans, però es manté projecte de construir després que la prospecció arqueològica realitzada ha permès determinar que probablement no hi queden enterraments. Un altre permís de construcció fou sol·licitat a l'Ajuntament pel propietari d'un altre solar proper, pocs mesos abans de l'inici de l'actuació arqueològica. Finalment, el sector on hi ha les boques de mina és afectat pel "Pla parcial can Mas", de promoció privada i pendent de l'aprovació municipal.

Aquests projectes motivaren que el Museu de Gavà informés el Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, que hi envià el cap de la Secció d'Inspecció Tècnica i Programació, el qual es mostrà d'acord en què hi havia la necessitat urgent d'actuar-hi. No obstant això, la creació de l'Equip d'Intervencions Arqueològiques del Museu de Gavà dins el Pla d'Ocupació de l'INEM per a l'any 1990 va permetre que l'actuació es realitzés des del mateix Museu, entre els dies 29 de juliol i 30 de setembre d'aquest any.

Agraïments

L'excavació arqueològica de salvament a la necròpolis de Rocabruna ha estat possible gràcies a la col.laboració inestimable de:

Sara ALIAGA
Arqueòloga Territorial

Manel ALONSO i FIGUERES
Arqueòleg

Miguel BERMUDEZ
Obrer

Jaume BOGONYA
Rector de sant Pere de Gavà

Cosme CARAVACA TIRADO
Obrer

Josep Antoni CARTOIXA
Ermità de Brugués

Núria CASTELLANO i SOLÉ
Estudiant d'Arqueologia

Salvador CATALA (pare)
Antic masover de can Mas

Salvador CATALA
Obrer

Baldiri ESTEVE
Vei

Enric FERRER
Paleontòleg

Fincas GAVA
Propietaris de can Mas

Juan GARCIA DIAZ
Obrer

Alberto HERNANDEZ
IMPAC

Josep LASCURAIN
Conservador de Patrimoni Natural del Museu
de Gavà

Gerôme LECONTE
Propietari

Joaquín MALRAS PASTOR
Obrer

Tomás MARTO ORTEGA
Obrer

Oriol MERCADAL
Paleoantropòleg

Mª Jesús MORENO ALVAREZ
Auxiliar de l'excavació

José MOSTAZO BELMONTE
Obrer

Joan MURCIA
President de la Fundació Pública del Museu
de Gavà

Jordi NADAL LORENZO
Arqueòleg

Jordi PARDO
Director-Gerent del Museu de Gavà

Pasqual PAULO
Vei

Higini PRADES
Propietari

Josep QUEROL
Geòleg

José Ramón ROMERO ORTEGA
Deliniant

José RUIZ
Propietari

Miguel SANCHEZ ROSA
Obrer

Jordi SOLER VINYES
Auxiliar del Museu de Gavà

Josep Maria SOLIAS
Director del Museu de l'Hospitalet

Família SORO
Propietaris

Antoni VELASCO
Museu de Gavà

Mariano SANCES SANCES
Afeccionat col.laborador

I

SITUACIO DEL JACIMENT

La necròpolis alt-medieval de Rocabruna es troba sobre el vessant Sud-oest del turó homònim, entre els 220 i els 240 metres sobre el nivell mitjà del mar a Alacant, a la zona residencial "Nostra Senyora de Brugués". Les seves coordenades geogràfiques són $41^{\circ} 18' 55''$ N i $1^{\circ} 58' 01''$ E i la seva ubicació UTM és CF 136654. S'hi accedeix per la carretera comarcal BV-2041 de Gavà a Begues i Avinyonet, trencant a la dreta a l'alçada del quilòmetre 5, en l'entrada de la zona residencial esmentada. El sector es domina visualment des del castell d'Eramprunyà i l'ermita de la Mare de Déu de Brugués, mentre que des d'aquí es controla el castell de Castelldefels, la vall de la Sentiu, el turó de Calamot i la plana deltaica fins al mar.

Ilustr. 1 El turó de Rocabruna vist des de can Mas.

Ilustr. 2 Situació de la necròpolis alt-medieval de Rocabruna. Escala 1:20.000. Font cartogràfica: Editorial Alpina.

Context geològic

Dues grans unitats geomorfològiques emmarquen el jaciment: el delta del riu Llobregat, per una banda, i el massís de Garraf per l'altra. Aquest darrer assolix els 595 metres d'alçada al vèrtex geodèsic de la Morella. Els terrenys quaternaris ocupen tota l'extensió deltaica, mentre que a la part de muntanya es troben representats el paleozoic, el mesozoic i el terciari.

El paleozoic constitueix el sòcol del massís de Garraf i hi aflora en el sector nord-est, vorejant la vall inferior del Llobregat. En direcció contrària s'enfonsa

suaument sota la cobertura mesozoica. Encara que s'hi troben representats diversos tipus de roca, és predominantment esquistós, amb valls relativament àmplies. Els fons d'aquestes es troben farcits de sediments moderns, on hi ha els cultius, mentre que els vessants són coberts de boscos d'alzines, pins, roures i matolls, amb el predomini de les coníferes.

A l'oest de l'orla paleozoica s'estén la part més coneguda del massís de Garraf, la càrstica, constituïda per una massa compacta de calcàries i dolomies fortament carstificades. Entre el massís càrstic i l'orla paleozoica s'intercala un vorell triàsic d'estructura complexa i de litologia variada, en el que alternen els nivells calcaris amb els gresos i conglomerats de tons rogencs vius. Els nivells de roques més resistents, com els conglomerats o les calcàries, formen unes alineacions de pendents suaument inclinades cap l'oest i molt abruptes cap a l'est. El massís calcari constitueix, per la seva naturalesa litològica i el grau de carstificació, una massa muntanyenca inhòspita, escassa en sòls conreables i molt escassa en coberta arbòria, pràcticament deshabitada i de relleu molt accidentat, a causa de les barrancades profundes i estretes que el tallen.

Els terrenys paleozoics es troben representats amb l'ordovicià, silurià, devonià i carbonífer. L'ordovicià aflora tan sols en una petita extensió al sud de Torrelles de Llobregat i és perllongació de les pissarres quarzítiques del turó de Sant Ramon. El seu gruix cal situar-lo entre els 200 i 300 metres. Sobre les pissarres ordovicianes es troba representat el silurià mitjantçant una sèrie fortament replegada de filites i sericites. Les calcàries massives i els calcosquistos apareixen en una complexa estructura damunt del carbonífer, visible al llarg de la carretera de Gavà a Begues. Són comparables amb l'estructura de ca n'Amigonet (el Papiol), en la qual el mur està format per filites sericítiques grises blanquinoses i el sostre per lidites carboníferes discordants. El millor jaciment paleontològic d'aquest nivell és precisament al Turó de Rocabrúna, a prop de l'ermita de Brugués, on han estat identificades restes de més de quinze espècies devonianes.

El carbonífer aflora seguint una franja estreta entre la carretera de Gavà a Begues i el barranc de Brugués. Està format en la major part per lidites i pissarres sorrenques silícies, molt replegades i cavalcades pel Devonià. El gruix és difícil d'apreciar a causa de la disposició tectònica. No obstant això, sembla de l'ordre dels 50 m. No es coneixen, en el sector, dades paleontològiques que permetin datar aquestes formacions.

El trias en aquesta zona és de fàcies germànica. El Buntsandstein està format per dipòsits de tipus predominantment continental, d'un color rogenc molt característic lleugerament violat, compostos de conglomerats, gres i argil.lites. En general, s'inicia per uns conglomerats basals, de gruix molt variable, que en la majoria dels afloraments assoleix de 50 a 100 m. de potència, com a Brugués. Aquests conglomerats apareixen constituïts principalment per palets de riera de quars, però també hi ha alguns elements silícis d'origen paleozoic. Segueix una potent capa de gres vermell. És freqüent l'estratificació creuada en la massa de gres, i en la paret septentrional hi ha complexos de taffonis, entre els quals cal destacar l'arc natural de Brugués (Roca Foradada). El gruix total de Buntsandstein és de 180 a 200 metres.

Al Muschelkalk es distingeixen dos trams essencialment calcaris, separats per una intercalació de gresos i argiles vermelles. En el primer tram, d'un gruix de 50 a 70 metres, la successió és de dolomies ben estratificades i de calcàries, en bancs compactes que, segons la bibliografia, de vegades contenen nòduls de sílex.

El tram mitjà, d'una potència de 50 metres, està constituït per gresos i argiles. Les argil·lotites vermelles, cap al sostre, contenen taques lenticulars de guix blanc i d'argiles verdoses. El tram final es caracteritza per calcàries i dolomies, en un gruix de 60 m. Les dolomies tenen poca gruixària i estan seguides de bancs ben estratificats de calcàries, que alternen amb nivells margosos típics del Keuper.

Geologia del Turó de Rocabruna

Enric FERRER
Josep QUEROL

L'equip del Museu de Gavà que dirigí les excavacions arqueològiques de salvament al turó de Rocabruna considerà necessària la col·laboració d'especialistes en Geologia i Paleontologia per completar la informació prèvia a la intervenció. Com a resultat de l'estudi realitzat incloem dins la memòria una explicació, de forma molt introductòria, de la geologia que conforma les muntanyes de la Vinya Negra i de Rocabruna.

Introducció geològica

El marc geològic que engloba la nostra zona d'estudi el conforma la Serralada Litoral Catalana, que conjuntament amb els Pirineus i la Serralada Ibèrica delimiten la conca de l'Ebre. Les cadenes costaneres catalanes o Catalànides estan constituïdes per dues serralades (Litoral i Pre-litoral) de direcció paral·lela a la costa (NE-SW). Separant-les hi ha la fossa tectònica del Vallès-Penedès, la qual està limitada per falles normals.

Centrant-nos en la nostra àrea d'interès, observem que es troba inclosa en la Serralada Litoral Catalana, constituïda per un sòcol metamòrfic de l'era paleozoica i per una cobertura sedimentària de l'era secundària. La seva estructura està condicionada per l'existència d'una sèrie de fractures de sòcol quasi verticals i de direcció NE-SW o ENE-WSW.

Descripció dels materials

A les proximitats del solar on s'han realitzat les excavacions arqueològiques trobem quatre materials diferents:

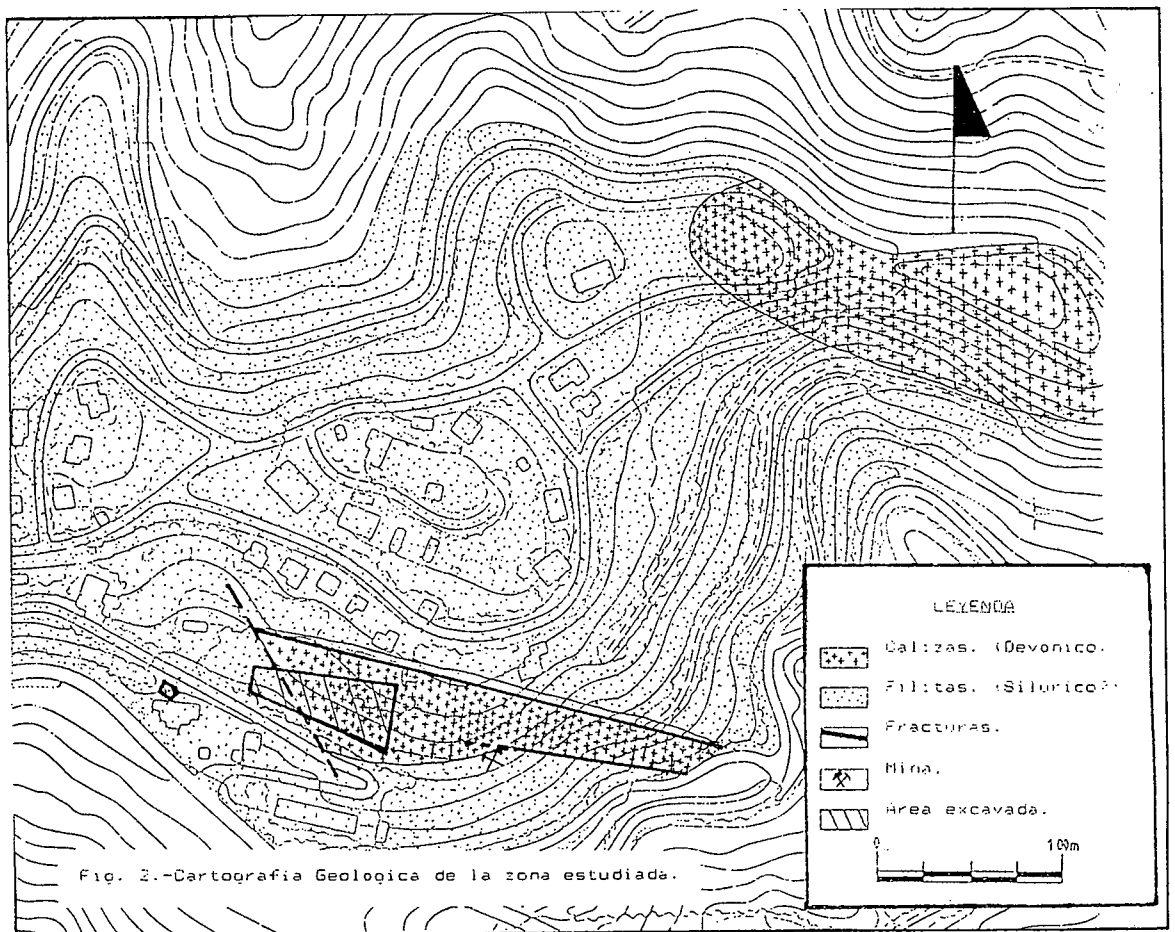
1.-Filites: Són materials generats a partir de sediments de gra fi (lutites i sorres fines) i que després de sofrir una sèrie de processos metamòrfics han passat al seu estat actual. Es tracta de roques metamòrfiques constituïdes principalment per quars i filosilicats (miques), malgrat que també hi podem trobar feldspats. Sobre el terreny es reconeixen perquè presenten una gran varietat de colors (vermells, negres, blancs, ocres...) i per la seva textura laminar. Aquesta es deu al fet que presenten una esquistositat molt marcada, la qual cosa permet que es puguin desfer fàcilment en làmines. Es presenten en gra de petit diàmetre, com a màxim el de sorra molt fina. En general aquests materials es troben descrivint plecs de dimensions decimètriques. En el tram superior d'aquesta unitat litològica es poden trobar nivells de composició carbonatada, fet que es fa més freqüent a les proximitats del contacte amb les calcàries.

2.-Quars.- És un altre dels materials que afloren a la zona d'estudi. Es troba en filons que tallen d'una forma clara l'esquistositat de les pissarres, fet que ens posa de manifest que són posteriors a les filites. La potència d'aquests filons es d'ordre centimètric, són de color blanc i poden tenir taques de color ocre en superfície.

3.-Calcàries.- Són els materials utilitzats com a lloses per tapar les inhumacions alt-medievals excavades. Aquestes calcàries es caracteritzen per presentar una estratificació centimètrica i per estar enriquides en ferro. Presenten petites vetes de calcita amb una potència d'ordre milimètric. Els colors predominants són els ocres, sobretot quan l'enriquiment en ferro és alt, però quan aquest és menor, el color predominant és el gris fosc.

4.-Lutites.-Aquestes constitueixen el recobriment quaternari dels materials anteriorment descrits. Es tracta de materials no consolidats, dipositats per processos físics (el vent, l'aigua, la gravetat), i el seu transport ha pogut ser més o menys important. El color predominant d'aquests materials és el vermell. La seva estructura és de tipus càotic, ja que no s'hi ha pogut observar cap tipus de estratificació ni de laminació.

La disposició sobre el terreny dels materials descrits es pot observar en la figura 2, on es representa la cartografia geològica de la zona estudiada.

Ilustr. 3 Mapa geològic del turó de Rocabrunga, realitzat per Josep Querol sobre base cartogràfica de la C.M.B.

Entorn geogràfic

La comarca del Baix Llobregat és coneguda des del segle X com una entitat geogràfica diferenciada, amb el nom de Terres i Homes del Llobregat i, posteriorment, de Pla del Llobregat. El relleu presenta una gran diversitat estructural i comprèn tota la vall baixa del riu Llobregat des de Montserrat fins a la Marina, cosa que implica paisatges molt diferents d'un extrem a l'altre de la comarca. Limita al nord amb el Bages, al sud amb la mar Mediterrània, a l'est amb les comarques del Vallès Occidental i del Barcelonès i a l'oest amb les comarques de l'Anoia, l'Alt Penedès i el Garraf. L'extensió aproximada és de 474 km².

Morfològicament se subdivideix en tres grans unitats. La zona interior està en contacte amb la Serralada Pre-litoral i forma un relleu amb valls suaus i de traçat sinuós, amb turons arrodonits que no assoleixen grans alçàries. Es tracta d'un conjunt de blocs antics aixecats. La següent unitat morfològica important la constitueix la Depressió Pre-litoral, caracteritzada per un relleu deprimit i relativament pla, amb ondulacions. És una fossa reblerta de materials miocènics, creuada per cursos fluvials importants, que formen terrasses esglaonades.

Aquesta depressió és separada de la mar per la Serralada Litoral, a la qual pertanyen Collserola i el massís de Garraf-Ordal, separats per la falla de la vall del Llobregat, que és un corredor d'importància cabdal en les comunicacions entre la costa i l'interior. La vall baixa i el delta del Llobregat, constitueixen una extensa plana formada per materials quaternaris amb una superfície de 92 km² i forma de triangle isòsceles, amb un estret a l'alçada de Sant Boi de Llobregat.

El terme municipal de Gavà es troba a cavall entre la plana costanera i el massís de Garraf-Ordal, a uns 16 quilòmetres al sud de Barcelona, al nord de Castelldefels. La superfície és de 30'90 km² i limita amb els municipis propers de Castelldefels, Sitges, Begues, Sant Climent i Viladecans. El nucli urbà es troba al peu de la serra de les Ferreres, entre 9 i 18 metres s.n.m. Del poble cap al sud hi ha el pla del Llobregat, actualment ocupat per conreus, indústries i un estany litoral (la Murtra). Cap al nord es troba el sector de muntanya, amb vastes extensions de boscos, màquies i pastures.

El quadrant nord-est del terme comprèn una zona de turons suaus amb alçades de 200 a 300 metres, valls amples i poc profundes, i és desguassat per diversos torrents que desemboquen al mar a través de les rieres de Sant Llorenç i de Sant Climent. Al nord-oest es troben les màximes elevacions, entre els conjunts de conglomerats i guixos que conformen els cingles d'Eramprunyà i els grans blocs calcaris, la Morella, les Agulles i la Desfeta, que assoleixen gairebé 600 metres d'alçada. Entre aquests blocs i el mar hi ha les valls de la Sentiu i de Joan, així com la serra d'en Llopart i els turons de Caçagats, Calamot i la Roca.

Per tot el sector muntanyós del terme neixen diversos cursos d'aigua, que conflueixen en les rieres de Sant Llorenç (també anomenada de les Canals i de Gavà), de les Parets i de la Sentiu (que pren el nom de riera dels Canyars en entrar a la plana). Entre els cursos menors hi ha els torrents de la Canal Negra, de la Vall de Joan, del Sot del Cellar, de la Cigronera i del fons del Fangar. Aquests

cursos d'aigua porten un cabal relativament escàs i, en alguns casos, intermitent segons l'època de l'any i les característiques del sòl per on discorren, molt permeable a la zona de calcàries cretàcies. El caràcter càrstic d'aquestes darreres comporta l'existència de cursos d'aigua subterrànics amb cabals molt importants, que assoleixen els 30 m³ per minut al riuet de la Falconera, segons dades del 1934 quan es van fer estudis per a la potabilització, abans de la contaminació i degradació actuals.

La plana deltaica és creuada per les tres rieres esmentades, que hi circulen protegides per dics de terra i, en alguns trams, murs de pedra i morter, però la regulació i evacuació de les aigües de pluja es realitza a través de la capa freàtica i de les corredores, canals artificials d'origen medieval que en van permetre la dessecació i el conreu³. Fins el segle XVI hi subsistí un gran aiguamoll, la Murtrassa, que desembocava al mar per l'estany de la Murtra, actualment zona natural protegida.

La cobertura vegetal actual, al sector de muntanya, és bàsicament de pins (*Pinus halepensis*) i de matolls, amb sotabosc de tipus escleròfil a la zona on hi ha sòls de gres, mentre que en els sòls calcaris predomina la màquia de garric i margalló, acompanyats d'arboç, càrritx i arçot. Al fons de les valls i en alguns turons es conreaven fins fa pocs anys vinyes, cereals, fruiters i garrofers, per bé que actualment l'agricultura de muntanya és a les portes de l'extinció. A la plana del delta s'hi conreen nombroses parcel·les, dedicades a horta de qualitat per a consum en fresc. La producció es destina al mercat de Barcelona i s'ha especialitzat, des de començament del segle XX, en el cultiu de l'espàrrec. La franja de dunes costaneres està ocupada per una pineda litoral de pi pinyer (*Pinus pinea*).

La vegetació potencial és d'alzinar mediterrani (*Quercus ilex*) a la muntanya, on encara hi queden alguns illots ben desenvolupats, i de vegetació higròfila en la plana.

El turó de Rocabruna, on es localitza la necròpolis que ha motivat aquest estudi, assoleix els 266 metres d'alçària i és cobert predominantment per bosc de coníferes. Fou aprofitat per conrear-hi vinya, cosa que motivà el terrassament i donà a la part meridional el nom de Vinya Negra. Les vinyes van ser abandonades dins la crisi causada per la plaga de la fil·loxera i van ser reocupades pel bosc en una successió secundària que ha estat truncada per alguns incendis i, finalment, per la urbanització. Al vessant nord hi quedaven, fins al 1982, clapes d'alzina i de roure, amb alguns exemplars monumentals. A la banda sud, la vall estreta del fons del Fangar preserva un dels illots més meridionals d'avellanosa, una intrusió auro-siberiana que és resta d'un període climàtic més fred i humit.

Els vessants d'aquesta vall, tant a Rocabruna com a les Ferreres, estan perforats per mines de ferro de diversa tipologia, amb galeries que parteixen d'explotacions a cel obert, explotades des d'una època indeterminada fins els anys cinquanta del nostre segle.

³SOLER, J.: *L'expansió dels cultius gavanencs i la romputa de les marines*, Gavà, 1965.

Reconstrucció paleoambiental

Una aproximació a la història de qualsevol indret ha de començar per examinar les seves variacions ambientals, context bàsic de tot allò que s'hi ha esdevingut. Malauradament, les dades que es coneixen actualment són molt fragmentàries, i descansen sobre molt pocs estudis i anàlisis.

En primer lloc, cal destacar la forta variació de les línies de costa en el transcurs dels darrers dos mil·lenaris⁴, a causa de les aportacions de sorra i llms transportats pel riu. El delta no devia existir en la part occidental fins a finals de la baixa romanitat, i devia estar en formació a l'època alt-medieval, tal com es desprèn d'alguns documents contemporanis. A més, la recent troballa (1990) d'un derelict del segle XIV o XV, a més de dos quilòmetres del mar, ens confirma en la idea que el creixement de la plana no es produí de forma concèntrica sinó de Barcelona cap a Castelldefels.

Més cap al sud, la línia de costa es fa molt abrupta i retallada, i conforma una àrea inhòspita i de difícil accés. Respecte a aquest sector és molt gràfica una descripció de la segona meitat del segle XVII:

...després d'haver passat la desembocadura del Llobregat i el castell anomenat de Fels, aquesta costa és intransitable a causa dels penyals aspres i horribles que anomenen costes de Garraf, amb un sol camí obert, per on avança la gent que va a peu i a cavall, fins que s'arriba a la comarca del Penedès⁵

En les proximitats de Gavà, el riu Llobregat és una de les principals vies naturals d'accés des del mar cap al interior. Utilitzada des de l'època prehistòrica, fou un important camí de pas durant tota l'antiguitat. Des de fa pocs anys coneixem l'existència d'un important punt d'ancoratge a la desembocadura, documentat des del segle IV a.n.e. fins el V de l'era i justificat per la navegació fluvial, que també havia de motivar la construcció d'embarcadors al riu i a la costa.

A més de ser una via de comunicació, el Llobregat també ha estat un obstacle: per creuar-lo hi ha hagut passos de barca a Sant Andreu de la Barca i a Sant Boi de Llobregat, a més del conegut pont de Martorell. Els intents de construir-ne un altre a Sant Boi van ser repetidament avortats per les freqüents riuades. Aquests passos determinen la xarxa de comunicació terrestre, oberta des d'època antiga.

La xarxa principal de camins a l'època romana era coneguda com la via augusta i constituïa l'eix més important de les rutes terrestres que anaven en direcció nord-sud. A la comarca del Baix Llobregat, el brançal més important sortia de Barcelona fins a Martorell, on s'ajuntava amb la ruta principal, que hi arribava

⁴ Aquest fenomen ha estat estudiat des del punt de vista geològic (MARQUES, M.A.: *Les formacions quaternàries del delta del Llobregat*, Barcelona, 1983) i arqueològic (IZQUIERDO, P.: *L'ancoratge de les Sorres, sota el delta del Llobregat, dins l'Economia Antiga*, Barcelona, 1987; SOLIAS, J.M.: *El poblament del Baix Llobregat en època ibèrica i romana*, Barcelona, 1990), amb resultats lleugerament divergents.

⁵ PEIRE DE MARCA, *Marca Hispanica*, París, 1688. Versió catalana de Joaquim ICART, Barcelona, 1965, pàg.172.

a través del Vallès. Creuava el riu a Martorell, sobrepasant el pont de pedra construït per les legions romanes en temps d'August, del què avui es conserven els basaments i l'arc de triomf. Des d'aquí i seguint la depressió del riu Anoia arribava al Penedès. El seu traçat es divideix en diferents branques, unes que anaven per l'interior i d'altres en direcció a la costa. Aquestes últimes seguien els marges del riu cap a sant Boi i Cornellà. Des de sant Boi cap al sud es desdoblava, al menys, en dues rutes, cap a la part muntanyenca l'una i l'altra per la vora del mar.

Aquesta xarxa bàsica pràcticament no va sofrir modificacions amb el pas dels segles. Durant l'edat mitjana es va mantenir, desenvolupant-se amb camins de bast que comunicaven entre si castells, monestirs, pobles, parròquies i llogarrets. Ja en el període comtal i en els regnats dels Austries i del Borbons, els testimonis dels diversos viatgers que van recórrer el Principat van deixar constància escrita de les comunicacions, que continuen estructurant la xarxa actual.

La vegetació d'alzinar mediterrani, amb presència més o menys gran de pi, que dominava el paisatge des de la prehistòria⁶, probablement continuava sent omnipresent a l'alta edat mitjana. L'extensió i espessor dels boscos és corroborada pels documents de l'època i en tenim una prova en la troballa d'un os de castor en nivells alt-medievals de la Rectoria de Sant Pere de Gavà⁷. També es coneixen els tàxons dels carbons trobats en les excavacions de la vil·la romana de la Mare de Déu de Sales⁸, que corresponen a alzina (45%), arboç (25%) i pi (5%). Aquest bosc degué tenir una època de retrocés amb la implantació de la vinya d'època romana i, possiblement, tornà a avançar quan l'economia colonial entrà en crisi.

A l'època de la necròpolis de Rocabruna hi hagué una nova onada de desforestació i de conreu de terres arrabassades al bosc. Des de la crisi de la fil·loxera el bosc ha tornat a ocupar les antigues zones de conreu, malgrat que hi romanen nombrosos indicis de l'activitat anterior. D'una banda hi ha la presència aïllada i freqüent de plantes arbòries i arbustives de conreu, com l'olivera, la vinya, la figuera i el garrofer. Alguns d'aquests arbres són centenaris o potser, fins i tot, mil·lenaris, com és el cas de les oliveres de can Mas i de santa Maria de Brugués. Per l'altra, les restes de terrassaments, d'antigues construccions i de masies, ens forneixen dades per reconstruir l'evolució dels conreus i de l'hàbitat rural fins a l'actualitat.

⁶BLASCO, A. & al.: "Aportacions a l'economia neolítica catalana. Els factors ecològics i els recursos utilitzats pels grups assentats a les terres baixes del Llobregat", 7è Col·loqui d'Arqueologia de Puigcerdà, Puigcerdà, (1986) 1988, p.51-57.

⁷IZQUIERDO, P. & SINTAS, E.: *Excavacions arqueològiques de salvament a la Rectoria de sant Pere de Gavà 1989-90*, Gavà, 1991. Els resultats que afecten el paleo-ambient estan recollits en ESTRADA, A. & al.: "Excavacions a la rectoria de sant Pere de Gavà: una aproximació a l'evolució de la dieta", *Història i Societat al Baix Llobregat*, (Sant Feliu, 1990) Montserrat, en premsa.

⁸SOLIAS, J.M.: *Excavacions a la vil·la romana de Nostra Senyora de Sales (Viladecans)*, Barcelona, 1986.

Context històric i arqueològic

Les investigacions arqueològiques al Baix Llobregat han sofert, respecte a altres comarques, un retard que ha estat causat per dos motius: la investigació, que es remunta a la fi del segle passat, es va veure interrompuda per la guerra civil i, així com a altres llocs es va reprendre després de la guerra, aquí trigà molt més temps a recuperar-se. D'altra banda, el fet que no hi hagués un centre cohesionador de la comarca que permetés la comunicació entre els investigadors, ha contribuït també a aquest retard⁹.

La recent urbanització i industrialització ha fet que gran part dels jaciments arqueològics hagi estat destruïda parcialment o total, sense que n'hagi quedat documentació suficient.

En els darrers anys els estudis arqueològics hi han avançat força. Diverses excavacions i l'estudi de la documentació escrita han fornït nova informació, en particular per a les èpoques més desconegudes, que han permès un replantejament de coneixements històrics que fins fa poc es creïen sòlids. Determinats estudis monogràfics puntuals combinats amb excavacions arqueològiques obren noves perspectives dins la investigació històrica de la comarca.

El coneixement dels jaciments arqueològics de Gavà va aparellat amb la problemàtica general: a la Carta Arqueològica de la província de Barcelona del 1945, es coneixien solament dos jaciments¹⁰; al 1990, i a partir de la nova Carta Arqueològica Municipal, se'n documenten 54¹¹, en els quals hi ha representats gairebé tots els moments històrics.

El Paleolític és conegut als municipis propers: a la cova Fumada¹² de Castelldefels i, possiblement, als estrats inferiors de les coves Cassimanya¹³ i de can Sadurní¹⁴, de Begues. Aquests nivells no han estat mai assolits per cap excavació arqueològica. Hem d'esperar al neolític per tenir dades de presència humana al municipi.

D'època neolítica es coneixen diversos assentaments, alguns dels quals estan en procés d'estudi i d'excavació. Les primeres proves de la introducció de l'agricultura, la ceràmica i la ramaderia han estat identificades a la cova de can Sadurní, en la qual ha estat documentada una fase d'ocupació del neolític antic cardial i epicardial. En els nivells que corresponen a aquesta fase ha estat

⁹ SOLIAS, J.M.: *El poblament ibèric i romà al curs inferior del Llobregat*, Tesi doctoral (inèdita), Universitat de Barcelona, 1990.

¹⁰ ALMAGRO, M.; SERRA RAFOLS J.C. & COLOMINAS J.: *Carta Arqueològica de España*, Madrid 1945.

¹¹ Després de la realització de la Carta Arqueològica, fou localitzat i documentat arqueològicament un testar d'àmfores Pascual I. ESTRADA, A.; IZQUIERDO, P. & SINTAS, A.: *Informe-memòria de la prospecció arqueològica al testar d'àmfores de sant Pere de Gavà*, Gavà, 1991.

¹² Dada confirmada per Artur Cebrià, que hi realitzà una excavació arqueològica de salvament.

¹³ DE LA VEGA, J.: "Materiales arqueológicos de la Cueva Cassimanya", *Mediterránea*, Barcelona, 1972, p.1-7.

¹⁴ EDO, M., & al.: "Resultats de les excavacions de la Cova de Can Sadurní (Begues, Baix Llobregat)", *Tribuna d'Arqueologia 1985-86*, Barcelona, 1986.

documentada, per primera vegada a la comarca, la introducció d'espècies vegetals com l'ordi i el blat, i d'animals com els ovicàprids, els súids i els bovins.

A les acaballes del neolític antic o al principi del neolític mitjà, una nova activitat econòmica es documenta a Gavà com a cas únic dins el neolític de Catalunya i de la Península Ibèrica: es tracta de la mineria subterrània, que té un dels seus primers exponents mundials, pel que fa a explotació en galeries, en el complex miner de can Tintorer¹⁵. Segons dades obtingudes a partir del mètode del C¹⁴, sense calibrar, se'n devia iniciar l'explotació vers la meitat del quart mil·lenari abans de l'era. La cultura material majoritària s'atribueix al neolític mitjà-recent, si bé també hi ha objectes relacionables amb el neolític final evolucionat.

Els miners neolítics explotaven ocres i variscita dels afloraments de pissarra de can Tintorer i de la Serra de les Ferreres, variscita que apareix en contextos arqueològics del neolític antic i mitjà arreu del Principat. Malauradament, d'aquestes mines i dels homes que les van explotar encara en sabem molt poc i no tenim fins ara indicis sobre la situació del poblat on vivien.

Les mines abandonades van ser emprades durant el neolític i l'eneolític com a coves sepulcrales, per a realitzar-hi enterraments en sepulcres de fossa (mina 9) i, posteriorment, col·lectius acompanyats d'aixovars molt pobres o gairebé inexistents. Tampoc no coneixem la situació de l'hàbitat d'aquests grups humans, però és possible que continuessin vivint al mateix àmbit que els seus predecessors.

De l'Edat del Bronze està documentat un nivell d'hàbitat en la cova de can Sadurní. Igualment ha estat publicada una referència, que sembla dubtosa, d'un camp d'urnes de Gavà¹⁶.

La cultura ibèrica hi apareix ben aviat, com ho demostra un fragment de copa pseudojònica trobat al turó de Calamot, del segle VI aC. A partir del segle IV tenim proves suficients d'una reobertura del complex miner de can Tintorer, aquest cop per a l'extracció de ferro i, possiblement, de plom i plata, segons l'anàlisi d'escòries associades a ceràmiques ibèriques i àtiques¹⁷. Aquesta explotació de ferro perdurà fins a l'alt imperi, tal com ho indiquen alguns materials localitzats en una explotació en rasa, excavada l'any 1989¹⁸. Altres jaciments ibèrics, encara per estudiar, se situen al castell d'Eramprunyà, coll Roig-est, can Rosés (antic can Riera del Serguerar) i la Roca. Recentment ha estat localitzat un nou jaciment al nord de can Tintorer, a l'altra banda de la riera de sant Llorenç, en la partió dels termes de Viladecans i sant Climent.

Davant de la línia de costa d'aquell moment, que havia de situar-se al voltant de l'actual carretera de Santa Creu de Calafell, hi havia l'ancoratge de les Sorres que es començà a emprar vers el segle IV aC. Dels seus primers moments -segles IV i III- en tenim molt pocs materials, bàsicament constituïts per àmfors ebusitanes i un bol del taller de Roses. Posteriorment aquest ancoratge prendrà una forta embranzida, amb l'arribada en massa de vi italià i, probablement, l'exportació de

¹⁵ ALONSO, M. & al.: *Les mines neolítiques de can Tintorer (Gavà). Campanyes 1978-80*, Barcelona, 1987.

¹⁶ TARRADELL, M.: *Les arrels de Catalunya*, Barcelona, (1962) 1982, p.166 i fig.47.

¹⁷ SOLIAS, 1990, en premsa. Citat a la nota 9.

¹⁸ Punt 64, excavat per Artur Cebrià i Imma Estany, a qui agraïm la col·laboració.

productes minerals i d'altres d'alimentaris envasats en els kalathoi i en les àmfores ibèriques.

Però l'època de màxima activitat portuària sembla que anà lligada a l'exportació massiva del vi laietà, iniciada vers el 40 aC. Un nou centre productor d'àmfores Pascual 1, pròpies d'aquest període d'exportació vínica, ha estat descobert i documentat dins el complex de sant Pere de Gavà, indret en el que hi ha una permanència de l'hàbitat, amb possibles discontinuïtats, fins a l'actualitat, per la qual cosa es pot considerar el precedent directe del poble actual.

Simultàniament a aquest fenomen econòmic es produeix, lògicament, una transformació dels patrons d'assentament sobre el territori, que constitueixen l'efecte més visible de la romanització. Entre el 40 i el 30 aC. sembla que s'abandona el poblament de Calamot i, vers l'època de Claudi, el d'Eramprunyà. Cap a la fi del segle I aC. es daten les construccions de tipus romà més antigues, com ara el jaciment de can Valls del Racó, encara inexplorat des d'un punt de vista científic, que podria estar relacionat amb l'àrea portuària de l'ancoratge de les Sorres.

A mitjan segle I sembla que hi ha una forta crisi de l'exportació vínica laietana, que repercuteix en una reestructuració profunda del territori al segle II. Tan sols algunes vil·les subsisteixen, que es devien engrandir acumulant poder econòmic i propietat territorial.

Hi ha poques dades per estudiar amb detall l'època corresponent al Baix Imperi i al domini visigòtic. El segle IV és possible que s'abandonessin algunes vil·les més. Al jaciment de sant Pere de Gavà els nivells corresponents a aquesta època contenen materials procedents de la destrucció de mosaics i marbres decoratius. La presència humana queda reflectida també en altres jaciments de la zona, com a la cova de can Sadurní a Begues, i a can Guardiola, a Viladecans, on es coneixen materials dels segles V al VIII¹⁹.

Aquesta permanència és també perceptible en les esglésies més antigues de la comarca documentades arqueològicament, que són la de Santa Margarida del Priorat de Sant Genís de Rocafort (Martorell), construïda probablement el segle VI seguint un model sirià, i la de Cornellà, del segle VII i de tipus aquità, amb absis poligonal²⁰. La resta d'edificis de culte només es poden remuntar, amb les dades actuals, al moment de la conquesta franca.

Encara hi ha molta feina a fer per aclarir què és el que passava en aquesta zona entre els segles IV i VIII. Els documents que tenim a l'abast, així com el registre arqueològic, demostren que en el segle X hi ha a la zona estudiada un poblament que, de vegades, es pot portar a tres generacions enrera, cosa que implica una ocupació estabilitzada des de la fi del segle VIII o inicis del segle X, sinó abans.

Fins avui han estat detectats pocs indicis de l'establiment islàmic (717/718-801) a la comarca. Això no obstant, la continuïtat dels nuclis habitats palesa que no hi hagué una substitució de la població, ni un despoblament radical. La conquesta franca comportà l'establiment d'un cordó de castells encarregats de

¹⁹ MIRET, J.: "Excavacions medievals a Can Guardiola", *La Sentiu*, 10, Gavà, 1986, p. 35-40. MAYORAL, F. & MIRET, J.: "Jaciments arqueològics a la zona de can Tries i Can Guardiola (Viladecans)", *I Jornades Arqueològiques del Baix Llobregat*, Castelldefels, 1989, p.477-488.

²⁰ PAGES, M.: *Les esglésies pre-romàniques del Baix Llobregat*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1986.

garantir la defensa de la frontera. Un d'aquests castells devia ser el d'Eramprunyà.

El terme d'Eramprunyà comprenia inicialment el territori dels actuals termes municipals de Begues, Castelldefels, Gavà, sant Climent de Llobregat, Viladecans i sant Boi de Llobregat. Posteriorment se'n segregà el terme de sant Boi, quedant la resta com un domini feudal que perdurà fins, gairebé, l'actualitat.

El castell i el seu terme degueren ser greument afectats per la ràtzia d'Al-Mansur, l'any 985. En aquest moment desapareix també, segons sembla indicar la documentació, el monestir de santa Maria de Castelldefels, que mantingué la seva funció com a centre de culte i de defensa. L'expansió dels dominis de sant Cugat entre els segles X i XI ha permès la conservació d'un gran nombre de documents sobre el terme d'Eramprunyà que ens indiquen una relativa prosperitat. S'hi esmenten nombroses construccions, vinyes, camps de blat i de fruiters, molins, canalitzacions, etc..., tal com s'explica en un capítol específic.

Segons un document de l'arxiu de la Corona d'Aragó²¹ els pagesos de Gavà actuaven com a homes lliures encara al segle XII, organitzats en una comunitat no sotmesa al poder feudal. No obstant això, el terme era de jurisdicció comtal i estava sotmès al control de castlans, de sub-castlans i de petits nobles. Un d'aquests castlans, Ferrer de sant Martí (1208c.-1253c.), vengué la jurisdicció al rei Jaume I, que l'any 1253 la concedí a Guillema de Cabrera, canviant-la-hi pel de Gurb el 1274. Eramprunyà quedà en mans reials fins a Pere el Cerimoniós.

La baronia d'Eramprunyà fou comprada al rei per Pere March l'any 1323. Aquest burgès ennoblit, antic secretari de Pere el Cerimoniós, fundà una família noble i culta que governà Eramprunyà durant dos segles, eixamplant progressivament el seu poder sobre el terme.

A la baixa edat mitjana, els cavallers i els senyors de quadres i d'alous malden per tenir alguna jurisdicció i, en el cas d'Eramprunyà, es troben amb una forta resistència dels barons. Després de la guerra civil de Joan II i de la sentència arbitral de Guadalupe, es produeix un afermament de la població a la terra, un inici de seguretat personal i l'estabilitat de famílies amb l'establiment emfitèutic.

Aquest fet també reforçà el poder feudal, tot estabilitzant-lo i enfortint-lo econòmicament mitjançant les quotes pagades per la redempció dels pagesos de remença. Els barons d'Eramprunyà conservaren fins el segle XVIII la jurisdicció criminal, els nomenaments i les dispeses dels càrrecs civils, els arrendaments comunals i els permisos i convocatòries.

Al llarg del segle XVI els conreus s'estenen en direcció al mar fins al camí ral, fins al punt que els barons en prohibeixen l'avanç. El segle XVIII i durant la primera part del XIX s'acaben de colonitzar les marines²².

Tota la comarca patí els efectes de les guerres de l'edat moderna, en especial els de la Guerra dels Segadors, que comportaren l'enderrocament de castells, la destrucció d'esglésies i la desaparició d'arxius com el de la parròquia de Gavà.

²¹ Esmentat per CODINA, J.: "La historiografia del Baix Llobregat", *I Jornades d'Estudis sobre el Baix Llobregat*, Sant Feliu, (1981) 1982, p.15.

²² SOLER, J.: *L'expansió dels cultius gavanencs i la rompuda de les marines*, Gavà, 1969.

Malauradament, dels seus efectes sobre les classes populars en tenim ben poca informació.

Al llarg del segle XVIII, la comarca experimenta una gran expansió demogràfica, que posarà les bases per a la revolució industrial. El segle XIX els senyors feudals són substituïts per membres de la burgesia catalana desitjosos de tenir propietats rústiques. Així, a mitjan segle, Manuel Girona adquireix totes les propietats i els drets de la baronia d'Eramprunyà. Cap al 1820 es tornen a explotar les mines de ferro de Gavà, explotació que continuà fins al 1950, amb algunes interrupcions.

La indústria tradicional, centrada en les poblacions de la vall alta, es desplaçà progressivament en direcció a Barcelona. Fins al 1950 hi ha un cert estancament demogràfic, causat per la guerra i la posterior situació econòmica i política. El posterior boom industrial produí un creixement desmesurat i irracional de les àrees urbanes, integrant un territori que fins llavors havia estat essencialment rural dins la metròpoli barcelonina. Durant els anys 60 i 70 una forta onada migratòria incrementà extraordinàriament algunes poblacions.

Marc cronològic del jaciment

La inscripció sepulcral d'Onrado i la tipologia de les tombes conegudes ens permeten situar la necròpolis de Rocabruna als voltants del segle X, dins els darrers anys de la dominació carolíngia i els primers anys de la Catalunya comtal.

Es tracta d'un moment històric al qual han estat dedicats estudis històrics recents i importants, entre els quals cal destacar els de Ramon d'Abadal, Josep Maria Salrach i Pierre Bonassie²³, entre d'altres. Les investigacions històriques i arqueològiques dels darrers temps han permès superar una fase en la què es partia de dades molt dubtoses, sovint introduïdes amb intencions polítiques molt posteriorment als fets als quals es refereixen. Igualment, ha estat iniciada una línia de recerca més interessada pels processos socials i per la vida del poble, que es nodreix de nova informació fornida per l'arqueologia i per la revisió de la documentació escrita.

De la cultura islàmica, en el nostre sector només en queden topònims, com Almafàr (Sant Climent de Llobregat), Alcalà (Sant Boi de Llobregat), Calamot, Garraf,... La comarca degué ser ocupada, juntament amb Barcelona, per les tropes comandades per Al-Hurr l'any 717 o 718, i degué passar al domini carolíngi amb la 4sconquesta de la mateixa ciutat pels exèrcits de Lluís el Piadós l'any 801. Barcelona es lliurà, després d'un setge molt dur, a causa de la col·laboració d'alguns dels seus habitants, que pactaren per tal que la ciutat no fos destruïda. Probablement, es respectà la propietat i la vida dels habitants no-beligerants.

La conquesta comportà l'establiment d'una línia de castells al llarg del Baix Llobregat, encarregats de garantir la defensa de la Marca. Al principi aquests castells devien ser sovint simples torres de fusta, que es devien anar substituïnt per edificis de pedra a mesura que passava el temps. L'any 810 el comte de Barcelona i al-Hakam I signaren una treva que fixava la frontera als rius Segre i Gaià, deixant la línia del Llobregat com a suport a la de la Marca del Penedès.

Sembla que la xarxa defensiva del Llobregat estava composta, de mar a muntanya, pels castells d'Eramprunyà, Cervelló, Castellvell de Rosanes, Saguàrdia, Collbató, Les Espases, Esparreguera, Sacama i Volterra. La línia, no pogué aturar diverses ràtzies que devastaren Barcelona els anys 814 (Abdallah el-Valenci), 852 (caiguda de Barcelona), 856 (setge de Muza ben Muza),... però tingué probablement un paper de fustigació de la reraguarda. Així, segons fonts islàmiques, l'any 898 la reraguarda de les tropes califals fou atacada i vençuda en un lloc anomenat Bigas, que s'identifica amb la vall de Begues.

La documentació més antiga que fa referència expressa a un d'aquests castells són uns documents de donació atorgats pel comte Guifré II Borrell, estant al castell de Cervelló, l'any 904. No obstant això, aquest castell havia d'estar acompanyat dels altres per tal que tingués sentit la seva funció defensiva. El d'Eramprunyà és esmentat l'any 957, moment en què el terme era repartit entre el comte, el monestir de Sant Cugat del Vallès i diversos particulars.

²³ D'ABADAL, R.: *Dels visigots als catalans. La Hispània visigòtica i la Catalunya Carolíngia*, Barcelona, 1969. SALRACH, J.M.: *El procés de feudalització. Segles III-XII*, edicions 62, Barcelona, 1987. Aquest darrer amb bibliografia actualitzada. BONASSIE, P.: *Catalunya, mil anys enrera*, Barcelona, 1979.

L'1 de juliol del 985 Al-Mansur posa setge a Barcelona al front d'una ràtzia punitiva de grans proporcions, que tingué efectes en l'àrea que estudiem, segons es dedueix de l'estudi documental. A jutjar per la reconstrucció que hi fa el veguer Enyec Bonfill, el castell d'Eramprunyà degué ser greument afectat per la ràtzia d'Al-Mansur, que havia sortit de Còrdova el 5 de maig. El comte Borrell fugí per mar i Barcelona caigué el dia 6 de juliol. El vescomte Udalart fou fet presoner i no tornà fins al cap de sis anys, termini durant el qual el vescomtat fou exercit pel seu germà Geribert, que es casà amb una filla del comte Borrell II anomenada Ermengarda. D'aquest matrimoni descendeixen els primers senyors d'Eramprunyà.

Així, el seu fill Mir Geribert somnià fer un comtat independent que fés de coixí entre el de Barcelona i el món islàmic, i els anys 1041 i 1042 s'intitulà Príncep d'Olèrdola, cosa que motiva una guerra amb el comte. Això indica fins a quin punt la població estava estabilitzada al sud del Llobregat. Mir, derrotat, es refugia a Tortosa l'any 1050. Després de demanar perdó i de rescabalar els mals causats, el 1055 pelegrinà a Santiago de Compostela. Un cop perdonat, el 2 de juliol del 1060, el comte confià a la seva dona Guisla els castells d'Olèrdola i d'Eramprunyà, amb facultat de transmetre'ls als fills. Mir, donant prova de fidelitat, atacà Móra d'Ebre i hi morí.

Encara que Mir deixà Eramprunyà als seus fills Bernat i Arnau, fou Gombau, un altre fill d'aquest, el que féu homenatge de fidelitat i vassallatge a Ramon Berenguer I pel terme d'Eramprunyà. A partir d'aquest moment hi ha a Eramprunyà castlans hereditaris, als quals corresponien la meitat dels delmes i el dret de forja de sant Climent. A canvi, estaven obligats a host i cavalcada, allotjament i postat. El primer castlà conegut és Ramon Isimbert.

Vers el 1079, Arnau Mir de Sant Martí arribà a la majoria d'edat i prengué possessió d'Eramprunyà. Fou succeït per Jordà de Sant Martí (1110c.-1142c.). Vers 1142 el comte Ramon Berenguer IV empenyorà el lloc de Viladecans per finançar la conquesta de Tortosa. El fill de Jordà, Guillem de Sant Martí (1142-1193c.), encomanà la castlania d'Eramprunyà a Pere de Santa Oliva el 31 de maig del 1142. La seva família l'exercirà durant un segle.

Actualment es tendeix a pensar que l'expansió cap al sud del comtat de Barcelona es realitzà mitjançant pactes i capitulacions fins arribar al Camp de Tarragona. És probable que en determinades poblacions hi hagués un manteniment de la població cristiana durant el domini islàmic, tot conservant la continuïtat d'alguns càrrecs polítics i eclesiàstics. Sembla que el gruix de la població no emigrà en aquests períodes de lluites territorials i que romangué més o menys estabilitzada.

L'origen dels comtats s'ha de cercar en els *pagi* de les ciutats romanes. Les fronteres dels comtats no estan establertes arbitràriament, sino que guarden una relació amb l'espai geogràfic d'època romana i pre-romana. El terme de Marca Hispànica, és un concepte posterior, que no s'utilitza en els documents oficials de la cancelleria carolíngia. No hi va haver cap districte polític superior que englobés el conjunt de comtats catalans, però en la pràctica aquests s'aglomeraren per necessitats defensives i per interessos familiars. El 870, en una renovació dels càrrecs comtals, dos fills de Sunifred, comte de Cerdanya, van rebre el govern de dos comtats: per Guifré el Pelós, l'Urgell i la Cerdanya; per Miró el Vell, el Conflent. Guifré el Pelós fou també comte de Barcelona, de Girona i d'Osona; Miró governà el Rosselló i Radulf, Besalú.

A l'època que visqueren Onrado i els seus contemporanis, tots els comtes de Barcelona pertanyeren a la descendència de Guifré el Pelós: Guifré Borrell, comte

de Barcelona, Girona i Osona, va morir al 911, i el succeí el seu germà Sunyer. Al 947 Sunyer deixà el govern dels comtats en mans dels seus fills Borrell i Miró. Els successors de Borrell desferen aquesta unitat de territoris, així, Ramon Borrell rebé Barcelona, Girona i Osona, mentre que Ermengol heretà el comtat d'Urgell creant el llinatge dels comtes d'Urgell.

Una gran part dels historiadors que se n'han ocupat ha caracteritzat el període entre els segles VIII i X com una etapa de transtorns militars i redistribució de la població. És l'època de transició entre el món antic i la societat feudal, i també el moment de l'avanç del poder cristià cap al sud, lligat a un canvi de les estructures de propietat que té la seva expressió en la institució de l'aprisió.

El segle IX és considerat una època de dinamisme i desenvolupament, que vénen donats, entre d'altres causes, per importants avenços tècnics, entre els quals hi ha el molí hidràulic. Un altre factor de riquesa és el fet que les explotacions agràries semblen dependre de pagesos tinents, cosa que dóna pas a l'aparició d'explotacions de caràcter familiar i a un fort arrelament de la pagesia a la terra.

L'adquisició de noves terres es realitzava sovint mitjançant aprisions, procés pel qual una o diverses famílies s'instal·len en un territori mancat de propietari i el posen en explotació. En virtut d'un precepte de la legislació visigòtica, les terres ermes, que pertanyien al fisc, al cap de trenta anys de ser conreades passaven a ser propietat dels pagesos que les ocupessin.

Alguns d'aquests grups que ocupaven terres estaven subordinats a un personatge que, en alguns casos, demanava autorització a la cort carolíngia per aprisiar un indret. D'aquesta forma es creaven *aprisiones maiores*, territoris que es dividien en petites unitats per tots els membres del grup. Cadascun dels aprisiadors podia vendre, canviar o donar la seva terra, però sempre dins la comunitat, que es mantenia cohesionada al voltant d'una parròquia, i sovint sota el domini d'un castell. Es desconeix amb detall quina era la relació entre els poderosos i la pagesia de les comunitats rurals, sense que es pugui saber tampoc si hi havia tan sols diferències socials fonamentades en la quantitat de propietats o bé si, a més, es presentaven fenòmens de subordinació formal o pràctica.

Altres aprisions foren realitzades per comunitats monàstiques, que a més de construir el cenobi i l'església, de vegades fundaven també refugis per als viatgers. Els llocs escollits per a aquestes fundacions eren diversos, des de zones ermes o poc poblades que permetessin l'ampliació del territori, fins a terres que havien estat cedides als monestirs, passant per terres allunyades que facilitessin el recolliment espiritual. Les comunitats podien estendre's també amb la construcció de *cellae*, ermites dependents d'un monestir.

II

OBJECTIUS I METODOLOGIA DE LA INTERVENCIO

Objectius

La prospecció arqueològica realitzada al turó de Rocabruna fou motivada per la necessitat de verificar l'existència de restes arqueològiques als solars núms. 3 i 4 del carrer de can Mas, situat en la Zona Residencial Mare de Déu de Brugués, abans que s'hi iniciés la construcció de nous edificis. Igualment, les perspectives urbanístiques i l'anomenat Pla Parcial Can Mas, feien necessari de delimitar l'àrea ocupada per la necròpolis alt-medieval i situar les mines antigues conegudes fins al moment.

La finalitat científica de la intervenció era localitzar, documentar i interpretar els enterraments medievals que hi poguessin quedar, així com les altres estructures que eventualment podien estar associades a la necròpolis, i altres classes de restes arqueològiques que hi hagués al sector afectat. Per tal d'assolir aquests objectius van ser plantejades una sèrie d'actuacions en diferents àrees del turó, delimitades per l'espai lliure encara no urbanitzat i per la nova estructura geogràfica creada amb el traçat actual de la carretera Gavà-Begues.

Les actuacions arqueològiques consistiren en la prospecció superficial dels terrenys situats als voltants de la zona arqueològica ja coneguda, i en la prospecció del subsòl dels sectors on havia estat identificada l'existència de restes, o era previsible que n'hi hagués.

Paral·lelament, amb l'objectiu d'assolir el màxim d'informació possible sobre el context històric on se situà la necròpolis, es realitzà un estudi documental i toponímic. Els resultats d'aquest estudi han permès una aproximació a la distribució del poblament alt-medieval i a la seva evolució al llarg de més d'un segle i mig, en un moment en què s'establiren les bases del seu esdevenir, com es palesa en la pervivència ininterrompuda de molts dels topònims documentats en aquesta època²⁴.

²⁴ La recerca ha estat coordinada amb el treball que realitzen les seccions d'Història i d'Arqueologia del Museu de Gavà.

El projecte d'intervenció arqueològica a la necròpolis de Rocabruna indicava, com a objectius inicials, la localització de les tombes restants dins l'àrea de necròpolis; la planimetria de les restes localitzades; l'excavació de l'àrea de les tombes que calgués, per tal de permetre la construcció de noves edificacions sense risc per al patrimoni arqueològic; i la prospecció i excavació de les possibles boques de mina, amenaçades per un futur projecte de construcció.

Es tractava, per tant, de recollir la informació necessària per tal de delimitar l'àrea de necròpolis i determinar-ne les característiques, així com la seva possible relació amb les boques de mina properes. Igualment, calia aclarir la possibilitat que en el turó hi hagués les restes d'una suposada ermita de Sant Martí esmentada el 1922, cosa que ens portà a prospectar la part del turó de Rocabruna que encara no havia estat afectada per construccions modernes.

Metodologia

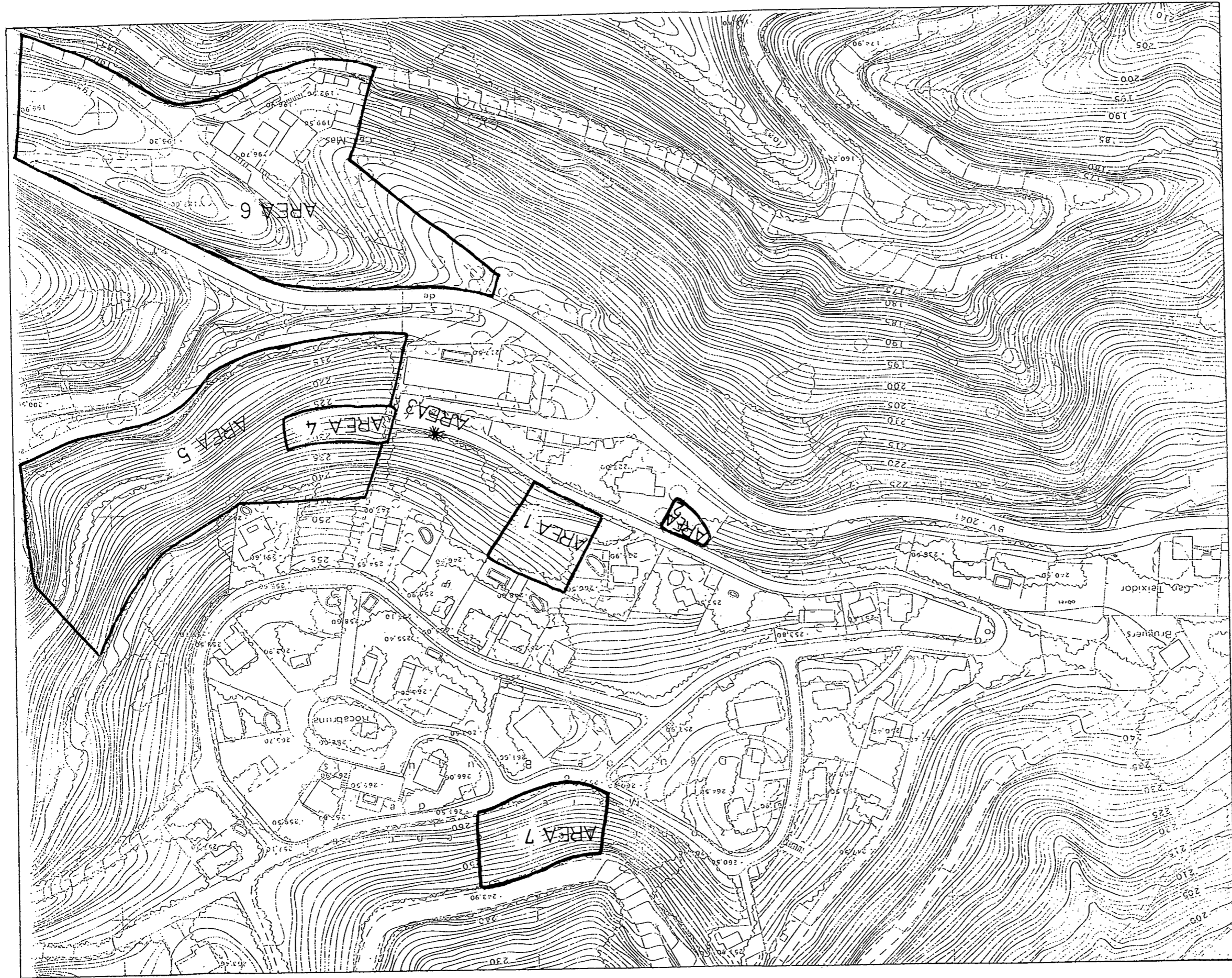
Delimitació de les àrees de la intervenció

L'extensió del jaciment arqueològic va plantejar la necessitat d'una divisió en zones d'intervenció, definides per l'estructura urbanística actual i pel tipus d'actuació que s'hi podia aplicar. Es va delimitar en diferents àrees, cadascuna de les quals fou identificada mitjantçant números aràbics correlatius, de l'1 al 7, deixant oberta la possibilitat d'ampliació en futures intervencions:

Area 1: Correspon a dos solars confrontants, a la banda alta del carrer, la propera edificació dels quals motivà la intervenció arqueològica. La prospecció, destinada a localitzar la possible existència d'enterraments o d'altres vestigis antics, es plantejà mitjantçant l'obertura de tres llargues rases paral·leles al carrer, amb l'objectiu d'aconseguir una seqüència estratigràfica contínua de tota l'àrea. La vegetació, entre la qual hi havia nombrosos arbres, i el fort pendent, condicionaren la localització de les rases i motivaren la decisió de no obrir-ne una altra, tal com era previst de bon principi.

Area 2: Area en la que van ser localitzats enterraments medievals excavables, situats a l'interior de la propietat dels Srs. Soro, al sector del jardí confrontant al carrer de can Mas. D'aquesta parcel·la procedeixen les restes humanes dipositades al Museu de Gavà amb el número de registre 3??, que foren trobades en construir-hi un cobert, els anys setanta. Igualment, la construcció d'una cisterna al mateix jardí tallà una de les fosses d'enterrament per la part inferior i deixà les restes dels peus i de les cames visibles a l'interior de la cavitat. La intervenció arqueològica es va centrar en aquest indret, on bona part de les restes de la tomba romanien intactes. L'aparició de dos nous enterraments en nivells inferiors, molt a prop del primer, va motivar l'ampliació del sondatge a una superfície de 7,25 metres quadrats. Aquesta àrea contenia les dues tombes excavades, així com una altra que es deixà "in situ". En el costat de llevant, una aliniació de lloses indicava la possible situació d'un altre enterrament. Tot plegat permetia endevinar una densitat força alta d'inhumacions, que sembla que han d'estar ben conservades en una plataforma d'uns cent cinquanta metres quadrats. Considerant que és convenient que l'excavació de la plataforma sigui realitzada en extensió, i quan sigui necessari per garantir la seva documentació, i conscients que aquesta tasca era superior a les possibilitats de l'equip, es tornà a tancar la cata. Aquesta és la darrera zona intacta de la necròpolis, i creiem que caldria conservar-la com a reserva arqueològica, a menys que sigui realment necessari excavar-la.

Area 3: A la segona parcel·la a l'est de l'àrea 1, en el límit amb el carrer de can Mas, que en aquest indret fou obert tallant la roca mare, s'hi descobrí un fossat de secció ovoïde, omplert de farciments amb abundant rebuig de mineral de ferro. Es va documentar arqueològicament mitjantçant dibuixos i fotografies de la secció, i amb una recollida de mostres del mineral de ferro que contenia. La parcel·la estava en construcció quan es van començar els treballs d'excavació, per això no va ésser possible documentar l'existència d'altres subestructures.

Area 4: A l'àrea situada a l'est de la urbanització actual es localitzen diverses mines d'explotació de ferro, de les quals les dues més properes a la necròpolis van ésser incloses dins el projecte de intervenció arqueològica. La realització d'unes obres, preparatòries de l'obertura d'un vial privat, va provocar la destrucció de l'entrada d'una d'elles. Les restes de la subestructura van ser dissimulades amb gran quantitat de ferralla i desferres metàl·liques, cobertes amb plàstics. La impossibilitat física d'enretirar-les, així com les garanties de respectar les restes que ens donà el propietari, ens van fer prescindir d'actuar en aquesta explotació. Més a prop del carrer de can Mas, hi ha una altra mina, que es trobava molt reblerta de llims i esllavissades procedents de l'acció eòlica i de la pluja. La intervenció arqueològica ha permès documentar-ne l'entrada, caracteritzada pel retall exterior de la roca mare. La boca i la galeria d'entrada de la mina van ser excavades, deixant un testimoni a la banda dreta de l'accés, fins assolir 1'50 metres de profunditat. L'excavació no va poder continuar, atès l'escàs marge de temps pactat amb la propietat, si bé n'ha estat prevista la continuació, com a condició municipal abans de la realització del Pla Especial Can Mas. De moment, s'ha pogut documentar bé la boca d'entrada i els tipus d'eina emprats en l'excavació.

Area 5: Correspon al bosc que envolta per tres costats l'àrea 4, des de la cota 245 aproximadament fins al traçat antic de la carretera de Gavà a Begues, en tot el vessant sud-est del turó. L'àrea, d'una extensió lleugerament superior a una hectàrea, presentava possibilitats de contenir restes arqueològiques a causa de la proximitat a l'explotació minera de l'àrea 4 i per la seva situació propera també a la necròpolis en la banda més assolellada i dominant. L'actuació es limità a una prospecció superficial del terreny, el resultat de la qual es descriurà més endavant.

Area 6: A la banda sud-est del turó de Rocabruna es troba la masia de can Mas, en un lloc molt estratègic. Des d'aquí es domina la vall del fons del Fangar, la vall del torrent de les Comes, la plana marítima de Castelldefels i la mar Mediterrània. Aquest indret, dominat visualment, al seu torn, pel castell d'Eramprunyà i per l'ermita de la Mare de Déu de Brugués, semblava propici per a la ubicació d'un hàbitat antic, o fins i tot de la capella antiga esmentada els anys vint. A més, l'antiga carretera de Gavà a Begues passava a tocar d'aquest mas, abans del canvi de traçat, realitzat a la fi dels anys setanta. Tot això va motivar la realització d'una prospecció visual de l'àrea, per tal de cercar restes de murs que es poguessin relacionar amb els esmentats. Els resultats no han permès localitzar cap mena de construcció associable a l'església o capella descrita, però s'ha pogut constatar l'existència de grans murs de contenció prop de la carretera vella, que més endavant descrivim.

Area 7: Per tal de localitzar la traça dels antics camins utilitzats en la comunicació de Sant Climent de Llobregat amb els llocs de Begues, Gavà i Castelldefels, es va fer una prospecció visual del vessant nord del turó de Rocabruna. Aquest indret es troba actualment molt afectat per la urbanització de la Zona Residencial, amb solars a mig construir i acumulacions de runa. Malgrat això es va poder constatar l'existència d'un antic camí que comunicava el turó amb la font del Ferro, des d'on es dirigia a Sant Climent, per darrera de la serra de Miramar.

ROCAERUNA 1990		SECTOR		U.E.	SIGLA:
DEFINICIO ESTRAT: ☐ Farçiment ☐ Abandó ☐ Hàbitat ☐ Preparació paviment ☐ Destrucció			DEFINICIO ELEMENT: ☐ Mur ☐ Cubeta ☐ Arrasament ☐ Trinxera ☐ Forn ☐ Fou ☐ Llar ☐ Paviment ☐ Sitja		
Z superior: -	Desnivell:	Pendent:	Z inferior: -	Desnivell:	Pendent:
FIABILITAT ESTRATIGRAFICA :			CRITERI DE DISTICIO:		
COLOR:	CONSISTENCIA:	VOLUM:	galledes	carretons	m ²
COMPONENTS GEOLOGICS:					
COMPONENTS ORGANICS:					
COMPONENTS ARTIFICIALS:					
DESCRIPCIO					
SEQUENCIA FISICA					
Igual a:	Recolza en:	☐	☐	☐	☐
Se li recolza:	Cobreix:	☐	☐	☐	☐
Cobert per:	Farceix:	☐	☐	☐	☐
Farçit per:	Talla:	☐	☐	☐	☐
Tallat per:	Se li lliura:	☐	☐	☐	☐
Es lliura a:		☐	☐	☐	☐
INTERPRETACIO:					
DATACIO: -		CRITERI DE DATACIO:			
OBSERVACIONS:					
PLANTES:		SECCIONS:		ALÇATS:	
NEGATIU FOTOGRAFIC:			INVENTARI:		
FITXA FETA PER		DATA:	REVISADA PER		DATA:

Sistema de documentació de les unitats estratigràfiques.

La documentació de la seqüència estratigràfica als sectors excavats a Rocabrúna es recollí en una fitxa individualitzada per cada unitat estratigràfica (U.E.) localitzada a l'excavació de les àrees 1, 2 i 4. Van ésser considerats U.E. tant els estrats d'origen antròpic o natural, com els estrats per defecte (o inter-estrats) i les estructures localitzades.

Totes les dades referents a la U.E. van ser recollides en fitxes estàndard que inclouen els apartats següents:

1.-Identificació de l'estrat: Conté el nom del jaciment, l'any de la campanya d'intervenció, el sector i el número atribuït a la U.E. excavada. A continuació, s'hi especifica la sigla amb la qual s'ha identificat el material aparegut.

2.-Definició de l'estrat: Per tal d'identificar el caràcter de la U.E. excavada, es diferencien estrats i elements, especificant-ne la tipologia. Per exemple: estrats de farciment, d'abandó, d'hàbitat, de preparació de paviment, de destrucció,...; elements com mur, clot, arrasament, trinxera, forn, pou, llar, paviment, sitja,...

3.-Documentació de l'estrat: apartat que inclou les dades concretes descriptives de la U.E. excavada:

- Localització: z superior i inferior de cada superfície, amb el desnivell i la direcció del pendent.
- Fiabilitat estratigràfica: grau de fiabilitat de l'estrat, pel que fa a la cultura material que conté.
- Criteri de distinció: especificació del criteri aplicat en distingir la U.E., com ara el color, la textura, la consistència,...
- Color: to dominant en la U.E.
- Consistència: grau de duresa i de compactació de la U.E.
- Volum: quantitat de galledes, carretons o metres cúbics extrets de la U.E.
- Components geològics.
- Components orgànics.
- Components artificials.

4.-Descripció de la U.E.: relació de totes les observacions no-estandarditzades dins la fitxa.

5.-Relacions estratigràfiques: inclou les relacions amb totes les U.E. que estan en contacte amb la descrita, segons si hi equivalen, se li recolzen o es recolzen, cobreixen o són cobertes, farceixen o són farcides, o bé tallen o són tallades per una altra o altres U.E. També s'hi inclou una retícula preparada per esquematitzar aquestes relacions en una Matrix Harris parcial.

6.-Interpretació: recull la interpretació que es dona a la U.E., la datació que se li ha atribuït i el criteri que l'ha motivada. Hi ha un apartat reservat a observacions.

7.-Documentació annexa: conté les referències a les plantes, seccions, alçats, fotografies i inventaris relacionats amb la U.E.

8.-Control: nom de l'autor de la fitxa, data de realització, nom de qui l'ha revisada i data de revisió.

Aquesta fitxa ha estat dissenyada pel Museu de Gavà per a les intervencions arqueològiques i ha estat provada anteriorment en altres intervencions. S'inspira en els models proposats en la publicació del fòrum d'Empúries²⁵ i en els aplicats a les excavacions de Lattes²⁶ i del Taller-Escola d'Arqueologia de Tarragona²⁷.

La metodologia d'excavació i d'anàlisi de la seqüència s'ajusta força a la proposada per Harris²⁸ i desenvolupada a Itàlia per Andrea Carandini i el seu equip²⁹, que consisteix bàsicament en enretirar les U.E. en sentit invers al de la seva deposició i documentar topogràficament la superfície de contacte entre elles, que correspon a un moment determinat de la història del jaciment. Les U.E., seguint aquesta metodologia, s'excaven en tota l'extensió dins la zona delimitada per l'excavació. Les relacions es resumeixen posteriorment en un esquema o Matrix, que representa gràficament la seva conformació a través del temps, tot permetent la datació relativa de totes les unitats.

Documentació dels enterraments

La documentació dels enterraments alt-medievals de Rocabruna es va realitzar mitjançant dos mètodes diferents. D'una banda, s'entengué que la fossa, les restes humanes, el farciment i la coberta de cada tomba constituïen en si mateixes unitats estratigràfiques, corresponents cadascuna de les quals a un moment determinat, encara que proper en el temps, i van ser documentades d'aquesta manera. Per l'altra, s'ompliren fitxes específiques descriptives de la tomba com a conjunt, i en relació amb els altres enterraments propers.

La fitxa individualitzada de cada enterrament, a més de les dades estratigràfiques, reflecteix el tipus de tomba i quins són els ossos conservats. Al mateix temps, s'hi realitza un diagrama de la posició de l'individu dins la fossa i es recullen les relacions estratigràfiques entre la tomba i les unitats que l'envolten. Finalment hi consten dades sobre la documentació annexa i el control de realització similars a les de la fitxa d'U.E. Aquesta fitxa es va inspirar en la utilitzada per Ph. Barker al 1982³⁰ i posada en pràctica en l'excavació d'altres necròpolis medievals a Catalunya³¹.

De cada enterrament es realitzaren plantes a escala 1/10, així com una cobertura fotogràfica de les diferents etapes d'excavació. Seguint la metodologia

²⁵AQUILUE & al.: *El fòrum romà d'Empúries (Excavacions de l'any 1982)*, Barcelona, 1984, p.25-29.

²⁶BATS, J.M. & al.: *Enregistrer la fouille archéologique. Le système élaboré pour le site de Lattes (Hérault)*, Lattes, 1986.

²⁷TED'A: *Registro informático y Arqueología Urbana en Tarragona*, Archeologia e Informatica, Roma, 1988, p.177-191.

²⁸HARRIS, E.: *Principles of Archaeological Stratigraphy*, London, 1979.

²⁹CARANDINI, A.: *Storie della Terra*, Bari, 1981.

³⁰BARKER, PH.: *Techniques of Archaeological excavation*, ed. Batsford, London, 1982, p. 101

³¹RIU, M. & BOLOS, J.: "Observacions metodològiques, esquemes i fitxes de treball per a l'estudi de les sepultures", a: *Acta Mediaevalia*, Annex 1, Barcelona, 1982, p. 11-28.

proposada per Riu i Bolòs al 1982³², es prengueren totes les mesures que l'estat de les restes permetien, abans d'extreure-les. Aquestes restes, juntament amb les procedents del mateix lloc dipositades anteriorment al Museu, han estat objecte d'un estudi paleoantropològic i paleopatològic, que completa les dades obtingudes en l'excavació.

Topografia i planimetria

D'acord amb la filosofia del mètode Harris, els contactes entre unitats estratigràfiques han estat entesos com a superfícies tridimensionals que calia documentar en planta, atès que cadascuna d'elles representa un determinat moment històric. Per això han estat realitzats croquis acotats amb referències a dos punts 0, un per cada àrea excavada. A l'àrea 1 es va situar a la vovavia, en la línia de la partió dels dos solars, a una alçada aproximada de 233 metres s.n.m. L'altre se situa en la part més alta de l'aflorament rocós que delimita la plataforma de l'Àrea 2 (alçada aproximada 228 m.s.n.m.). Les cotes han estat calculades mitjançant un nivell d'obra ZEISS.

La topografia bàsica del sector procedeix del Servei Cartogràfic de la Corporació Metropolitana de Barcelona, mentre que la resta de la documentació topogràfica ha estat realitzada pel mateix equip, incloent-hi l'aixecament d'un taquimètric de l'àrea 1 a escala 1:200. Aquest darrer taquimètric ha estat digitalitzat i les corbes de nivell han estat obtingudes per tractament informàtic, mitjançant el programa Surfer, que també ens ha permès la representació en perspectiva del relleu³³.

La planimetria de detall ha estat realitzada a escala 1:10 i 1:20, mitjançant el mètode de coordenades. Les plantes de les cates han estat dibuixades emprant un quadre amb retícula de gomes de 10 centímetres de malla.

Documentació fotogràfica

Totes les unitats estratigràfiques han estat fotografiades, i quan ha estat possible, tant en blanc i negre com en color. Abans d'iniciar cada excavació es triaren uns punts de vista des dels quals hi havia un bon domini de cada zona excavada, cercant punts elevats, que permetien vistes de conjunt, i punts més propers destinats a les vistes de detall.

Com a suport en color ha estat emprada pel·lícula per a diapositiva Agfachrome 100RS, mentre que en blanc i negre hem optat per l'ús de pel·lícula Kodak Plus-x-pan 100 ASA. La cobertura fotogràfica de l'interior de les mines s'ha realitzat amb l'ajuda d'un flash. El material fotogràfic ha estat facilitat íntegrament pel Museu de Gavà, i les imatges han quedat dipositades al arxiu d'aquesta institució.

³² RIU, M. & BOLOS, J.: " Observacions metodològiques, esquemes i fitxes de treball per a l'estudi de les sepultures " a *Necròpolis i Sepultures Medievales de Catalunya*, Barcelona, 1982. pp.11-28.

³³Agraïm a la Universitat de Barcelona les facilitats que ens ha donat per a la utilització d'aquest paquet informàtic.

Tractament informàtic de les dades arqueològiques

Per al tractament de totes les dades referents a l'excavació de Rocaruna ha estat desenvolupada una aplicació informàtica específica, programada en DBase III+. Aquesta aplicació inclou la gestió de quatre tipus de fitxers: d'unitats estratigràfiques, de tombes, d'inventaris de materials i de paral·lels de tombes situades en altres necròpolis.

Les fitxes dissenyades per a les aplicacions contenien totes les dades consignades en les fitxes de camp, i han estat posteriorment abocades a un processador de textos i incloses a l'Annex I d'aquesta memòria. Igualment, han estat extretes llistes endegades per les diverses característiques de cada tipus de fitxa.

L'aplicació informàtica ha servit igualment com a camp d'experimentació per al disseny de la part d'arqueologia del programa que es desenvolupa per a la gestió dels fons museístics en conveni entre el Museu de Gavà, la Diputació de Barcelona i l'empresa Clausoft.

Desenvolupament dels treballs arqueològics

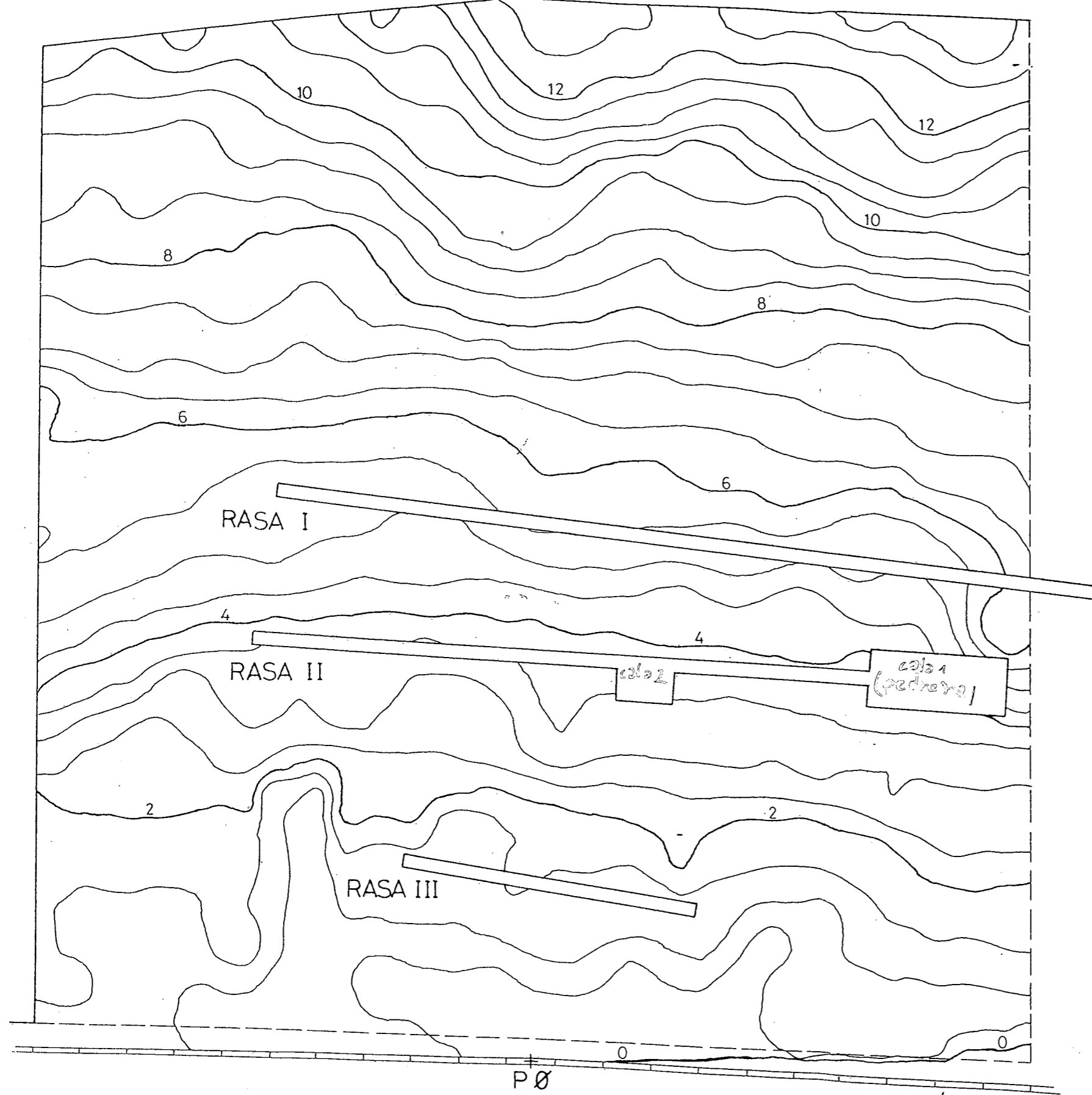
Solar de la pedrera (Area 1)

En aquesta àrea es va fer una prospecció aleatòria del subsòl, excavant els estrats quaternaris fins arribar a la roca mare, al llarg de tres franges de 60 cms. d'amplada, paral·leles a la corba de nivell. Les rases van ser delimitades mitjançant estakes metàl·liques i goma elàstica, sobre les feixes més planeres. En primer lloc es entirà el sòl vegetal superficial en tota l'extensió de cadascuna. Seguidament es procedí a excavar el terra fins al nivell de la roca mare. La terra i l'humus extrets se situaren al marge de la franja excavada, per la banda de la muntanya, per tal de facilitar el tapament i evitar que l'erosió s'emportés la terra.

Les rases van ser numerades de I al III, seguint la direcció del pendent del solar. La rasa I tenia 35 metres de llarg; la rasa II en feia 32, amb una breu interrupció per respectar un arbre; la rasa III tan sols amidava 12,5 metres, atès que estava situada entre dues alteracions del relleu.

Un cop obertes les rases s'hi observaren dos punts on els afloraments de pedra semblava que evidenciaven l'acció humana, per la qual cosa s'hi van obrir dues cates que ampliaren la superfície de la rasa II. La primera (cata I), de 6 x 2,5 metres, permeté la documentació d'una pedrera, mentre que l'altra (cata II), de 2 x 2,5 metres, es revelà estèril, si bé serví per informar els geòlegs que ens han assessorat, sobre les característiques de l'aflorament rocós.

En total, els dos solars de l'àrea 1 tenen una extensió aproximada de 1.850 metres quadrats, dels quals foren excavats un total de 55,60 metres quadrats (3,00%). Tot i això, estem convençuts que és molt petita la probabilitat que hi quedin altres restes arqueològiques, deixant de banda la pedrera documentada, atès que la part alta té un fort pendent i és allunyada de les tombes conegudes, i la part més propera al carrer fou arrasada quan aquest fou obert.

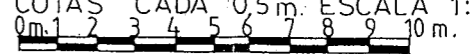

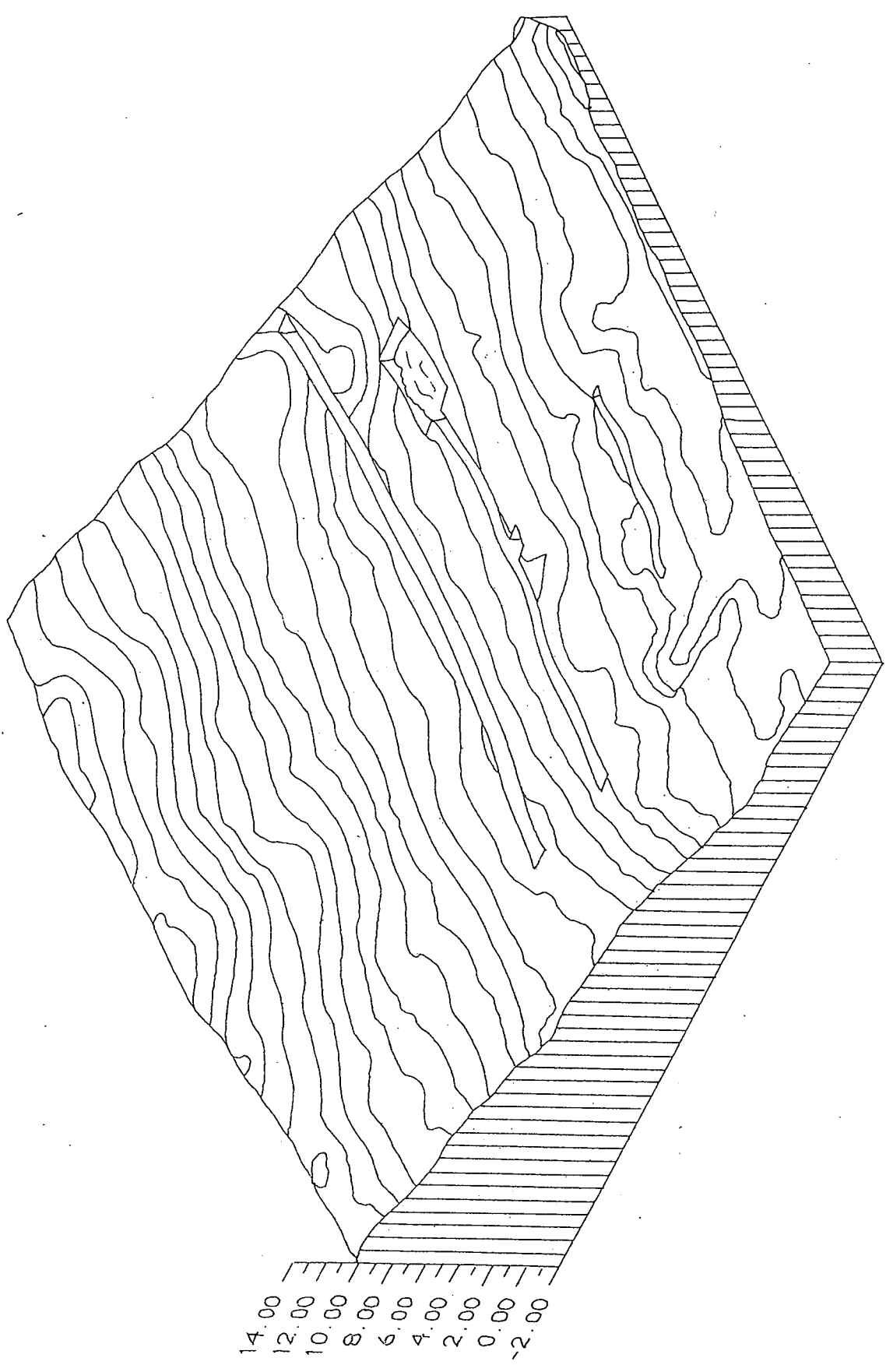
MUSEU DE GAVÀ

EXCAVACIONS ARQUEOLÒGIQUES A ROCABRUNA 1.990

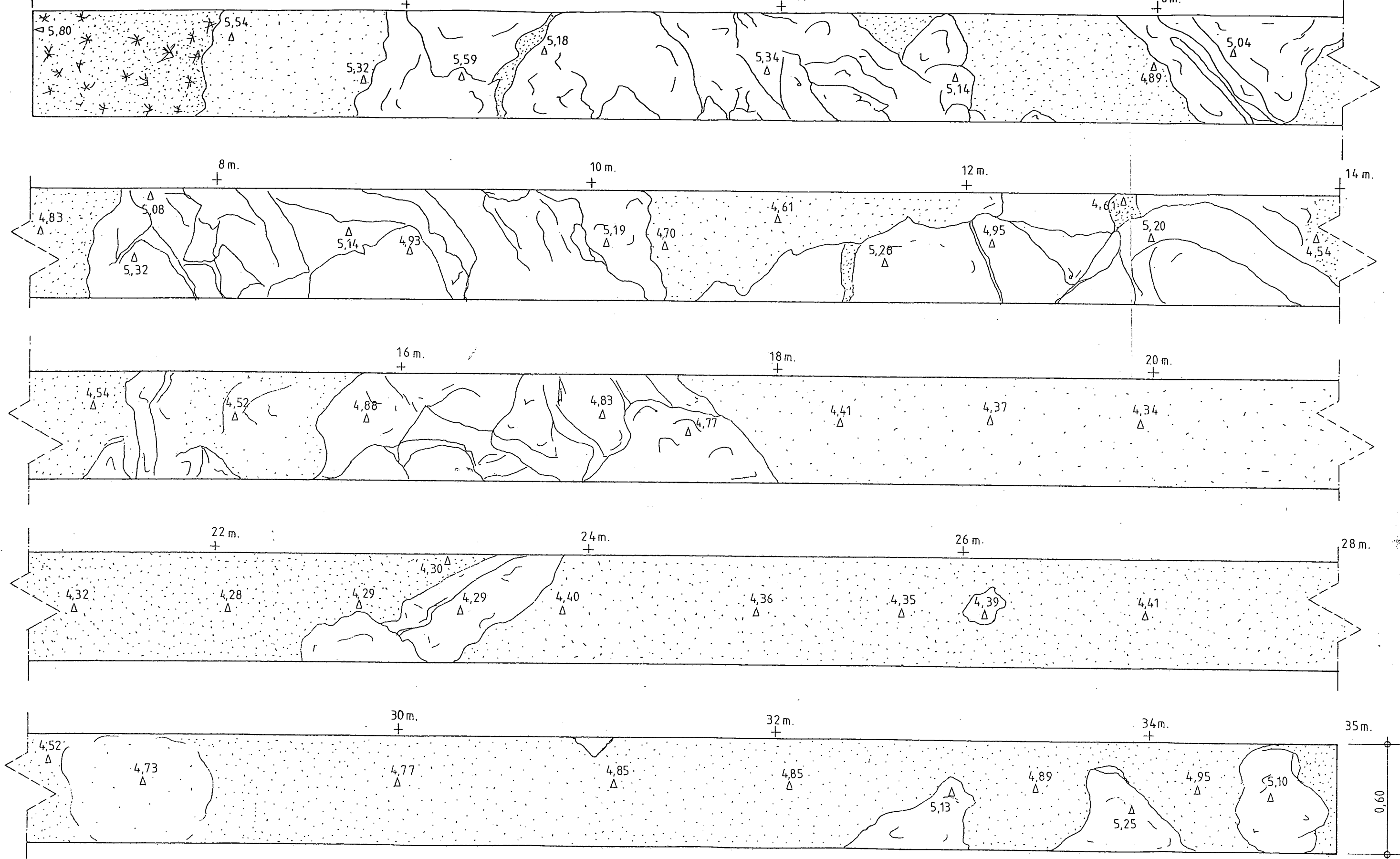
AREA 1

COTAS CADA 0,5 m. ESCALA 1: 200

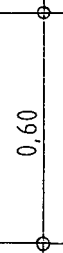
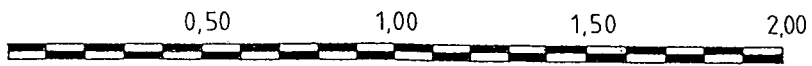
AIXECAMENT:
 DELINEACIO:

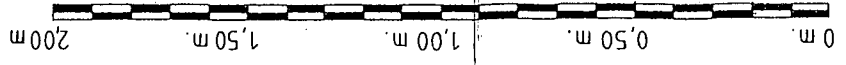

14.00
12.00
10.00
8.00
6.00
4.00
2.00

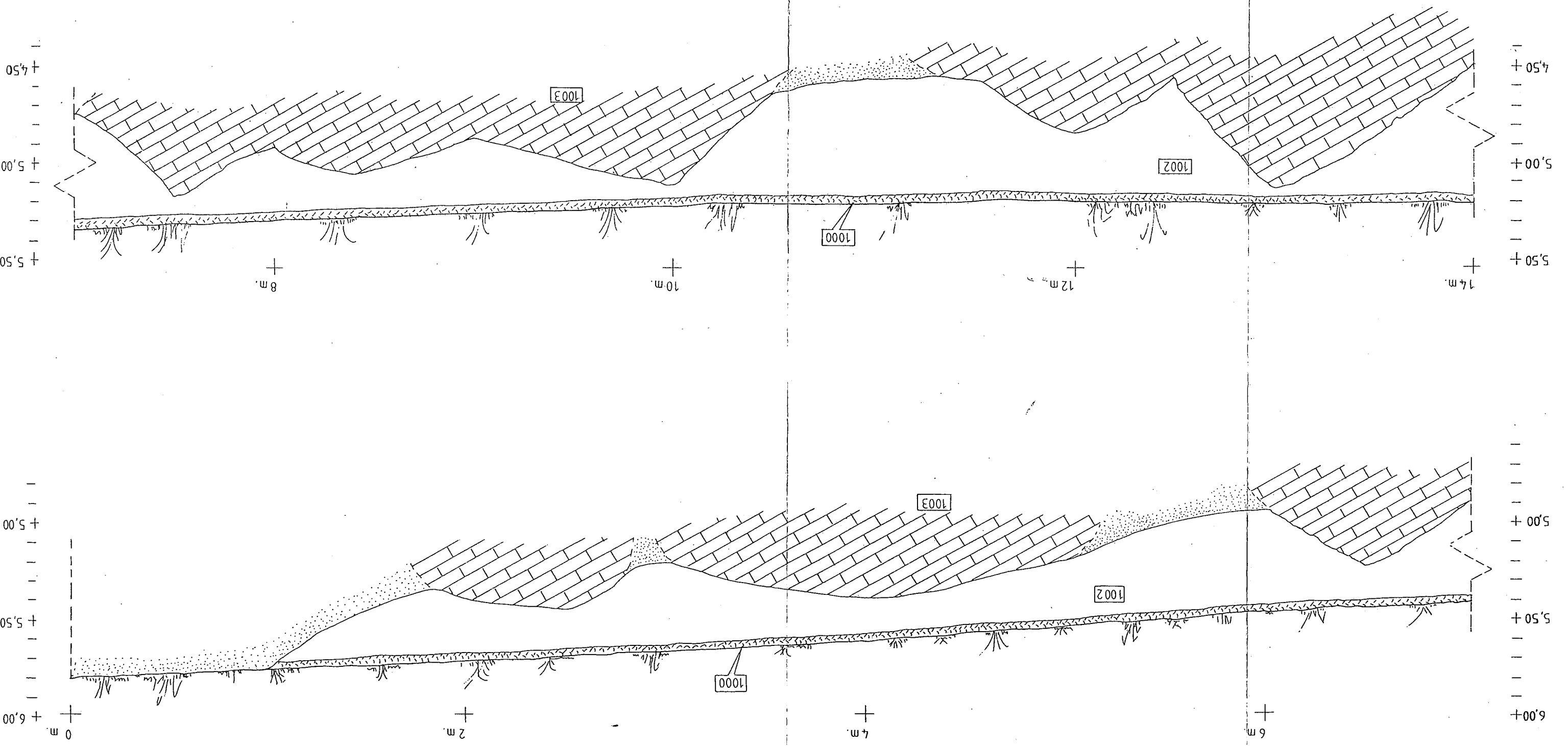

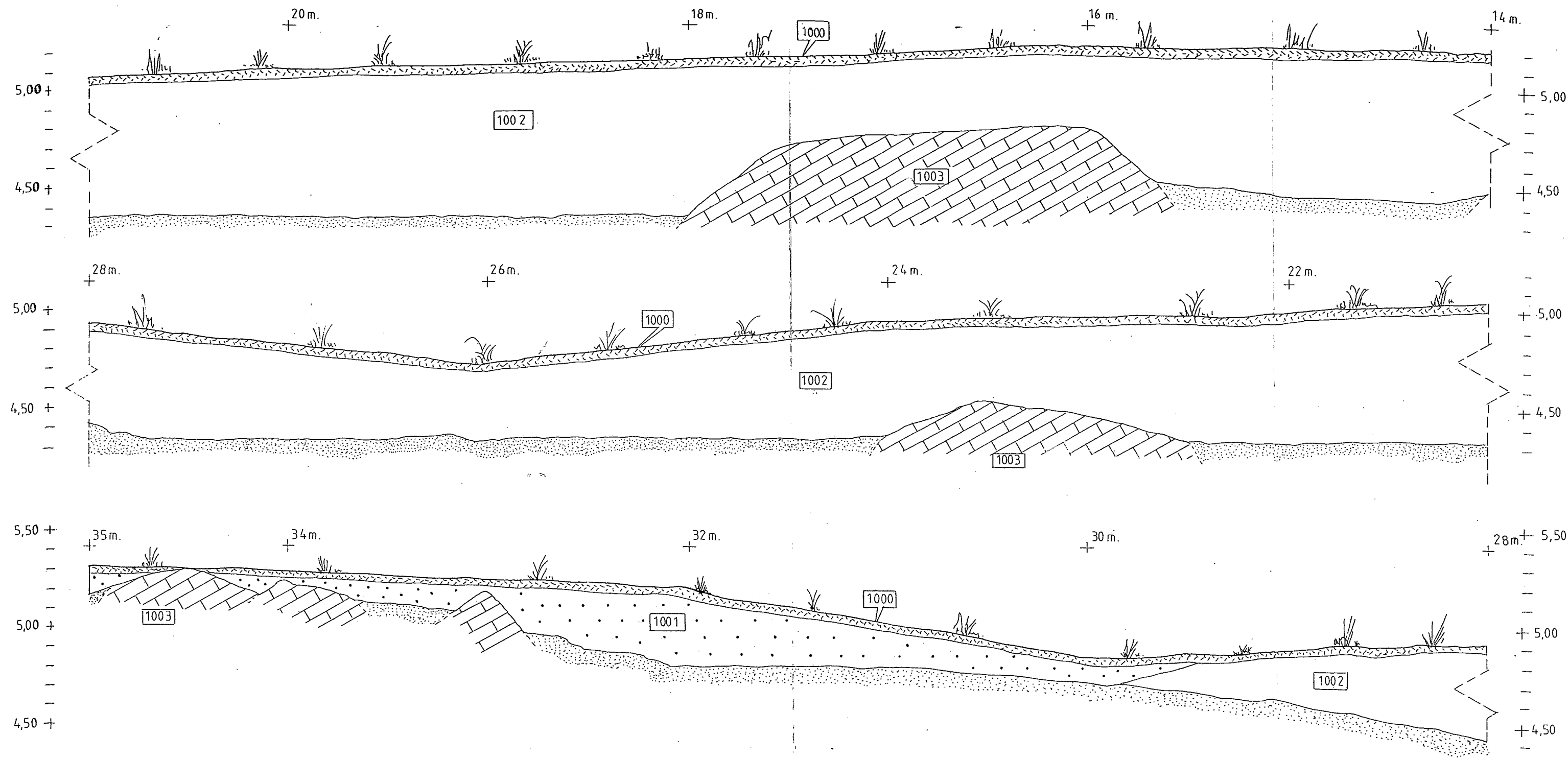
AREA 1 PLANTA (RASA I)

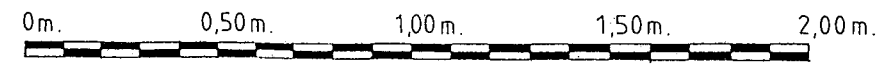

SECCIO RASA I

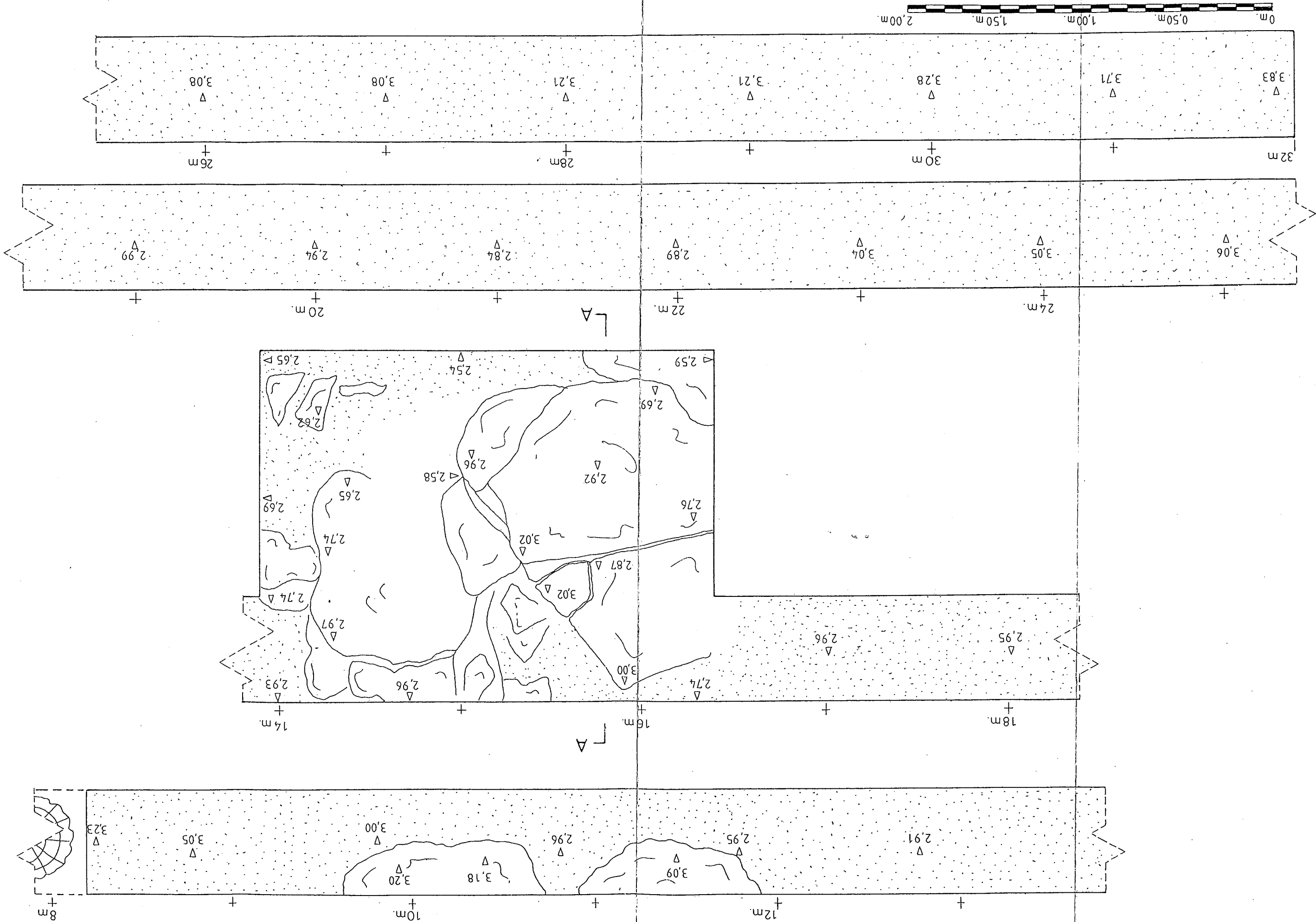

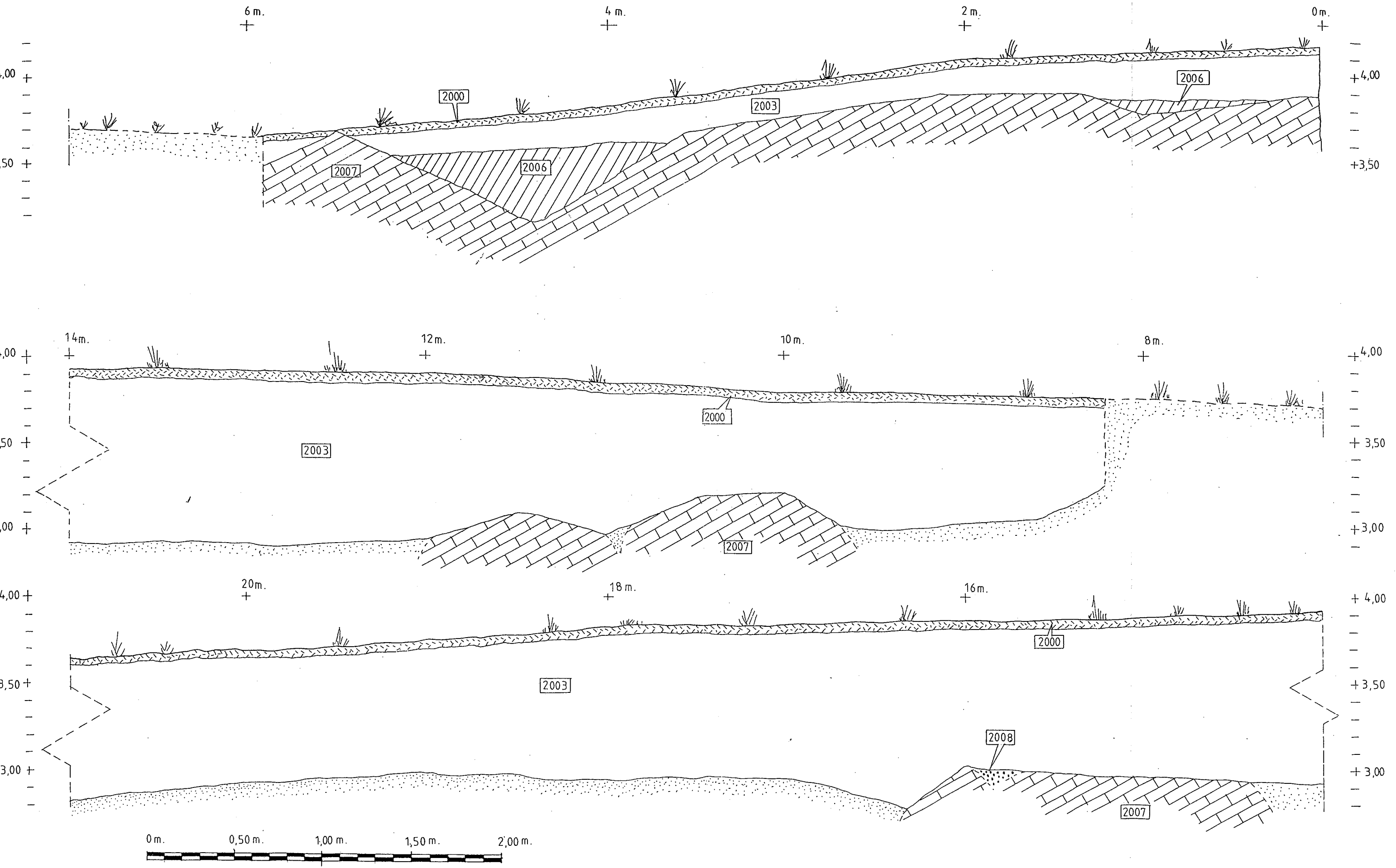
SECCIO RASA I

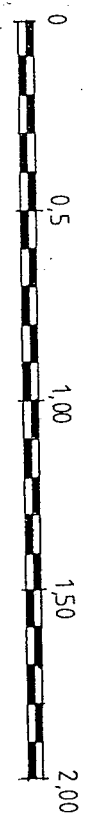
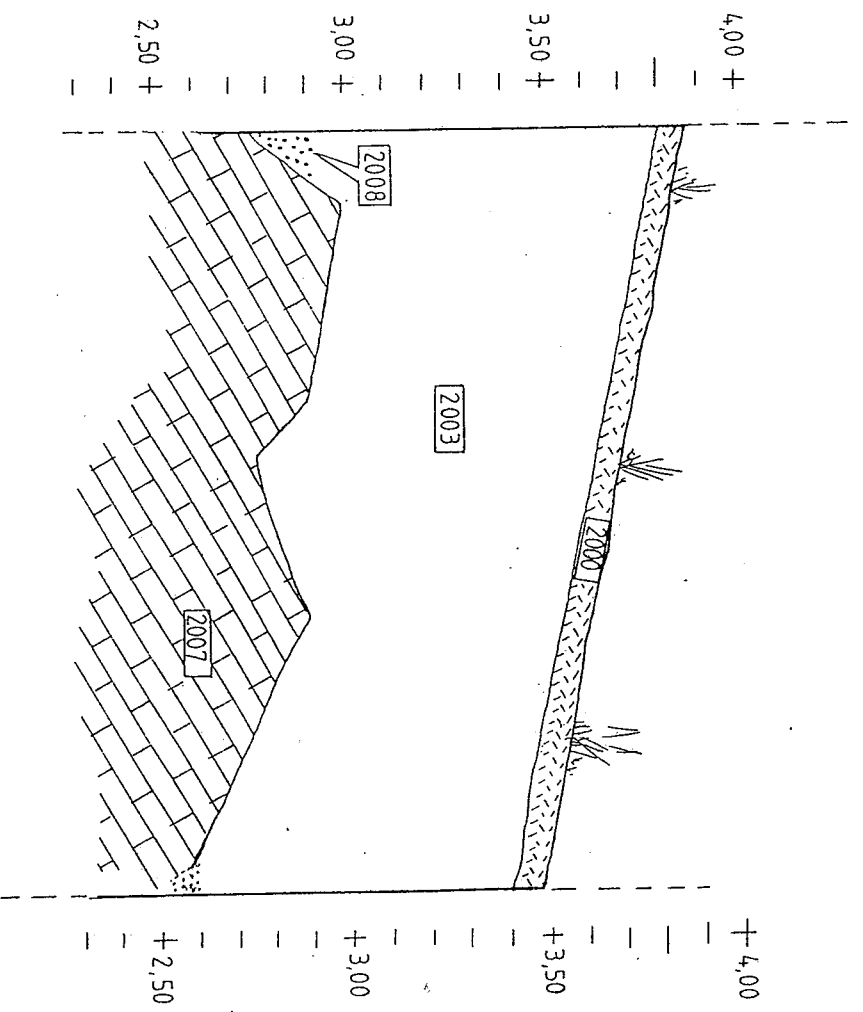
AREA 1 PLANTA (RASA II)

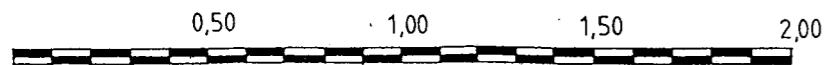
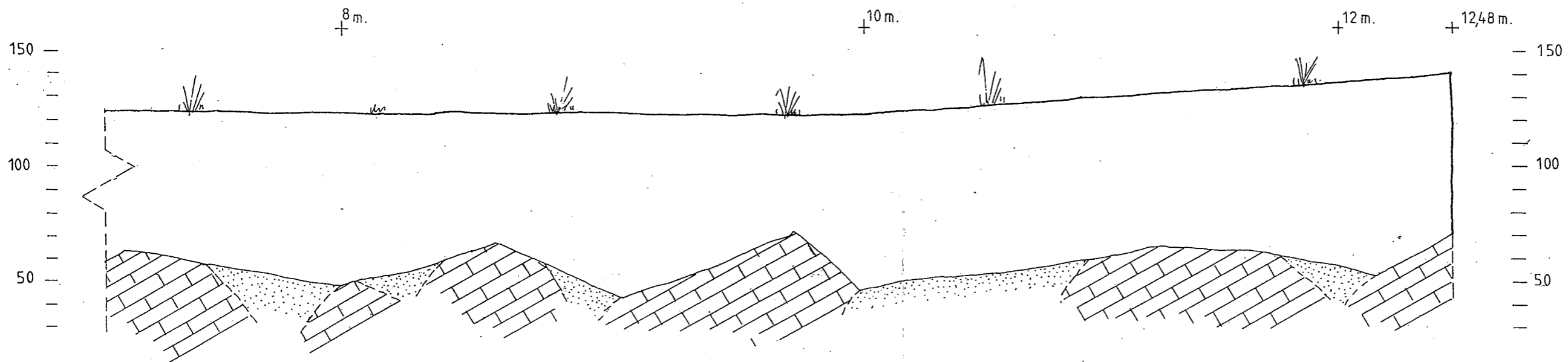
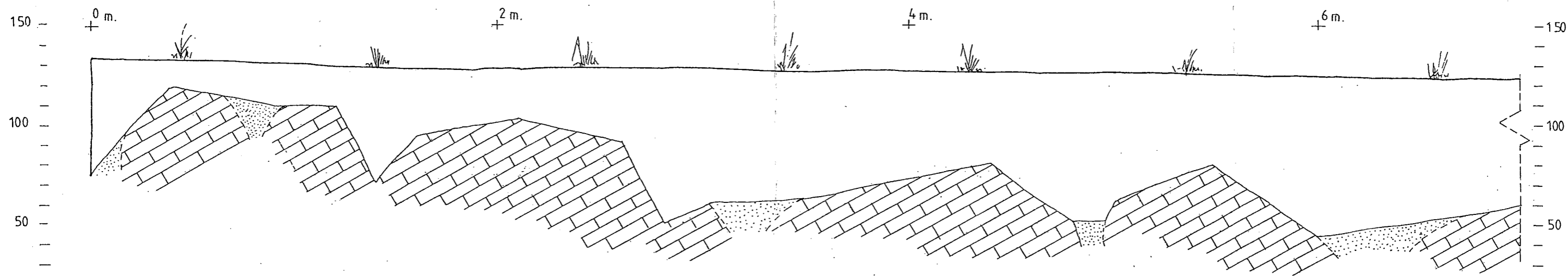
SECCIO RASA II

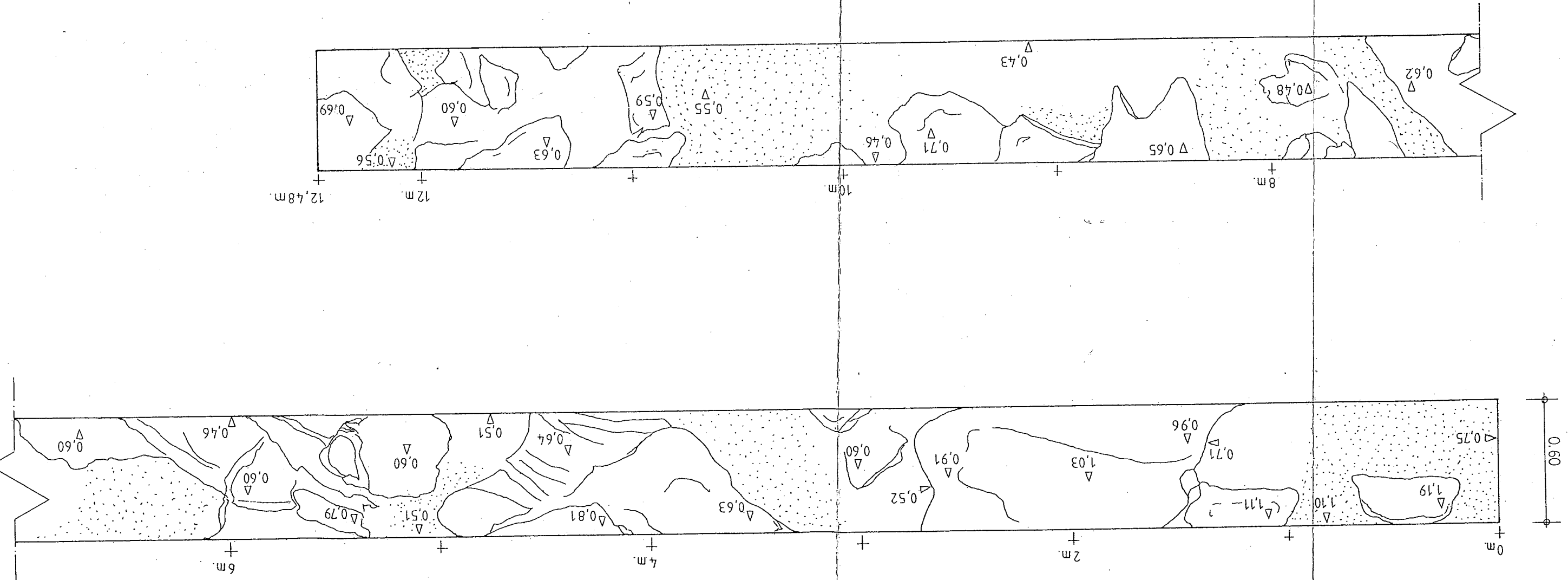
SECCIO A-A (CATA II)

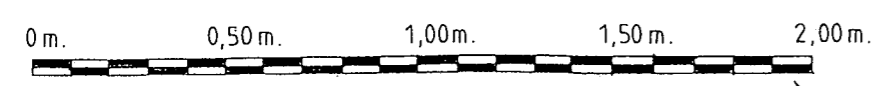
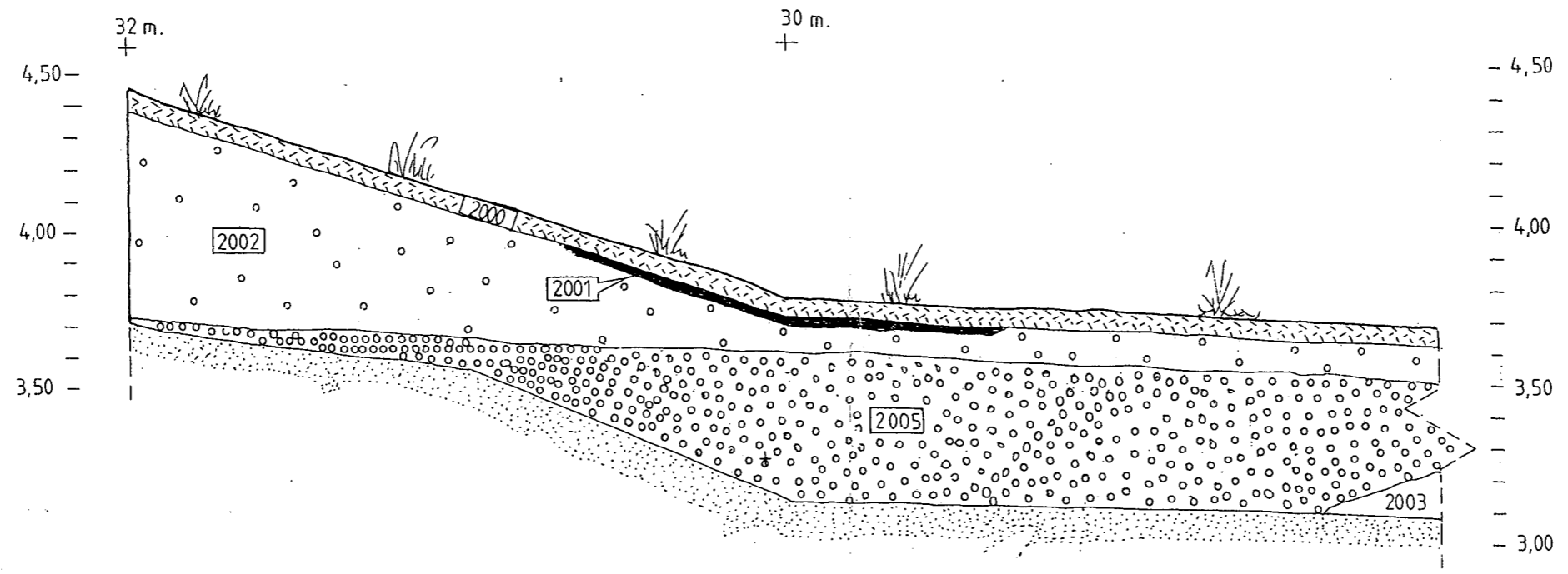
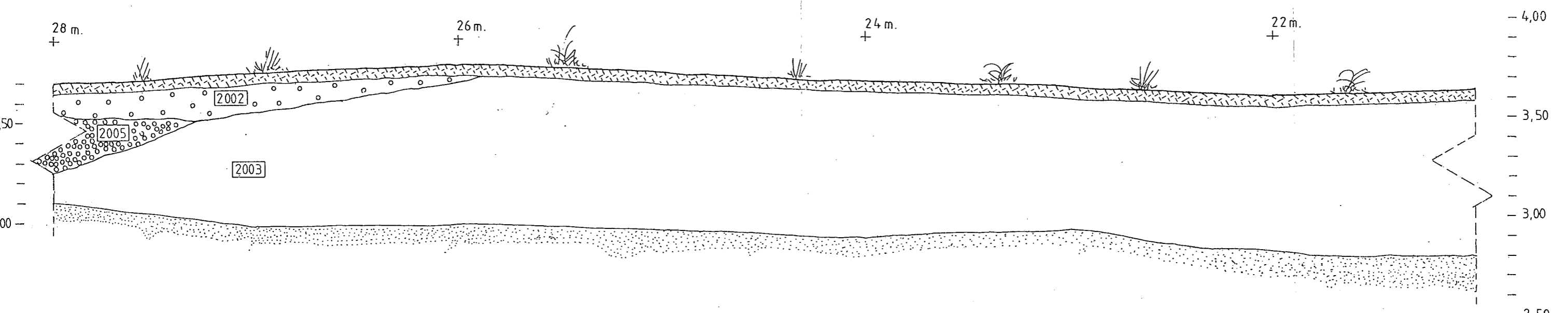
SECCIO RASA III

AREA 1 PLANTA (RASA III)

SECCIO RASA II

Les unitats estratigràfiques identificades en cada rasa es numeraren a partir dels números 1000, 2000 i 3000, segons es tractés de la rasa I, II o III. Hom escollí el rang dels milers per tal de permetre atribuir les desenes a cada tomba o element localitzat, tot donant un marge ampli per si n'apareixien més de deu densitat corrent a les necròpolis alt-medievals.

La seqüència estratigràfica identificada era força similar en totes tres rases. Les unitats 1000, 2000 i 3000, corresponents al nivell superficial, estaven formades per humus (pinassa) i restes de vegetació recents. La terra original de l'àrea, probablement anterior a la formació del bosc actual, sembla que correspon a un nivell format per sorres i argiles de color beige, de consistència mitjana, que contenia restes de materials de construcció, ceràmica i cargols. Aquest nivell és representat per les unitats 1002, 2003 i 3001, en les quals es recollí material ceràmic corresponent a l'època moderna (segles XVI-XVIII), amb algun fragment de ceràmica alt-medieval.

En la zona oest de les rases, especialment en les dues més altes, s'hi documentà un nivell de terra de color rogenc i compacte, que pot haver estat aportat per l'acció d'una petita torrentera avui estroncada per les edificacions. Aquest nivell correspon a les U.E. 1001, 2005 i 3002, i augmentava la potència en direcció est, fins al punt que impedí arribar a les unitats inferiors sense incrementar l'amplada de les rases. La potència d'aquestes unitats estratigràfiques disminuïa progressivament fins a desaparèixer a uns set metres de l'extrem NW. En la Rasa II, la U.E. 2005 estava coberta per una altra capa vermellosa, anomenada 2002, que corresponia a un abocament modern, al qual s'hi superposaven les restes d'un foc (U.E. 2001).

Les cates obertes a la rasa II se situaren entre els punts mètrics 0 i 6 (cata 1) i entre el 14 i el 16,5 (cata 2). Les unitats estratigràfiques que s'hi van poder documentar eren lògicament similars a les de la resta de la rasa, tret del farciment situat immediatament per damunt de la roca, format per una terra de color rogenc molt solta, que s'individualitzà com a U.E. 2006, a la cata 1, i com a 2008, a la cata 2. En les altres rases, als sectors on s'arribà a la roca mare, s'identificà un nivell similar (U.E. 1004). Aquestes unitats estratigràfiques es revelaren com a molt pobres en material arqueològic, del qual tan sols són estudiabls una base i una vora de ceràmica alt-medieval, que poden correspondre perfectament al moment en què s'utilitzà la necròpolis.

Excavació de les tombes (Area 2)

La tomba⁴, parcialment destruïda, que aflorava a l'àrea 2, havia de ser excavada abans que s'acabés de degradar amb l'erosió originada per la pluja, per la qual cosa es plantejà una cata de dos metres i mig de costat al seu voltant, sobre la part que no havia estat arrasada, amb el costat nord adossat a un aflorament de la roca mare (U.E. 5010), que aquí és d'esquist molt degradat.

En primer lloc s'excavaren diverses U.E. datables en època contemporània (5001, 5002 i 5003), i posteriorment la U.E. 5005, de datació incerta entre l'edat mitjana i la moderna, que se superposava a la coberta de la tomba 1 (5006). Aquesta coberta era composta per una filada horitzontal de lloses, de la qual en mancava més de la meitat. Sobre aquesta filada hi havia alguns blocs irregulars de pedra que devien servir per senyalitzar-la. (Seccions 1 i 2).

La tomba era farcida amb terra de característiques similars a la de la unitat 5005, dins la qual s'havien infiltrat moltes arrels (U.E. 5007). Les restes humanes, corresponents a un adult, es trobaven dipositades en posició decúbit supí. El seu estat de conservació era deficient a causa de l'acidesa del terreny, per la qual cosa va caldre consolidar la major part dels ossos abans d'extreure'ls amb una solució de Paraloid en acetona al 5%. A més, la fossa havia estat tallada modernament per la part dels peus, com ja ha estat indicat. Les tíbies i alguns altres ossos foren trobats al seu costat.

La fossa de la tomba 1 (U.E. 5009) estava parcialment tallada en la roca mare (5010) en la banda nord, i a la terra argilosa que componia la U.E. 5004, pel sud. L'orientació era aproximadament E-W, com la resta de les tombes localitzades, amb el cap a l'oest.

La U.E. 5004 cobria l'anomenada tomba 2, amb una sòlida coberta de lloses de pedra calcària arrengrerades (5015), similar a la calcària de la pedrera de l'àrea 1. Part de la tomba sortia fora de la cata plantejada, per la qual cosa va caldre fer una ampliació d'un metre quadrat en la cantonada sud-est. A pocs centímetres sota la superfície hi aparegué la roca mare, que havia estat retallada per fer-hi la tomba. Aquesta es trobà intacta, amb l'interior farcit per terra molt tova, plena d'arrels (5016), que envoltava les restes d'un infant d'uns cinc anys (5017). Els ossos presentaven els mateixos problemes de conservació que els de la tomba 1 i calgué aplicar-hi el mateix tractament. La fossa (5018) estava gairebé totalment excavada a l'esquist, excepte una part de la capçalera, corresponent a la U.E. 5019. Presentava una forma ovalada, amb un petit encaix a l'espatlla esquerra.

Finalment, sota la U.E. 5019 hi aparegué la coberta d'una tercera tomba, de dimensions encara més petites que l'anterior, que fou documentada i tornada a tapar pels motius exposats anteriorment. També al perfil nord de la cata es detectà una altra possible tomba, de la qual afloraven els extrems d'alguna llosa de la coberta.

Documentació de les mines

La subestructura 1, situada a l'àrea 3, fou documentada aixecant un alçat de la secció, prenent mostres del mineral que hi havia dins l'interior i realitzant-ne fotografies. La secció fou deixada a la vista quan fou tallada pel mig en el moment de l'obertura del carrer can Mas. No han pogut ser observades altres estructures ni vestigis arqueològics relacionats amb aquesta possible mina.

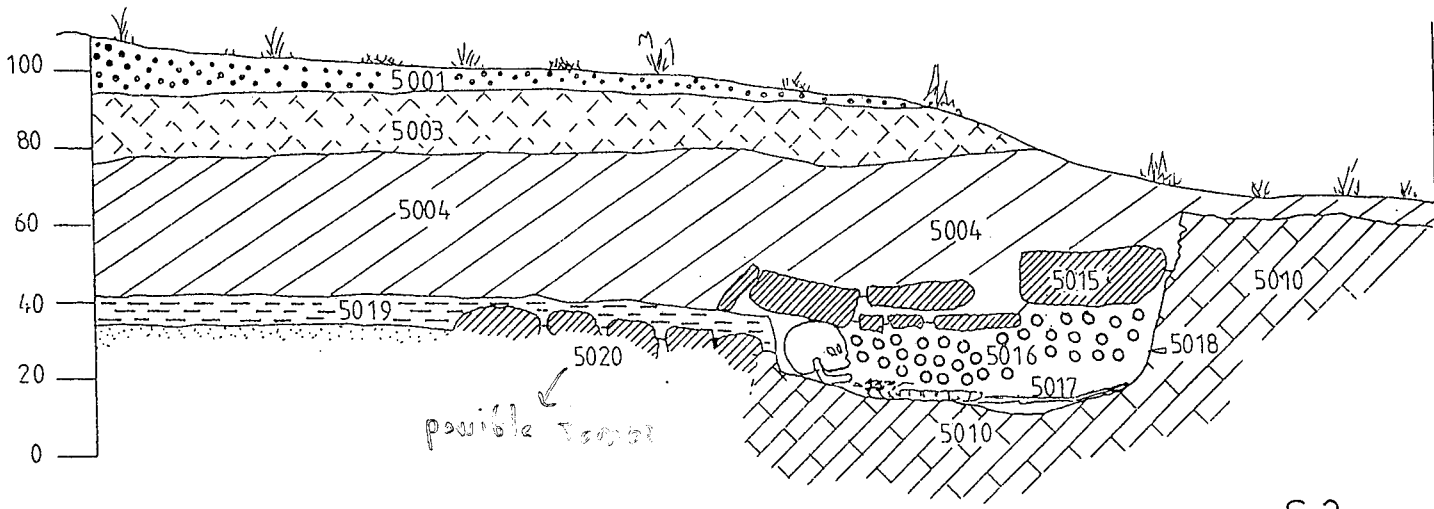
L'entrada de la mina 2, situada a l'àrea 4 i afectada pel projecte d'urbanització, ha estat excavada en extensió, així com el tram inicial de la galeria, dins el primer metre i mig del recorregut. La documentació s'ha realitzat aplicant una metodologia anàloga a la utilitzada en la resta de la intervenció, amb el mateix sistema de fitxes i de documentació. Han restat aixecades una planta i una secció sagital de l'interior.

Atès que l'entrada es troba retallada en la roca mare, en aquest lloc constituïda per un sócol esquistós mineralitzat i amb força pendent, es va delimitar una quadrícula de tres metres de costat davant mateix de la boca, on apareixien indicis de retalls de la roca. Una vegada netejada i delimitat el traçat, es va procedir a l'excavació de l'interior, tot deixant-hi un testimoni, per tal de facilitar la conservació in situ de part del farciment intern, ja que la mina no va poder ser excavada totalment.

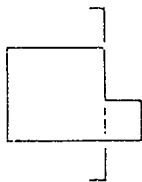

S 1

S 4

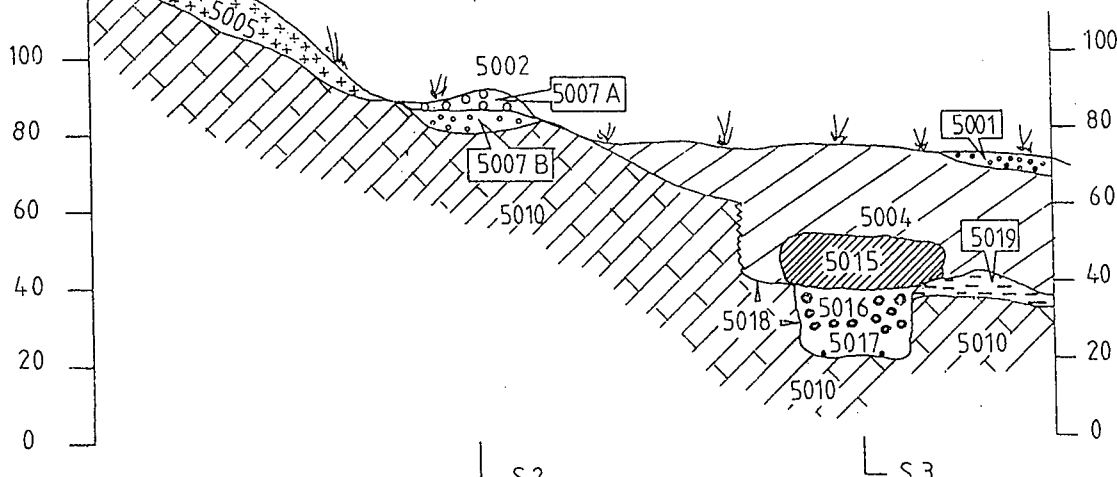

S.3

S 2

S 3

S.4

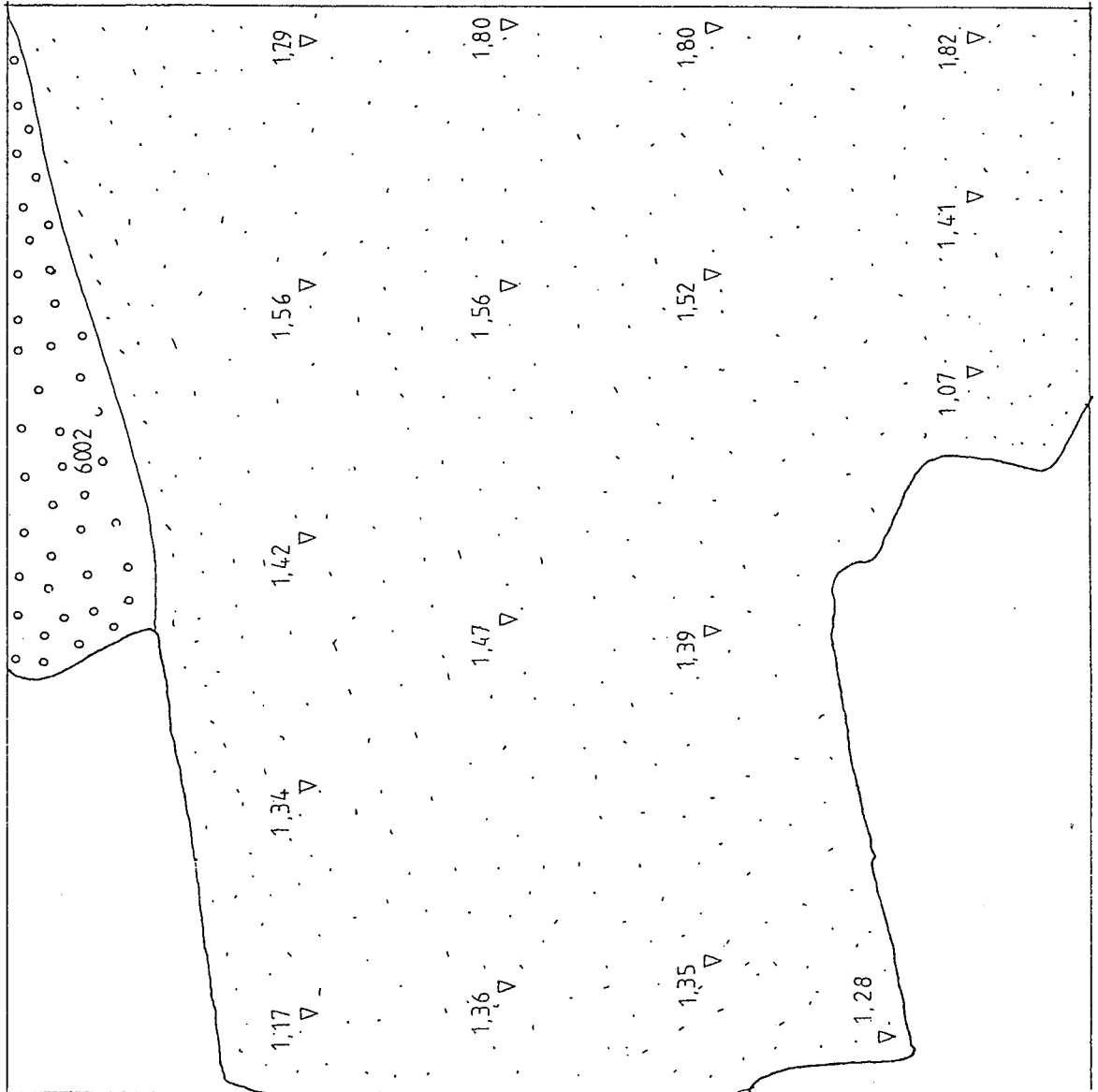
0 0,50 1,00 m

Tomba 2

(plano: ilustracion 35-40)

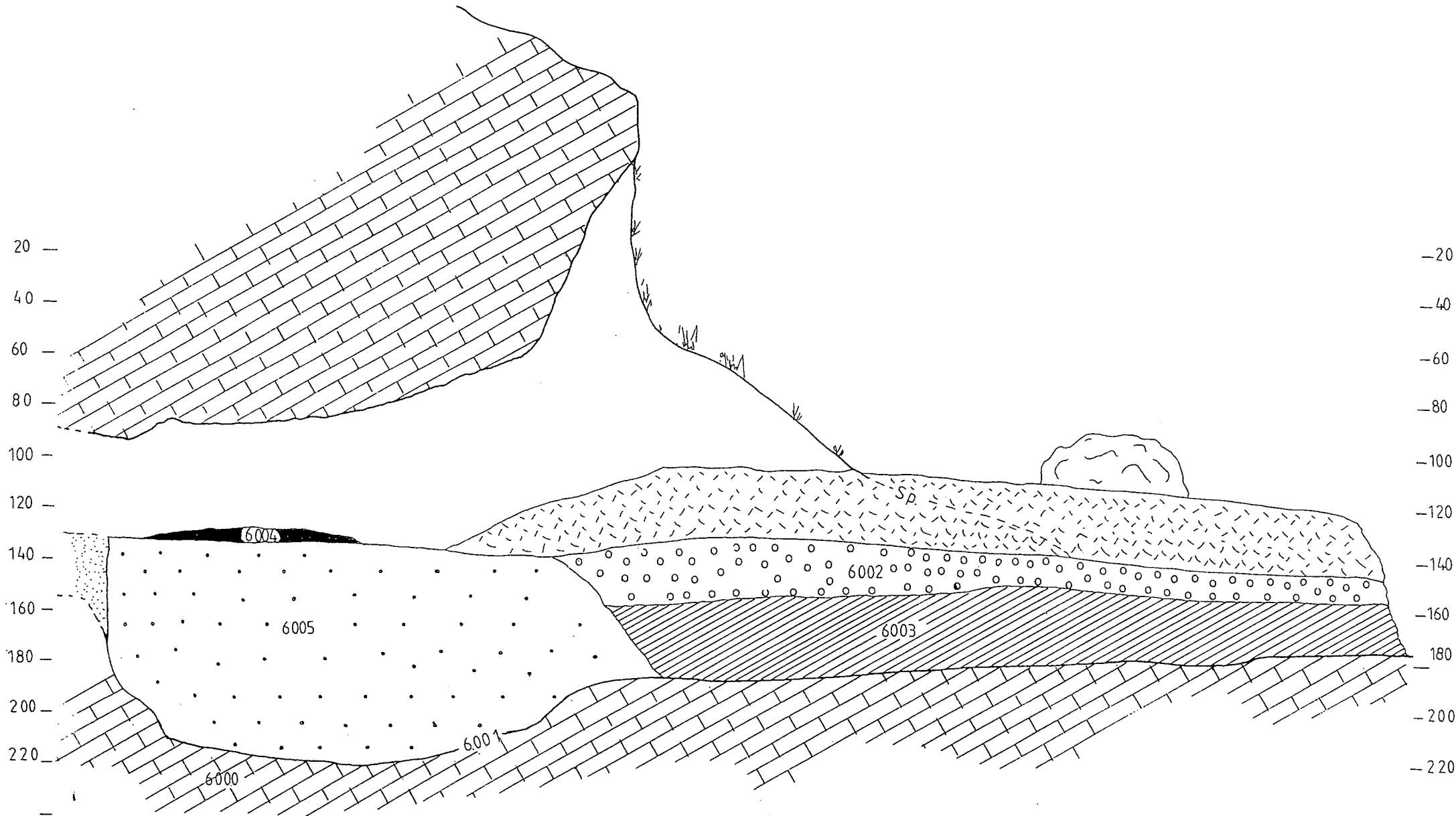
BOCA

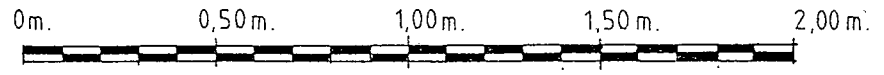
Planta
Alta 2

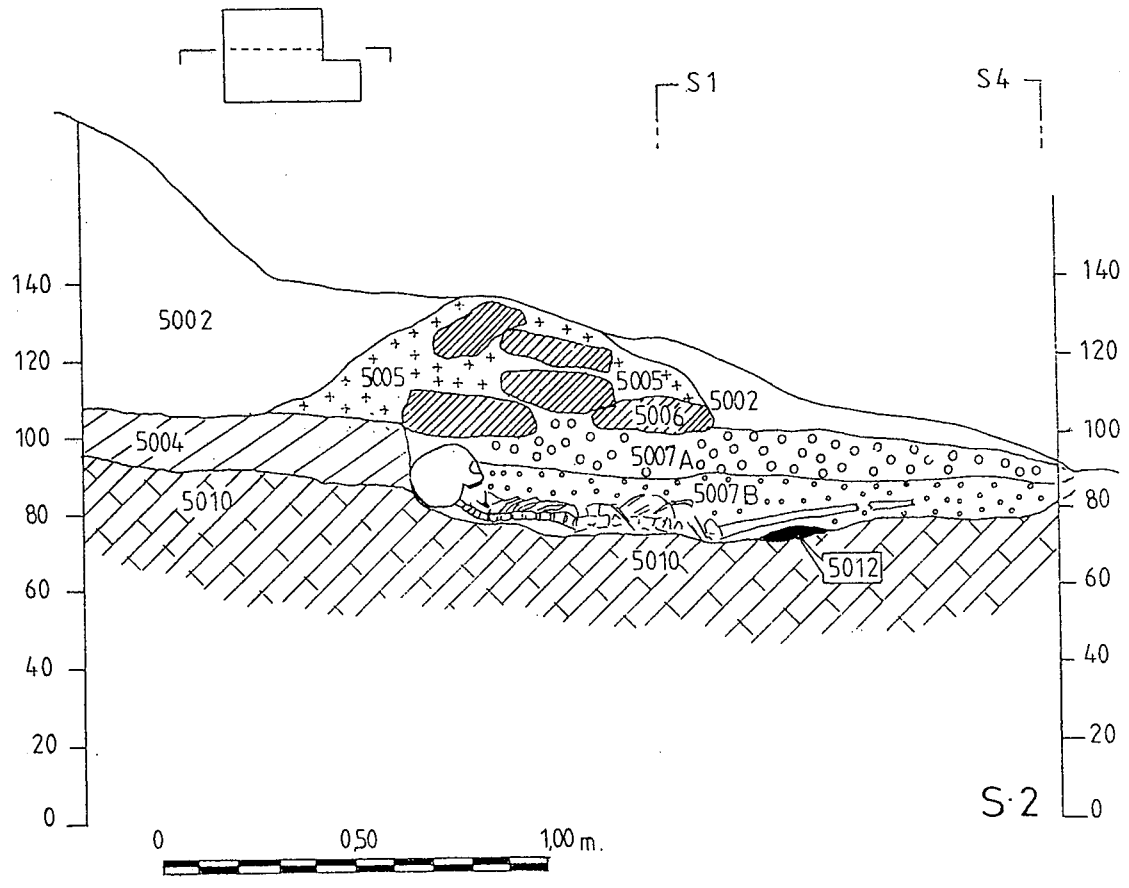
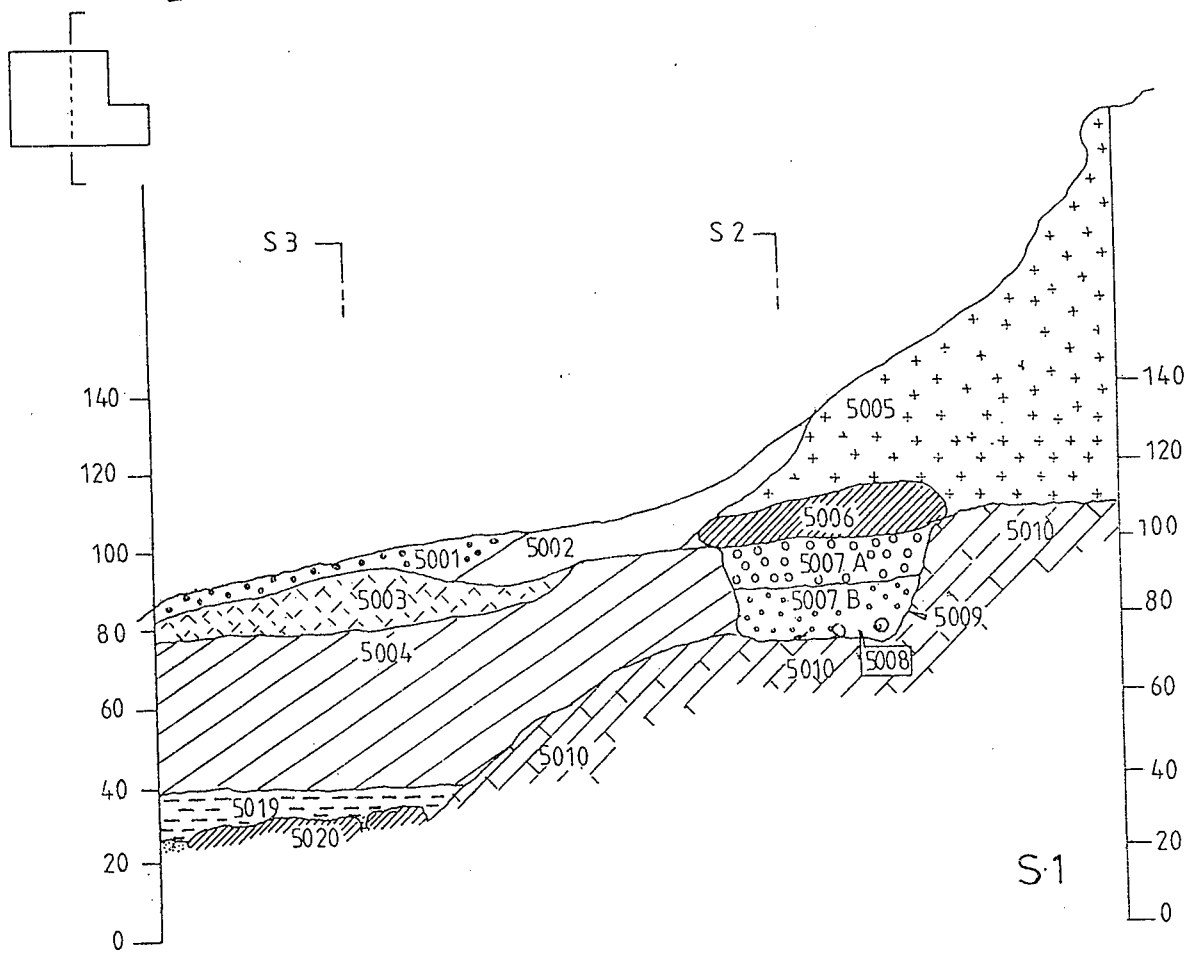
Continuació

SECCIO MINA 2

Tomba 2
 (ilustraciones: 44-45)

La quadrícula externa va documentar l'existència de tres tipus de farciments, tots ells d'origen natural. El nivell més superficial procedia de la deposició dels terrenys dels voltants, augmentada pel fort pendent del vessant. Les U.E. 6002 i 6003 corresponien a farciments de la mateixa procedència però de cronologia anterior. La primera d'aquestes contenia restes de deixalles modernes, encara que no recents, com indicava el seu estat de conservació i de degradació. La U.E. 6003 es trobava immediatament per sobre de la roca base (U.E. 6000), i a l'interior es van recuperar diverses mostres de mineral de ferro, principalment limonita, veta molt abundant en aquest sector de Rocabruna i, probablement, l'objecte d'exploració de la mina. També contenia restes d'esberles possiblement procedents de l'excavació de la mina.

L'entrada va ser retallada a la roca, aprofitant el fort pendent i ampliant l'àmbit d'entrada fins a assolir una amplada de dos metres de costat. El traçat té forma quadrangular i fou excavat manualment, de forma molt regular i amb les cantonades molt marcades. A la dreta de la boca i a una alçada de 1'20 metres sobre el sòl primitiu exterior es va netejar un retall vertical de la roca, de 50 x 35 centímetres, bastant malmès a causa de la mateixa textura del suport, molt esquistós i exfoliable.

L'interior de la galeria es trobava ple de farciments d'origen natural, fins a assolir uns 70 centímetres d'alçada. La unitat estratigràfica més recent estava composta per les restes d'un foc intencionat (U.E. 6004), amb cendres i restes de carbó. L'estrat següent (U.E. 6005) estava constituït per diferents capes superposades d'origen sedimentari, amb una textura molt tova i polsosa. Assolia una potència de 70 centímetres i procedeix de la deposició dels carbonats fèrrics desfets que constitueixen l'interior de la mina. Per sota d'aquesta unitat es trobà l'esquelet complet d'una guineu adulta.

Prospecció dels voltants de la necròpolis

Dins de la documentació recollida en un primer moment, hi trobem una descripció de l'any 1922 que descriu unes restes constructives associades a enterraments humans. Aquesta notícia ens va fer proposar-nos la realització d'una prospecció visual de la zona per tal de constatar la existència de vestigis constructius associables als enterraments documentats.

Seguint les indicacions d'aquest viatger, el lloc per ell identificat es trobava a 5 minuts de Brugués, per la carretera de Gavà a Begues. Al seu voltant hi havia nombrosos ossos humans que ell atribueix, sense justificació, a enterraments fets a la guerra dels segadors.

L'escàs temps disponible i la intensa transformació urbanística a la que havia estat sotmès recentement el terreny, no van permetre la realització d'una prospecció sistemàtica i intensiva del turó, per la qual cosa es decidí fer una prospecció visual extensiva en tres espais. L'elecció d'aquestes zones fou condicionada per l'extensió de la urbanització moderna. D'aquesta manera se seleccionaren tres zones d'actuació, confrontants o properes a les restes arqueològiques documentades en aquesta intervenció.

En primer lloc es va prospectar el sector corresponent al vessant sud-est del turó, on es troba la mina 2, des de la cota 235 fins a la vora de la carretera actual (Area 5). La prospecció visual no va aportar noves dades sobre la possible ubicació de restes constructives, però ha permès documentar els terrassaments

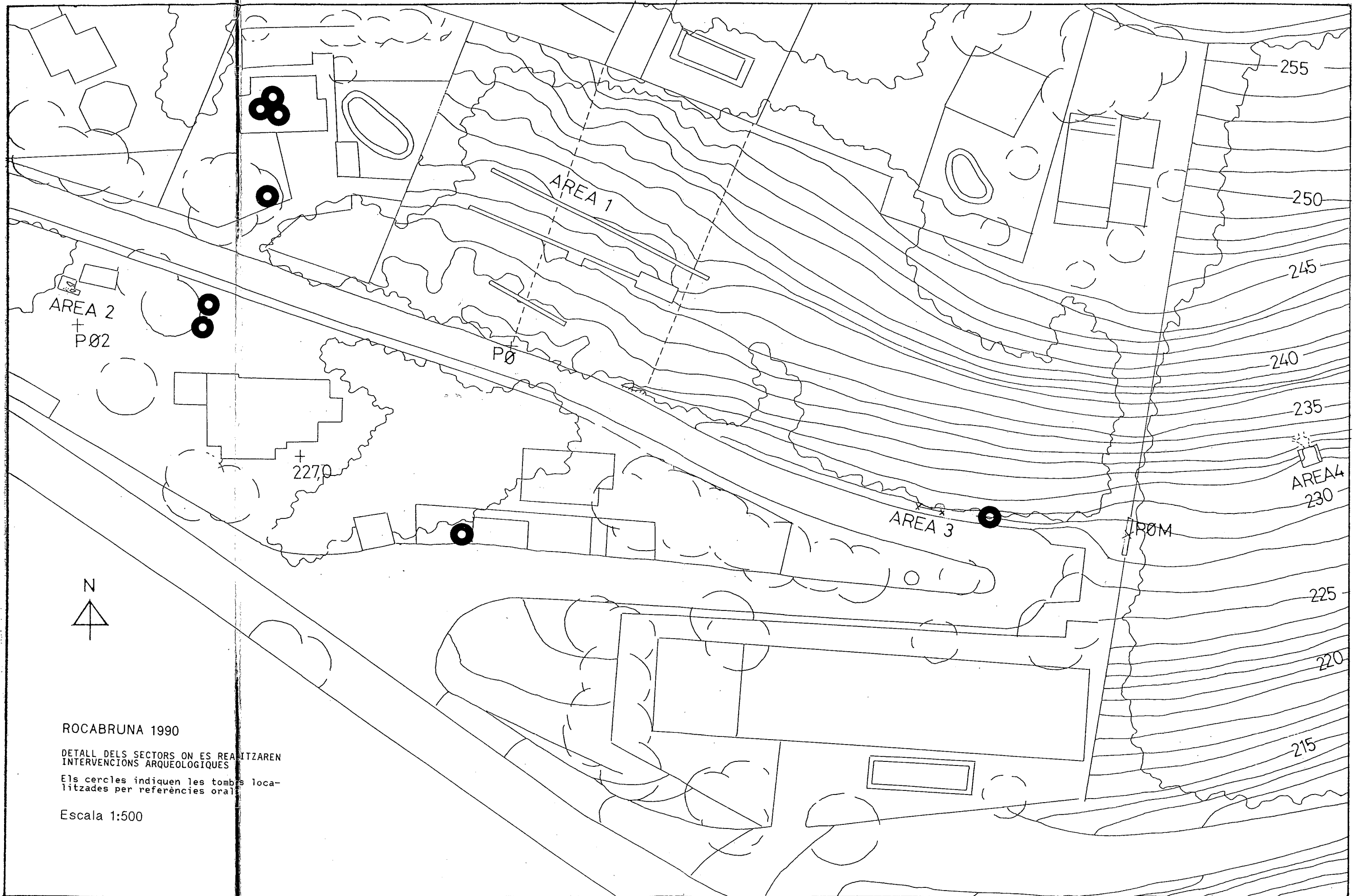
de caràcter agrícola anteriors a la transformació urbanística dels terrenys. Devien ser dedicats al conreu de la vinya fins a les darreries del segle passat, segons indicacions dels veïns dels voltants, i possiblement originaren el topònim "la Vinya Negra" amb què es coneix aquest vessant del turó.

La segona zona seleccionada correspon al sector situat prop de l'antiga carretera de Gavà a Begues, modificada en aquest tram els anys setenta i que avui es troba en desús (Area 6). A la vora de l'antic traçat hi ha situada la masia de Can Mas, on es conserva la inscripció sepulcral d'Onrado. La masia, segons l'estil constructiu, es pot datar del segle XV, sense que es coneguin vestigis anteriors a aquesta dada.

Finalment, es prospectà una part del vessant nord del turó, on queda un tram de l'anomenat "camí de carro" que l'unia amb la font del Ferro i amb Sant Climent de Llobregat.

Ilustr. 21 Treballs d'excavació a l'Area 1. Pedrera i Rasa II.

ROCABRUNA 1990

DETALL DELS SECTORS ON ES REALITZAREN INTERVENCIIONS ARQUEOLOGIQUES

Els cercles indiquen les tombes localitzades per referències oral

Escala 1:500

Ilustr. 23 Consolidació *in situ* de restes humanes.

Ilustr. 24 Excavació de l'entrada de l'anomenada mina 2, a l'Àrea 4.

Ilustr. 25 Area 1. Rases I i II.

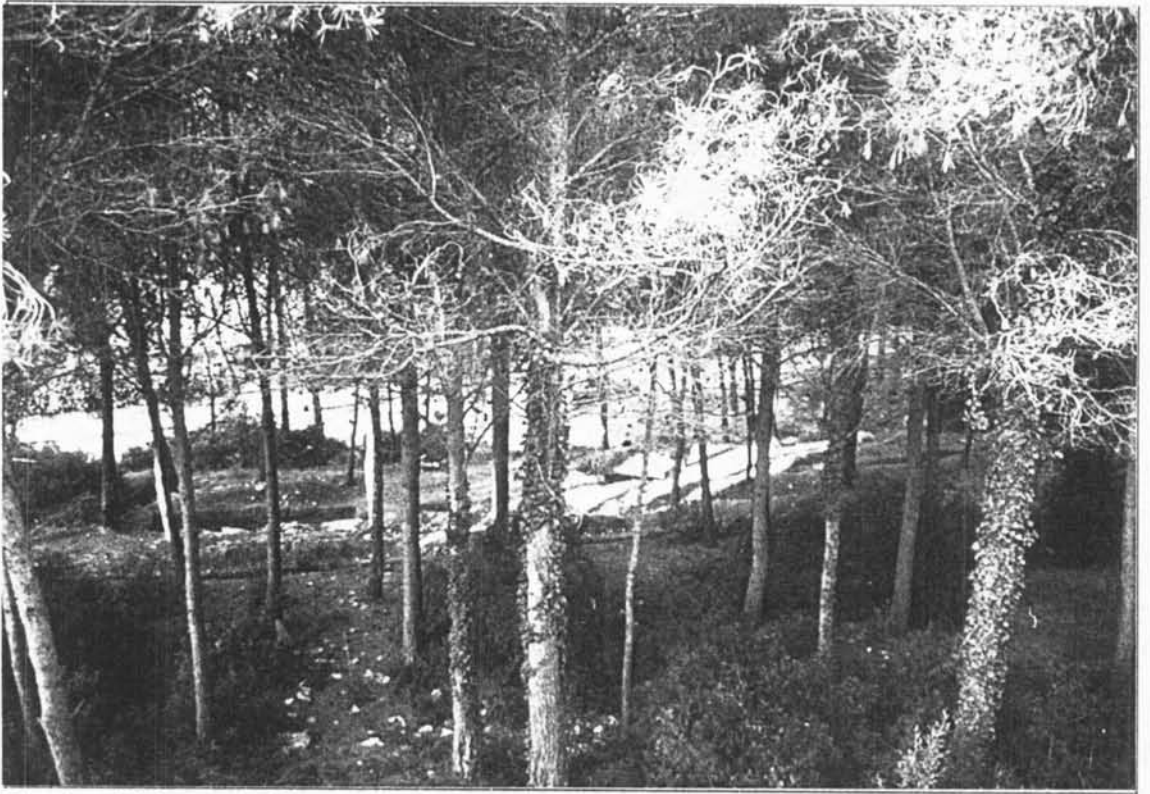
Ilustr. 26 Area 1. Rasa I.

Ilustr. 27 Area 1. Rasa II.

Ilustr. 28 Area 1. Rasa III.

Ilustr. 29 Area 1. Panoràmica general.

III

ESTRUCTURES

La pedrera

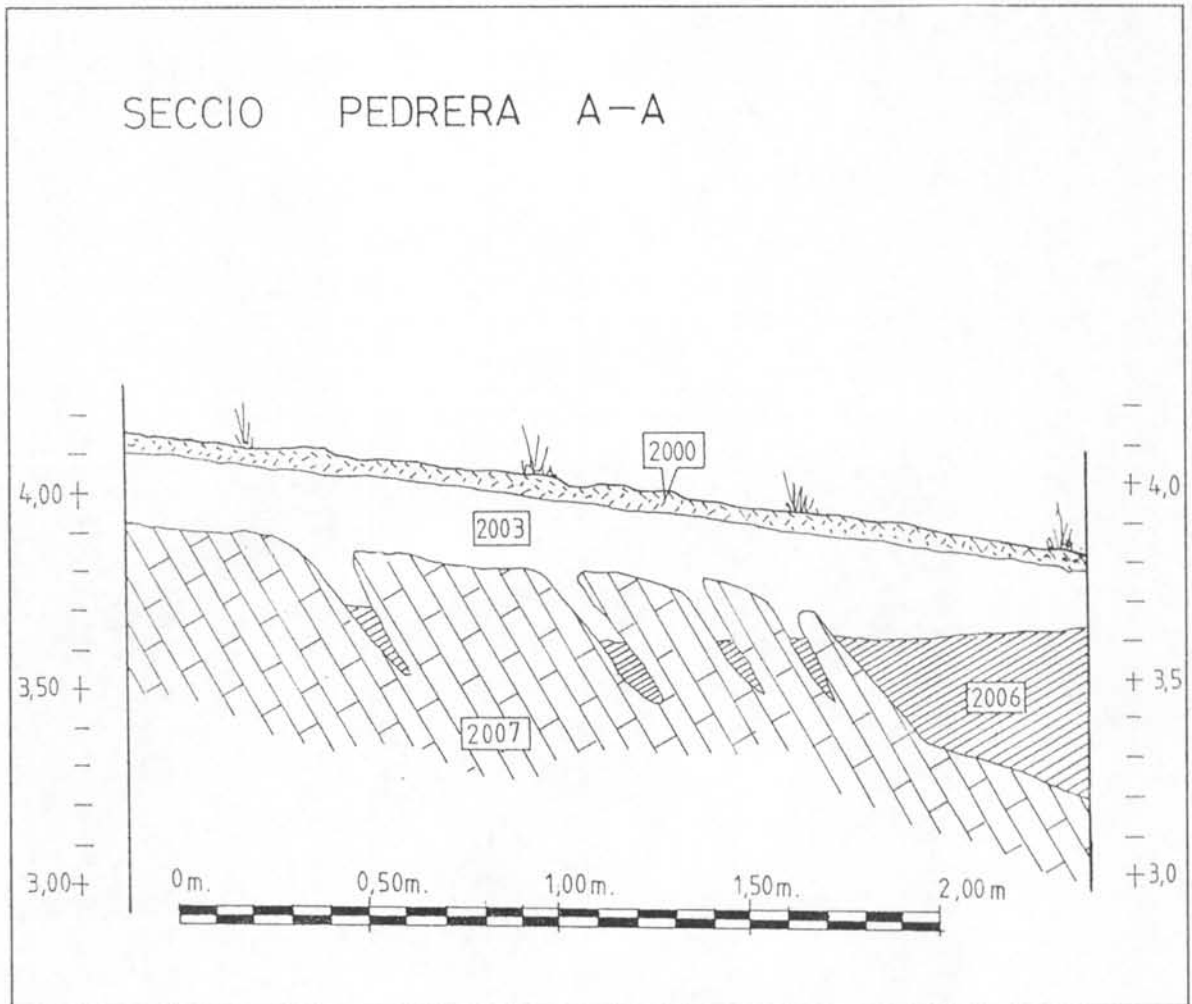
L'excavació de la cata 1 de l'Àrea 1 permeté documentar les restes d'una explotació de lloses de pedra calcària a cel obert. En aquest indret la roca mare es trobava plegada formant lloses gruixudes, amb esquerdes entre elles que en facilitaven l'extracció. Aquestes lloses són similars, segons els informes geològics, a algunes de les emprades en la coberta dels enterraments medievals coneguts, per la qual cosa és probable que la pedrera s'associi al moment d'ús de la necròpolis.

Ilustr. 30 Àrea 1. Pedrera.

Recolzant aquesta hipòtesi, la unitat estratigràfica que estava en contacte amb les depressions de la roca contenia alguns fragments de ceràmica oxidada alt-medieval. La cata 2, situada en la mateixa rasa, a vuit metres de distància, féu evident que la pedrera no continuava més cap a l'oest, atès que aquí la superfície de la roca semblava íntegra i conformada pels agents naturals.

El sistema d'explotació aplicat devia ser força simple; s'aprofitaven les esquerdes de la roca per forçar la separació de lloses, de dimensions mitjanes, tot introduint-hi tascons i palanques. La mateixa estructura de la calcària devia originar angles relativament rectes en els cantells, tal com han pogut ser observats, en negatiu, a la superfície conservada de la pedrera.

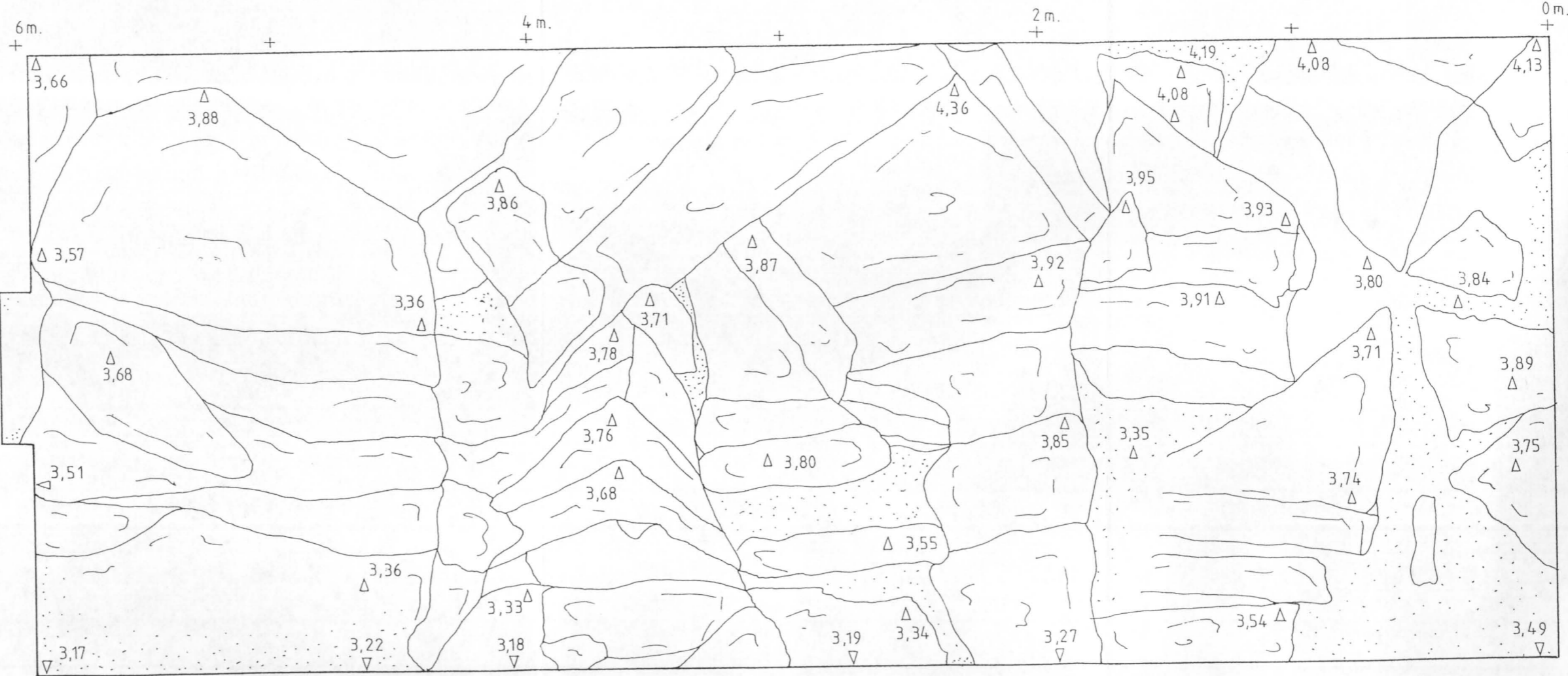

Ilustr. 31 Secció de la pedrera (línia imaginària A-A, indicada a la planta). Escala: 1:20.

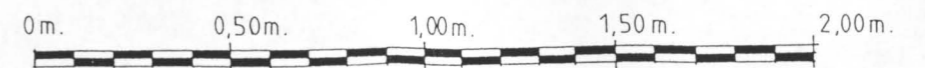
AREA 1 PEDRERA (RASA II)

P02 4,40

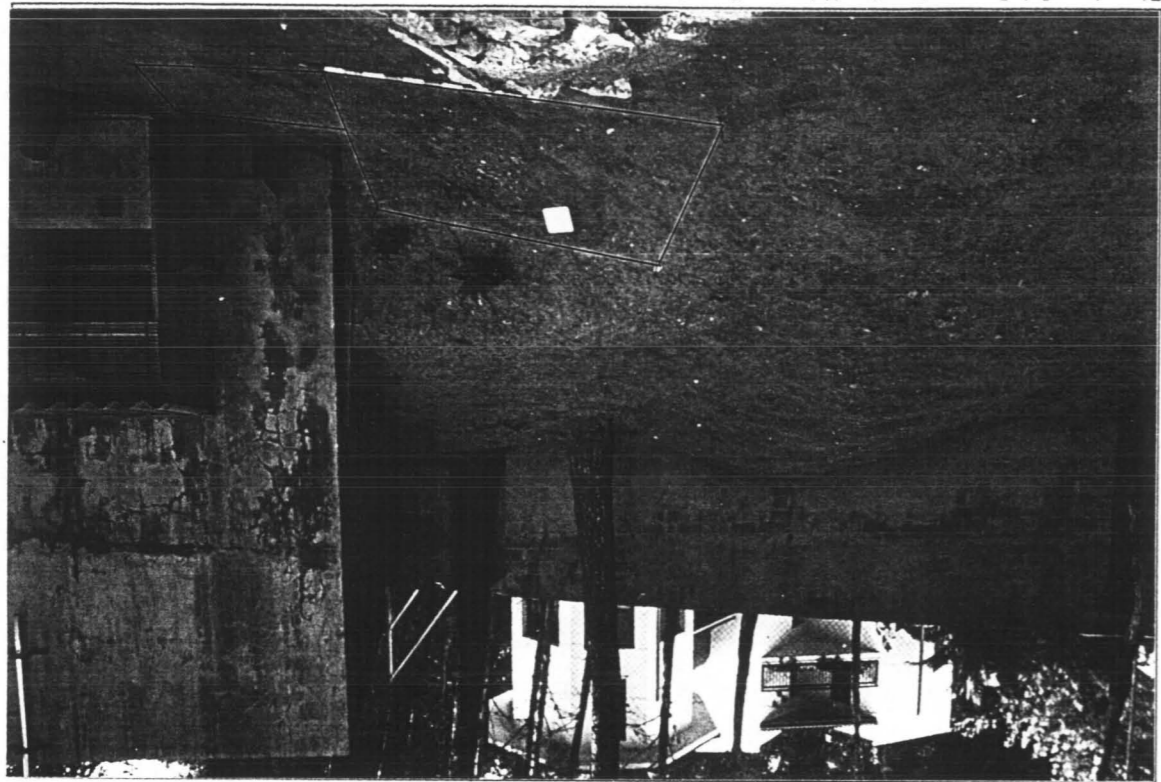
A

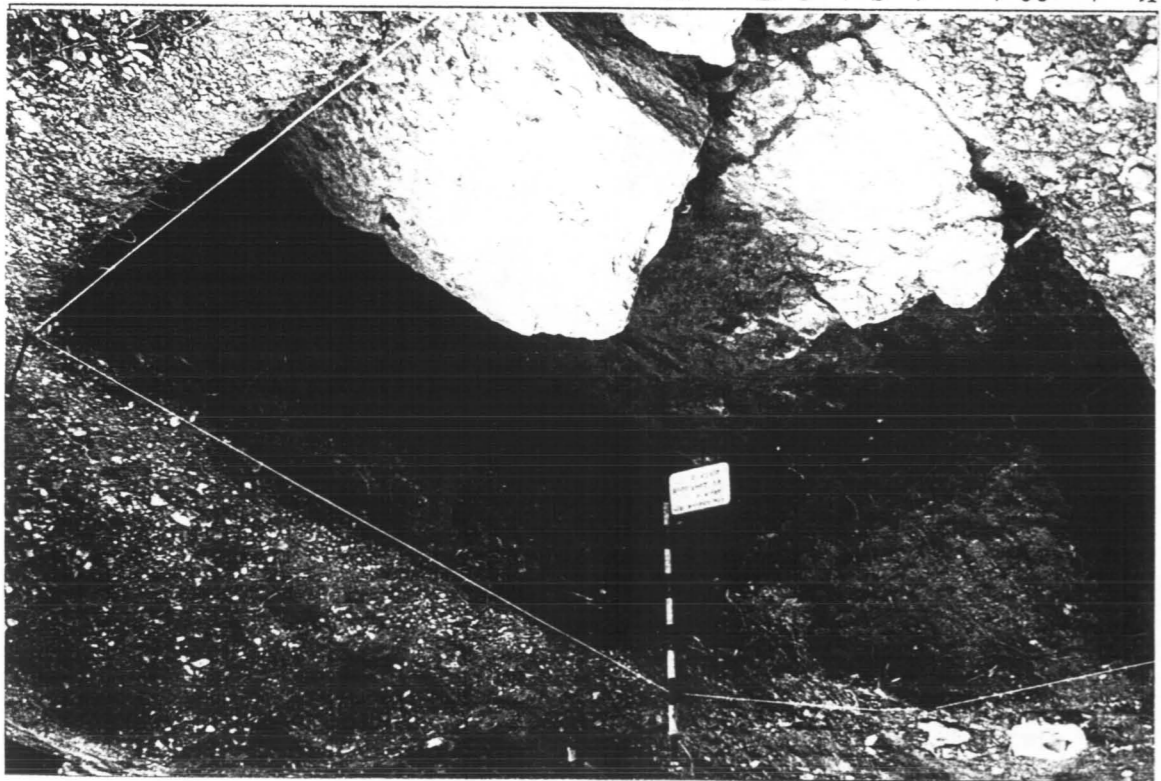
A

Ilustr. 34 La cata de l'Àrea 2, abans d'iniciar l'excavació.

Ilustr. 33 Àrea I. Cata 2 (Rasa II).

Les tombes: descripció i aproximació cronològica

A l'excavació de l'Àrea 2 van aparèixer tres inhumacions en fossa que es van numerar de l'1 al 3, segons la posició estratigràfica. Els tres enterraments presentaven les mateixes característiques formals: sepultures excavades en la roca mare i la terra, en forma de banyera, orientades en direcció E-W amb els peus cap a l'est. La posició dels esquelets era en decúbit supí, amb els braços flectits sobre el pit. Les fosses apareixien cobertes per diverses lloses de pedra calcària, molt semblant a la que es troba a la pedrera de l'Àrea 1, i d'altres de pissarra negra procedents probablement de la part baixa del fons del Fangar, situada un quilòmetre al nord-est. No portaven cap mena d'aixovar ni s'hi localitzà cap altre objecte.

Ilustr. 35 Àrea 2. Tomba 1. Coberta (UE 5006).

Enterrament 1: Tomba de fossa, excavada a la roca del terreny per una banda, i a la terra original per l'altra. Va ser coberta amb lloses, originàriament cinc o més, de les quals només se n'han conservat tres. La fossa tenia forma de banyera, sense capçalera diferenciada. Contenia les restes d'un individu adult, mascle, de 40-45 anys, en molt mal estat de conservació, a causa, en part, de l'encaixonament del cos, que semblava massa gran per les dimensions de la fossa. El cap estava aixecat i la mandíbula s'havia desplaçat cap endavant i avall, sobre les vèrtebres cervicals. El braç dret estava flectit sobre el pit i l'esquerre estirat sobre

Ilustr. 36 Area 2. Tomba 1. Lloses inferiors de la coberta (UE 5006).

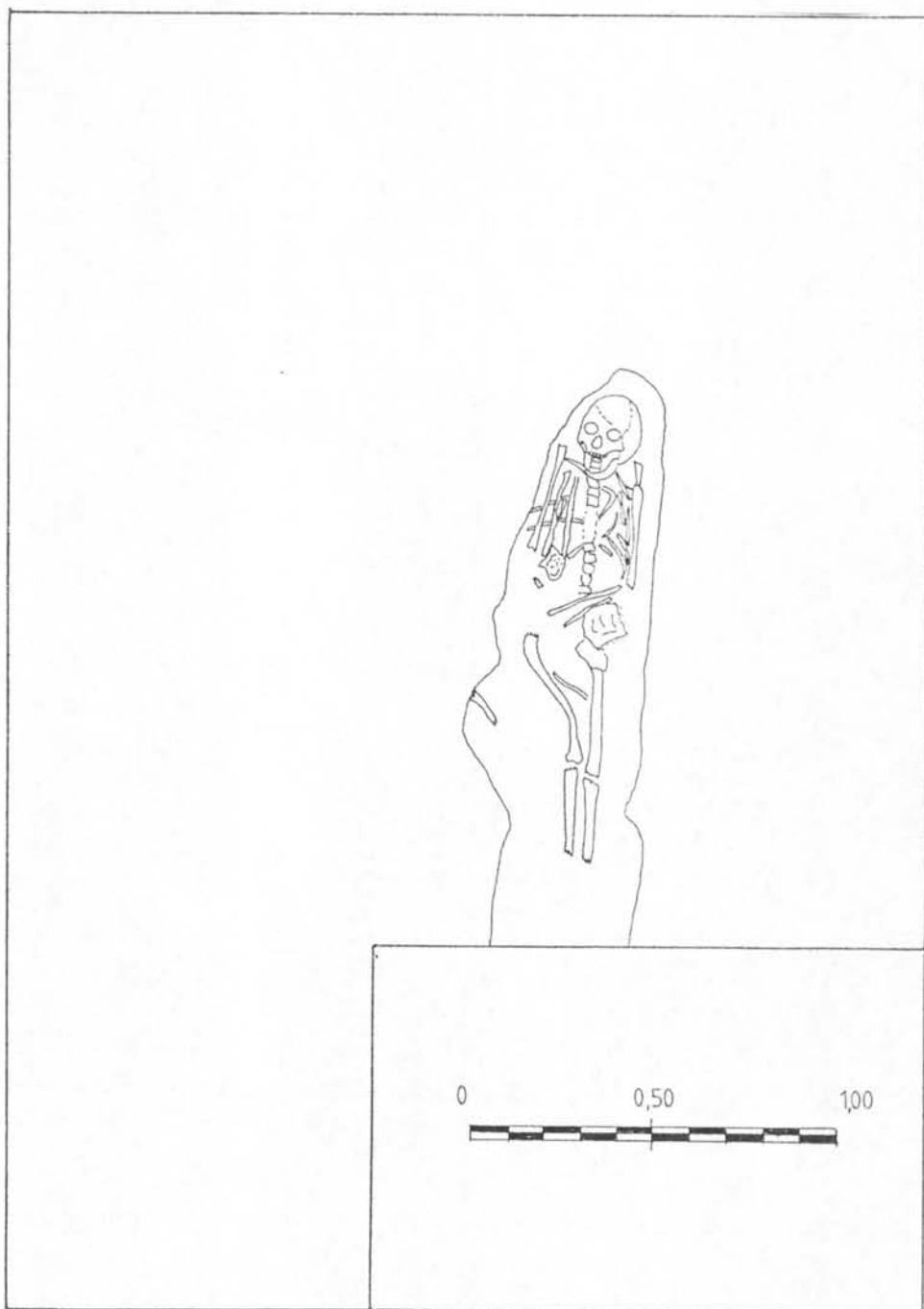
Ilustr. 37 Area 2. Tomba 1. Restes humanes.

l'abdomen. Era evident una fractura del fèmur dret, posteriorment soldada. El cos es trobava orientat en direcció E-W, amb el cap a l'oest.

Aquest enterrament s'havia vist afectat en fer una construcció al seu costat mateix, cosa que va causar la desaparició de dues o més de les lloses de la coberta, amb la pèrdua de part dels ossos dels peus. La resta i la part inferior de les tíbies, trencades per la mateixa causa, es trobaven al costat dret dels genolls de l'individu. Les lloses de la coberta eren, en gran part de pedra calcària i alguna de pissarra. No contenia cap mena d'aixovar, encara que per sota del cos, a l'alçada de l'esquena, es va trobar una pedra allargada i aplanada d'uns quinze centímetres de llarg amb components minerals, principalment goethita. No coneixem quina intencionalitat o funció podia haver tingut aquest objecte, si és que s'hi va posar intencionadament.

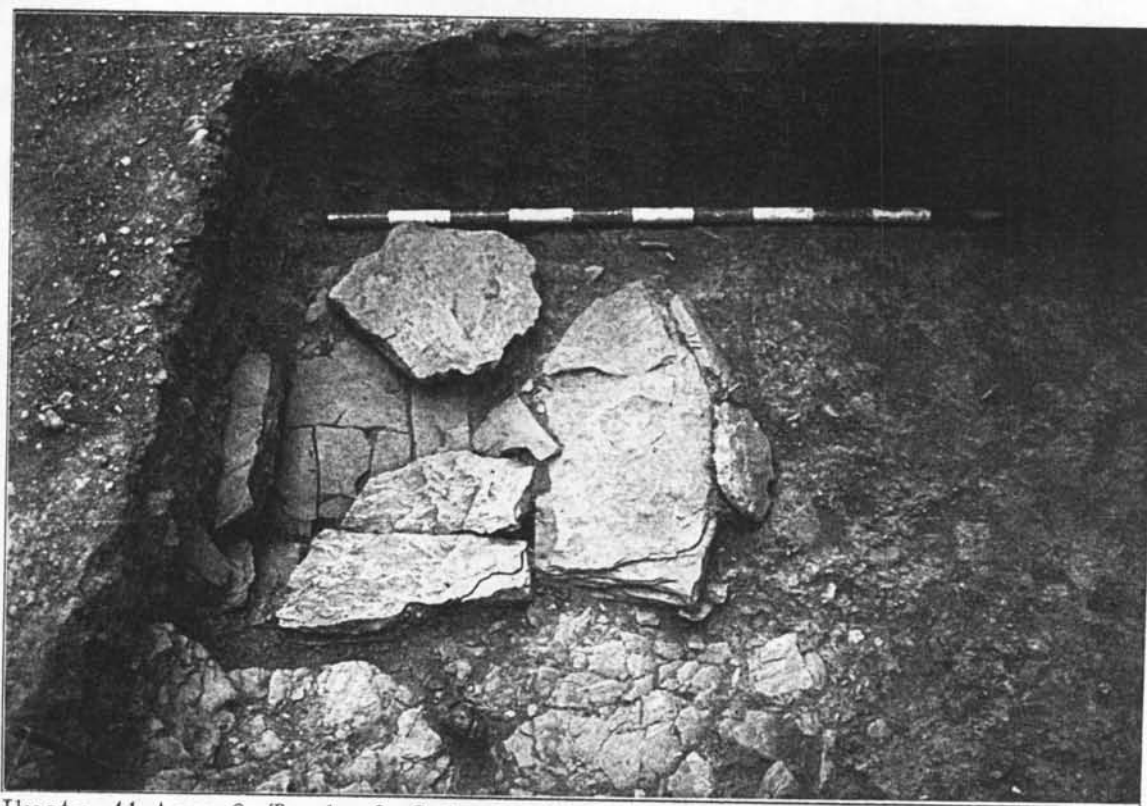
Ilustr. 38 Area 2. Tomba 1. Planta de les lloses conservades de la coberta (UE 2006).

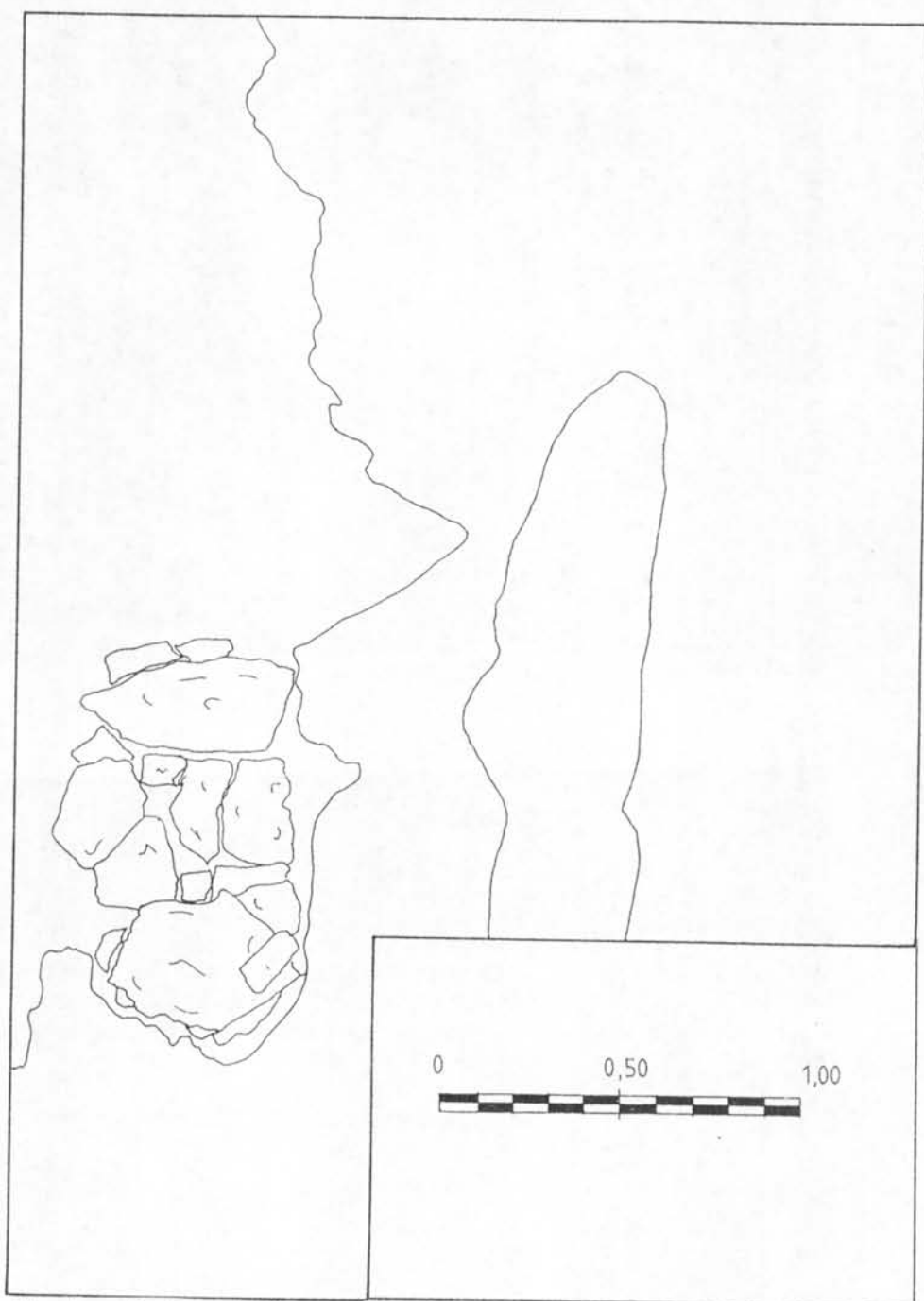
Ilustr. 39 Area 2. Tomba 1. Planta de les restes humanes. Escala 1:20.

Ilustr. 40 Area 2. Tomba 1. Fossa.

Ilustr. 41 Area 2. Tomba 2. Coberta (UE 5015).

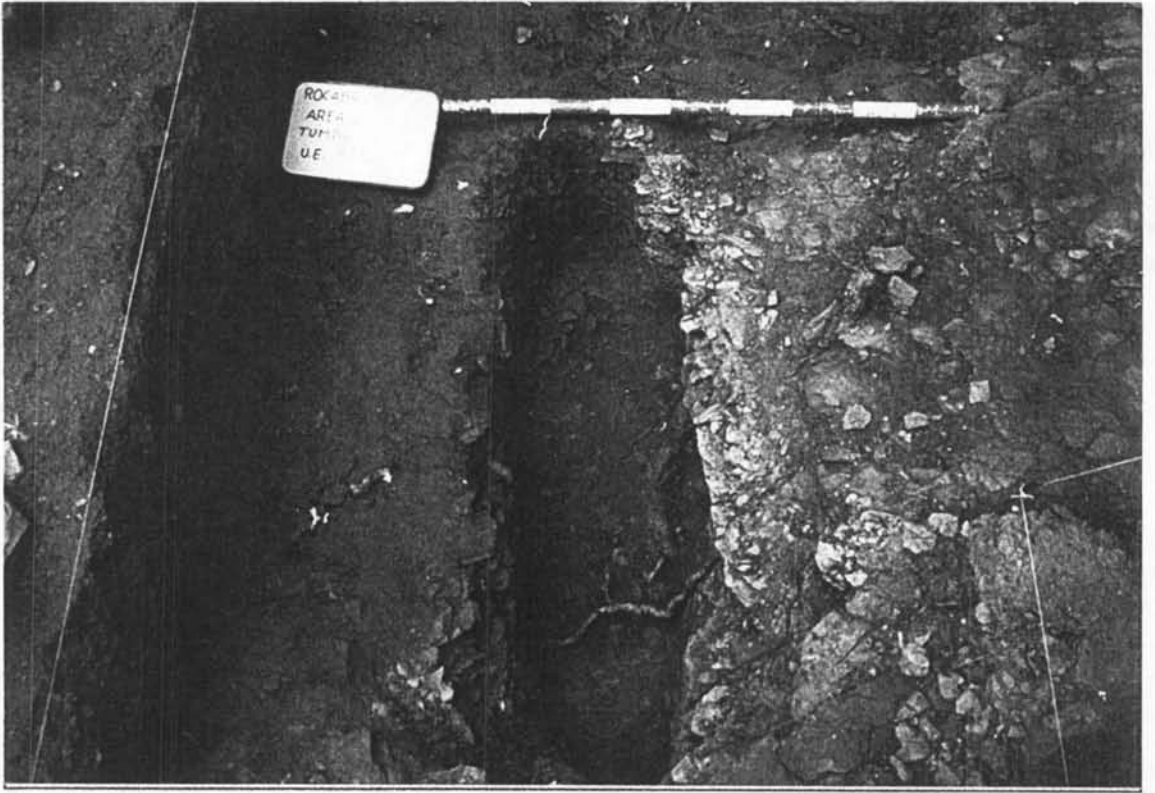

Ilustr. 42 Area 2. Tomba 2. Planta de la coberta. Escala 1:20.

Ilustr. 43 Area 2. Tomba 2. Restes humanes.

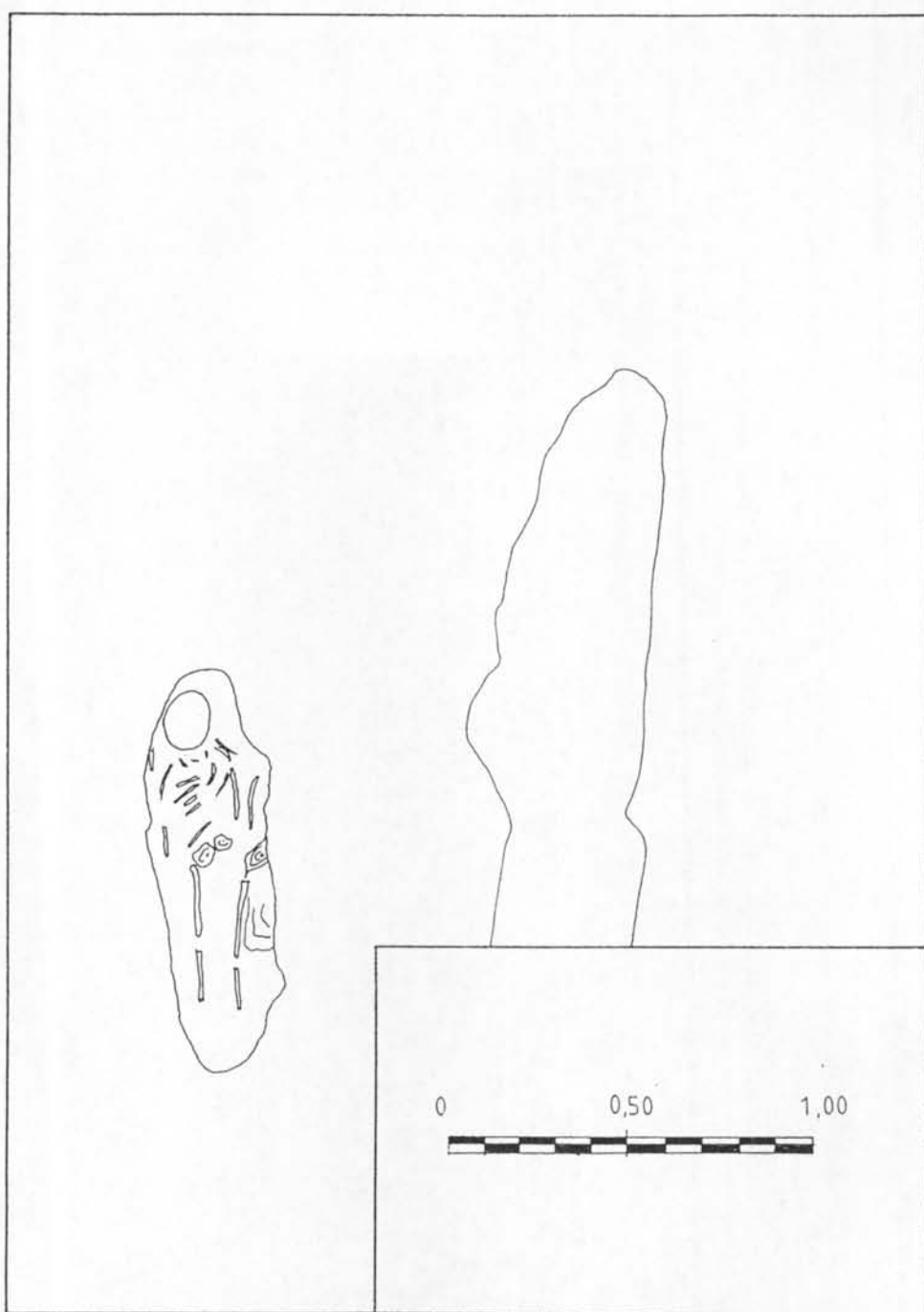
Enterrament 2: Tomba en fossa excavada a la roca, excepte en un petit sector de la capçalera. La coberta és de cinc lloses, que es conservaven in situ, a més de tres pedres més petites. La fossa té forma de banyera, encara que la part de l'espatlla esquerra sembla que es va voler remarcar, ja que feia un petit encaix. La banda sud de la fossa havia estat excavada en la terra, com en la tomba precedent. S'hi conservava l'esquelet d'un individu infantil, molt malmès. Els ossos havien estat afectats per les arrels d'un arbre proper, que s'havien infiltrat fins i tot pel seu interior, de vegades permetent que es mantinguessin sencers. Tenia els braços estirats al llarg del cos i estava en la mateixa orientació i posició que l'esquelet de la tomba 1.

Ilustr. 44 Area 2. Tomba 2. Fossa.

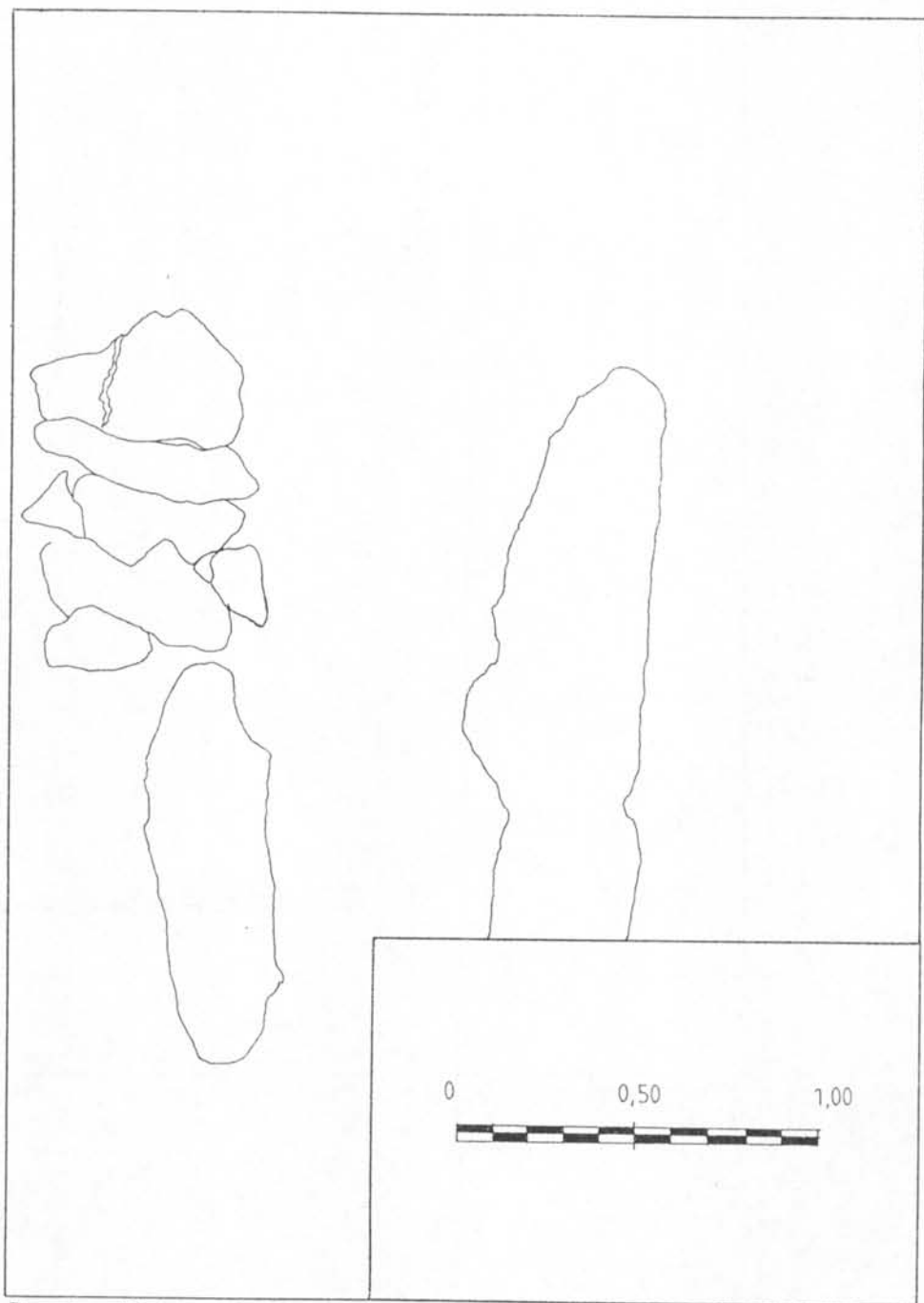

Ilustr. 45 Area 2. Fossa de la tomba 2 i coberta de la tomba 3.

Ilustr. 46 Area 2. Tomba 2. Planta de les restes humanes. Escala 1:20.

Enterrament 3: Aquesta inhumació, anterior a les dues tombes esmentades, no va arribar a ser excavada. Només s'en documentà la coberta, que estava formada per cinc lloses de pissarra i calcària. Sembla que es tractava també d'un enterrament en fossa de dimensions més petites o similars a l'enterrament número 2, per la qual cosa cal pensar que es tracta també d'un infant. L'orientació, com en els altres casos, és E-W.

Ilustr. 47 Area 2. Tomba 3. Planta de la coberta i contorn de les fosses de les altres dues tombes. Escala 1:20.

Ilustr. 48 Area 2. Tomba 3. Detall de la coberta.

Totes tres tombes pertanyien, probablement, a un grup d'enterraments molt dens, situat al voltant a la zona excavada, on van ser localitzades anteriorment altres restes. D'aquestes, les que es conserven als fons del Museu, han estat incloses en l'estudi antropològic que és al capítol V d'aquesta memòria.

Els enterraments es classifiquen tipològicament dins el grup que alguns autors anomenen de banyera, consistents en fosses de planta que tendeix a l'òval, excavades en la terra i la roca, i cobertes per lloses transversals. És un tipus de tomba molt estès i propi de l'alta edat Mitjana, segons sembla en la part nord de la Península Ibèrica. A Barcelona, trenta tombes d'aquest tipus han estat identificades a la necròpolis de can Casanoves i catorze a Horta³⁴. Totes es daten a l'alta edat Mitjana, sense més precisions. Les setze conegudes al Castellot de Viver han estat datades entre el segle X i el segle XI. El costum de fer les fosses en direcció est-oest, amb el cap dels inhumats situat a l'oest, és ben documentat a partir del segle V a la necròpoli de Saint Martin de Fontenay (May-sur-Orne, Calvados)³⁵. En aquesta mateixa necròpoli sembla que les tombes se situen en la meitat nord d'un recinte amb fossat assimilable a una sagrera.

³⁴ RIU, E.: "Noticia sobre enterraments barcelonins de l'alta Edat Mitjana", *Acta Mediaevalia*, annex 1, Barcelona, 1982, p.177-201.

³⁵ GOUDINEAU, Ch. & GUILAINE, J. (eds.): *De Lascaux au Grand Louvre. Archéologie et histoire en France*, Paris, 1989, p.423.

A Catalunya, la datació més recent per a aquest tipus de tomba ens és donada per algunes inhumacions de l'església de sant Martí de Lleida³⁶, dins el darrer quart del segle XII i l'inici del XIII. En el segle XII s'hi feia servir indistintament l'enterrament en banyera i la tomba antropomorfa tallada en la roca, de l'estil de les que hi ha al voltant de l'església de sant Miquel d'Eramprunyà, prop de Rocabruna. Aquest darrer tipus cal considerar-lo posterior a la fossa en banyera (o simple), que fou utilitzada fins i tot per comunitats cristianes a la zona islàmica de Catalunya³⁷. Més endavant, s'imposà la cista de lloses de pedra, que és la tomba pròpia de la baixa edat mitjana, amb paral·lels a Gavà en la necròpolis de can Rosés³⁸.

Hi ha una data indiscutible per al moment de funcionament de la necròpoli de Rocabruna, que és oferta per la làpida d'Onrado, datada l'any 945 i trobada sobre una tomba del mateix tipus, amb la coberta més sòlida i treballada, com es pot apreciar en les fotografies del moment de la descoberta. No obstant, desconeixem quan es va començar a emprar i també el seu moment final.

En alguns casos, aquest tipus d'enterraments, isolats, s'associen a nuclis eremítics. En el de Rocabruna, es podrien associar al nucli habitat del Sitjar, on avui hi ha l'ermita de sta. Maria de Brugués, documentat en aquest mateix moment (*ipso Cigiare, ipso Ciiare*) i situat a uns quatre-cents metres, però també al camí proper i, fins i tot, a una possible ermita avui desapareguda.

Pel que fa al ritual d'enterrament, cal remarcar el fet de la troballa, en la part més fonda de la tomba 1, d'una unitat estratigràfica (5012) que contenia algunes restes de les tíbies d'un altre individu, cosa que podria haver estat causada per un reaprofitament de la fossa o bé per la destrucció parcial d'una altra inhumació. Pel que sembla, les fosses van ser excavades sense prendre mesures exactes i no se'ls dedicà excessius esforços. Així, el crani de la tomba 1 fou trobat en una posició molt forçada, gairebé horitzontal, amb la llosa de la coberta descansant-hi directament al damunt. Això fou així fins al punt que les vèrtebres cervicals van aparèixer completament encastades dins la cavitat bucal. Tampoc era sobrat l'espai de la fossa de la tomba 2, en la qual el crani també era en contacte directe amb la llosa i forçat endavant.

Cal pensar que les fosses es devien excavar en el mateix moment de l'enterrament o bé poc abans, emprant eines que no han deixat restes recognoscibles a causa de la friabilitat de la roca. Posteriorment s'hi devia dipositar el cadàver, adequadament rentat i, possiblement, amortallat. De tota manera, no hem trobat cap indici de la presència de teixits, i cal dir que l'exigüitat de les fosses havia de limitar forçosament les dimensions de la possible mortalla. Seguidament es devien dipositar les lloses, pel que sembla començant per la banda del cap. Finalment, sobre les lloses del cap se n'hi posava alguna altra per tal d'assenyalar la posició de l'enterrament, de cara a futures inhumacions, i probablement s'hi abocava una mica de terra. En la tomba 1, una de les lloses superiors feia la impressió d'estar tombada des d'una posició original erecta. Aquesta mena d'arranjament no ha pogut ser observada en les altres tombes.

³⁶ GALLART & al.: *L'Arqueologia a la ciutat de Lleida 1975-1985*, Lleida, 1985, p.39-52. GALLART, J.: "Excavacions a la necròpolis de l'església romànica de sant Martí de Lleida". *Setmana d'Arqueologia Medieval*, Lleida, 1986, p.131-152.

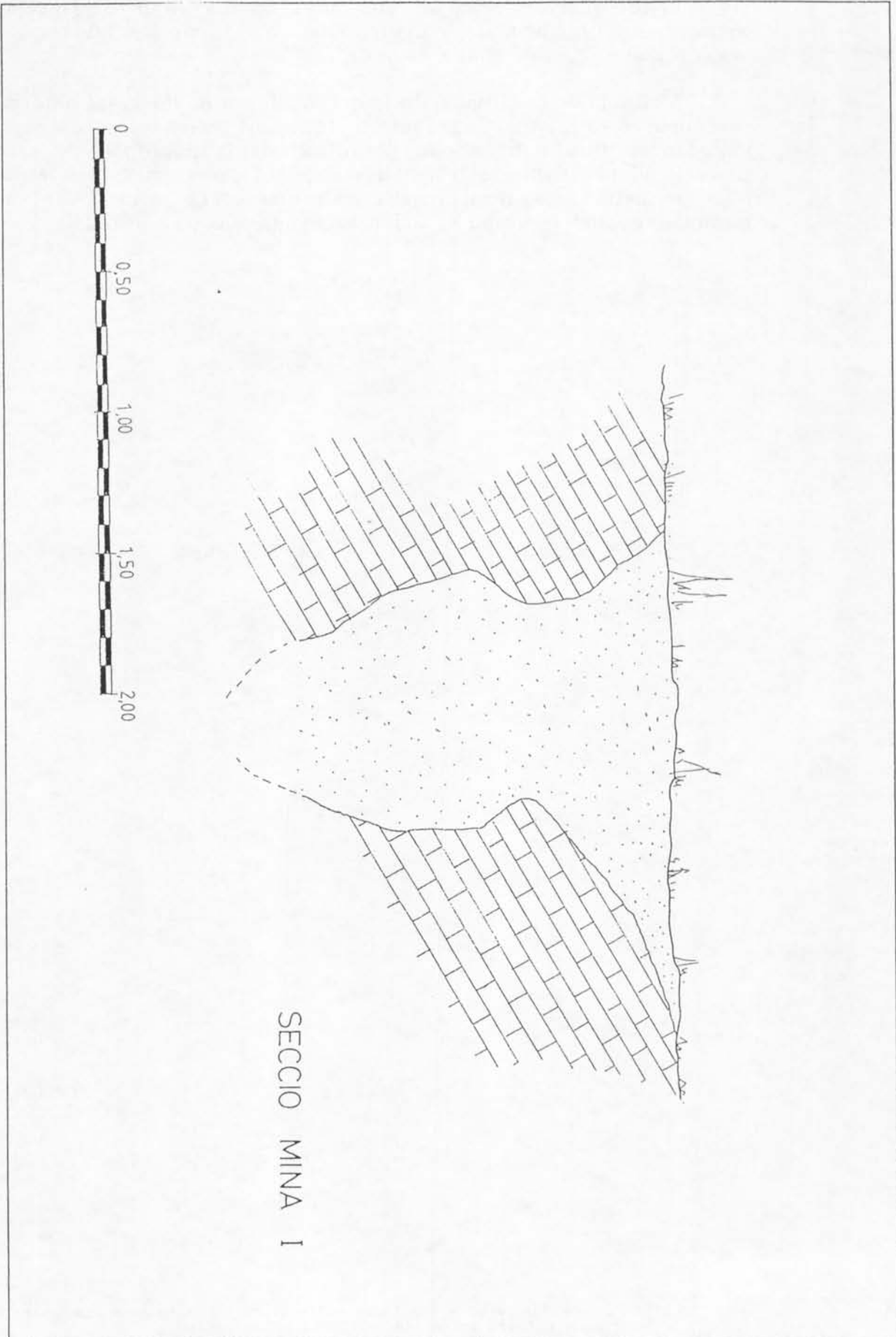
³⁷ BOLOS, J. & al.: "Notícia d'algunes sepultures excavades a la roca, situades a la comarca de les Garrigues". *Ilerda*, 46, Lleida, 1985, p.23-26.

³⁸ Agraïm al sr. Manel Alonso i Figueres la informació oral i fotogràfica que ens ha facilitat.

El fet d'haver localitzat dos enterraments infantils, gairebé costat per costat, ens pot fer pensar en una tendència a agrupar-los, tal com es manifesta en la necròpoli de l'Esquerda, a Roda de Ter³⁹.

L'elecció de la situació de la necròpoli pot haver estat determinada per la presència d'esquistos degradats i fàcilment exfoliables, el pas del camí i l'existència d'un petit replà. El subsòl de la necròpoli de can Casanoves (Barcelona) presenta exactament les mateixes característiques. Aquest tipus de roca permetia excavar-hi fosses amb una certa facilitat, tot mantenint el paral·lelisme amb la tomba de Crist, excavada també en la roca.

³⁹OLLICH, I.: "El jaciment arqueològic medieval de l'Esquerda, a les Masies de Roda de Ter (Osona)", *Quaderns d'estudis medievals*, 4, 1981, p.219-234.

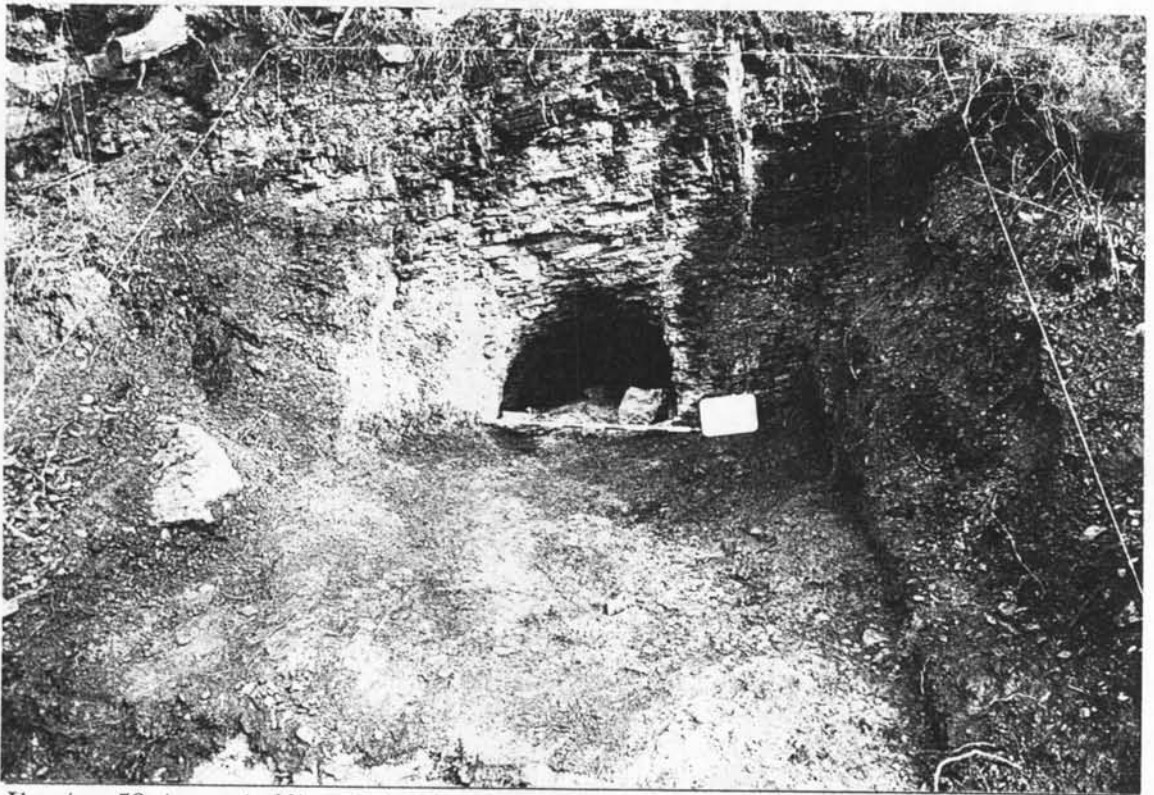

SECCIO MINA I

Les mines 1 i 2

L'inici de l'explotació del jaciment de ferro de Rocabrúna ha de remuntar-se a temps força antics, atesa la varietat de sistemes d'explotació que s'hi han aplicat. Per la proximitat al complex miner de can Tintorer i de la serra de les Ferreres, cal pensar que les explotacions podien haver començat en època romana, si no abans. El primer esment conegut de l'explotació minera moderna és recollit per Pasqual Madoz fa gairebé dos segles⁴⁰. No obstant això, en època medieval és documentada una farga a sant Climent⁴¹, que podia haver-se nodrit amb mineral del turó.

El mineral de ferro explotat consisteix en limonita, goethita i hematites parda, encara que en altres sectors de la zona minera també s'hi ha trobat hematites roja, pirita i galena⁴². La zona on hi ha restes d'explotació més evidents és la del vessant est, en la vall del fons del Fangar. Aquest sector fou explotat per extreure'n ferro fins a mitjans del segle actual, i s'hi poden observar tant explotacions a cel obert, de forma de circ de gran diàmetre, com d'altres en pou i galeria.

Ilustr. 50 Area 4. Mina 2 tot just enretirada la coberta vegetal.

⁴⁰ MADOZ, P.: *Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones de ultramar*, Madrid, 1845.

⁴¹ BOFARULL, F.: *El castillo y la Baronia de Aramprunyà*, Barcelona, 1911.

⁴² IGME: *Mapa geológico y minero de España. Memoria explicativa de la hoja nº 448 (Gavà)*, Madrid, 1932.

Mina 1: És a l'Area 3, està completament farcida i no se'n ha excavat l'interior. Sembla que es tracta d'un pou miner, si bé no poden ser descartades altres possibilitats. Dins el farciment cal destacar-hi una gran quantitat de trossos de mineral de ferro. Ateses les escasses dades que en tenim, no és possible realitzar una interpretació més completa, i caldrà que sigui excavada en una altra actuació.

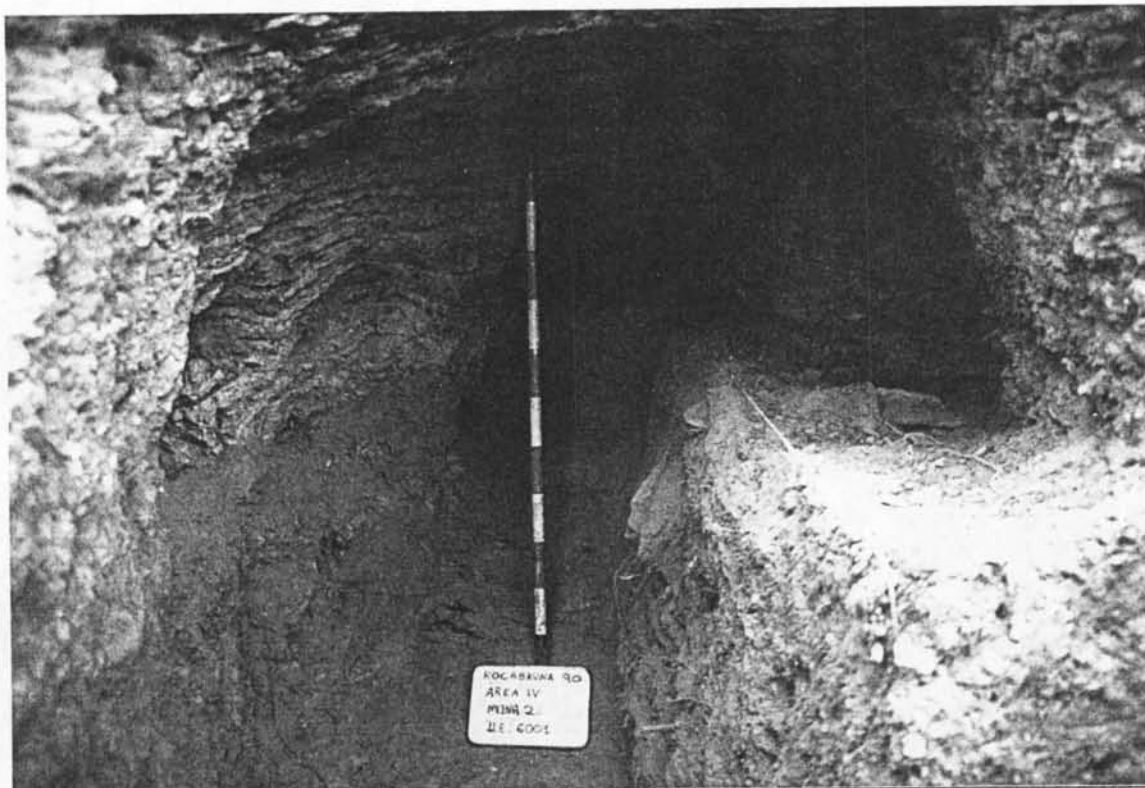

Ilustr. 51 Area 4. Mina 2 en acabar l'actuació arqueològica. El volum de la dreta de l'entrada correspon al testimoni.

Mina 2: Situada a l'est de l'anterior, dins l'Area 4. És excavada en un filó de limonita, per tal de beneficiar-lo. L'entrada fou molt arranjada mitjançant un retall de la roca, de dos metres d'ample, que pot correspondre al suport d'una estructura exterior d'entrada, de la qual no en queda cap resta. Dins d'aquest retall cal esmentar un petit encaix rectangular, en forma de fornícula, situat a la dreta de la boca, del qual no en coneixem la funcionalitat. És possible que correspongui a l'encaix d'una placa identificativa, però no es pot descartar que servís com a lleixa per deixar-hi objectes petits, o bé com a encaix per a una viga.

De l'interior de la mina tan sols ha estat excavat el primer metre i mig, molt farcit de sediments caiguts del sostre i de les parets, així com aportats per l'aigua. Presentava una bifurcació en tres galeries, de les quals les dues primeres eren força estretes, mentre que la tercera semblava dirigir-se cap a l'interior de la muntanya, en un sentit lleugerament ascendent. La secció de la boca era aproximadament rectangular, amb la part superior en forma d'arc. Les eines emprades en l'explotació han deixat traces tant a l'exterior com en les parets i el sostre interiors, per la qual cosa sabem que fou excavada manualment, sense l'ajuda de ginyes mecànics ni d'explosius, com és típic en les explotacions modernes.

La cronologia d'aquesta mina és difícil de precisar, atès que no hi aparegué cap resta de cultura material. Per la forma de la galeria pot ser assimilada a explotacions medievals, perquè en els segles XVI al XVIII les galeries són molt més estretes i altes⁴³. Malgrat això, no és possible descartar la possibilitat que es tracti d'una petita explotació de reconeixement del filó, fins i tot més recent, ja que l'interior no fou ampliat.

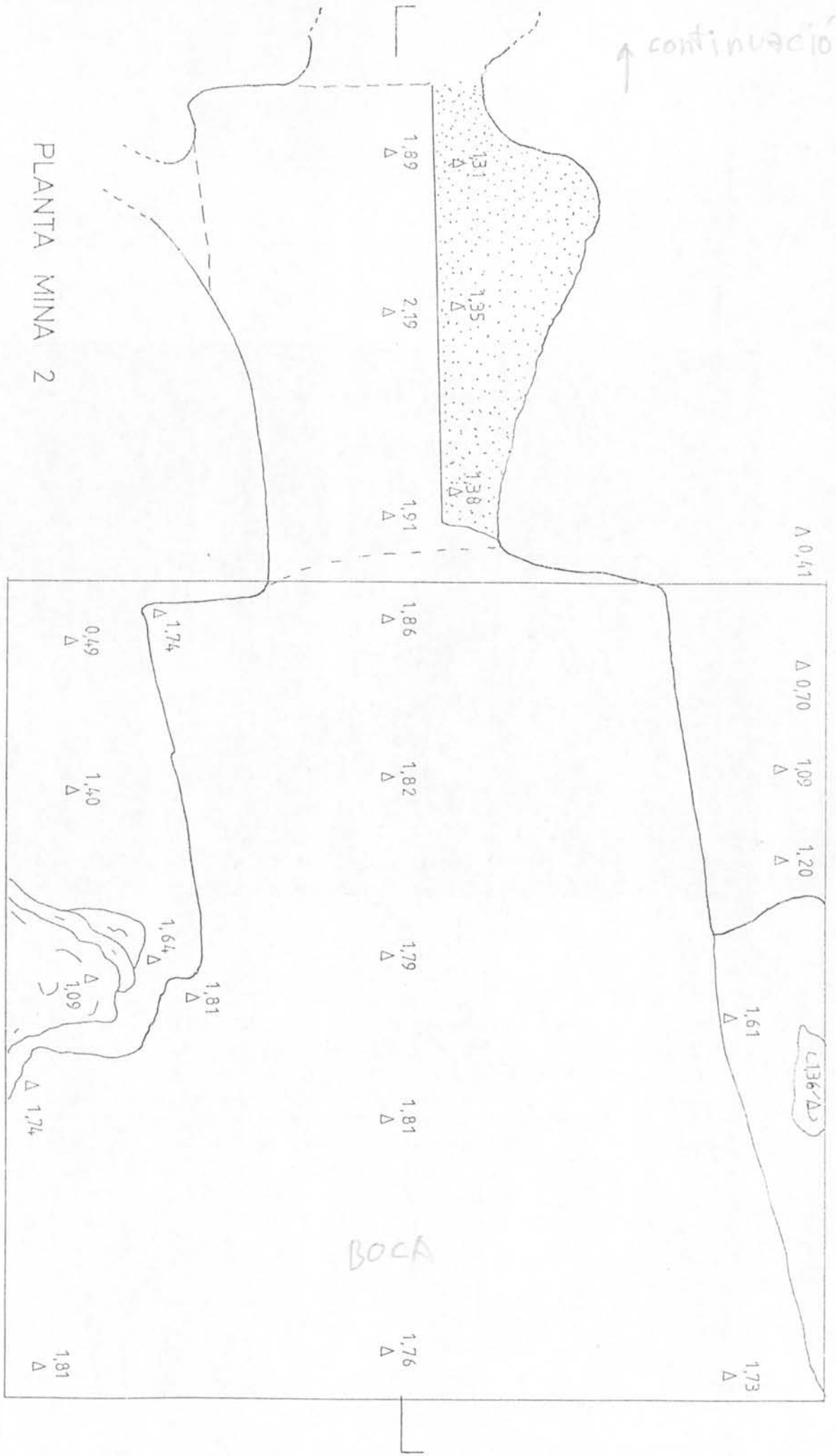
Ilustr. 52 Area 4. Mina 2. Detall de l'interior en acabar l'actuació arqueològica.

Mina 3: Es troba a una vintena de metres de l'anterior en direcció est. Abans de ser parcialment arrasada, es presentava com una rasa molt profunda, acabada en semicercle, que tallava justament en el punt de contacte entre calcària i esquistos. L'interior es presentava farcit per l'humus produït pel bosc, de manera que no podia observar-se'n la continuació ni els farciments més antics, ni tampoc el tipus de mineral extret.

⁴³ BARI, H. & FLUCK, P.: "Reflexions sur l'architecture des travaux miniers effectués avant l'usage de la poudre". *Mines, Carrières et Métallurgie dans la France Médiévale*, Paris, (1980) 1983, p. 319-328.

↑ continuació

PLANTA MINA 2

La tradició minera de Gavà, iniciada al neolític per explotar-hi variscita⁴⁴, fou represa en diferents moments històrics, per beneficiar-hi ferro i potser també plom i plata⁴⁵. Així, hi ha bosses de materials arqueològics dins de fosses de reducció de mineral atribuïbles als segles IV-I aC.⁴⁶, i una explotació minera en rasa a cel obert relacionada amb materials ibèrics i romans, que arriben al segle II dC. Totes aquestes troballes arqueològiques anaven acompanyades d'abundants restes de mineral i escòria de ferro. L'escòria és també molt abundant al vessant nord del castell d'Eramprunyà, sense que es pugui determinar si es relaciona amb l'ocupació ibèrica o la medieval⁴⁷.

En temps més recents, l'explotació de mineral de ferro és documentada des de fa més de dos segles, malgrat que no va tenir una repercussió gaire important en la població de les rodalies, com és palès en el recull de documents municipals dels anys 1800 al 1911 fet per A.GIBERT⁴⁸. El segle passat, el ferro extret de Gavà serví, en un primer moment, per alimentar una foneria situada al poble de Sants; posteriorment fou exportat a França, destinat als forns de la Catalunya Nord⁴⁹. Sembla que no es realitzà una explotació plantejada a gran escala, principalment a causa de la riquesa limitada del jaciment. Malgrat això han estat molts els intents de beneficiar-lo, atès que els minerals assoleixen una llei del 48%.

A mitjan segle XX hi hagué una represa de l'explotació al vessant nord-est del turó de Rocabruna, del qual encara queden dempeus algunes instal·lacions i una gran tremuja farcida de mineral.

⁴⁴ Sobre l'explotació minera neolítica a can Tintorer hi ha una abundant bibliografia, que és recollida a ALONSO, M. & IZQUIERDO, P.: *Les mines prehistòriques de Gavà*, Gavà, 1990.

⁴⁵ SOLIAS, J.M.: *El poblament ibèric i romà del Baix Llobregat*, Tesi Doctoral, Barcelona, 1990.

⁴⁶ BLASCO, A. & al.: "Les sitges ibèriques del solar de can Tintorer i altres vestigis de reocupació del sector miner", *I Jornades Arqueològiques del Baix Llobregat*, Pre-Actes, Castelldefels, 1989, en premsa.

⁴⁷ IZQUIERDO, P.: "Calamot - Can Valls del Racó - Les Sorres. Elements per a una reconstrucció de la història antiga de Gavà", *La Sentiu*, 13, Gavà, 1987, p.22.

⁴⁸ MUSEU DE GAVA: *Gavà en el vuit-cents*, Barcelona, 1983.

⁴⁹ MAURETA, J. & THOS, S.: "Descripción física, geológica y minera de la provincia de Barcelona", *Memorias de la Comisión del Mapa Geológico de España*, Madrid, 1881, p. 419-424.

IV

MATERIALS

Metodologia de l'estudi

Els 1.111 objectes trobats a l'excavació han consistit principalment en restes humanes (652 ossos o fragments, equivalents a un 58,6%), que van ser objecte d'un estudi paleoantropològic i paleopatològic al laboratori de l'Institut de Paleantropologia del Museu Arqueològic de Barcelona.

La resta de material arqueològic correspon a la fauna, tant terrestre com malacològica, amb 254 objectes (22,8% del material), fragments ceràmics (80 en total, el 7,2 %), material de construcció (67, el 6%), un fragment de ferro metàl·lic i un altre de bronze (0,1% cadascun). Han estat conservades 55 mostres de terra, minerals, carbons i d'escòria de ferro. L'anàlisi d'aquestes mostres serà realitzat dins els programes de recerca generals que es porten a cap a l'entorn de les mines neolítiques, ibèriques i romanes de Gavà.

Els materials trobats a l'Àrea 1 consisteixen en fragments ceràmics, restes de materials de construcció i restes d'escòria i mineral de ferro, mentre que els de l'Àrea 2 estan formats gairebé únicament per restes òssies humanes, tret d'alguns fragments de ceràmica moderna. A les àrees 3 i 4 es recolliren principalment mostres minerals, carbons i restes de fauna.

El material fou embossat sistemàticament a peu d'excavació, i se n'identificà la procedència mitjançant etiquetes indestructibles de paper polièster, escrites amb retolador indeleble, que contenint totes les referències necessàries a la unitat estratigràfica i a la campanya d'intervenció.

Un cop dipositat al magatzem del Museu, es rentà amb aigua corrent i raspalls tous, per tal d'eliminar la terra adherida. Quan l'aigua podia afectar la conservació dels objectes, s'optà per la neteja mecànica, o bé per l'ús d'acetona com a dissolvent.

Quan els materials eren nets i secs, es procedia al siglatge de cada objecte, amb tremp i tinta xinesa. La sigla assenyala, en primer lloc, l'acrònim del jaciment (RC) i la data de la campanya (90). Finalitza amb el número de la unitat estratigràfica a la que pertany, i s'hi afegeix una darrera xifra en el cas del material considerat com a estudiable.

Inventari

L'inventari es va realitzar per unitats estratigràfiques, mitjançant una fitxa estandarditzada que fou dissenyada pel Museu de Gavà i està basada en altres de similars publicades⁵⁰, tot adequant-la al programa d'informatització d'aquesta institució.

L'àrea de capçalera conté un primer apartat on s'especifica el nom del jaciment, el municipi i la sigla adjudicada, així com les dades sobre la campanya, l'àrea, el sector i la unitat estratigràfica a la que pertany el material. A part, hi consten les dades sobre la localització (prestatgeria, lleixa i caixa) dins el magatzem del museu.

L'espai per a l'inventari pròpiament dit, de tipus tabular, està organitzat en onze columnes de dades amb vint-i-tres línies. Cada línia correspon a un objecte o grups d'objectes afins. La primera columna indica el número específic de la peça, quan en té. Seguidament hi consta la classe de material al qual pertany l'objecte o grups d'objectes, segons una codificació preestablerta, i la classificació tipològica. S'hi recull el nombre de fragments inclosos en cada categoria i quins dels quals són formes reconoscibles, fent constar el nombre de fragments que corresponen a vores, bases i nanses. Un darrer apartat és reservat a observacions i altres dades d'interès, com ara els vernissos i les decoracions, en el cas de la ceràmica.

Per tal de facilitar el procés de classificació i d'informatització dels materials es va redactar un catàleg codificat amb els tipus més freqüents. El tractament informàtic de les dades es va fer amb el mateix programa que es dissenyà per a l'estudi estratigràfic, cosa que ha permès obtenir llistats generals i d'altres de parcials, per tipus i/o àrees, que han estat força útils a l'hora de realitzar l'estudi.

A mesura que el material era classificat i inventariat s'embossà en malla plàstica tallada a mida, mantenint la separació per tipus de materials i estrats. Cada bossa s'identificà amb una etiqueta de polièster, que indica la sigla del material que conté, i el tipus i el nombre de fragments, i fou tancada amb filferro inoxidable folrat de plàstic. Les bosses van ser dipositades dins de caixes *norma Europa* del Servei de Museus de la Generalitat, al magatzem del Museu.

Els ossos humans exhumats van rebre un tractament especial, atès el precari estat de conservació en què es trobaven. Després de la consolidació "in situ", es va procedir a una acurada neteja mecànica. Un cop siglats i inventariats, van ser embalats amb tela plàstica encoixinada i lliurats al laboratori paleoantropològic del Museu Arqueològic de Barcelona, on es realitzà l'estudi.

Els materials ceràmics estudiables van ser fitxats individualment i dibuixats a escala natural. Per a la presentació dels dibuixos han estat seguides les indicacions de la normalització de Montpelher⁵¹. Les fitxes de documentació d'objectes s'inspiren en la fitxa dissenyada per Anna Lorient per a materials islàmics⁵².

⁵⁰ TED'A: "Registro informático y Arqueología Urbana en Tarragona", *Archeologia e Informatica*, Roma, 1988, p. 177-191.

⁵¹ ARCELIN, P. & RIGOIR, J.: *Normalisation du dessin en céramologie*, Montpellier, 1978.

⁵² ESCO, C.; GIRALT, J. & SÉNAC, Ph.: *Arqueologia islàmica en la Marca Superior de Al-Andalus*, Huesca, 1988.

Ceràmica

L'excavació ha localitzat un total de vuitanta fragments de ceràmica, atribuïble a un arc cronològic força ampli. El nombre de fragments ceràmics és, per tant, molt escàs (1,17 frags./m²), cosa que ens permet afirmar l'absència d'un assentament en aquest vessant del turó.

L'estudi del material ceràmic se centra en catorze fragments considerats estudiabls, entre els quals hi ha set vores, quatre bases, una carena i un broc de càntir. Es tracta de peces de cocció oxidant, tret de dos casos de cocció reductora. Les argiles utilitzades són de tonalitats rogenques, taronjades, beix o grises, i el desgredant de vegades no s'aprecia, mentre que en d'altres està format per grans bastant visibles de quars, mica i calcària.

Les ceràmiques estudiades es classifiquen en tres grups: ceràmica oxidada alt-medieval, ceràmica grisa medieval i ceràmica vidrada. D'aquesta darrera se n'ha trobat en tons verds (núm. 10, 11 i 12), blancs (núms. 8 i 9) i marró (núm. 13). Tan sols dos d'aquests atuells tenen senyals d'haver estat en algun moment en contacte amb el foc (núms. 1 i 4).

Tota la ceràmica estudiada prové de la rasa II de l'Àrea 1, amb una sola excepció, i, dins d'aquesta, majoritàriament de la unitat estratigràfica 2003.

Oxidada Alt-Medieval

L'excavació ha aportat trenta-vuit fragments de ceràmica oxidada alt-medieval (47,5% de la ceràmica), la cronologia de la qual pot correspondre al moment d'utilització de la necròpoli. En concret, han estat trobats sis fragments de vora i dos de base corresponents a aquest tipus. La resta està constituïda per fragments informes, i gairebé tots ells formaren part d'olles globulars lleugerament carenades, que és la forma més habitual d'aquest tipus ceràmic. En concret, són presents a les U.E. 1002 (1 frag.), 2002 (1 frag.), 2003 (22 frags.), 2005 (1 frag.), 2006 (5 frags.), 2007 (5 frags.), 2008 (7 frags.) i 3000 (1 frag.).

Es tracta d'una classe de ceràmica que apareix al Baix Llobregat en contextos corresponents a l'Alta edat Mitjana, amb paral·lels estrets a les ceràmiques reduïdes del Barcelonès i del Maresme⁵³, on tenen un ampli marge cronològic (dels segles VI-VII al XV). Sembla que és una producció autòctona que possiblement continua una tradició anterior, arrelada en el Baix Imperi Romà i l'època visigòtica⁵⁴. La seva cronologia és encara fosca, especialment pel que fa als inicis i al final.

⁵³ RIU, E.: "Algunes formes de terrissa alt-medieval barcelonina", dins *Ceràmica grisa i terrissa popular a la Catalunya Medieval, Acta Mediaevalia*, annex 2, Barcelona, 1984, p.29-62.

⁵⁴ SOLIAS, J.M.: *El poblament ibèric i romà del Baix Llobregat*, Universitat de Barcelona, 1990, inèdit.

Aquestes ceràmiques foren elaborades amb argiles rogenques o taronjades, de textura porosa, de vegades amb el nucli gris a causa d'una cocció inicialment reductora. El desgreixant és de grans de quars, pissarra i calcària, de dimensions grosses i mitjanes. Acostumen a estar realitzades a torn lent i, fins i tot, a mà, cosa que fa que tinguin un aspecte força groller. La superfície era allisada amb la mà mullada o amb espàtula i, possiblement, coberta d'una engalba de la mateixa argila diluïda. Les formes més freqüents són olles, gerres i grans plates, molt sovint amb abocador, que presenten de vegades la vora fumada.

El tipus ceràmic, amb idèntiques característiques tant pel que fa a les formes com a les pastes, ha estat localitzat en jaciments propers, cosa que ha motivat aproximacions a la seva datació. Així, a l'ermita de la Mare de Déu de Sales (Viladecans), hi ha diverses peces d'aquest tipus, una de les quals és gairebé sencera i procedeix de la tomba 4⁵⁵. Una publicació específica de les ceràmiques medievals del jaciment, la data entre els segles XII i XIII⁵⁶. A l'ermita de la Mare de Déu de Bellvitge, (l'Hospitalet de Llobregat), es van trobar dues olles d'aquestes característiques dins d'enterraments datats a mitjan segle XI⁵⁷.

També a Viladecans hi ha materials del mateix tipus a les sitges de can Tries i de can Guardiola⁵⁸. En el primer d'aquests jaciments es proposa una datació del tipus que ens ocupa dins del segle XI⁵⁹, mentre que en el segon cas es considera que les sitges van ser amortitzades els segles XII o XIII⁶⁰, moment al qual s'assignen els objectes localitzats.

Cal dir que aquestes datacions han estat elaborades per comparació amb paral·lels de les formes trobats en altres llocs de Catalunya en ceràmica grisa, i que són ben poques les possibilitats de datacions precises amb les dades actualment publicades.

Finalment, les intervencions realitzades al jaciment romà i medieval de sant Pere de Gavà van permetre localitzar les restes d'un hàbitat, molt arrasat, amb el qual es relacionaven nombrosíssims fragments d'aquesta mena de ceràmica, amb una gran varietat de formes. L'abandó de les estructures excavades se situa a les darreries del segle XI o a inicis del XII, gràcies a diversos fragments d'una peça de ceràmica de reflexos produïda a la Qalat de Banu Hammamad (Algèria), centre de producció destruït poc abans del 1100⁶¹.

⁵⁵ SOLIAS I ARIS, J.M.: *Excavacions a l'Ermita de Ntra. Sra. de Sales (Viladecans)*, Barcelona, 1983.

⁵⁶ COLL, J. PUIG, F. & SOLIAS, J.M.: "Ceràmica Medieval aparecida en la ermita de Ntra. Sra. de Sales (Viladecans, Baix Llobregat, Barcelona)", *Segundo Coloquio Internacional de Ceràmica Medieval en el Mediterraneo Occidental*, Toledo (1981), 1986.

⁵⁷ LOPEZ MULLOR, Albert: "Ermita de la Mare de Déu de Bellvitge, l'Hospitalet de Llobregat", *Les excavacions arqueològiques a Catalunya en els darrers anys*, Barcelona, 1982, p.380-382. LOPEZ MULLOR, A.: "Excavacions a l'ermita de la Mare de Déu de Bellvitge. L'Hospitalet de Llobregat. Barcelonès. Campanyes 1979-1981", *Identitats*, 1, L'Hospitalet, 1988, p.28-29.

⁵⁸ MAYORAL, F. & MIRET, J.: "Jaciments arqueològics a la zona de can Tries i can Guardiola (Viladecans)", *I Jornades Arqueològiques del Baix Llobregat*, pre-actes, vol.1, Castelldefels, 1989, p.477-488.

⁵⁹ MAYORAL, F. & MIRET, J.: "Descobriment d'unes sitges alto-medievals a Can Tries (Viladecans)", *La Sentiu*, 8, Gavà, juliol del 1985, p.50-54.

⁶⁰ MIRET, J.: "Excavacions medievals a can Guardiola", *La Sentiu*, 10, Gavà, gener-juliol del 1986.

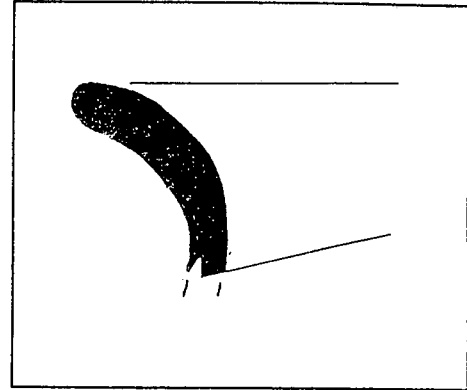
⁶¹ IZQUIERDO, P. & SINTAS, E.: *Excavacions arqueològiques a la rectoria de sant Pere de Gavà. 1989-90*, Gavà, 1991.

U.E. 2003
NUM. INVENTARI: RC-90-2003-1

FORMA: Olla / vora

Vora i exterior fumats, possiblement a causa de la utilització al foc. Vora exvasada. Allisat.

MATERIA: Argila de color vermell fosc amb desgreixant abundant de grans gruixuts i mitjans de quars, pissarra i calcària. Coccio oxidant.

DIMENSIONS:	Alçària conservada	: 21 mm.
	Diàmetre de boca	: 180 mm.
	Alçària vora	: 12 mm.
	Gruix màxim	: 4 mm.
	Gruix mínim	: 2 mm.

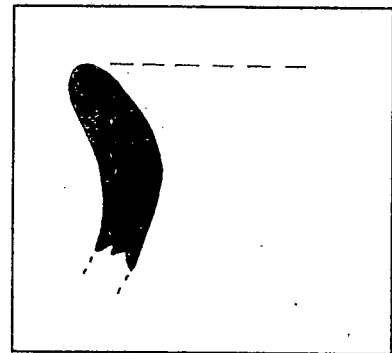
DECORACIONS: Cap
AUTOR FITXA: L. Sintas

U.E. 2003
NUM. INVENTARI: RC-90-2003-2

FORMA: Olla/vora

Vora exvasada. Engalba externa de color semblant a la ceràmica. Exterior allisat.

MATERIA: Argila color rosat amb abundant desgreixant de grans gruixuts i mitjans de quars, pissarra i calcària. Coccio oxidant.

DIMENSIONS:	Alçària conservada	: 20 mm.
	Diàmetre de boca	: 180 mm.
	Alçària vora	: 17 mm.
	Gruix màxim	: 5 mm.
	Gruix mínim	: 3 mm.

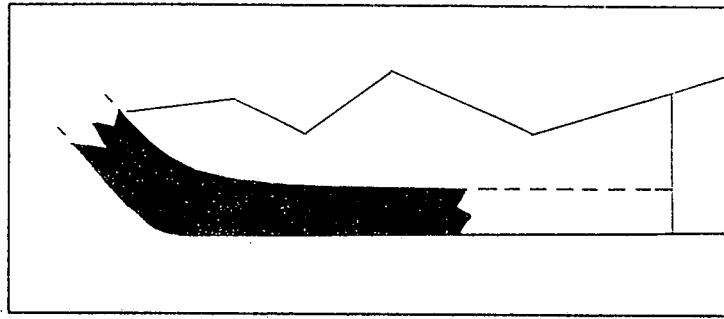
DECORACIONS: Cap
AUTOR FITXA: L.Sintas

U.E. 2003 NUM. INVENTARI: RC-90-2003-3

FORMA: Olla/vora

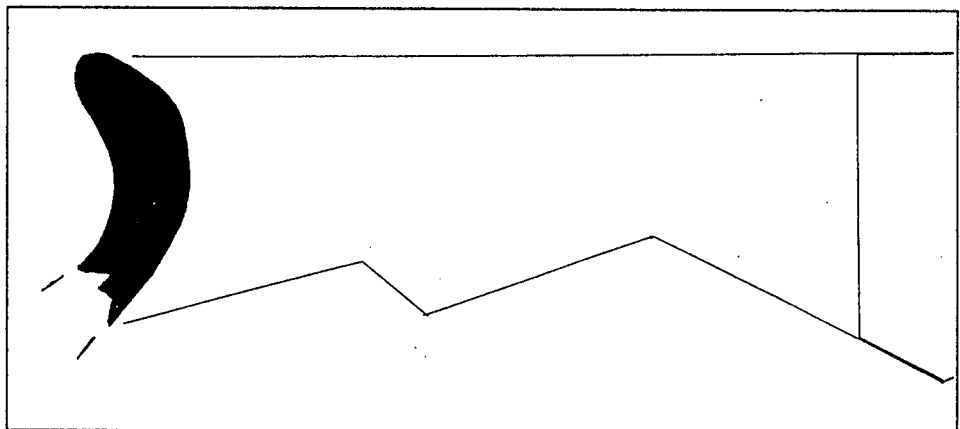
Engalba externa de color semblant a la ceràmica. Tractament de la superfície: allisat

MATERIA: Argila de color taronja amb abundant desgreixant de grans gruixuts i mitjans de quars, pissarra i calcària. Coccio oxidant.

DIMENSIONS: Alçària conservada : 15 mm.
 Diàmetre de base : 180 mm.
 Gruix màxim : 4 mm.
 Gruix mínim : 3 mm.

DECORACIONS: Cap
 AUTOR FITXA: L.Sintas

U.E. 2006 NUM. INVENTARI: RC-90-2006-4

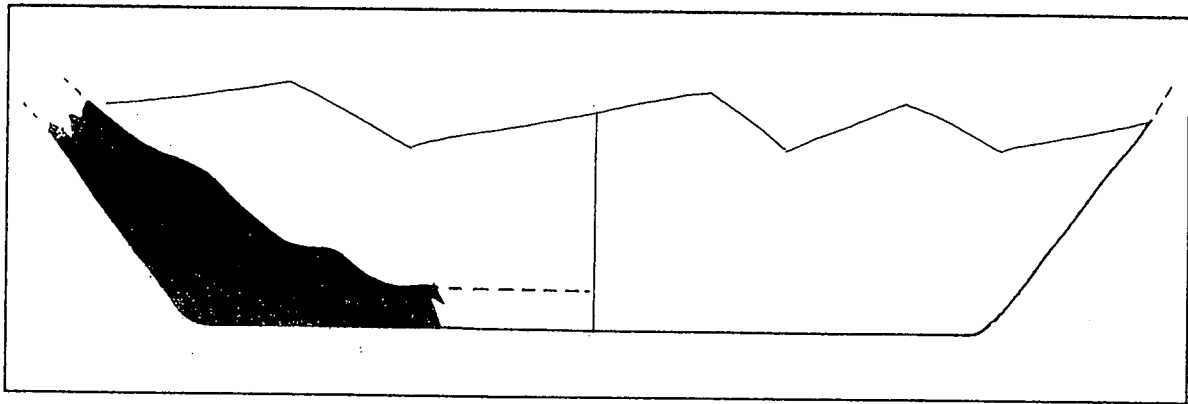
FORMA: Olla/vora

Engalba externa de color semblant a la ceràmica. Vora lleugerament fumada. Exterior allisat.

MATERIA: Argila de color taronja amb abundant desgreixant de grans gruixuts i mitjans de quars, pissarra i calcària. Cocció oxidant.

DIMENSIONS: Alçària conservada : 30 mm.
 Diàmetre de boca : 220 mm.
 Alçària vora : 18 mm.
 Gruix màxim : 6 mm.
 Gruix mínim : 3 mm.

DECORACIONS: Cap
 AUTOR FITXA: L. Sintas

U.E. 2008

NUM. INVENTARI: RC-90-2008-5

FORMA: Olla/vora

Engalba externa del mateix color que la ceràmica. Exterior allisat.

MATERIA: Argila de color taronja amb abundant desgreixant de grans gruixuts i mitjans de quars, pissarra i calcària. Cocció oxidant.

DIMENSIONS:	Alçària conservada	: 26 mm.
	Diàmetre de base	: 100 mm.
	Gruix màxim	: 11 mm.
	Gruix mínim	: 3 mm.

DECORACIONS: Cap

AUTOR FITXA: L. Sintas

Grisa medieval

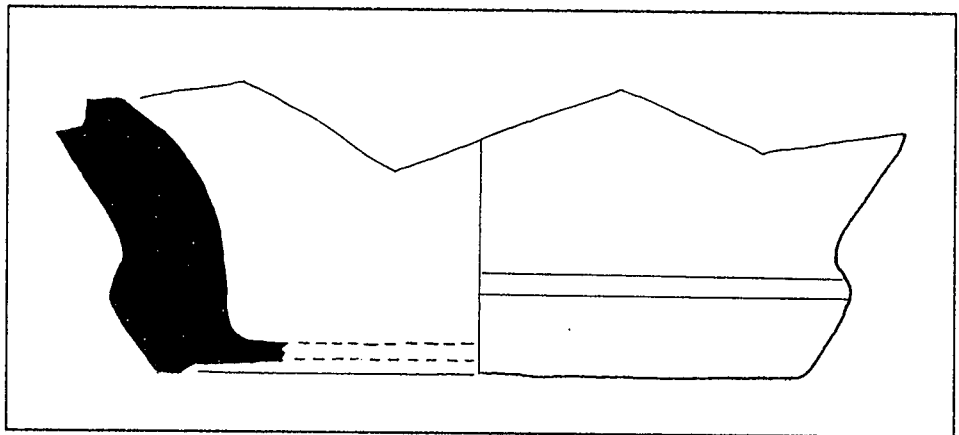
La ceràmica grisa medieval és molt poc representada, amb tan sols dos fragments apareguts a l'Àrea 1. Ambdós es van trobar a la rasa 2 i pertanyen a les U.E. 2003 i 2005. Aquesta àrea ha donat la major part del material ceràmic i pot ésser considerada com el sector de més trànsit del jaciment, tant a causa de la proximitat de la pedrera com a la posterior utilització de la zona com a terra de conreu. Ambdós fragments corresponen a formes estudiades.

El fragment núm. 6, procedent de la U.E. 2003, és una base d'atuell, amb el peu de forma anular ben diferenciat. El fons està molt rebaixat fins assolir un gruix de gairebé 5 mm., mentre que el peu és molt més gruixut i té una carena a la part exterior, molt a prop de l'inici del cos de la peça. La pasta és de color gris pàl·lid, molt fina, ben pastada i amb desgreixant poc visible. A l'exterior té una engalba de color gris clar i el tractament final és allisat.

El procés de fabricació d'aquest tipus de base és força evolucionat respecte a la tradició medieval. La peça va ser feta amb torn ràpid i el peu es va rebaixar, afegint una mica de fang al voltant del fons, que després fou tornejat fins a acabar-la. Aquest procés pot ser considerat com un intent d'imitació de les ceràmiques decorades amb vidrat, que comencen a aparèixer als voltants del segle XIV i que tenen unes bases similars.

La peça núm. 7 correspon a un broc de càntir, allisat a la cara externa i amb engalba exterior de color gris més fosc que l'anterior. L'argila és molt depurada amb desgreixant fi i escàs de quars i mica. El broc devia situar-se a la meitat superior de la peça i era de forma tubular. La seva funció era omplir el contenidor i abocar-ne el contingut, i tenia una posició gairebé vertical. El broc era afegit a la peça una vegada estava acabada i l'exterior es polia i allisava. La cronologia d'aquests càntirs es molt àmplia, però la depurada fabricació de la peça estudiada i els paral·lels trobats a altres jaciments la daten del segle XIV endavant⁶².

El conjunt de ceràmiques grises medievals té una tradició força llarga, que podem situar des del segle IX al XIV⁶³, i perdura fins a l'actualitat amb diferents repertoris. A partir, però, del segle XIII, aquestes ceràmiques aniran desapareixent progressivament, en ser substituïdes per ceràmiques de cocció oxidant i vidrada amb decoracions esmaltades en verd i manganès i altres produccions en ceràmica comuna.

U.E. 2003

NUM. INVENTARI: RC-90-2003-6

FORMA: Morter/base

Engalba externa de color gris clar. Exterior allisat.

MATERIA: Argila de color gris. Desgreixant escassament visible de gra fi de quars, calcària i punts lluents. Cocció reductora.

DIMENSIONS:	Alçària conservada	: 29 mm.
	Diàmetre de base	: 80 mm.
	Gruix màxim	: 13 mm.
	Gruix mínim	: 4 mm.

DECORACIONS: Cap

AUTOR FITXA: L. Sintas

⁶² BOLOS, J. & MALLART, L.: "La ceràmica grisa de la granja cistercenca d'Ancosa, *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, Barcelona, 1984, p.63-80.

⁶³ Afortunadament disposem d'un recull recent d'articles sobre el tema, que constitueix l'obra *Ceràmica grisa i terrissa popular de la Catalunya Medieval*, publicada com a annex 2 de la revista *Acta Mediaevalia*, l'any 1984.

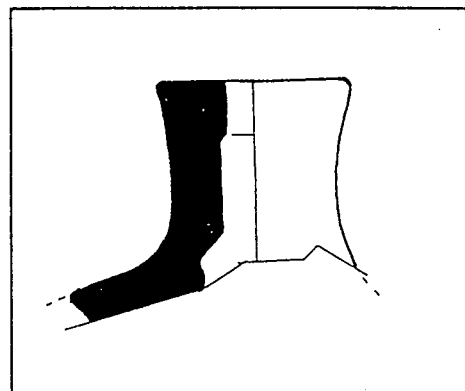
U.E. 2005

NUM. INVENTARI: RC-90-2005-7

FORMA: Càntir?/broc

Allisat extern. Engalba exterior de color gris fosc.

MATERIA: Argila gris clar. Desgreixant escàs i fi de quars i mica. Coccio reductora

DIMENSIONS:	Alçària conservada	: 36 mm.
	Diàmetre de boca	: 26 mm.
	Gruix màxim	: 9 mm.
	Gruix mínim	: 5 mm.

DECORACIONS: Cap

AUTOR FITXA: L. Sintas

Vidrada

El nombre total de restes de ceràmica vidrada apareguts a l'excavació va ser de 33 fragments, dels quals n'hi ha 18 d'informes i 15 amb forma. D'aquests últims, 12 són vores i 3 són bases. Respecte al tipus i color del vidrat, 6 porten el vidrat en blanc, 10 en color verd, 12 són melats, 3 corresponen a atuells de dol amb decoració en negre i marró i 2 tenen el vidrat de color blau clar. Gairebé totes pertanyen a l'Àrea 1, amb l'excepció de 3 fragments, un de melat i dos en color blau, que van ser trobades a l'Àrea 2, molt a prop de l'anterior.

La tècnica del vidrat, com a decoració de la peça ceràmica, consisteix en l'aplicació, abans de l'última coccio, d'una solució amb òxid de plom dissolt, que dóna la base transparent, a la qual s'afegeix el colorant elegit: òxid d'estany per a aconseguir el color blanc; de coure per al verd; de cobalt per al blau i de ferro per al melat. Va ser emprada a Catalunya des del segle XIII⁶⁴, per influència de les produccions àrabs, i se'n va generalitzar l'ús, tant per a la vaixel·la comuna com per a la de taula, a partir del segle XIV, substituint gairebé completament la resta de tractaments externs. L'èxit del vidrat, com a tècnica per decorar i impermeabilitzar els atuells ceràmics destinats tant a vaixel·la com a emmagatzematge, ha perdurat fins a l'actualitat.

Respecte a les formes ceràmiques, a l'excavació s'han pogut identificar les següents: plats (núms. 13 i 14), bols o escudelles (núms. 8 i 9), grans contenidors (núms. 10 i 11) i un morter (núm. 12). Els bols núms. 8 i 9 corresponen a vores entrants amb vidrat blanc en ambdues cares, que donen formes amb paral·lels a les ceràmiques decorades en ús durant els segles XIV i XV. Els plats núms. 13 i 14

⁶⁴RIU, M.: "Estado actual de las investigaciones sobre las cerámicas catalanas de los siglos IX al XIV", A.C.C.M.M.O., Sophia-Antipolis, 1978.

presenten formes obertes, especialment la vora núm. 14, exvasada i feta amb motllo, paral·lelitzable amb formes datables a partir del segle XVII⁶⁵.

Els grans contenidors es troben representats pels fragments núms. 10 i 11. Ambdós formen part de cànirs o poals amb vidrat verd, molt comuns durant els segles XV al XVIII, amb vores decorades mitjançant estries paral·leles horitzontals. Una peça sencera corresponent a la mateixa forma ceràmica va ser trobada en una sitja amortitzada el segle XVII de la masia de can Tintorer (Gavà), construïda el segle XV. La seva funció era la de transportar i contenir líquids, principalment aigua, recollint-la als pous, les fonts o els torrents. Aquesta forma, amb la mateixa decoració a la vora, es troba documentada a les ceràmiques grises tardanes⁶⁶, datables entre els segles XIII i XV, que poden ser considerades com els seus antecedents més directes.

El fragment ceràmic núm. 12 correspon a la vora d'un morter, amb vidrat en verd. Aquest era un de les atuells més freqüents a les cuines tradicionals, com ha estat documentat mitjançant inventaris de l'època⁶⁷ i a les excavacions arqueològiques de jaciments propers⁶⁸. Al Museu de Gavà hi ha també alguns exemples d'aquest tipus ceràmic, procedents de les masies del poble, així com la base d'un morter trobada a les excavacions de l'ermita de la Mare de Déu de Sales (Viladecans)⁶⁹.

U.E. 2003 NUM. INVENTARI: RC-90-2003-8

FORMA: Plat/vora

Exterior vidrat blanc.

MATERIA: Argila beix clar. Desgreixant escàs i molt fi i molt poc visible. Petites vacuòls. Coccio oxidant.

DIMENSIONS:	Alçària conservada	: 38 mm.
	Diàmetre de boca	: 260 mm. ap.
	Alçària vora	: 8 mm.
	Diàmetre màxim	: 260 mm.
	Gruix màxim	: 15 mm.
	Gruix mínim	: 11 mm.

DECORACIONS: Vidrat blanc.

AUTOR FITXA: L. Sintas

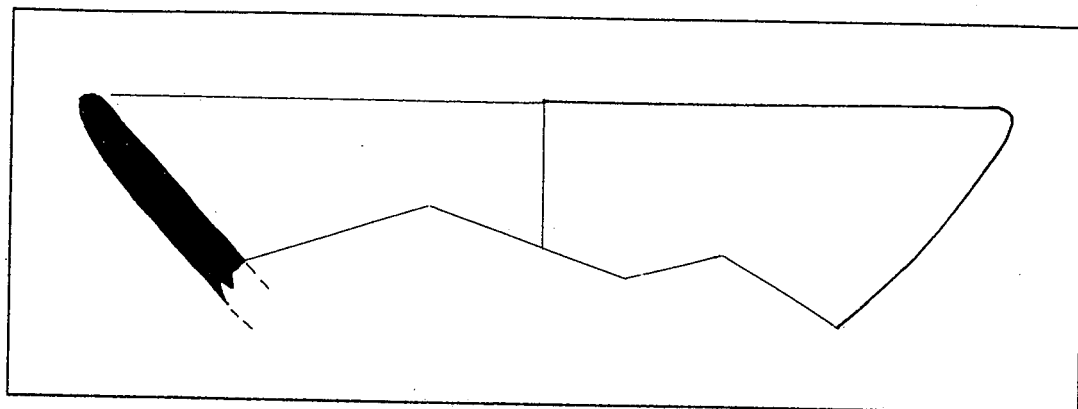
⁶⁵ LOPEZ I MULLOR, A.: "Excavacions a l'Ermita de la Mare de Déu de Bellvitge (L'Hospitalet de Llobregat, Barcelonès). Campanyes 1979-1981", *Identitats*, 1, Museu de L'Hospitalet, 1988, p. 17-35.

⁶⁶ BOLOS, J. & MALLART, L.: *La granja cistercenca d'Ancosa (la Llacuna, Anoia)*, Excavacions Arqueològiques a Catalunya, 7, Barcelona, 1986.

⁶⁷ EQUIP BROIDA: "Els atuells de terrissa a les llars barcelonines vers a l'any 1400", *Acta Mediaevalia*, Annex 2, Barcelona, 1984, p. 199-239.

⁶⁸ COLL, J.; PUIG, F.; SOLIAS, J.M.: "Ceràmica medieval aparecida en la ermita de Ntra. Sra. de Sales (Viladecans, Baix Llobregat, Barcelona)", *II Coloquio de Ceràmica Medieval del Mediterráneo Occidental*, Toledo, 1981, p. 283-293.

⁶⁹ SOLIAS, J.M.: *Excavacions a l'ermita de Nostra Senyora de Sales (Viladecans)*, Barcelona, 1984.

U.E. 2003

NUM. INVENTARI: RC-90-2003-9

FORMA: Plat/vora

Exterior vidrat blanc

MATERIA: Argila rosada. Desgreixant escàs molt poc visible. Coccio oxidant.

DIMENSIONS:

Alçària conserv.	: 26 mm.
Diàmetre de boca	: 180 mm.
Diàmetre màxim	: 180 mm.
Gruix màxim	: 6 mm.
Gruix mínim	: 3 mm.

DECORACIONS: Vidrat blanc.

AUTOR FITXA: L. Sintas

U.E. 2003

NUM. INVENTARI: RC-90-2003-10

FORMA: Càntir?/vora

Vidrat exterior. Color verd.

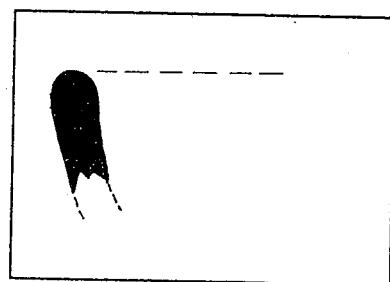
MATERIA: Argila rogenca-rosada, desgreixant mitjà i fi de quars, mica i partícules fèrriques. Coccio oxidant.

DIMENSIONS:

Alçària conservada	: 22 mm.
Diàmetre de boca	: 100 mm.
Gruix màxim	: 7 mm.
Gruix mínim	: 5 mm.

DECORACIONS: Vidrat verd.

AUTOR FITXA: L. Sintas

U.E. 2003

NUM. INVENTARI: RC-90-2003-11

FORMA: Càntir/carena

Exterior i interior vidrat en verd amb irisacions melades. Exterior decorat amb estries paral·leles horitzontals.

MATERIA: Argila vermella-taronjada, desgreixant molt poc visible.

DIMENSIONS: Alçària conserv. : 41 mm.
 Gruix màxim : 10 mm.
 Gruix mínim : 8 mm.

DECORACIONS: Estries paral·leles horitzontals a la banda inferior del coll. Vidrat verd.

AUTOR FITXA: L. Sintas

U.E. 3001

NUM. INVENTARI: Rc-90-3001-12

FORMA: Morter/vora

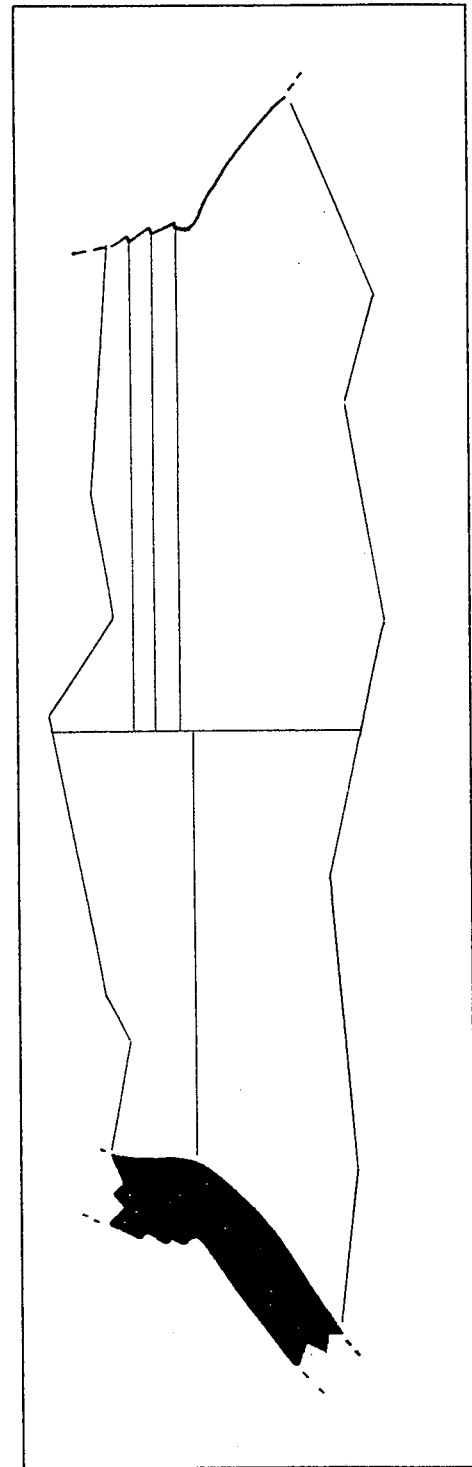
Exterior i interior vidrats de color verd amb irisacions de color marró verdós en vores i decoracions. Estries horitzontals a la vora.

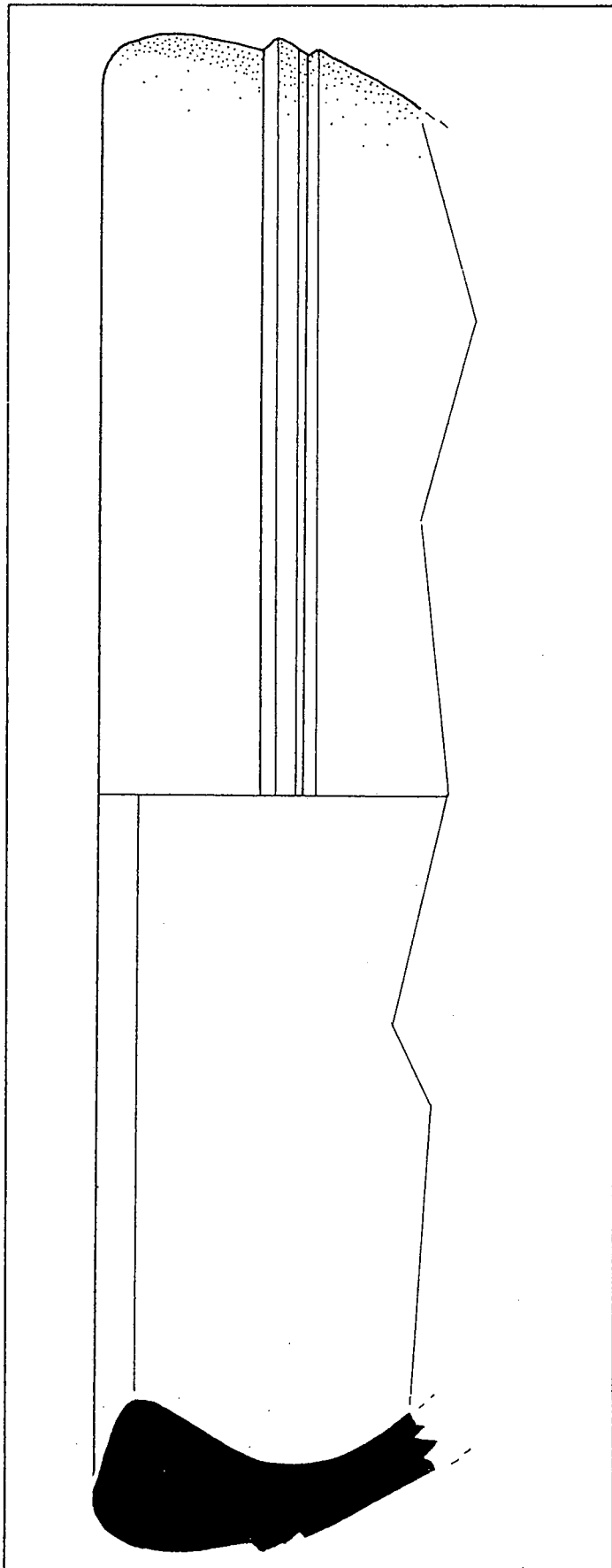
MATERIA: Argila vermella fosca amb desgreixant escàs-mitjà i gruix de quars i calcària. Alguns vacúols. Coccio oxidant.

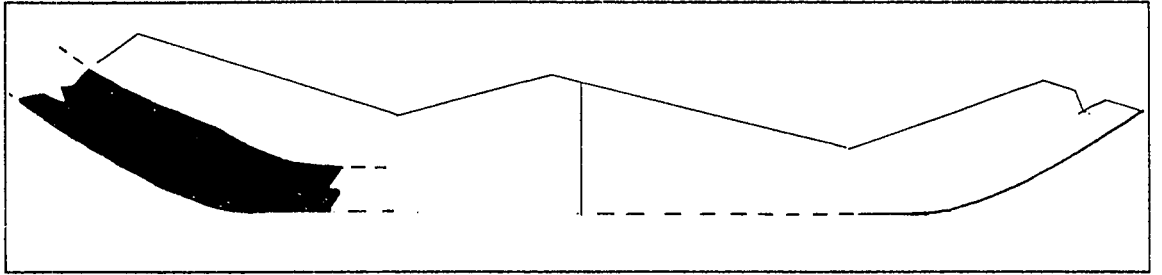
DIMENSIONS: Alçària conserv. : 58 mm.
 Diàmetre de boca : 240 mm.
 Diàmetre màxim : 240 mm.
 Gruix màxim : 21 mm.
 Gruix mínim : 10 mm.

DECORACIONS: Estries paral·leles horitzontals a la vora a 22 mm. per sota d'aquesta.

AUTOR FITXA: L. Sintas

U.E. 2003

NUM. INVENTARI: RC-90-2003-13

FORMA: Plat/base

Exterior vidrat marró melat amb punts verdosos.

MATERIA: Argila rogenca. Desgreixant fi de quars i calcària. Alguns vacúols. Coccio oxidant.

DIMENSIONS: Alçària conservada : 21 mm.
 Diàmetre màxim : 80 mm.
 Diàmetre de base : 10 mm.
 Gruix màxim : 8 mm.
 Gruix mínim : Punt verdós sota el vidrat melat. mm.

DECORACIO: Cap

AUTOR FITXA: L. Sintas

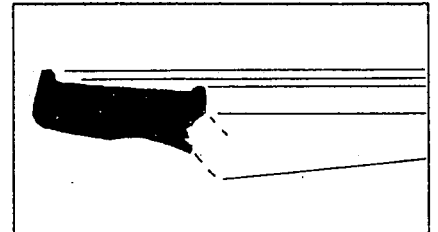
U.E. 2003

NUM. INVENTARI: RC-90-2003-14

FORMA: Plat/vora

Engalva exterior de color beix.

MATERIA: Argila vermella fosca amb desgreixants mitjans de quars, calcària i petites vaquols. Coccio oxidant.

DIMENSIONS: Alçària conserv. : 15 mm.
 Diàmetre de boca : 220 mm.
 Diàmetre màxim : 220 mm.
 Gruix màxim : 10 mm.
 Gruix mínim : 7 mm.

DECORACIONS: Vidrat melat. Punt verdós sota melat.

AUTOR FITXA: L. Sintas

Materials de construcció

Dins el conjunt de materials trobats a l'excavació arqueològica de Rocabruna, hi ha un grup que pertany a restes de material de construcció, fet bastant interessant a causa del caràcter no habitat del sector excavat. El nombre total de restes identificades com a materials de construcció és de 67, dins les quals cal diferenciar 56 fragments de teula àrab, 4 restes de calç, 1 fragment de maó i 6 de materials indeterminats. Totes les restes van ser trobades dins de l'Àrea 1, al llarg de les tres rases excavades.

La quantitat de restes de teula àrab contrasta amb l'escassetat d'altres troballes constructives (calç i maó), la qual cosa pot reforçar la idea que l'indret no fou mai habitat. L'explicació per justificar el gran nombre de teules de tipus àrab identificades és difícil d'esbrinar. És possible que no formessin part d'una coberta, sinó que fossin destinades a altres usos, com ara la construcció de canalitzacions. Atès que aquest vessant del turó va ser dedicat al conreu, hom podia haver-hi fet sistemes senzills de redistribució de les aigües pluvials al llarg de les terrasses. No es pot descartar, no obstant, que les teules provinguin de la teulada de les ruïnes que mossèn Baranera identificà amb la suposada ermita de sant Martí.

Minerals i escòries

A totes les Àrees de la intervenció arqueològica han estat recollides nombroses mostres de minerals i d'escòries, que cal relacionar amb l'explotació minera de la qual ha estat objecte tot el sector. Els minerals localitzats procedeixen dels filons de ferro propers, compostos principalment per goethites, hematites pardes i limonites. Igualment han estat trobats cristalls de pirita. En total es van recollir 36 mostres, de les quals 27 són d'escòries i 9 de minerals de ferro. El seu estudi i l'anàlisi formarà part del programa de recerca sobre l'economia minera a Gavà previst dins les activitats de l'Escola-Taller del Museu de Gavà, recentment creada.

Les escòries trobades a Rocabruna ens documenten l'existència d'una metal·lúrgia del ferro realitzada a boca de mina. És tracta d'una activitat molt estesa a Catalunya, almenys durant els segles XVIII i XIX, tal com constaten les publicacions d'estadístiques mineres del segle passat i les dades procedents d'altres indrets propers⁷⁰. L'extracció i transformació del mineral de ferro va ser força difosa a les comarques centrals de Catalunya durant aquestes segles, atès

⁷⁰ Aquest és el cas de les mines de Gràcia, d'Horta i de Pontons, de les que se'n constata l'explotació ja des del segle XVIII, segons MAESTRE, A.: "Descripción geognóstica y minera del distrito de Cataluña y Aragón", *Anales de Minas*, Tomo III, Madrid, 1845, p. 193-278.

que no estava restringida per l'estat com la dels altres minerals⁷¹. La destinació final de la producció minera estava fortament condicionada pels esdeveniments polítics i econòmics de l'època. Per una banda, les fargues del Rosselló foren receptors de productes procedents del Baix Llobregat, i en concret de Gavà, a la primera meitat del segle XIX⁷². Al final d'aquest mateix segle serà Barcelona la que distribuirà el mineral i el producte manufacturat, concretament a través de la farga de Sants. El segle XVIII es constata l'existència d'una farga en funcionament a les rodalies de Sant Climent de Llobregat, que possiblement es nodria del mineral de ferro de Gavà⁷³, i encara hi ha una referència a una duana establerta a la platja de Gavà atès que molts vaixells procedents de Barcelona hi carregaven mineral de ferro com a llast aprofitable econòmicament⁷⁴.

La problemàtica de l'extracció de ferro a Gavà es relaciona amb la qualitat i quantitat de la riquesa mineral i amb les possibilitats d'extracció i de transport. La riquesa dels filons de ferro aconsellava l'explotació, però l'escàs volum aprofitable tot just arribava a amortitzar la construcció i el manteniment d'una infraestructura industrial permanent. També hi devia influir l'exhauriment del combustible per la desforestació dels turons on hi havia el conjunt miner, sobre tot a partir del segle XIX⁷⁵, i la prohibició d'explotar els rics boscos de propietat baronal. Per això, l'explotació del mineral va ser intermitent i poc continuada, cosa que ha fet que avui, a la comarca, hi hagi ben poca tradició minera. D'altra banda, el municipi no gaudí d'unes comunicacions acceptables fins a començaments d'aquest segle⁷⁶, cosa que augmentava les dificultats per a la instal·lació d'aquest tipus d'indústria.

Altres materials

En aquest apartat incloem diverses mostres de fauna i de fòssils recollits a l'excavació arqueològica, i alguns fragments de ferro i de bronze de manufactura moderna, trobats als estrats superficials i distribuïts per totes les zones afectades per la intervenció. Pel que fa a les restes de fauna, 254 en total, hi hem de diferenciar 186 restes de fauna malacològica, totes ells pertenyents a cargols de

⁷¹ EZQUERRA DEL BAYO, J.: "Resumen estadístico razonado de la riqueza producida por la industria minera de España durante el año 1844", *Anales de Minas*, Tomo III, Madrid, 1845, p. 407-445. Aquest autor indica, respecte a l'explotació del ferro: *La industria del hierro en España es enteramente libre. los ingenieros del Gobierno no tienen en ella otra intervención que la de formalizar los expedientes de concesión de pertenencias y amparar y sostener la propiedad adquirida con arreglo a la ley, sin que por esta protección y amparo paguen los interesados la más mínima retribución... con el objeto de fomentar su desarrollo.*

⁷² MAURETA, J. & THOS, S.: *Memorias de la comisión del Mapa Geológico de España: Descripción física, geológica y minera de la provincia de Barcelona*, Madrid, 1881, p. 419-424.

⁷³ MOLERA, P. & BARRUECO, C.: *Llibre de la farga*, Barcelona, 1983.

⁷⁴ CARRERAS CANDI, F. (ed.): *Geografía General de Catalunya*, Barcelona, s.a.

⁷⁵ MADDOZ, 1845, citat a la nota 40.

⁷⁶ A.D.: *Gavà en el Vuit-cents*, Exposició Museu de Gavà, 1983: On es fa una recollida dels documents municipals del segle passat, entre els que hi ha dades sobre l'estat de les comunicacions entre els pobles de Begues i Gavà a la fi de segle, que motivaren la reconstrucció del camí entre ambdues poblacions.

terra del gènere "Helix", i 64 restes òssies d'animals vertebrats, de les quals 54 formaven part de l'esquelet d'una guineu adulta trobada a l'Àrea 4, dins de la mina 2, a la mateixa galeria d'entrada, que li degué servir com a cau.

Els materials de cronologia moderna, trobats als estrates superficials de l'Àrea 1 i de l'Àrea 4 ens documenten parcialment l'ús del sector abans de ser urbanitzat. Un cartutx de cacera ens parla d'aquesta activitat, exercida abans dels anys seixanta i avui limitada a vedats privats més allunyats. També s'hi han documentat restes de envasos metàl·lics, probablement llaunes de conserva de grans dimensions, a l'Àrea 4 on hi ha les mines. Aquestes envasos s'han utilitzat des de principi de segle fins a l'actualitat per conservar comestibles. En aquesta Àrea també es va trobar un petit fragment de bronze, probablement pertanyent a l'agulla d'una sivella, de cronologia indeterminada.

Un altre grup de materials és el format per les mostres seleccionades, entre els que es troben les recollides a l'interior de les tombes de l'Àrea 2 i les mostres antracològiques de les Àrees 1, 2 i 4, pendents de les anàlisis oportunes.

V

ESTUDI PALEONTROPOLÓGIC I PALEOPATOLÓGIC

J.Oriol MERCADAL I FERNANDEZ

Laboratori de Paleontropologia i Paleopatologia
del Museu Arqueològic de Barcelona

Individu de la tomba 1

CRANI

En norma anterior, presenta unes òrbites subrectangulars, baixes i oblíquies, una glabella i arcs superciliars ben definits, nas llarg i mitjanament estret, i fossa canina marcada. La dimensió de les peces dentàries és mitjà-gran, el front i la cara resulten d'amplada mitjana-gran, i no presenta ni metopisme ni quilla sagital.

En norma superior, el contorn és entre ovoide i romboide; la quilla resta quelcom marcada, mentre que les protuberàncies parietals ho estan molt i les frontals molt poc. Mostra un aplatament lateral i de costats força divergents.

La sutura frontal mostra una complicació mitjana-baixa (grau 4 d'Oppenheim) i es presenta quasi tancada a l'interior i oberta a l'exterior. La sutura sagital està oberta a l'interior i exterior a S1 i, en canvi, tancada endocranialment i exocranialment de S2 a S4.

En norma lateral, la llargària resulta gran; l'alçada, mitjana; la regió glabellar està ben desenvolupada (grau 3-4 de Broca), presenta una robustesa facial de grau mitjà; el prognatisme superior és accentuat i mostra prodontia. Les mastoïdes són robustes i arrodonides, les crotàfites són mitjanes; la sutura occípito-mastoïde resta oberta a l'exterior, hi ha aplatament obèlic marcat i occípit molt sortint. L'ini està ben definit (grau 2-3 de Broca).

En norma posterior, és domiforme, d'alçada mitjana, amb protuberàncies parietals ben definides, ini marcat i línies nucals poc desenvolupades. La complicació de les sutures és alta (grau 7-8): L1 i part de L2 es troben tancades endocranialment i exocranialment, mentre que la resta de L2 i L3 estan obertes.

En norma inferior, les cavitats glenoides són allargassades i grans.

Maxil·lar

Peces "in situ": 11 a 14 i 21 a 25.

Grau de desgast: -Incisives centrals: mitjà-fort (4)
-Incisives laterals: mitjà-fort (4)
-Ullal esquerre: fort (6-7)
-Ullal dret: mitjà-fort (4+)
-Premolar 1 esquerre: molt fort (dentina exposada) (6-7)
-Premolar 1 dret: arrel (7)
-Premolar 2 esquerre: dentina foradada (6-7)

Reabsorció lleu de l'alveol, és a dir, poca pèrdua del suport ossi, encara que sí que s'hi observa una certa afecció periodontal. Diastema important entre 11 i 21. Aparentment, no presenta cap signe hipoplàsic.

Peces isolades: -43: línies hipoplàsiques, dipòsit de carrall, desgast mitjà-fort (grau 4+).
-44: dentina afectada i canal radicular al descobert (grau fort 5++).
-45: arrel. No hi resta esmalt ni dentina.
-27/28?: dentina i canal al descobert, possible càries al coll per distal (5++).
-18?: dentina i canal, quasi només a nivell d'arrels (6).

Mandíbula

Presenta els tubèrculs mentonians ben definits i la morfologia del mentó és quadrada; l'orifici mentonià és doble (oval de 15 mil·límetres i circular de 2 mil·límetres) i l'esquerre està trencat. El gònion és marcat i la inserció del masseter no ho és especialment. El cos esquerre es presenta normal, aplatit, mentre que el dret mostra un arquejament basal anòmal. Les apòfisis Geni són bilobulades i ben definides.

Peces "in situ": -38: pèrdua de suport ossi feble, desgast de grau 4+/5.
-42: carrall, desgast de grau 4, pèrdua òssia feble.
-43: hipoplàsia de l'esmalt de tipus lineal, desgast 4+.
-44: possible hipoplàsia, desgast 5++.
-45: possible hipoplàsia, desgast 5++, reabsorció alveolar mitjana.
-48: càries mesial al coll, dentina exposada, reabsorció mitjana, desgast 4.

Càlcul de l'edat de l'individu a partir del desgast dentari i, especialment, del desgast diferencial dels molars: (40)-45 anys, cosa que sembla corroborar-se amb la reabsorció d'algunes peces i el grau de reabsorció òssia de la línia amelocementària (pèrdua de suport ossi).

Per calcular això, s'ha tingut en compte la reabsorció dels primers i segons molars inferiors, l'obertura que presenten els superiors i el desgast dels tercers molars.

Càlcul de l'edat fet a partir de l'obliteració de les sutures cranials:

- La coronal es troba completament oberta (C1 a C3).
- La sagital presenta S1 oberta i S2 a S4 tancades.
- La lambdoidea mostra L1 i part de L2 tancades i L3 a L4 obertes.

L'edat calculada és de 40-45 anys, tot coincidint amb l'obtinguda a partir del desgast dentari.

ESQUELET POST-CRANIAL

Tronc

La columna presenta:

- a) restes malmeses de la columna cervical; caretes articulars de l'atlas, cossos d'axis i tres cervicals més i pedículs diversos. Artrosi de grau mitjà-feble: presència d'osteòfits.
- b) restes malmeses de tot el sector dorsal; grau 1-2 (mitjà); osteòfits evidents formant quasi visera.
- c) Sector lumbar: osteòfits grans (grau 3) en "pic de lloro"; alteracions importants a algunes caretes articulars.
- d) Sacre: cossos totalment sinostosats entre si.

Diagnòstic: Espondiloartrosi que produeix osteofitosis i labiació osteoartrítica. Resulta típica de l'edat adulta però, sobretot, a partir dels 35 anys d'edat. Normalment, causada per microtraumatismes continuats, tot i que poden donar-se processos inflamatoris deguts a complicacions infeccioses.

Altres restes:

- Frag. diversos proximals i, sobretot, medials de costelles medials.
- Apòfisi espinosa toràcica i frags. difersos de cossos vertebrals.
- Apòfisi transversa de vèrtebra toràcica alta.
- Frag. de segona costella.

Extremitats superiors

-Clavícula: L'esquerra presenta l'epífisi acromial fracturada; a l'esternal s'observen alguns indicis (osteòfits) d'artrosi. Les insercions musculars són de grau mitjà-alt.

Biometries: -Longitud màxima aproximada: 138-140 mm.
-Amplada interna: 23/23.8 mm.
-Perímetre al mig: 37 mm.

La dreta és aplatida, gràcil i li manca part de les dues epífisis.

-Escàpula: La dreta resta molt malmesa. Presenta fragments de cos i espina. A més, hi ha un fragment de coracoides indeterminable.

-Húmer dret: Manca part de les dues epífisis. La llargària és petita i la diàfisi gràcil i aplatida en sentit antero-posterior, tot i que les insercions musculars són força marcades. No presenta perforació olecraniana. En comparar-lo amb l'esquerra s'observa una diferència de longitud i robustesa de tipus patològic.

Biometries: -Longitud màxima aproximada: 290/300 mm.
-Perímetre subdeltoideu: 56 mm.
-Diàmetre màxim diafisari: 19.5 mm.
-Diàmetre mínim diafisari: 14 mm.
-Index diafisari: 71.79.
-Index de robustesa: 18.98.

D'ésser de caire normal, la llargària i robustesa de l'os apuntarien un sexe femení.

-Humer esquerre: Manca el cap; l'epífisi distal presenta signes d'artrosi (osteòfits) i trets propers a la eburnació. Mostra una robustesa mitja-alta, insercions musculars mitjanes i corbatura normal. No perforació olecraniana. L'epífisi està totalment sinostosada, el que indica una edat adulta, com a mínim.

Biometries: -Longitud màxima aproximada: 330 mm.?
-Perímetre subdeltoide: 68 mm.
-Diàmetre màxim diafisari: 20.8 mm.
-Diàmetre mínim diafisari: 19.7 mm.
-Index diafisari: 94.71
-Index de robustesa: 20.60

L'alçària calculada a partir d'això és de 1.72 m. si es tracta d'un individu masculí, segons el mètode Trotter-Gleser, i de 1.66 m. segons Pearson. D'ésser femení serien d'1.69 m. i 1.62 m. respectivament. La llargària, el càlcul de l'alçària de l'individu i la robustesa òssia apunten un sexe clarament masculí.

-Cúbit o ulna dret: Manca el cap i part de l'olècranon. Es gràcil i presenta petits processos exostòtics (osteòfits).

Biometrics: -Longitud màxima aproximada: 245-250 mm.
-Longitud posicional: 220 mm.?
-Diàmetre antero-posterior: 19.3 mm.
-Diàmetre transvers: 16.2 mm. (subsigmoide)
-Index diafisari: 83.93.

-Cúbit o ulna esquerra: Manca tota l'epífisi proximal.

Biometrics: -Longitud màxima aproximada: 255-260 mm.
-Diàmetre antero-posterior subsigmoideu: 19.8 mm.
-Diàmetre transvers subsigmoideu: 16.2 mm.
-Index diafisari: 83.93.

La robustesa és mitjana-gran. El resultat és un sexe tendent a masculí, en general. L'alçària calculada segons Trotter-Gleser és d'1.70 m. per al sexe masculí i d'1.68 m. per al femení.

-Radi dret: Manca part de l'epífisi distal i del cap. La gracilitat és elevada i la inserció muscular bicipital, mitjana.

Biometrics: -Longitud màxima aproximada: 230 mm.
-Perímetre subbicipital: 35 mm.
-Diàmetre màxim diafisari: 15.5 mm.
-Diàmetre mínim diafisari: 9.8 mm.

-Radi esquerra: Robustesa mitjana-alta; inserció bicipital marcada, presenta un espoló i signes evidents d'artrosi (prositat, osteòfits i quelcom d'eburnació). L'epífisi distal està totalment soldat i l'articulació no mostra signes d'artrosi.

Biometrics: -Longitud màxima aproximada: 250 mm.
-Perímetre subbicipital: 44 mm.
-Diàmetre màxim diafisari: 17.8 mm.
-Diàmetre mínim diafisari: 11.8 mm.

L'alçària calculada a partir de T-G és d'1.73 m. per al masculí i el mateix per al femení, mentre que a partir de Pearson dona 1.676 m. per al masculí i 1.647 m. per al femení. El conjunt de trets apunta un sexe masculí.

-Altres restes de les extremitats superiors:

-Primer MTC esquerra? meitat de la diàfisi proximal, signes d'artrosi al cap.

-Fragment de primer MTC indeterminat.

-Mà dreta: 3 fragments de MTC (probablement segon, tercer i cinquè) atrofiats:

-1 primera falange: fragment de possible quart MTC.
-2 segones falanges.

-Mà esquerra: fragments de segon i quart MTC (robustos).

- Fragment de cinquè MTC esquerra?
- Fragment de 3 primeres falanges indeterminades.
- Fragment de 2 terceres falanges.
- Primera falange polze esquerra.
- Fragment primera falange del segon/quatrè dit mà dreta?
- 2ª falange del segon/tercer dit mà dreta?
- Fragment d'olècranon del cúbit esquerra.
- Fragment de semillunar.

Extremitats inferiors

-Fèmur dret: manca la part del coll, cap i trocànter major, i els còndils. L'extremitat distal no presenta signes evidents d'artrosi. A nivell del terç superior i per sota del trocànter menor s'hi observa:

- a) Una desviació (en sentit transvers) cap a l'interior.
- b) Una desviació (en sentit antero-posterior) cap endavant.
- c) Una intensa reacció exostòtica, formant veritables línies de força, a més d'un conjunt d'orificis de diverses mides (1 a 3 mm.).
- d) Dues línies incises, que segueixen una direcció longitudinal; de 2.7 i 3.2 cm. de longitud aprox. i 1.5 mm. d'amplada.
- e) Modificació general de les estructures: aplatiment diafisari superior, trocànter menor més sortit.

Diagnòstic: Aparentment, es tracta d'una fractura inciso-contusa, oberta, amb desviació de la diàfisi i sense reducció; això produiria un escurçament important de l'os, a més de portar una alteració important de la mecànica articular (que, amb tota seguretat, produiria lesions a l'articulació coxo-femoral -actualment no valorables-). Producte del tipus de fractura va ser una infecció secundària que afectà l'estructura òssia (probable osteomielitis), drenant aquesta a través dels orificis -de mida rellevant- oberts a la cortical.

Biometria: -Longitud màxima aproximada: 420-425 mm.

-Fèmur esquerra: presenta una morfologia normal; la gracilitat és mitjana, la pilastra és forta i les insercions musculars importants. No presenta tercer trocànter. El cap sembla que té quelcom d'artrosi; l'extremitat distal, en canvi, no.

Biometries: -Longitud màxima aproximada: 447 mm.

- Longitud posicional: 440 mm.?
- Longitud trocantèria: 438 mm.?
- Diàmetre transvers al mig: 26.5 mm.
- Diàmetre antero-posterior al mig: 33.7 mm.
- Diàmetre transvers subtrocantèri: 33.2 mm.
- Diàmetre antero-posterior subtrocantèri: 26.1 mm.
- Diàmetre antero-posterior del cap: 45 mm.
- vertical del cap: 46 mm.
- Amplada epífisi distal: 81 mm.?
- Index pilàstric: 78.63
- Index de platimèria: 78.61

L'alçària calculada és d'1.68 m. i 1.64,5 m. per a sexe masculí i femení, a partir del sistema de Trotter-Gleser, i d'1.64 m. i 1.58 m., del de Pearson. Els caràcters presents són propis del sexe masculí o que hi tendeixen.

-Tíbia dreta: manca l'epífisi distal i part de la proximal. Les insercions musculars són marcades. Al terç mig de la diàfisi i a l'inici de la part distal s'observen engruiximents de la cortical més o menys puntuals, a més d'una alteració de la superfície que presenta un aspecte estriat, amb alguns porus i osteòfits. Tot això fa pensar en una periostitis acompanyada, potser, d'osteoporosi hiperostòtica. Les causes poden ser diverses: infecció, diversos traumatismes lleus.

- Biometrics: -Longitud màxima aproximada: 355-360 mm.
 -Diàmetre transvers: 26.8 mm.
 -Diàmetre antero-posterior: 33.7 mm.
 -Index cnèmic: 79.52

L'alçària calculada és d'1.685 m i 1.65 m. a partir de T-G, i d'1.636 m. i 1.586 m. per al masculí i femení respectivament, segons Pearson. Els caràcters tendeixen a masculí.

-Tíbia esquerra: manca l'epífisi distal i gran part de la proximal. Presenta una diàfisi més aplanada que la dreta. Les insercions musculars són mitjanes; no s'hi observa patologia.

- Biometrics: -Diàmetre antero-posterior: 37 mm.
 -Diàmetre transvers: 22.8 mm.
 -Index cnèmic: 61.62

-Peroné / Fíbula dreta: manquen les dues epífisis i part de la diàfisi distal; presenta engruiximents de la cortical que mostren una superfície estriada, orificis de petita dimensió i petites exòstosis. Pot tractar-se d'una periostitis o bé d'una osteoporosi.

-Peroné / Fíbula esquerra: diàfisi; no s'hi observa patologia.

-Ròtula esquerra: mostra una intensa calcificació dels lligaments associada a un intens aplanament de la cara anterior. Presenta "vastus nocht". El vèrtex superior mostra orificis de mida rellevant. Patologia: artrosi greu?.

- Altres:
 - Fragments diversos de coxal: cos, cresta, cisura ciàtica... sexe probablement masculí.
 - Fragment de platell tibial indeterminat.
 - Fragment de pubis amb la sínfisi pùblica.
 - Fragment possible cap femoral.
 - Fragment de taló del calcani.
 - Fragment d'ala sacra.
 - Fragment d'ala ilíaca.
 - Primer MTT dret?

-Coxal: manca part de l'ala ilíaca i de l'isqui, així com tot el pubis. L'escotadura ciàtica mostra un angle força tancat - més propi del sexe masculí -, encara que també és present un solc auricular - típic del sexe femení -; el diàmetre de l'acetàbul també sembla masculí. Presenta una trama poròtica que podria fer pensar en una patologia lleu de tipus artròsic, però no podem assegurar-ho.

CONCLUSIONS

Es tracta d'un individu adult, d'entre 40 i 45 anys d'edat (calculada tant a partir del grau de desgast dentari i l'estat bucal general, com del tancament de les sutures cranials). El sexe podria ser masculí, en funció de les dades obtingudes a partir del coxal, ossos llargs i trets cranials.

L'alçada mitjana calculada pel mètode de Trotter-Gleser és d'1.70 m., i l'obtinguda per Pearson d'1.65 m. segons la mitjana, i d'1.64 m. segons la fórmula general. Això es correspon perfectament amb la mitjana obtinguda per Vives⁷⁷ per a la població catalana medieval, que és quelcom més alta que la dels romans de Tarragona⁷⁸, Catalunya 2n mil·lenni⁷⁹ i Montjuïc⁸⁰, mentre que és quelcom més baixa que la dels visigots de Varela⁸¹ o la població de Sèzegnín⁸². Un individu, però, no és representatiu d'una població.

La tipologia racial resulta difícil d'advertir degut a diferents factors: la barreja de caràcters, l'estat del crani. S'inscriu en la tipologia mediterrània proposada per Turbón, però presenta caràcters com camecònquia i marcat desenvolupament maxil·lar (fossa canina, prognatisme) més propis de formes primitives (cromàniques, per exemple). La descripció que Varela fa dels nòrdics medievals s'ajusta força, però hi manquen elements matisadors; d'altra banda però,

⁷⁷ VIVES, E.: *La població catalana medieval. Origen i evolució*, Vic, 1990.

⁷⁸ PONS, J.: "Restos humanos procedentes de las necrópolis de Tarragona y Ampurias (Gerona)", *Trabajos del Instituto Bernardino de Sahagún*, VII, Barcelona, 1949, pàgs. 9-206.

⁷⁹ TURBÓN, D.: *Antropología del II milenio en Cataluña*, Barcelona, 1981.

⁸⁰ PREVOSTI, M. & PREVOSTI, A.: "Restos humanos procedentes de una necrópolis judaica de Montjuïc", *Trabajos del Instituto Bernardino de Sahagún*, XII, Barcelona, 1951, pàgs. 66-148.

⁸¹ VARELA, T.A.: "Estudio antropológico de los restos óseos procedentes de necrópolis visigodas de la Península Ibérica", *Trabajos de Antropología*, XVIII, Barcelona, 1974-1975, pàgs. 7-157.

⁸² SIMON, CH.: "Nécropole de Sèzegnín (Avusy, Gèneve). Nécropole de Thoiry (Ain, France)", *Archives suisses d'anthropologie générale*, 46 (1), 1983, pàgs. 77-174.

els mateixos investigadors no acaben de posar-se d'acord en definir-ne el tipus: per exemple, Alduc-La Bagousse⁸³ no coincideix amb Varela, i d'altres no pensen que es pugui individualitzar com Crubezy⁸⁴, i uns tercers ho fan com Buchet⁸⁵. Els caràcters de què disposem (hiperdòlicocrània, crani mitjà tendent a alt, metriocrani, crani mig, cameconci platirrí o camerrí) no ens semblen suficients per avaluar això, en funció de com tracten el tema els diversos investigadors. A més, el caràcter "estatura" no resulta aquí definitori de res, donada la seva "normalitat".

Pel que fa a l'apartat de la patologia cal dir que es va veure afectat per diverses malalties, producte d'una o diverses causes primeres. A priori, pensem en dues hipòtesis:

a) una fractura inciso-contusa causada per un objecte tallant, que portaria cap a un procés infecciós important i greu, que acabaria afectant no tan sols el mateix os, sinó altres parts del cos, com l'extremitat superior del mateix costat, la columna, l'articulació coxo-femoral... Això donaria com a resultat una atròfia muscular i òssia de tota l'extremitat superior dreta (húmer, cúbit, radi i mà, com a mínim), però que no en va ser causa letal.

b) una malaltia infantil (poliomielitis?) hauria afectat l'extremitat superior dreta, atrofiant-la (menys llarga i robusta); a posteriori, una lesió produiria una fractura inciso-contusa, i altres atacarien la columna, genoll... (artrosi).

Individu de la tomba 2

CRANI

Se'n conserva el frontal, el parietal dret i els temporals sencers; el parietal esquerre i l'occipital presenten petites fractures *post-mortem* no reconstruïbles. L'esplacnocrani resta també sencer, excepte part dels arcs zigomàtics i algunes peces dentàries.

La morfologia cranial és típicament mediterrànida, amb volta d'alçada mitjana, llargària considerable, amplada feble, aplatiment postobèlic, domiforme i d'occipuci sortint.

La complicació de les sutures és de grau mitjà i el ptèrion és en "H". Les òrbites són de dimensió mitjana i presenten al sostre un conjunt de petits orificis

⁸³ ALDUC-LA BAGOUSSE, A.: "Etat actuel des recherches anthropologiques en Normandie: l'époque gallo-romaine et médiévale", *Bulletin et Mémoire de la Société d'Anthropologie de Paris*, 10, Paris, 1983. pàgs. 169-175.

⁸⁴ CRUBEZY, E.: "Anthropologie", a M. LARRIEU et alii.: "La nécropole mérovingienne de la Turraque, Beaucaire-sur-Naise (Gers)", *Société de Recherches speleo-archéologiques de Sorezois et Revelois*, Soreze, 1985.

⁸⁵ BUCHET, L.: "La nécropole gallo-romaine et mérovingienne de Frénouville, étude anthropologique", *Archeologie médiévale*, VIII, 1978, pàgs. 5-54.

ben definits; es tracta de la patologia anomenada *cribra orbitàlia* i la seva etiologia exacta es discuteix, tot i que solen ser deficiències vitamíniques de diferent ordre.

La sutura metòpica està tancada, excepte un petit boci a nivell glabellar; en canvi, la sutura esfeno-basilar resta oberta, així com aïllades l'apòfisi basilar i les regions condílies, entre si i amb el paleoccipital.

El maxil·lar presenta *in situ* les peces 54, 55, 63, 64 i 65 erupcionades i el germen dels 16 i 26; també s'observa l'alvèol dels 17 i 27 format però, lliure de germens. Semblen mostrar algunes alteracions de l'esmalt (fractures o petits forats).

La mandíbula mostra *in situ* les peces 62 a 65 i 72 a 75, a més dels germens dels 66, 67, 76 i 77 (corona formada). Presenta petites càries oclusals de 74 i vestibular de 75. Resta sencera, amb els còndils i les apòfisis coronoides intactes. La posició de les peces és la correcta, sense diastemes, tremes ni malposicions diverses. Isolades resten les peces 51, 61, 52 i 63, i el germen del 17. Semblen mostrar petits forats hipoplàsics.

L'edat calculada a partir de la dentició és de 4-5 anys i 9 mesos aproximadament, amb una probabilitat major que tingui al voltant de 5 anys.

ESQUELET POSTCRANIAL

Tronc

- 2 Hemiarcos fragmentats de l'atlas.
- Axis: hemiarcs vertebrals sinostosats al cos, però no a l'apòfisi odontoides (en desenvolupament).
- III a VII cervical; presenten els hemiarcs ja sinostosats al cos.
- I a IV toràcica o dorsal; mostren el cos fracturat *postmortem*.
- Fragments d'arcs vertebrals de, com a mínim, 5 toràciques i 4 lumbar.
- Fragments d'un arc cervical.
- Fragments de 2 arcs dorsals.
- 2 cossos vertebrals (l'un, possiblement, cervical, i l'altre lumbar).
- Les dues primeres costelles (dreta i esquerra) força senceres.
- Fragments diversos de costelles d'ambdós costats; s.t., medials i proximals.

Extremitats superiors

-Escàpula dreta: fragment de cos i espina.

-Escàpula esquerra: fragment d'espina.

-Clavícula dreta: diàfisi i epífisi distal o acromial sencera.

Biometries: -Perímetre al mig: 16 mm.
-Amplada externa : 11.2 mm.

-Clavícula esquerra: quasi sencera, quelcom erosionades les epífisis.

Biometries: -Perímetre al mig: 18 mm.
-Longitud màxima aproximada: 73 mm.

-Húmer dret: diàfisi pràcticament sencera.

Biometries: -Longitud màxima aproximada: 130 mm.
-Perímetre subdeltoide: 35 mm.
-Diàmetre transversal: 10.5 mm.
-Diàmetre antero-posterior : 10.7 mm.

-Húmer esquerre: Fragment diafisari fins l'epífisi distal.

Biometries: -Perímetre subdeltoide: 37 mm.
-Diàmetre transversal: 10.5 mm.
-Diàmetre antero-posterior: 11.1 mm.

-Cúbit dret: només li'n manca part de l'epífisi proximal.

Biometries: -Longitud aproximada: 97 mm.
-Diàmetre transversal: 7.6 mm.
-Diàmetre antero-posterior: 10 mm.

-Cúbit esquerre: no localitzat.

-Radi dret: li'n manca quelcom d'ambdues epífisis.

Biometries: -Longitud aproximada: 87 mm.
-Perímetre subbicipital: 23 mm.
-Diàmetre màxim: 8.3 mm.
-Diàmetre mínim: 5.9 mm.

-Radi esquerre: no se'n conserva part de les dues epífisis.

Biometries: -Diàmetre màxim o antero-posterior: 8.1 mm.
-Diàmetre mínim o transversal: 5.9 mm.

-Fragment de la primera falange de la mà, indeterminada.

Extremitats inferiors

-Fèmur dret: diàfisi quasi sencera, després de reconstruir-la.

Biometries: -Diàmetre transvers al mig: 13.3 mm.
-Diàmetre antero-posterior al mig: 12.6 mm.

-Fèmur esquerre: fragments diafisaris molt malmesos.

-Tíbia dreta: frag. diafisari.

Biometries: -Diàmetre antero-posterior: 14 mm.
-Diàmetre transversal: 13.2 mm.

-Tíbia esquerra: diàfisi quasi sencera.

Biometries: -Diàmetre antero-posterior: 14.7 mm.
-Diàmetre transversal: 13.4 mm.

-Peroné: fragment de diàfisi indeterminat.

-Un possible fragment de nucli d'ossificació.

-Dos fragments diafisaris de MTT indeterminats.

-Fragments diversos d'ilion esquerre.

-Coxal dret: ili sencer excepte fragment d'ala i superfície auricular.

CONCLUSIONS

Es tracta d'un individu infantil, d'entre 4 i 5 anys d'edat i 9 mesos aproximadament, segons les taules de Schour/Massler⁸⁶, perfeccionades per Ubelaker⁸⁷, per a la dentició. El sexe resulta indeterminable per a la majoria d'autors, a part del mal estat de conservació de determinades restes i caràcters.

La llargària aproximada obtinguda per alguns ossos (130 mm. per a l'húmer - sense epífisi- per exemple) es correspon bé amb les taules ofertes per Johnston⁸⁸ i també amb l'equivalent resultant per la dentició.

La tipologia racial observada a partir del crani coincideix plenament amb la mediterrània; tot i amb això, quasi ningú accepta la possibilitat de diagnòstic perquè el crani infantil es troba encara en creixement.

D'àmbit patològic hem detectat la presència de *cribra orbitàlia*; es tracta d'una perforació de l'òrbita (del sostre) que sovint ha estat interpretada com a signe d'anèmia per manca de ferro⁸⁹, encara que la seva etiologia sembla complexa (influències del medi, per exemple). Es una malaltia típica de la infantesa, encara que no exclusiva.

Una altra possible afecció detectada és la presència de forats hipoplàsics a l'esmalt dentari; això també és freqüent en infants i sol fer referència a períodes crítics (deficiències vitamíniques, per exemple) intermitents (o bé, malalties puntuals típiques). Això corroboraria el que diem anteriorment.

Tot i amb això, resulta impossible aventurar la causa de la mort, si bé és probable que es tractés d'una manca important de vitamines o d'una malaltia greu puntual. Indirectament podria pensar-se en un període crític dins la població general, potser.

Altres restes d'individu adult trobades a la tomba 1

- Dos fragments diafisaris d'os llarg indeterminable (un d'ells pot ser un fèmur).
- Un probable fragment diafisari de cúbit esquerre.
- Possible fragment de clavícula indeterminada.
- Fragment medial de costella medial.

⁸⁶ SCOUR, I. & MASSLER, M.: "The development of the human dentition", *J. Am. Dent. Assoc.*, 28, 1941. pàgs. 11-53.

⁸⁷ UBELAKER, D.H.: *Human skeletal remains. Excavation, analysis, interpretation*, Chicago, 1978.

⁸⁸ JOHNSTON, F.E.: "Growth of the long bones of infants and young children at indian knoll", *American Journal of Physical Anthropology*, 20, Washington, 1962, pàgs.: 249-254.

⁸⁹ CARLSON, D.S.; ARMELAGOS, G.J.; VAN GERVEN, D.P.: "Factors influencing the etiology of *cribra orbitalia* in prehistoric Nubia", *Journal Human Evolution*, 3, 1974, pàgs 405-410. CYBULSKI, J.S.: "*Cribræ orbitalia*, a possible sign of anemia in historic native populations of the British Columbia coast", *American Journal of Physical Anthropology*, 47, Washington, 1977, pàgs 31-40.

- Possible fragment d'acetàbul.
- Dos fragments de metatarsians (un d'indeterminat, i l'altre, segon esquerre).
- Possible fragment de primer cuneiforme.
- Fragment de calcani esquerre; caretes articulars d'astràgal i cuboides quelcom fragmentades. Lleus indicis d'artrosi. Es un adult i, possiblement, madur.

Restes diverses: individus 4 al 8

(MG, N.R.492)⁹⁰

NEUROCRANI

-492.69/492.66/492.48/492.46/492.67/492.68:

Fragment d'occipital dret, part petrosa del temporal dret i fragment de la part escamosa dreta. Fragment de parietal esquerre, fragment esquerre d'occipital i part petrosa del temporal esquerre. Mastoides punxeguda i robusta; línies nucals i ini molts desenvolupats. Sutures: totes resten totalment obertes a l'exterior i parcialment a l'interior.

Diagnòstic: Adult jove masculí.

-492.65/492.43/s.n.:

Occipital quasi sencer que inclou un os wormià gran a L1 dreta i un de petit a la dreta, un fragment de parietal dret i a la part petrosa del temporal esquerre. Gruix ossi feble, ini i línies nucals inexistent, mastoides molt petita i sutures totalment obertes endocranialment i exocranialment.

Diagnòstic: probable juvenil-infantil II; tipologia: mediterrània.

-492.3/492.45/492.7:

Tres fragments esquerres de frontal, un fragment dret de frontal i un fragment de parietal d'ambdós costats. Gruix ossi mitjà-gran, inserció muscular marcada, etc. Sutures: endocranialment, tancades; exocranialment: C1-C2 tancades; C3, S1 i S2, pràcticament. Patologia endocranial.

Diagnòstic: masculí i adult-madur.

⁹⁰ Restes lliurades al Museu de Gavà per Joan Solé Margarit el 28 de novembre de 1982.

-492.1/492.41:

Parietal dret sencer i fragment dret d'occipital. Gruix feble, protuberància parietal marcada i occipuci sortint. Sutures obertes totalment a l'exterior i parcialment a l'interior. A l'interior de l'occipital s'observen empremtes digitals marcades, pròpies de la infantesa i del sexe femení més que del masculí.

Diagnòstic: adult jove femení, de morfologia mediterrànida.

-492.50/492.49/492.42/s.n./s.n./s.n.:

Fragments d'ambdós parietals i un os interparietal, un wormià a L1 esquerra i un fragment d'occipital. Forats obèlics, sutures poc complicades tret de la interparietal i parcialment tancades endocranialment i obertes exocranialment. El gruix ossi resulta mitjà.

Diagnòstic: adult jove de sexe indeterminat.

-492.9/492.23/492.12/492.6:

Fragment de parietal dret i esquerra i occipital quasi sencer. Línies nucals marcades (pràcticament, constitueix un *torus occipital*). El gruix és gran, les sutures es troben quasi tancades endocranialment i oberta la lambdoidea i quasi tancada S4 a l'exterior.

Diagnòstic: adult jove masculí.

-492.4: temporal esquerra sencer. Possible masculí adult.

-492.5: fragment de temporal dret. Adult.

-492.11: possible fragment de parietal, adult.

-492.10: possible fragment de parietal, adult.

-492.16: possible fragment de parietal, adult.

-492.44: possible fragment de frontal, adult.

-492.70: fragment d'ala d'esfenoides, adult.

-492.14: fragment de parietal, adult.

En resum, les restes corresponen a un nombre mínim de cinc individus (NMI), amb un possible infant (II), dos adults joves de cada sexe, un tercer de sexe indeterminat, i un adult-madur de sexe masculí.

ESPLACNOCRANI

-492.64⁹¹:

Fragment d'hemimaxil·lar dret, trencat per la sutura palatina; fossa canina molt marcada; prognatisme alveolo-subnasal. Certa pèrdua de suport ossi alveolar. Peces conservades: 12, 13 i 14. El desgast és mitjà, de grau 3.5. Presenta oberts els alveols de 11, 15 i 18, que indica pèrdues *post-mortem*; reabsorció dels alveols de 16 i 17.

Diagnòstic: Es tracta d'un adult, que pel desgast dentari podria donar una edat aproximada de 30 anys.

-492.2:

Mandíbula gràcil, de mentó arrodonit, branca alta i estreta, còndil llarg i estret, i apòfisi coronoides petita i gràcil. Fossa sublingual i fossetes digàstriques molt marcades. Les apòfisis Geni són mitjanes. El forat mentonià és únic i de dimensió mitjana i el forat milohioide gran. Resten les peces 48, amb un grau de desgast feble (2+) i la 43, amb un de mitjà-gran (5). Presenta alveols lliures a tots els altres; als premolars i a una incisiva s'observen encara restes d'arrels trencades *post-mortem*.

Diagnòstic: individu femení, amb una afecció periodental mitjana, i d'uns 40 anys d'edat segons el desgast.

-492.42:

Fragment d'hemicòs mandibular, infantil esquerra. Conserva les peces erupcionades següents: 74, 75 i 36, i s'observa l'alveol format de 37. La branca és ampla, mentre que la coronoide i el còndil resten fracturats.

Edat calculada: 7 anys + 9 mesos.

-492.47:

Fragment de branca mandibular esquerra; coronoide ampla mitjanament robusta i còndil llarg i robust, que presenta un enfonsament de tipus patològic a la part posterior, amb signes poròtics.

Diagnòstic: adult de sexe masculí.

-492.15: fragment de gònion esquerra; inserció muscular marcada. Adult.

⁹¹ A aquesta mandíbula se li han afegit les peces amb el número 44, amb un desgast de grau 4 i la 36, amb desgast 5 i càries disto-lingual.

-492.43:

Fragment de maxil·lar adult esquerre; trencat per la sutura palatina. Peça *in situ* possible 34, amb desgast fort, quasi sense dentina; alvèols a mig tancar en la majoria de les peces.

Edat: probablement, madura o senil.

PECES DENTARIES ISOLADES

-Fragment de maxilar: infantil, peces *in situ*: 54, 55 i 16, que mostren les arrels als 2/3 de la seva formació. Alvèol del 17.

-Incisives superiors:

+Permanents:

-11 i 21 del mateix individu; "en pala", desgast feble. Individu infantil II/juvenil.

-11 amb arrel a 1/3-1/2; "en pala", desgast nul.

-21 amb arrel a 1/3-1/2; "en pala", desgast nul.

-12, amb cingul fes; arrel trencada.

+Decidus: -61

-Ullals superiors:

+Permanents:

-13: desgast mitjà-fort.

-23: desgast mitjà-fort; dentina i canal radicular exposats.

+Decidus:

-(53) o 63: arrel als 2/3 de formació.

-idem.: arrel trencada.

-Premolars superiors:

-25?- desgast nul; arrel totalment formada.

-Molars superiors:

-Gèrmens de 16, i 17 (corones estrictament).

-16, amb arrels totalment formades; desgast feble-nul.

-28? "suidiforme"; sense desgast.

-16 amb arrels formades i desgast feble.

-18 "suidiforme"; desgast nul (va amb el 28?).

-No determinables:

-4 peces, de les que un és un possible premolar superior definitiu o permanent, una altra és un premolar inferior permanent i les altres només presenten arrel (una és monoarrel).

-Incisives inferiors:

-41 o 42; arrel trencada, permanent; desgast feble.
-42; desgast mitjà-fort; arrel sencera.

-Ullals inferiors:

-Gèrmen de 33; arrel a 1/3.
-Gèrmen de 43; arrel a 1/3.
-73; arrel a 2/3.
-33; desgast nul; arrel trencada.
-33 i 43 del mateix individu; desgast nul; arrel quelcom trencada. Possible hipoplàsia en ambdós casos.

-Premolars inferiors:

-45?, desgast feble, arrel sencera; possible hipoplàsia.
-34?, desgast nul; arrel fracturada.

-Molars inferiors:

-85, amb arrels trencades.
-36, desgast quasi nul, arrel totalment formada.
-37, desgast mitjà-fort, arrels senceres.
-38, desgast nul, arrels a 1/2 formació, possible hipoplàsia de l'esfalt.
-38?, desgast nul, arrels trencades, però possiblement a 1/2.
-46, desgast feble, arrels senceres.
-36?, gèrmen (només la corona). - 37 o 47: idem.
-46, desgast molt feble, arrel sencera.
-47?, càries oclusal important i hipercementosi.
-48, desgast nul, arrels a mig formar. (va amb un 38).

TRONC

- 492.18: fragment d'atlas adult.
- 492.32: D12 (és a dir, vèrtebra dorsal o toràcica 12); algun osteòfit.
- 492.35: L1 (és a dir, primera vèrtebra lumbar); idem.
- 492.33: L2; força sana - algun osteòfit.
- 492.38: L3; menys sana: s'observa major profusió d'osteòfit.
- 492.34: L4; menys sana; s'observa major profusió d'osteòfits.
- 492.36: L5; aplatiment marcat, revora òssia, osteòfits, possible necròsi de la cara inferior del cos vertebral; destrucció del disc invertebral? hèrnia discal?.

Tot plegat es tracta d'un segment de la columna dorsa-lumbar d'un mateix individu, que pateix una espondiloartrosi lleu en les primeres lumbar, però que s'agreuja a L5 amb una possible hèrnia discal.

- 492.62: D11?
- 492.37: Probable cos de D12; signes inicials d'artrosi.
- 492.28 i s/n : L1; altres fragments (492.59 i 492.61) també poden pertànyer al cos de L1. Força sana.
- 492.29: L2; alguns osteòfits.
- 492.30: L3; pocs osteòfits (pràcticament normal).
- 492.63 i 492.60: Osteòfits i eburnació a la careta articular amb L5- esquerra-.

Es tracta d'un sector dorso-lumbar de columna vertebral; l'individu en qüestió pateix una lleu espondiloartrosi que a les darreres lumbar s'intensifica (signes d'eburnació, p.ex.); tot i amb això, no ha de considerar-se com a excessivament patològica.

EXTREMITATS SUPERIORS

- 492.41: Fragment d'escàpula esquerra que conserva la cavitat glenoide i part de l'espina. Adult.
- 492.71: Cap d'húmer indeterminat; adult.
- 492.23: Húmer esquerre, gràcil, que conserva la diàfisi amb insercions musculars febles; adult, i probablement, femení.

-492.25: Fragment de fèmur dret; mitja diàfisi i epífisi distal. Robustesa mitjana feble.

Biometries: -Amplada de l'epífisi distal: 72.5 mm. aprox.

Es tracta d'un individu femení, amb tota probabilitat.

-492.56: Tibia dreta; va amb el 492.55; en manca l'epífisi distal. Presenta unes alteracions lleus de la cortical. Es tracta, molt probablement, d'una periostitis. Robustesa mitjana gran. Adult, possiblement masculí.

-492.21: Peroné o fíbula; esquerra, que conserva la diàfisi i epífisi proximal; robustesa mitjana gran i arestes ben marcades. Adult, masculí?, no patològic.

-492.57: Peroné o fíbula; dret, gràcil, d'arestes poc marcades, adult i possiblement femení. Conserva la diàfisi i part de l'epífisi distal. Possibles signes d'osteoporosi.

-492.17: Patel·la o ròtula; esquerra, adult, de robustesa mitjana feble i amb *vastus-notcht*.

-492.58: Calcani; esquerra, gràcil, que presenta trencada l'articulació amb l'astràgal.

Biometries: -Longitud màxima: 78.6 mm.

-Alçada màxima: 40 mm.

-492.20: Fragment de segon metatarsià esquerra; en manca el cap. Adult i gràcil.

ALTRES RESTES D'EXTREMITATS INFERIORS

-492.73 i 492.52: Fèmur dret, reconstruït; li'n manca part del cap, trocànters i petites reosions als còndils. Robustesa mitjana feble. Cresta poc desenvolupada, i tercer trocànter inexistent. No mostra artrosi, encara que hi podria haver periostitis lleu, si bé la descamació que pateix fa difícil el diagnòstic.

-492.26: Fèmur esquerra, reconstruït; curt però, amb insercions musculars de grau mitjà i fort (línia aspra). El trocànter menor resta quelcom malmés. La morfologia del cap fa pensar en l'anomenada "en tope de vagón", de caràcter patològic.

-492.72: Fèmur esquerra, que presenta malmesa l'epífisi proximal en conjunt. La robustesa es mitjana i sembla mostrar una alteració patològica de la cortical. Va amb el 492.73.

-492.56: Tibia dreta; li'n manca l'epífisi distal. Aparentment, té lleument afectada la cortical (periostitis).

Biometries: -Perímetre subdeltoide: 58 mm.
-Diàmetre mínim: 17.6 mm. (transvers).
-Diàmetre màxim: 17.7 mm. (antero-posterior).

-492.22: Radi esquerre; robustesa mitjana; conserva la diàfisi més l'epífisi proximal fragmentada.

Biometries: -Perímetre subbicipital: 38 mm.
-Diàmetre mínim: 10.7 mm.
-Diàmetre màxim: 12 mm.

EXTREMITATS INFERIORS

-492.19: Fragment d'ala ilíaca del coxal; adult.

-492.39: Fragment d'acetàbul més isqui, drets; adult.

-s/n: Acetàbul esquerre; adult.

-s/n: Acetàbul més pubis (que conserva, en part, la sínfisi púbica) esquerres.

-s/n: Fragment de pubis dret (amb la sínfisi).

-492.40 (va amb el 492.39): Fragment d'isqui dret, gràcil, adult.

-492.51: Sacre; quasi sencer, allargassat, corbament regular, cossos vertebrals totalment sinostosats. La longitud del cos de S1 (56.5 mm.) correspon a la suma dels espais cos-ales. Mostra manifestacions osteofítiques al cos de S1 i les caretes articulars, a més de depressions importants. Sexe probable: masculí; patologia: hèrnia discal?

-492.54: Fragment de fèmur esquerre, de robustesa mitjana, adult; presenta l'epífisi proximal, amb el trocànter menor i el cap fragmentats.

Biometries: -Diàmetre antero-posterior del cap: 39.7 mm.
-Diàmetre vertical del cap: 41 mm.

Les mesures apunten un sexe femení, atès que és un adult.

-492.27: Fragment de fèmur esquerre; coll i cap; adult.

-492.53: Fragment de fèmur dret; apífisi proximal (coll, cap i trocànter). Adult.

Biometries: -Diàmetre del cap antero-posterior: 40.2 mm.
-Diàmetre del cap vertical: 41.2 mm.

Molt probablement, va amb el número 492.25 i, a la vegada, aparellat amb l'esquerra número 492.54.

El càlcul per partir de la fórmula elaborada per Pearson, relacionant fèmur i tibia d'un individu, ofereix el resultat següent:

- Individu masculí: 1.684 m. d'alçada.
- Individu probablement femení: 1.532 m. d'alçada.

LABORATORI DE PALEOANTROPOLOGIA

(Full V, sacro, 492.51)

Antropometria

- Longitud anterior (corda): 94 mm.
- Amplada màxima: 114.3 mm.
- Concavitat (fletxa): 27 mm.
- Pes: - gr.
- Index d'amplada (100: amplada màxima/longitud): 121.59
- Nombre de vèrtebres: 5
- Grau d'ossificació: Complet.
- Edat: Adult, probablement madur.
- Basalitat: Homobasal

OBSERVACIONS: Patologia a S1; modificació important de l'estructura normal (osteòfits, depressions al cos -articulació amb L5, etc.).

CONCLUSIONS

El nombre mínim d'individus representats és de 5: un infantil, d'uns 7 anys i 9 mesos; tres adults joves (un de cada sexe i un d'indeterminable) i un adult-madur de sexe masculí. Això ha estat obtingut tant a partir del crani -especialment- com d'altres restes (ossos llargs, neurocranials...) que corroboren o, com a mínim, no neguen el primer resultat.

L'estatura obtinguda per un individu masculí és de 1.72 o 1.68 m. segons el sistema emprat, a partir del fèmur, i de 1.73/1.68m. a partir de la tibia. La fórmula mitjana de Pearson dona 1.684 m. Per al femení els resultats són, respectivament: 1.56/1.52 m.; 1.58/1,53 m. i la mitjana és de 1.532 m. Aquestes alçades es troben en perfecta consonància amb les d'altres poblacions contemporànies, tot i que tendeixen quelcom a ser altes. (la masculina, sobretot).

Pel que fa a la patologia observada, podem citar alguns casos d'hipoplàsia de l'esmalt, malaltia ja exposada, i periodontal lleu en algú individu. Així mateix s'observen afeccions a la columna vertebral, almenys en dos individus; es tracta d'espondiloartrosi, amb possibilitats d'hèrnia discal; això sovint es deu a treballs de càrrega, durs i continuats que produeixen microtraumatismes.

-492.55: Tíbia esquerra; amb la 492.56; sense mancances. Presenta el mateixos trets que la dreta.

-492.24: Tíbia esquerra; sencera, adulta i curta, tot i que les insercions són força marcades. Possibles petits signes periostítics. Li'n manca la tuberositat.

Fèmur

- 492.52/73: -Longitud màxima: 466 mm.
-Longitud posicional: 461 mm.
-Alçada de l'individu (segons Trotter-Gleser): 1.723 m.
-Alçada de l'individu (segons Pearson): 1.683 m.

Tots els caràcters susceptibles de determinar el sexe de l'individu (longitud posicional, diàmetre del cap i amplada de l'epífisi distal) ofereixen el mateix resultat: masculí, amb claredat.

Pels índexs calculats, seria tendent a robust, tot i que la pilastra és feble i presenta una platimèria moderada.

- 492.26: -Longitud posicional: 410 mm.
-Longitud màxima: 413 mm.
-Alçada de l'individu (segons Trotter-Gleser): 1.56 m.
-Alçada de l'individu (segons Pearson): 1.526 m.

Els caràcters analitzats ofereixen en un cas un sexe femení (epífisi distal) i en els altres dos una tendència a aquest (longitud posicional i diàmetre del cap).

Els índexs ofereixen: robustesa, pilastra feble i eurimèria.

Tíbia

-492.55: (va amb el fèmur 492.52/73)

- Longitud màxima: 377 mm.
-Alçada calculada per Trotter-Gleser: 1.735 m.
-Alçada calculada per Pearson: 1.683 m.

Pels índexs, seria quasi amb seguretat, masculina, i mesocnèmica.

- 492.24: -Longitud màxima: 334 mm.
-Alçada calculada per Trotter-Gleser: 1.583 m.
-Alçada calculada per Pearson: 1.532 m.

Els índexs ofereixen una tendència al sexe femení i euricnèmica.

Conclusions de conjunt

A part de les conclusions a les que hem arribat per a cadascun dels individus, cal fer esment del tema de les patologies en conjunt, donada la seva rellevància i varietat. Podríem catalogar-les en quatre grans grups:

- a) Relacionades amb la dieta i la higiene: càries, carrall i malalties periodontals, amb reabsorció alveolar.
- b) En relació amb malalties puntuals o situacions d'estrès: hipoplàsia de l'esmalt dentari i *criba orbitalia*.
- c) Lesions traumàtiques i microtraumàtiques: fractura oberta del fèmur, artrosi articular i espondiloartrosi. A més, alguna possible luxació de maluc i hèrnies discals.
- d) Probables malalties infeccioses (secundàries): osteomielitis.

En la població estudiada, tot i que el grau de gravetat que presenten algunes patologies no és important, ni la seva presència extensiva, sí que cal ressaltar la varietat i el resultat que ofereix l'estudi global.

Així, l'existència de *criba orbitàlia* i hipoplàsia de l'esmalt fan pensar en una mancança vitamínica o de certs elements bé a la dieta, bé al medi que els envoltà. D'altra banda, els microtraumatismes, hèrnies, etc, apuntarien la probabilitat que els treballs realitzats fossin durs físicament i continuats. La fractura oberta (que sembla inciso-contusa) podria respondre a una acció bèl·lica més que a un accident, però no pot rebutjar-se això últim. Finalment, les malalties infeccioses i la no reducció de la fractura comentada demostren una absència d'higiene i cura, potser per desconeixement.

En resum, sembla que el context en què es desenvolupà la població no va ser el més òptim, pel que reflecteix el seu estat físic.

VI

LA INSCRIPCIO SEPULCRAL D'ONRADO

La inscripció funerària de la tomba d'Onrado, mort l'any 945, fou trobada a la necròpoli de Rocabrúna a mitjan anys seixanta, concretament en l'accés a la Zona Residencial, en el punt on avui hi ha la porta del solar de can Magibe. No es tracta, per tant, d'un objecte localitzat durant l'excavació, encara que és l'única resta de cultura material que ens ha pervingut, procedent de la part destruïda del jaciment. No obstant això, hi ha documentació fotogràfica de la tomba, realitzada en el moment de la troballa.

Es tracta d'una inscripció realitzada en una placa de marbre blanc de 42 per 31 centímetres, actualment trencada en diversos fragments, que fou recomposta en encastar-la a la paret de la capella de can Mas, on es troba actualment. Simultàniament, les lletres van ser repintades en vermell, cosa que desfigura alguns caràcters en les fotografies, i que ens fa impossible de saber si originalment hi havia pintura, ni de quin color era.

El text és redactat amb caràcters capitals llatins de tipus carolingi, tots ben documentats en paral·lels catalans contemporanis⁹², i es distribueix en sis línies, l'última de les quals té una alçada notablement inferior a les altres. Creiem que cal transcriure-la de la manera següent:

HIC REQUIESCIT BONE
MEMORIE ONRADO DIMI
TTAT EI DE(VS) AM(EN) QVI OBIIT XV K(A)L(ENDA)S
GENUARIII ERA DCCC[C]LX
XXIII ANNO VIII REGNA(N)
TE LEV[DO]VICO

La traducció que proposem d'aquest text funerari seria: "Aquí descansa del de bona memòria Onrado, Déu el perdoni, Amén, que morí el quinze de les calendes de gener de l'era 983, any novè (del regnat de) Lluís". La data correspon al dia 18 de desembre de l'any 945, i l'any coincideix exactament amb el de la inscripció funerària de Chixilona⁹³, la qual l'esmenta de la mateixa manera, afegint-hi l'any de l'encarnació. Com veurem, ambdues inscripcions tenen en comú moltes de les seves característiques, com és ben lògic, tenint en compte que no tan sols pertanyen a un mateix moment sinó també a un mateix àmbit geogràfic, el comtat de Barcelona, i, probablement, estan relacionades amb individus d'una mateixa classe social.

⁹² VIVES, J.: "Inscripciones prerrománicas barcelonesas", *San Jorge*, 47, Barcelona, 1962.
RIU, E.: "Notícia sobre enterraments barcelonins de l'alta edat Mitjana", *Necròpolis i sepultures medievals de Catalunya*, *Acta Mediaevalia*, annex 1, Barcelona, 1982, p.177-201.

⁹³ VIVES, 1962, *op.cit.*

Ilustr. 67 Inscripció sepulcral d'Onrado.

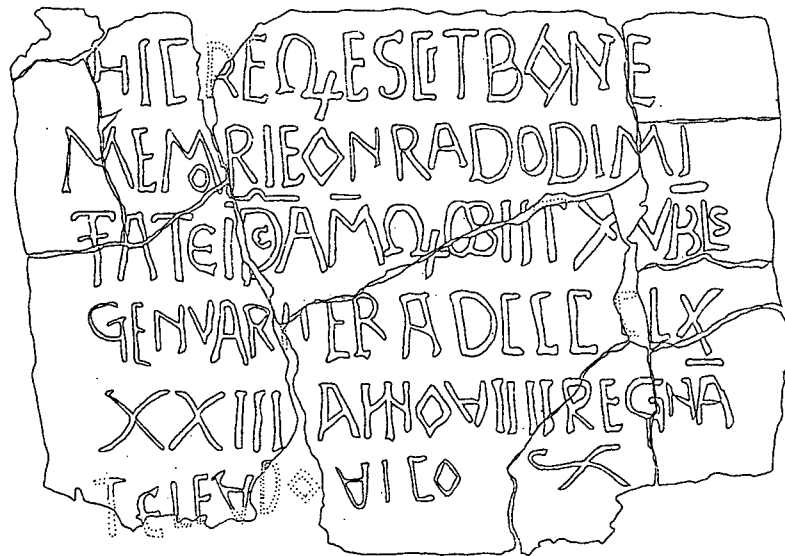
Característiques epigràfiques

Comparant la inscripció amb altres que es coneixen de la mateixa època, podem observar que hi ha una sèrie de caràcters que no permeten distinció entre ells, mentre que n'hi ha d'altres que varien força més. Entre els caràcters més significatius de la làpida de Rocabruna hi ha les A trapezoïdals, amb barra horitzontal, presents a la inscripció commemorativa del retrobament de les despulles de santa Eulàlia, de la fi del segle IX, i a la ja esmentada de Chixilona (945); les C anguloses, en forma de rectangle obert per la banda dreta, que retrobem en les dues inscripcions esmentades i al timpà de sant Pau del Camp; l'ús indistint d'O circular i romboïdal, que només es troba en la inscripció de Gescafredus (939), per bé que les circulars són les pròpies de les inscripcions de santa Eulàlia i de Guifré Borrell (911) i les romboïdals s'empren en exclusiva en les làpides de Chixilona, Reefredus (s.X) i al timpà de sant Pau del Camp.

La inscripció que estudiem combina també dues menes d'E, una de rectangular, amb la barra central més curta que les dels extrems, que és comú a totes les inscripcions d'aquest moment, i una altra d'arrodonida que es troba també, sempre combinada amb el primer tipus, en les de Gescafredus, Chixilona i Reefredus. Pel que fa a la G, que en la làpida d'Onrado és perllongada cap a avall per una barra vertical, cal dir que l'únic paral·lel l'hem trobat a la inscripció de Chixilona. En el cas de la R, les variacions entre diverses inscripcions són molt lleugeres, si bé només és idèntica en les de Gescafredus i Chixilona. Finalment, la V amb una barra horitzontal que uneix les dues bandes, fent-la semblant a una A

invertida, es retroba en les inscripcions de Gescafredus i de Reefredus, si bé en ambdos casos s'empra també una U arrodonida, procedent de l'escriptura uncial, que no apareix en el nostre.

Les abreviatures, contraccions i nexes utilitzats en la inscripció d'Onrado no difereixen tampoc gaire dels emprats en les altres: és corrent la inclusió d'unes lletres dins les altres, com passa amb la segona I de REQUIESCIT i amb la O de MEMORIE; la contracció de QVI en forma d'omega grega amb una creu petita a l'angle inferior dret és present, de forma no exactament idèntica, en la làpida de Chixilona, mentre que en d'altres casos es realitza la mateixa contracció emprant un cercle complet (Reefredus), fent penjar la creu en la part inferior d'un cercle (timpà de sant Pau del Camp), o incloent la creu, com una x, en la part inferior de la omega (Gescafred). Només les inscripcions de finals del segle IX i inicis del X (santa Eulàlia i Guifré Borrell) tenen aquesta fórmula desenvolupada amb les seves tres lletres.

Ilustr. 68 Calc de la inscripció funerària d'Onrado.
Escala 1 : 4.

L'abreujament del nominatiu del nom de Déu, amb una E petita inclosa dins d'una D que al seu torn és coberta per una barra amb mig cercle, és similar a la D amb una S inclosa i barra superior que es troba en les làpides de Guifré Borrell i de Chixilona. En aquesta darrera es troba també l'abreviació del datiu Deo, idèntica però amb una O inclosa dins la D, mentre que una abreviació similar s'empra en la làpida de Guifré Borrell per a la síl.laba DAM, en la qual la lletra inclosa és la A.

La contracció de la doble T de DIMITTAT en una mena de creu de Lorena apareix també en la inscripció de Guifré Borrell, mentre que la nexació de la O i la B d'OBIIT, que no és present en cap altra inscripció catalana contemporània

coneguda, ni tampoc a l'Aragó⁹⁴. El nexa en la doble N d'ANNO és similar al que apareix en la mateixa paraula de les làpides de Chixilona i Reefredus, encara que en aquestes ambdós barres inclinades són paral·leles i en la nostra són convergents en la barra vertical central, com també passa en les inscripcions aragoneses.

Cal parlar també del símbol que finalitza la nostra inscripció, una mena d'X capital de difícil interpretació. Aquest símbol no l'hem trobat en cap altra làpida, i com a hipòtesi de treball podria ser interpretat com una creu, encara que altres creus representades (Guifré Borrell, Reefredus i timpà de sant Pau del Camp), són creus gregues ortogonals respecte als límits del suport. Quedi la interpretació d'aquest símbol per a altres investigadors especialitzats en l'epigrafia alt-medieval.

La làpida trobada a Rocabrúna no mostra cap traça de les línies de guia, que si n'hi va haver devien ser fetes amb carbó o amb alguna altra matèria perible. Una dada curiosa, que podem observar també en altres làpides, és l'alçada marcadament menor de la darrera línia, que fa que les lletres siguin visiblement més petites. Aquesta característica pot ser atribuïda a una errada de càlcul en la distribució del text comuna als lapidaris de l'època. Això no obstant, i sense que tinguem cap possibilitat de demostrar-lo, se'ns acut la possibilitat d'una intencionalitat política, que no necessàriament havia de ser conscient, perquè aquesta línia és justament la que conté el nom del rei franc.

El text: estructura i paral·lels

A fi d'analitzar el text de la inscripció i de comparar-lo amb altres de coetànies, l'hem desglossada en nou fórmules que es retroben, invariables en els paral·lels:

- 1) HIC REQUIESCIT ("Aquí descansa")
- 2) BONE MEMORIE ("el/la de bona memòria")
- 3) ONRADO (nom)
- 4) DIMITTAT EI DEVS AMEN ("que Déu el perdoni, amen")
- 5) QVI OBIIT ("que morí")
- 6) XV KLS GENVARII (data-dia)
- 7) ERA DCCCLXXXIII (any de l'era)
- 8) ANNO VIII (any del regnat)
- 9) REGNANTE LEVDOVICO (especificació del regnat)

⁹⁴ DURAN, A.: "Las inscripciones medievales de la Provincia de Huesca", dins *Estudios de Edad Media de la Corona de Aragón*, VIII, 1945-1975, p.49.

Les fórmules són resumides en el quadre de la pàgina 136, en el qual són indicades amb xifres quan tenen exactament la mateixa estructura que en la nostra inscripció. Hom hi pot observar que totes les fórmules existeixen de forma idèntica en algun altre epitafi, amb l'única excepció, per bé que poc important, de l'expressió BONE MEMORIE, que tan sols es troba a la làpida de Chixilona, del mateix any que la nostra, però declinada correctament en genitiu llatí (BONAE MEMORIAE). Això no obstant, l'estructura de les poques inscripcions que ens han pervingut mai no és la mateixa: només la de Chixilona conté totes les fórmules de la d'Onrado, endreçades a més de la mateixa manera, però intercalant-hi l'esment a la condició monacal de la finada (DEO DICATA) i la filiació, que en el seu cas és comtal. A més, s'hi afegeix la paraula REGE deprés del nom LEODOVICO, com és normal en la majoria dels epitafis coneguts.

A banda d'aquesta, les altres inscripcions coetànies del comtat de Barcelona contenen totes entre quatre i set fórmules homòlogues a les d'Onrado. Fins i tot la inscripció commemorativa del retrobament de Sta. Eulàlia i el fragment anònim del 891 en contenen dues. Les més similars a la de Rocabruna, a més de la de Chixilona, són les de Witiza, Guifré Borrell i Reefredus, que contenen totes set de les nou fórmules, si bé inclouen també l'any de l'encarnació i la filiació. En la més antiga, que és la de Witiza (899/900), el dia hi consta al final, seguit de l'expressió SIC OBIIT, però totes les altres mantenen el mateix ordre que els elements tenen en la nostra.

Conclusions

Referint-se a les inscripcions funeràries del segle X, s'ha escrit, creiem que amb raó, que "...*tampoc hom les pot considerar freqüents, són, de fet, peces inusuals*"⁹⁵. De fet, en la bibliografia tan sols hem localitzat, entre complets i fragmentaris, nou epitafis del segle X al comtat de Barcelona, comptant-hi el d'Onrado, a més de dues inscripcions més de caràcter commemoratiu, dos epitafis al comtat de Girona i un al d'Osona.

L'anàlisi dels tipus de lletra i de les fórmules emprats ens permet d'intuïr una certa homogeneïtat dins el comtat de Barcelona, on les inscripcions se situen sovint fora dels murs de la ciutat, com és el cas de sant Pau del Camp i de sant Pere de les Puelles, que devien ser cementiris periurbans, i de Sant Cugat del Vallès i Santa Maria del Camí (la Garriga), corresponents a cementiris monacals. Tan sols la inscripció de Gavà es troba allunyada d'una església coneguda, encara que és possible que es relacioni amb una hipotètica capella de sant Martí, segons es discuteix en l'apartat corresponent. Els personatges als quals es dedicaren aquestes làpides eren òbviament pertanyents a la classe dominant del moment i semblen particularment relacionats amb la família comtal.

Les característiques de l'alfabet utilitzat s'ajusten amb més o menys aproximació a l'escriptura capital carolíngia, amb variacions que possiblement siguin locals. No ens sembla que hi hagi una presència significativa de caràcters

⁹⁵ RIU, M., 1982, *op.cit.*, p.37.

mossarabitzants, però sí que és ben evident la influència sobre els lapicides de les inscripcions romanes que, en aquell moment, encara es devien poder contemplar a la ciutat de Barcelona i als seus voltants, influència que és accentuada a les inscripcions periurbanes (el cas més extrem seria el de Guifré Borrell) i que s'atenua fora ciutat. En el cas de Rocabruna, aquesta influència ens sembla mínima. Pel que fa als materials de suport, sembla que és freqüent el reaprofitament: la inscripció de Chixilona, és gravada sobre un cancell visigòtic i la de Guifré Borrell sobre un cippus funerari romà. També és possible que la llosa de marbre que conté l'epitafi d'Onrado fos extreta d'algunes ruïnes romanes properes, atès que aquest tipus de reaprofitament és ben evident en el proper jaciment romà i alt-medieval de sant Pere de Gavà, on també han estat localitzats nombrosos fragments de plaques de marbre⁹⁶.

A la vista de l'anàlisi estructural del text, creiem que es pot parlar d'un model ideal estàndard per a les inscripcions funeràries del segle X, al qual la de Rocabruna s'hi aproxima molt. Això no vol dir que aquest model existís materialment, però és indubtable que hi havia un contacte entre cada lapidari i les obres dels seus col·legues. Ens podríem preguntar, a més, quin era el nombre de lapidaris que operava al comtat de Barcelona, si és que existia aquesta especialització professional. La quantitat de làpides conegudes és tan escassa, que entre el 891 i el 1000 no arribem a tenir-ne, ni de lluny, una per cada dècada. Això no obstant, hem de creure que la majoria d'inscripcions s'han perdut. Hi ha una dada que ens pot permetre una certa avaluació: de les set inscripcions funeràries del segle X i del comtat de Barcelona en les quals ha pogut ser llegit el nom del finat, tres corresponen a membres de la família comtal. Si tenim en compte que en aquest mateix període hi hagué quatre generacions d'aquesta família, amb un màxim que en cap cas no podia excedir els cent membres, hem de concloure que, com a mínim, coneixem un tres per cent dels seus epitafis. Si aquestes proporcions es conservessin en la mostra general, tindríem un màxim de dues-cents quaranta inscripcions per a 110 anys, xifra que probablement estigui molt per damunt de la real tot i que tan sols representa poc més de dues inscripcions anuals.

Sembla que aquest nombre d'epitafis no és suficient per mantenir en actiu un lapidari en cada moment, cosa que sembla que indica que aquests tècnics devien compaginar aquesta activitat amb d'altres d'afins, com la talla de pedra, l'escultura o l'escriptura en d'altres suports. En qualsevol cas, no creiem que fossin abundants les persones capacitades per gravar un text en pedra i potser caldrà pensar més aviat en un o, com a màxim, dos especialistes itinerants afincats en el comtat i realitzant, probablement, activitats en d'altres de veïns. A més, podria haver-n'hi hagut un de dedicat exclusivament a la ciutat de Barcelona. Com passa amb molts oficis medievals, aquest podia haver estat lligat a una sola família, de la qual no en tenim, però, cap coneixement.

Pel que fa a la personalitat d'Onrado, creiem que havia de ser un individu relativament ric, si més no prou com per fer-se fer una làpida funerària, i que cal atribuir-li, com a mínim, la propietat de la "terra dicta Onrada" del terme d'Eramprunyà, que apareix en un document del Cartulari de sant Cugat de l'any 976, trenta-un anys després de la seva defunció. És fins i tot possible que aquest home fós un funcionari comtal amb atribucions sobre el terme d'Eramprunyà, en el qual havia de residir, si més no a temporades, atès que hi tenia propietats i que hi morí.

⁹⁶ IZQUIERDO, P. & SINTAS, E.: *Excavacions arqueològiques de salvament al pati de la Rectoria de sant Pere de Gavà*, Gavà, 1990, en premsa.

El nom Onrado sembla que seria un nom cristià, corresponent a sant Honorat, cosa que no és gaire corrent en aquesta època⁹⁷, com es constata en els noms de propietaris que consten en el Cartulari de sant Cugat. Hi ha dos sants Honorats anteriors al segle X recollits per l'hagiografia: un d'ells és sant Honorat de Fondi, nascut a Samnio abans del segle VI, i l'altre sant Honorat de Lerins, que fundà un monestir en l'illa del mateix nom l'any 410 i fou bisbe d'Arle fins a la seva mort, l'any 428. Sembla lògic, per la correspondència amb la tradició pròpia de l'àmbit occitano-català, que sigui aquest darrer sant el que donà nom a l'home enterrat a Rocabruna. Això no implica que fos un home procedent de Provença, ni tampoc que fos descendent dels Hispani refugiats a Septimània en els anys de màxima extensió del domini islàmic, sinó que creiem que tan sols es un indicatiu més de la integració dels comtats catalans dins la regió meridional de l'imperi carolingi.

Altres Onrados o Honoratos posteriors estan documentats en el mateix Cartulari de sant Cugat i és possible que corresponguin a descendents de l'individu enterrat a Rocabruna, si bé també és factible que es tracti de coincidències. En concret, coneixem un Honoratus que l'any 957 signa com a testimoni en un document referent a una terra situada al Canyet, prop del riu Llobregat, en terme de Cervelló. Una terra d'Onrado limitava al sud, l'any 991, amb la gran propietat monàstica de la Guàrdia d'Amenolles, prop de Montserrat, i una altra atribuïda a Honorato era a Monistrol de Montserrat el 992. És possible que en aquests dos casos es tractés del mateix individu, que també podria identificar-se amb el donant d'"ipsas curtes de Aqua Longa" del 997, manifestant que la casa i el corral que hi havia li pertanyien per compra.

Una terra i una vinea d'Onoratus eren a Gallecs l'any 1005, i l'any 1011 un Honoratus signava com a testimoni en la transacció d'una casa situada a Barcelona. Finalment, un altre Honoratus signava com a testimoni en un judici celebrat a Masquefa l'any 1025.

Aquest és el darrer personatge homònim al nostre que apareix al Cartulari, per la qual cosa és ben possible que el nombre d'Onrados/Honoratus reflectit als documents es redueixi a dos o tres. Evidentment, no es pot afirmar que cap d'ells tingués relació amb l'enterrat a Rocabruna, encara que en aquest moment sembla que no era rar que els fills heretessin els noms del pares o dels avis (recordem, per exemple, els Wifredi, els Borrelli i els Raimundi de la casa comtal de Barcelona). Si hi hagués hagut connexió entre tots aquests personatges, caldria deduir que la família emigrà diverses vegades cap a l'interior, tot allunyant-se del mar.

⁹⁷ CRIERA, A.: *Nomenclatura hagiográfica y personal de la Marca Hispánica hacia el año 1000*, "Görresgesellschaft Spanische Forschungen", XI, 1955, p.35-42.

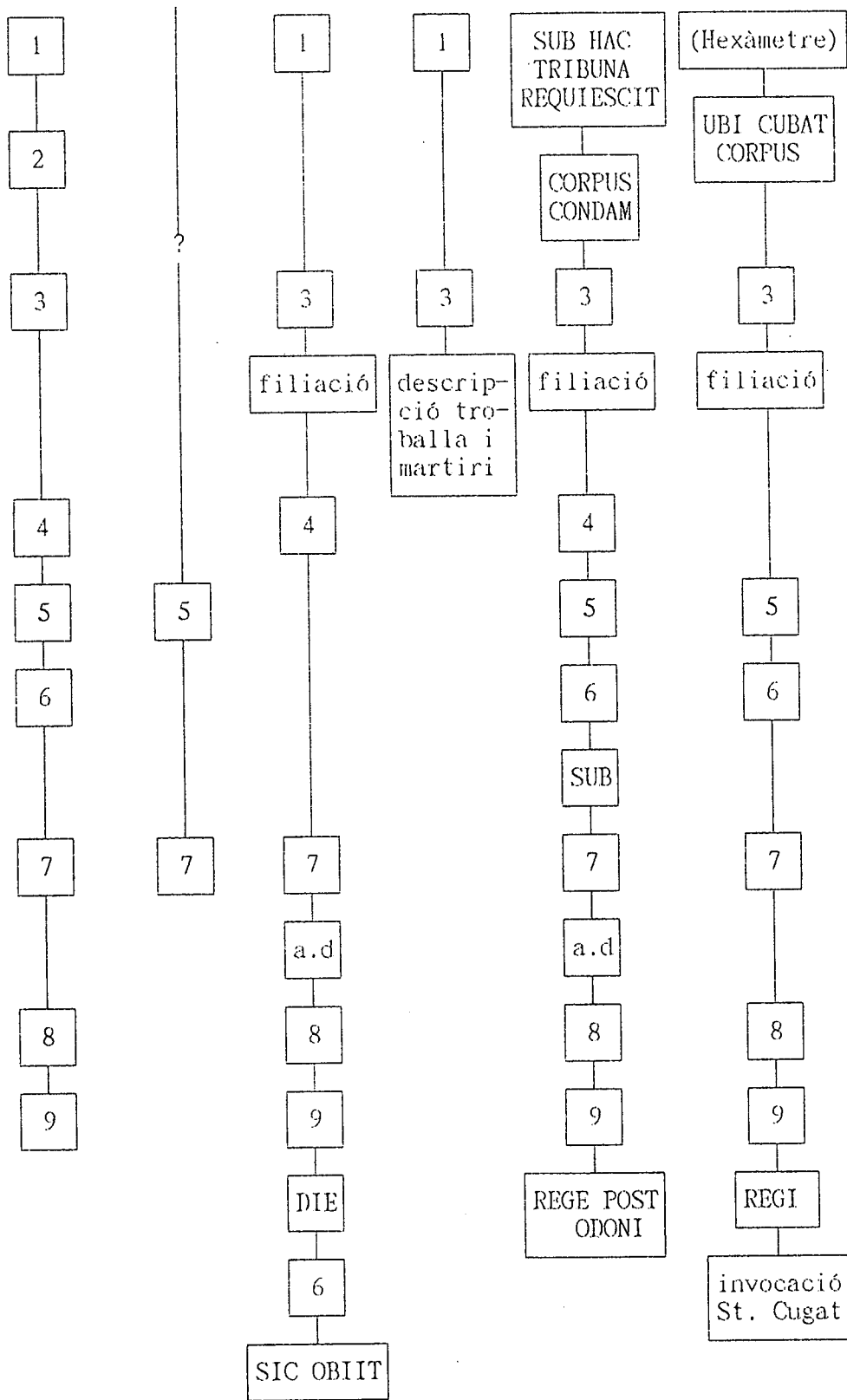
ONRAIO
945

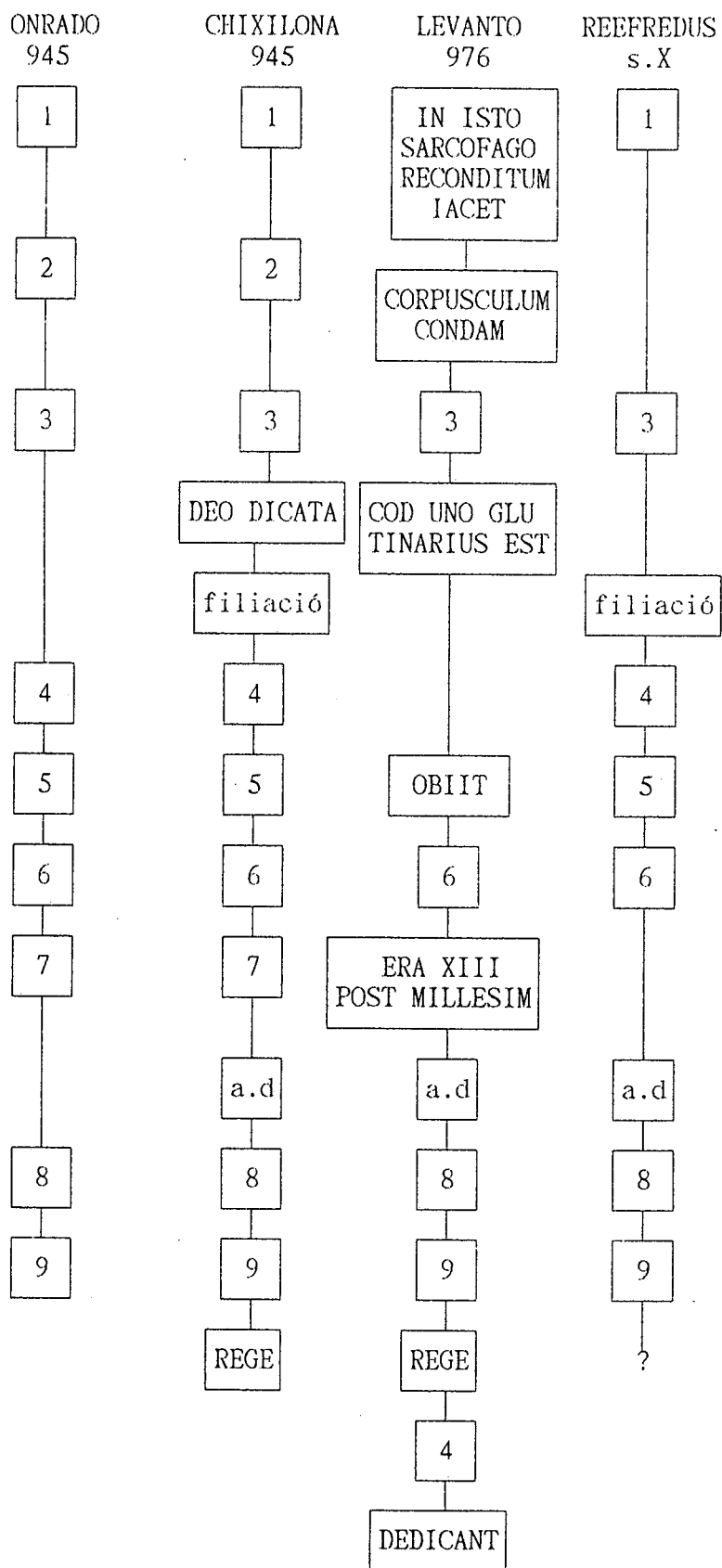
ANONIMA
891

WITIZA STA.EULALIA
899/900 finals s.IX

GUIFRE B.
911

GESCAFRED
939

ONRADO Rocabruna 945	STA. EULALIA Barcelona s. IX	GUIFRE B. Barcelona 911	GESCAFRED St. Cugat 939	CHIXILONA S.M. del Camí 945	REEFRED Barcel. s. X
AA	AAAAA	A	AA	AAAAA	A
B	BB	B		B	B
[[c	C	C	[C
D	Dδ	D	DD	DD	Dδ
E e	EEH	E	E E E	E E E	E E E
	F	F	F	F	F
G	G	G	G	G	
H	H		H	H	H
I	I	I	I	I	I
K		K		B	
L L	L	L	L L	L	L
M M	M M	M	M	M M	M M
N N	N	N N	N N	N N N	N
O ◊ ◊	O	O	O O O	◊ ◊	◊ ◊
	P P	P	P		
Ω	Q	Q	Q	Q	Q
R R R	R D R	R R R	R	R R R	R R R
S	S S	S	S	S	S
T	T T	T	T	T T	T
V A A A A	V h h h h	V A	V A	V V	V A
X X X X	X	X	X	X X	

VII

EL TERME D'ERAMPRUNYA I ROCABRUNA DURANT L'ALTA EDAT MITJANA

Fonts documentals

El Llibre de la Baronia d'Eramprunyà

L'anomenat *Llibre de la Baronia d'Eramprunyà* és un manuscrit de 176 folis, escrit els segles XIV i XV per diversos senyors de la família March. Conté una recopilació dels Costums del Castell, cos jurídic essencial per al coneixement de la condició social i econòmica dels remences de la baronia, diversos relats autobiogràfics sobre els seus autors (homenatges rebuts en les cases i torres del terme, ingrés del primer Jaume March a l'Orde de cavalleria de Sant Jordi,...) i una descripció de les operacions militars de Jaume March i Ballester en la guerra de Joan II.

Només ha estat publicada la transcripció d'alguns fragments, en particular els folis 74 i 75 (Descripció de la cerimònia d'investidura de Jaume March com a cavaller de l'Orde de Sant Jordi), 111 i següents ("*Aquestes són les costumes e les usances e drets pertanyents al honrat en G. de Tarrassa, Cazlà del Castel de Alamprunya*", transcripció d'un text de 1272) i 117 i següents (Reclamació de Jaume March de la postat de la Casa de la Sentiu "*Al honrat en Berenguer de Conit, donzell i senyor de la Casa de la Sentiu*"), la descripció dels episodis de la guerra civil de Joan II esdevinguts al Baix Llobregat i una fotografia del foli 58, en el qual hi ha un dibuix de l'homenatge d'Eimeric de Cunit, senyor de la casa de la Sentiu, al baró Jacme March⁹⁸.

Això no obstant, els paràgrafs publicats han estat transcrits de manera defectuosa i fóra molt recomanable fer una edició completa del Llibre, sigui en forma de facsímil o bé de transcripció. Cal tenir en compte que és una obra escrita en un llenguatge molt viu i popular, cosa poc freqüent en aquesta època, i que és fonamental per a la comprensió dels corrents literaris del moment, en particular de l'obra de Jaume March i de l'educació d'Ausiàs March, figura cabdal de la literatura catalana medieval.

⁹⁸ BOFARULL, F.: *El Castillo y la Baronia de Arampruñá*, Barcelona, 1911.

Malauradament, el Llibre de la Baronia va desaparèixer de l'arxiu a les darreries de la dècada dels setanta, sense que se sàpiga, pel moment, on es va dipositar. No conté informació sobre l'època de la necròpolis de Rocabruna però ens permet conèixer dades importants sobre els segles immediatament posteriors.

El Cartulari de Sant Cugat

Gràcies a la fundació del monestir de Santa Maria de Castelldefels i la seva expansió en la franja que va del riu Llobregat al massís de Garraf i d'Eramprunyà fins al mar, posseïm una gran quantitat de documentació sobre l'estructura de la propietat en el context immediat de la necròpolis de Rocabruna.

La documentació de les propietats de sant Cugat del Vallès, centre del qual depenia Castelldefels, fou aplegada i conservada, de forma que ens ha arribat fins a l'actualitat una informació preciosa sobre propietats i transaccions realitzades a la segona meitat del segle X i al llarg del segle XI. Es tracta d'una documentació bàsica per a l'estudi del terme d'Eramprunyà durant l'alta edat mitjana, ja que l'acumulació sistemàtica de propietats en mans del monestir de sant Cugat i de la seva fundació de Castelldefels, que en poc més d'un segle arribaren a contenir més de la meitat del domini, permeté la recopilació de documents sobre vastos sectors.

El cartulari ha estat transcrit i publicat dues vegades, la primera per Josep Mas entre el 1902 i el 1915⁹⁹, en forma de resums, i la segona per Josep Rius el 1945-47¹⁰⁰.

Altres documents

A causa de l'enorme dificultat que comportaria consultar els centenars de documents de l'Arxiu de la Corona d'Aragó i dels arxius eclesiàstics referents al terme d'Eramprunyà, i a manca de cap estudi recent, ens hem hagut de recolzar en els documents i les dades recollits per Bofarull el 1911¹⁰¹.

Aquest autor no transcriu cap text anterior al segle XI, i d'aquest segle únicament en recull tres: el testament de Mir Geribert (1060), un conveni entre Gombau Mir i Ramon Isimbert sobre el castell d'Eramprunyà i d'altres feus (12-9-1068) i l'encomanament del castell per part del castlà Ramon Guillem (14-5-1074). En els capítols *Origenes, La castlania de Aramprunyá en manos de la Casa Vizcondal de Barcelona* i *Los Sant Martí castlanes de Aramprunyá*, s'ocupa dels segles X i XI fent breus referències al Cartulari de Sant Cugat.

⁹⁹ MAS, Josep: *Notes històriques del bisbat de Barcelona*, Barcelona, 1914-15.

¹⁰⁰ RIUS, José (ed.): *Cartulario de "Sant Cugat" del Vallès*, 3 vols., Barcelona, 1945-47.

¹⁰¹ BOFARULL, F.: *El Castillo i la Baronia de Aramprunyá*, Barcelona, 1911.

Toponímia

Dins els estudis d'investigació i documentació necessaris per al coneixement dels temps antics i medievals, l'estudi dels noms de lloc hi ha d'ocupar un paper molt important, atès que la toponímia conté una informació sovint insubstituïble per conèixer aspectes fonamentals d'història local i comarcal.

La recollida de topònims cal que no es limiti als conservats actualment, sinó que s'estengui a les dades contingudes als documents antics i a les inscripcions lapidàries. Un cop elaborat el corpus dels noms d'un territori i d'un moment històric ben delimitats, la interpretació mitjançant un estudi lingüístic detallat explica sovint molts punts foscos del passat. Els topònims tenen una gran força de persistència, de manera que sovint trobem restes d'estadis lingüístics arcaics o bé de mots ja en desús, que es poden considerar veritables fòssils del llenguatge.

L'estudi toponímic del terme d'Eramprunyà, àmbit on se situa la necròpolis de Rocabruna, va ser iniciat per diversos autors ja des de la fi del segle XIX. Els investigadors s'han interessat especialment pels topònims que designen assentaments de població, com és el cas de Gavà, Eramprunyà, Begues, Castelldefels i Viladecans, entre d'altres. Les fonts utilitzades per determinar l'origen dels mots han estat sovint cercades als documents medievals, especialment al corpus contingut al Cartulari de Sant Cugat, sense que coneguem cap buidatge sistemàtic com el que presentem a l'annex IV.

Aquest buidatge correspon exclusivament a la totalitat dels documents referits al terme i recollits en el Cartulari de Sant Cugat. Hem de lamentar que no s'hagi pogut realitzar una tasca similar al *Liber Antiquitatum* de la catedral de Barcelona, feina que resta pendent. De manera anàloga, ha estat realitzat un repertori d'onomàstica que recull tots els noms de personatges relacionats amb el terme d'Eramprunyà, siguin propietaris, habitants, antics propietaris o marmessors de propietaris difunts.

Una aproximació al terme d'Eramprunyà (ss. X-XI)

Metodologia

És evident que, especialment per a l'època de la necròpoli de Rocabruna, qualsevol recerca ha arqueològica ha de ser combinada amb les dades que aporten els documents escrits, i més quan aquests són abundants i rics en informació, com és el cas.

Malauradament, el fet que hi hagi una informació tan valuosa publicada no ha tingut com a conseqüència la realització dels estudis i les revisions històriques que aquesta possibilita: els que s'hi fonamenten, a part de ser relativament escassos, acostumen a concentrar-se en aspectes filològics bàsics, com la datació i l'evolució dels topònims i l'antroponímia, o bé cerquen fets de tipus més aviat polític, o es concentren en els edificis de culte. Un repàs de la documentació aplegada per a l'estudi de la necròpoli ens féu veure les grans possibilitats inexplorades i algunes evidències no recollides per ningú, que també generaven dubtes interessants. Tot això convencé l'equip de l'excavació d'emprendre un anàlisi de la informació, relacionant-la amb les noves dades arqueològiques i treballant alguns aspectes a escala de tot el terme d'Eramprunyà, malgrat que aquest equip no integrava cap medievalista especialitzat.

En primer lloc, atesa la necessitat de treballar tots els documents que incloguessin el nom d'Onrado i veure quin era el seu context, calia dissenyar una fitxa que permetés sintetitzar-ne els continguts. El repàs previ de la informació ens féu veure la gran quantitat de terres, cases, molins i altres instal·lacions que al llarg de la segona meitat del segle X i el segle XI van passar a mans de l'abadia de sant Cugat i del monestir de Castelldefels, que en depenia.

Molts d'aquests documents oferien els quatre límits de les terres transmeses, i en alguns casos es repetia un mateix nom. Tot plegat possibilitava que es poguessin reconstruir alguns fragments del cadastre del terme d'Eramprunyà d'ara fa mil anys, i que es pogués resseguir l'evolució de les famílies i de les seves propietats.

Per tant, s'elaborà un model de fitxa que permetés una recerca d'aquest tipus, de forma que contingués tota la informació útil sobre cada transacció de cada parcel·la i que, alhora, permetés la combinació física entre les fitxes. El model resultant d'aquesta anàlisi fou una fitxa de treball com la que mostrem en la figura, un cop experimentada en diversos tipus de propietats.

Simultàniament es procedí a buidar algunes publicacions sobre toponímia que fan referència a la zona d'estudi, per tal de poder analitzar la correspondència i el significat dels llocs esmentats als documents. Fet això, es procedí a anotar al marge de cada fitxa dues llistes de continguts endreçades alfabèticament: la primera d'antroponims i la segona de topònims, incloent-hi, evidentment, les confrontacions.

FERECINTO IUNIO LOBELO	"IPSO BOSCO" N	
BOSCO GURDIOLA VINEA S.M.	PARTIDA: <i>IPSA GURDIOLA</i> Transacció: <i>Lobelo (donació) S.M. in t. Erapr.</i> Tr. anteriors: <i>"qui mihi advenit per mea comparacione" (no especifica venedor)</i> Data: <i>20-V-966</i> Contingut: <i>Terra (sense especificar mides)</i>	
W "TERRA DE IUNIO"	S "VINEA DE DOMUM S. MARIA"	E "TERRA DE FERE- CINTO"

Ilustr. 69 Model de fitxa emprada per al buidatge dels documents del Cartulari de Sant Cugat, amb les dades d'un solar donat a Castelldefels l'any 966.

Endreçant successivament la totalitat de les fitxes per cadascun dels noms consignats, es van poder observar les correspondències entre les confrontacions i resumir-les en altres fitxes de l'estil de la que presentem a les pàgines 146 i 151. En el cas presentat, les confrontacions de tres documents permeten conèixer la posició relativa de nou parcel·les i de dues àrees definides per topònims, un dels qual encara subsisteix. Els documents estan datats en tres anys consecutius, de forma que les parcel·les esdevenen *Terra de S. Maria* quan passen a ser propietat del monestir, i la seva posició relativa es reconeix perquè el donant apareix en les confrontacions del document anterior a la donació. Com que, a més, en molts dels documents consten els antics propietaris, és possible relacionar les propietats entre elles, amb força probabilitats d'encert.

Vist això, era prevista una integració de totes les dades sobre un plànol aproximat, cosa que finalment ha estat limitada a la vall de la Sentiu a causa del gran volum de documentació. No obstant això, ens sembla evident que és relativament fàcil acabar el procés en altres zones, com els voltants del castell de Castelldefels i el sector que va de Sales a sant Climent.

Toponímia: l'espai físic

L'origen dels noms de lloc parteix sovint d'un nom comú el significat del qual es va perdent amb el pas del temps, i resta només com a locatiu. Per explicar-ne l'evolució, es fa necessària una diferenciació de les etapes lingüístiques per on passa en la seva transformació. Per això és important establir el substrat del què cada nom procedeix. Al Baix Llobregat, els estudis de toponímia més recents han

estat publicats per J. MORAN ¹⁰², que hi diferencia, en primer lloc, un substrat pre-romà al que pertanyen els topònims amb arrel ibèrica, una base constitutiva dels noms procedents del llatí, un superstrat d'influència germànica i un adstrat amb noms àrabs, al qual se superposaren els noms romànics.

Al Baix Llobregat, la toponímia d'origen pre-romà és força desconeguda, com a mínim s'hi relaciona el nom d'Olesa, amb l'element *olo-*, relacionable amb altres topònims pre-romans (Olot, Oló, Olorda), i la terminació *-esa*, normal en topònims del mateix origen com *Minorisa* (Manresa) i *Surisa* (Súria). Hi a un grup de noms d'arrel pre-romana que degué formar-se en època romànica, quan encara eren vius com a noms comuns. Segons MORAN, és el cas de Llanes (o Llanera), denominació del Prat de Llobregat en època medieval. Altres autors han proposat orígens pre-romans als noms d'Eramprunyà, Calamot i Gavà.

Els topònims que més clarament es poden remuntar a l'època romana són els que corresponen a una antiga vil·la o *fundus*, que sovint prenia el nom del propietari afegint-hi el sufix *-anum/-ana* que indica pertinença. Aquest seria el cas de Gavà, procedent possiblement de l'antropònim *Gavius*¹⁰³, que és documentat en inscripcions romanes de Barcelona i Tarragona¹⁰⁴. MORAN fa una altra interpretació del nom de Gavà¹⁰⁵, fonamentada en els esments a l'*alodi de Gaiano vel de Sales* de dos preceptes papals d'inicis del segle XI, cosa que fa que aquest autor suposi que Gaiano o Gaià fou el nom antic del lloc de Sales, a Viladecans. Considera que aquest nom deriva de l'antropònim romà *Gallius*.

Creiem que cal fer tres observacions a aquesta interpretació: en primer lloc, la *i* dels dos documents esmentats és substituïda per una *v* en la confirmació papal de l'any 1023 i en la renovació comtal de la donació de l'alou del 1011. En segon lloc, en els documents sembla que queda clar que l'alou esmentat era el nom primitiu de l'àrea donada pel comte Borrell per a la construcció del monestir de santa Maria de Castelldefels. Finalment, en els extractes dels documents del Cartulari que recollim en annex, hi ha alguns exemples en els que sembla que s'hi observa clarament l'ús de la conjunció *vel* amb un sentit copulatiu similar al d'*et*, de forma que probablement es vol dir que l'alou en qüestió contenia els llocs anomenats Gavà i Sales.

La tercera interpretació que coneixem del mot Gavà, el fa provenir de la llengua pre-romana pirinenca¹⁰⁶, on "gabarus" sembla que significava "torrent", arrel que retrobem al mot gascó *gave*, emprat al Bearn i la Bigorra amb el sentit de rierol o riera. Encara hi ha una quarta possibilitat que el relaciona amb un antropònim germànic¹⁰⁷. De tota manera, sembla evident que al segle XI el lloc ja era anomenat Gavà.

¹⁰² MORAN, J.: "Els noms de lloc al Baix Llobregat: Miscel·lània de toponímia històrica a la comarca", *I Jornades d'Estudis sobre el Baix Llobregat*, Martorell, 1982, p. 31-44.

¹⁰³ COROMINAS, J.: *Diccionari Crític Etimològic i complementari de la Llengua Catalana*, Barcelona, 1981.

¹⁰⁴ L. Gavius Romanus Vibius Secundus, de la tribu Tromentina, Tribú Militar de la Legió III Augusta i Flamen de la Hispània Citerior (CIL II 4219 i 4515); Cn. Gavius Amethystus, fill de Cn. Gavius Severus, Flamen de la Hispània Citerior nascut a Palma de Mallorca (CIL II 4218); Gavia Athenaidis, lliberta (VIVES 335); [.] Gavius Felicianus (CIL II 4302); L. Gavius Servatus (VIVES 457); L. Gavius Restitutus i la seva filla Gavia Marciana (VIVES 589).

¹⁰⁵ MORAN, J.: *op. cit.*, p. 35

¹⁰⁶ ALCOVER, J. & MOLL, F.: *Diccionari Català-Valencià-Balear*, Palma de Mallorca.

¹⁰⁷ Possibilitat suggerida pel Dr. Marc Mayer, cap del Departament de Filologia Clàssica de la Universitat de Barcelona.

En termes generals, es consideren topònims de procedència romana els que indiquen un camí antic o els edificis (*mansiones*) que hi havia al seu voltant, construccions sovint pintades de vermell. El color d'aquests edificis ha originat topònims que contenen les paraules "roig-roja" o "vermell-vermella". A causa d'aquesta regla general hi ha un investigador que ha atribuït aquest origen al "Mas Roig" de Begues i, possiblement, la "Torre Roja" de Viladecans, tot basant-se en un treball sobre la Via Augusta¹⁰⁸. No obstant això, el fet que es tracti d'edificis construïts amb el gres d'Eramprunyà, d'un color clarament vermell, ens fa dubtar d'aquesta etimologia.

Altres noms d'origen geogràfic formats a partir d'elements d'arrel llatina és difícil de determinar si són d'època romana o medieval, com és el cas de Viladecans, grafia aglutinada de "Vila de Cans", similar a la de Vilademuls, Viladecavalls i Viladàsens. Els documents del Cartulari del segle XI anomenen aquest lloc *Vallis Canis s. Clementis* (1011). Casos similars són els de les *Petras Tres Naturales* (971), la *Serra* (987), el *Rio qui discurrit aqua* (974) i l'*Era Ventuosa* (1011).

MORAN atribueix al període visigòtic o a l'alta Edat Mitjana, l'origen del nom aglutinat Castelldefels, i considera que probablement prové de l'antropònim Felix, en nominatiu, fonamentant-se en el nom més comú en els documents del segle X, *Castrum Felix*. Això no obstant, cal tenir en consideració que els topònims alt medievals els coneixem a través de formes llatinitzades per persones que no empraven el llatí com a llengua de comunicació oral i que sovint en tenien uns coneixements força deficients, com és palès en alguns documents del Cartulari. Cal considerar possible que Castelldefels ja fos anomenat amb aquest nom el segle X, atès que aquesta és la única explicació a l'enorme variabilitat¹⁰⁹ de les referències a aquest lloc dins els documents, amb els casos extrems de *Kastrum Felix* (967), *Castello de Feles* (970) i de *Castro Felice* (1071). El fet que hi hagi un monestir relativament important pot recolzar la interpretació com "Castell de Fidels".

En el terme d'Eramprunyà hi ha alguns topònims que tenen, de forma més o menys clara, un origen vegetal d'arrel llatina o romànica: la Sentiu (Gavà), esmentada als segles X i XI com *Sentizo* o *Sentice*, segons MORAN significa esbarzer; el Roure (Begues), probablement el mateix lloc esmentat com *ipso Rover* el 957; *ipsa Edera*, límit de les propietats del monestir de Castelldefels, identificable amb el turó de Covafumada i que significa probablement l'heura. No és corrent, però, que un sol vegetal hagi originat un topònim, sinó que és més normal que els topònims amb aquest origen es refereixin a una col·lectivitat, com és el cas de *ipsos Albarells* i potser també de *Saltellos* (actualment perduts), la Pineda, la Roureda, probablement Bruguers¹¹⁰,...

El topònim Eramprunyà, documentat des de l'any 945 en diverses versions llatinitzades, ha estat objecte de tres interpretacions completament diferents. La primera, sostinguda per MORAN, l'interpreta com un nom compost d'*era-* ("area", amb un sentit similar al del topònim Ardenya) i (a) *pruniani*, derivat de l'antropònim *Aprunius*. El diccionari Alcover-Moll proposa una procedència preromana, que exposem en parlar de l'etimologia de Rocabruna, interpretant-lo com "el turó de la vall". Sembla una hipòtesi amb més probabilitats d'encert que la de

¹⁰⁸ PALLI AGUILERA, F.: "La toponímia de la via augusta en Catalunya", *Pyrenae*, 17-18, Barcelona, 1981-82, p. 343-365.

¹⁰⁹ Vegeu annex IV.

¹¹⁰ Hi ha raons suficients per desestimar la relació amb la família Burgués proposada per Josep Eixarch.

Bofarull, recollida per autors posteriors, que feia provenir Eramprunyà de Rocabruna (Rocabruna > Erabruna > Eramprunyà). Cal tenir present que la presència humana està documentada en l'àrea del castell des d'època ibèrica i romana, gràcies a troballes arqueològiques superficials.

Sembla que al Baix Llobregat la influència de l'adstrat lingüístic àrab es limità al marge dret del riu, i en particular a la zona costanera des del Garraf fins a sant Boi, dins el terme d'Eramprunyà. Aquesta influència pot correspondre tant a l'època de dominació islàmica com al veïnatge posterior, que no necessàriament havia de ser conflictiu de forma permanent. Molts d'aquests noms, recollits en documents medievals, han desaparegut posteriorment substituïts per topònims d'arrel llatina, com és el cas d'*Alcalà* (Sant Boi), *Almafar* (Sant Climent de Llobregat), Garraf, Jafra, l'*Almugara* (Gavà, 1127) i *Rafaguera* (Gavà, 1143). El Calamot, turó de Gavà, ha estat interpretat com una contracció del prefix àrab *Cala* (castell), i un segon element *-mot* que pot correspondre a un antropònim germànic. Això no obstant, tampoc no es pot descartar un origen pre-romà, atès que en aquest turó hi hagué un poblat ibèric habitat des del segle VI a.C. fins a finals del segle I a.C.

A partir de la reconquesta hi apareixen castells, pobles i parròquies, alguns dels quals amb precedents evidents. En aquest moment s'acaba de configurar la toponímia bàsica del Baix Llobregat actual. MORAN situa en aquesta època l'origen de la *Guardiola*, referit a una força o punt de guaita i de senyals. El Sitjar, un altre topònim més que mil·lenari, s'interpreta com a "lloc de sitges, de graners", en llenguatge natural.

Pel que fa al nom de Rocabruna, el turó on se situa la necròpoli, a primera vista sembla ple de sentit en llenguatge natural, atès que la roca que hi aflora és d'un color marró vermellós a causa de la presència de mineralitzacions de ferro. És la mateixa interpretació que donava Cèsar August TORRAS al topònim idèntic que correspon a un poble situat entre Beget i Camprodon, on també hi ha mines de ferro explotades des d'antic. Aquesta interpretació fou discutida per Manuel BASSA¹¹¹, que li atribuï un origen antroponímic, pels senyors "de la Roca i de Pruna". En una rèplica a aquest article signada per Santiago RUBIO i TUDURI¹¹², s'hi afegeix una tercera teoria, consistent en considerar "roca" com a sinònim de "castell" i atribuir a "bruna" el significat de turó, del basc *burua* (cim). Entre els exemples que aporta, hi ha el turó de Rocabruna de Gavà i el castell d'Eramprunyà, que segons l'autor correspon al mot basc *aranburua* (el cim de la vall). Si bé en el cas d'Eramprunyà aquesta opció ens sembla possible, pel que fa al turó de la necròpoli el fet és que no hi ha hagut mai cap indici arqueològic ni documental d'un castell. Des del nostre punt de vista, cal considerar com més probable la solució més senzilla.

Un recull interpretatiu dels topònims del terme d'Eramprunyà localitzats als documents del Cartulari de sant Cugat dels segles X i XI és inclòs dins l'annex IV.

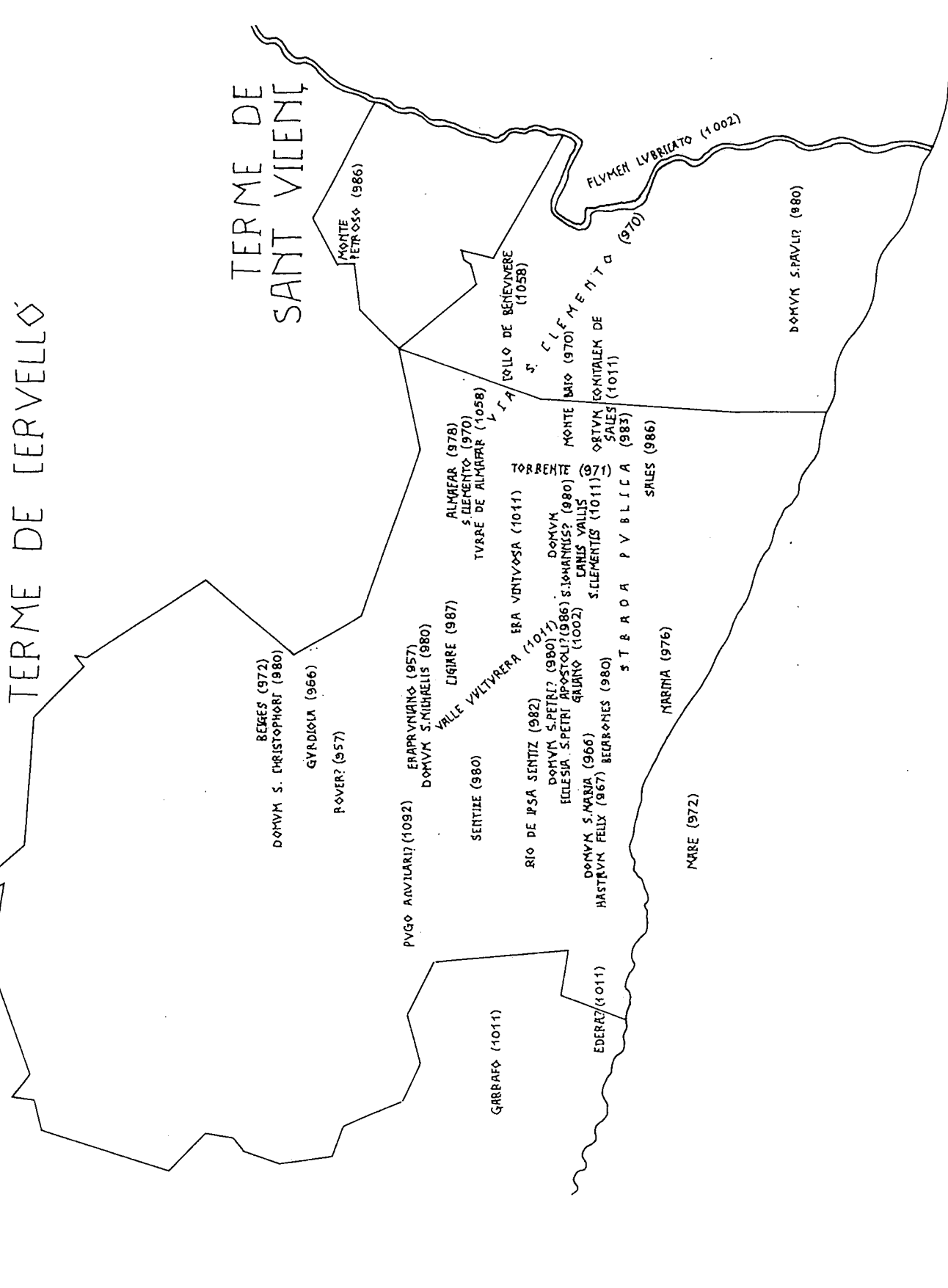
¹¹¹ BASSA, M.: "Rocabruna", *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, Barcelona, 1930?, p. 262-263.

¹¹² RUBIO, S.: "De l'etimologia de Rocabruna", *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, 1931?, p. 35-36.

TERME D'OLÈRDOLA

TERME DE CERVELLO

TERME DE
SANT VICENÇ

BEIGES (972)
DOMVM S. CHRISTOPHORI (980)
GYRDIOLA (966)
ROVER? (957)

PVGO ANTIQVARI? (1092)
ERAPRYNIANO (957)
DOMVM S. MICHAELIS (980)
CIGIRE (987)
SENTEZE (980)

VALLE VLTIVERRA (1011)
ERA VNTVOSA (1011)
TORRENT
DOMVM S. PETRI? (980?)
ECCLESIA S. PETRI APOSTOLI? (986) S. IONIANIS? (980)
SALINO (1002)
CANIS VALLIS
S. CLEMENTIS (1011)

ALMBEAR (978)
S. CLEMENTE (970)
TVARE DE ALMBEAR (1058)

LA TOLLO DE BENEVMERE (1058)
S. CLEFMENTE (970)
MONTI
ORTVM KONTALEM DE SALES (1011)

EDERAT? (1011)

DOMVM S. MARIA (966)
HASTVM FELIX (967) BELARONIES (980)
ST. B. R. O. A. P. V. B. L. I. C. A. (983)
S. SALES (986)

MARIMA (976)

MARE (972)

DOMVM S. PAVLI? (980)

FLVMEN LVBRICATO (1002)

MONTI PETROS? (986)

Il·lustració 70 (pàgina anterior)

Localització hipotètica d'alguns topònims documentats als segles X i XI al terme d'Eramprunyà. Les situacions dubtoses són indicades amb un interrogant.

ALMAFAR : Sant Climent de Llobregat.

BECARONES : Proximitats de can Rosés (Gavà).

BEIGES : Begues.

CANIS VALLIS S.CLEMENTIS : Viladecans.

CIGLIARE : el Sitjar, actualment ermita de santa Maria de Bruguers.

COLLO DE BENEVIVERE : Estret de Roques (St.Climent/St.Boi).

DOMUM S. CHISTOPHORI : Sant Cristòfol del Coll de Begues (actual Barri de ia Rectoria).

DOMUM S. IOHANNIS : Viladecans?

DOMUM S. MARIA : Santa Maria de Castell de Fels, al castell.

DOMUM S. MICHAELIS : Sant Miquel d'Eramprunyà.

DOMUM S. PAULI : Sant Pau del Prat?

DOMUM S. PETRI : Sant Pere de Gavà?

ECCLESIA S. PETRI APOSTOLI : Sant Pere de Gavà?

EDERA : Turó de Covafumada? (Castelldefels).

ERA VENTUOSA : Serra de Miramar? (St.Climent/Viladecans).

ERAPRUNIANO : Castell d'Eramprunyà.

FLUMEN LUBRICATO : Riu Llobregat.

GAIANO o GAVANO : Gavà.

IPSA GURDIOLA : la Guardiola (Begues).

IPSA SENTICE : la Sentiu (Gavà).

IPSO GARRAFO : Massís de Garraf.

IPSO ROVER : el Roure (Begues).

KASTRUM FELIX : Castell de Fels.

MARE : Mar.

MARINA : les Marines.

MONTE PETROSO : Montpedrós (St.Vicenç dels Horts/Torreilles).

MONTE BAI0 : Sant Ramon de les Golbes (Viladecans/St. Climent/St.Boi).

ORTUM COMITALEM IN LOCUM SALES : Prop de Sta.Maria de Sales (Viladecans).

PUGO AQUILARI : Penyes de l'Aliga? (Begues).

RIO DE IPSA SENTIZ : Riera de la Sentiu (Gavà).

S.CLEMENTO : Sant Climent.

SALES : Sales, entorn el cementiri de Viladecans.

STRADA PUBLICA : Camí que devia procedir de sant Boi, passava per Sales i els Becarones seguint si fa no fa el recorregut actual de la carretera comarcal 245 fins a l'alçada de la riera dels canyars, d'on devia continuar cap a la Sentiu i la vall de Begues. Havia de tenir un brancal cap a Castelldefels.

TORRENTE : Nom aplicat, entre d'altres, a la riera de sant Climent.

TURRE DE ALMAFAR : Fortificació situada a Sant Climent.

VALLE VULTURERA : Vall del torrent de les Comes, sota Bruguers.

VALLE S.CLEMENTIS : Vall de sant Climent.

VIA S.CLEMENTO : Camí que anava de Sant Boi a Sant Climent per l'Estret de Roques, i continuava probablement cap a Begues.

Els habitants del terme i els monestirs de Castelldefels i de Sant Cugat

El document més antic que coneixem respecte al terme d'Eramprunyà correspon a l'any 957 i és una donació al monestir de St. Cugat d'unes terres (un alou) situades a un lloc anomenat *ipso Rover* (el Roure). No n'hi ha cap altre fins l'any 966, quan Lobelo donà al monestir de Santa Maria d'Eramprunyà una terra situada a *ipsa Gurdiola*, que limitava al sud amb una terra de santa Maria. Tots dos topònims subsisteixen a la vall de la Clota, situats en la mateixa posició geogràfica que haurien de tenir si la terra de santa Maria esmentada correspongués al Roure i l'altra a la Guardiola.

Cal dir que la conquesta i la colonització de les terres situades entre el Llobregat i el Garraf havien de ser força anteriors al primer document, com ens ho demostra el fet que aquest mateix aclareixi que la terra donada a sant Cugat havia estat anteriorment del difunt *Mascharone*, el qual l'havia rebut en herència del seu pare *Gontario*. Aquestes dues generacions ens permeten remuntar-nos, com a mínim, a les darreries del segle IX, cosa que també és confirmada, indirectament, pel fet que mai no es manifesti que cap terra ha estat adquirida per apriació. Hi ha una sola excepció, la de la terra que *Iohannes* donà a santa Maria l'any 976, que s'explica pel fet que probablement es tractava de terra deltaica de nova formació, atès que el límit sud se situava a la *Marina* i el nord a la *Marmella*, topònim que el segle XII es retroba a Tortosa per assenyalar una maresma o estany¹¹³.

Entre el 943 i el 966 es devia produir la cessió a sant Cugat, per part del comte de Barcelona Borrell, d'un gran alou situat al lloc anomenat Castelldefels (*Castrum Felix*). L'alou comprenia la franja costanera que anava des del Garraf i un lloc anomenat *ipsa Edera* per ponent, fins a l'hort comtal de Sales i la muntanya de Sant Ramon (*Monte Bagium*), per llevant. A l'interior, l'alou arribava fins al cingle del castell d'Eramprunyà (*Erepugnanum*), dins el terme del qual era comprès, i a l'*Era Ventuosa*, que cal identificar bé amb la serra de Miramar, o bé amb la serra que separa els termes municipals de Sant Climent i de Torrelles, segons si es considera que la primera població podia haver estat o no inclosa dins l'alou. En formaven part el castell de Castelldefels, amb l'església de Santa Maria, el lloc anomenat *Canis Vallis S. Clementis* (Viladecans), Gavà (*Gevanum*), i la vall anomenada *Vultureram*, situada al Sitjar¹¹⁴, que cal identificar amb la vall del torrent de les Comes¹¹⁵. Cal remarcar que en la part alta d'aquesta vall és justament on hem trobat la necròpoli de Rocabrúna, sense que es pugui afirmar si era dins o fora les propietats del monestir. En el cas que en formés part, i atès que

¹¹³ IZQUIERDO, P.: "Liaisons entre navigation maritime et fluviale en tarraconaise: les exemples de de Les Sorres et Dertosa", *Hommage à Nino Lamboglia*, (Barcelona, 1987), Louvain-la-Neuve, 1991 (en premsa).

¹¹⁴ Nom que encara a principi de segle era conservat per una casa de Brugués, adossada a can Ramoneda i actualment integrada al restaurant "Masia Solior", segons SOLER VIDAL, J. (ed.): *Marian Colomé, poeta i narrador*, Gavà, 1983.

¹¹⁵ A principis del segle XX, el penyal de gres que avui es coneix com a Roc del Migdia, que presideix aquesta vall, encara era anomenat *Roca Boltrera*, segons s'observa en dues postals antigues.

la inscripció coneguda és forçosament anterior a la donació de l'alou, és possible que deixés de funcionar amb el canvi de propietari.

Malauradament, el document original d'aquesta donació es perdé, i calgué que el comte Ramon i la seva muller Hermesindis confirmessin la donació de Borrell l'any 1011. Això no obstant, tant el precepte de Lotari (986) com les confirmacions papals de Silvestre II (1002), Joan XVIII (1007) i Benet VIII (1023) l'esmenten clarament. En el document reial es parla de propietats disperses diverses, en genèric, i s'hi inclou un clar esment del "castell que anomenen Felix amb les esglésies que hi ha fundades de santa Maria i de sant Pere...". Els documents papals són força més precisos, indicant sense variacions "i en un altre lloc, dins el terme d'Eramprunyà, l'església (de) santa Maria i sant Pere, amb el puig que anomenen Castelldefels (*Castrum Felix*) i l'alou de Gavà (*Gaiano*) i/o de Sales, i..." en els casos del 1007 i el 1011. En el document del 1023 la variació més interessant és la correcció de *Gevano* en lloc de *Gaiano*.

Tanmateix, és evident que no tota la terra compresa dins d'aquests límits formava part d'aquest alou gegantí. En el seu interior hi romanien nombroses propietats privades, que van anar passant a mans monàstiques en diverses fases de creixement. Així, és ben palesa la voluntat de crear un gran monestir centrat a Castelldefels entre l'any 966 i el 983: en disset anys es realitzaren vint-i-sis transaccions en favor del cenobi, algunes de les quals afectaven diverses finques. Aquestes transaccions consistiren en divuit donacions, una permuta, cinc compres, un testament i la seva execució. Cal destacar que totes les compres van ser realitzades entre el 981 i el 983, probablement per anar absorbint illes de propietats privades situades entre terrenys del monestir, amb una preferència especial per la vall de la Sentiu, que sembla lògica tenint en compte que aquesta vall és el camí natural de comunicació entre Castelldefels i les propietats que el cenobi tenia a la Guardiola. Podem sospitar que moltes de les donacions i de les resolucions testamentàries eren més o menys forçades pel clergat. Els arguments que aquest clergat donava corresponen possiblement als recollits en algunes introduccions a les donacions, en alguns casos molt extenses. Així, la donació realitzada per Galindo l'any 972, es justifica amb un llarg pròleg relatiu a la fragilitat humana davant la divinitat:

Qui est quod humana fragilitas reddere possit fortissimo Deo, aut quod terrena pusilitas dignum offere suffitiat rerum omnium auctori altissimo, quod utiliter nos quos sola sua bonitate creavit, ita nulla intercedere bonorum operum merita gratuita miseracione a diabolica nos servitute cruoris sui effusione redemit. Verum quia idem de se ait: Si diligitis me, mandata mea servate. Quia ego illum terribilem formido ut dominum et ut patrem ipso animo donante piissimum illum preceptum procuro implere quod ipsum credo pro se imperasse quod dicit: Nescit is qua hora dominus domus veniat, sero, an media nocte, an galli cantu, an mane, ne cum veniat repente inveniat vos dormientes, ne forte, quod absit, non tales inveniat quales coronare statuit, sed quales ultricibus penis deputare predixit. Quoscumque enim idem finis reprobos repererit, futuris incendiis perenniter cremabit, et quoscumque paratos regno invenerit, perpetue felicitati decorabit...

L'expansió territorial del monestir de Castelldefels anà acompanyada probablement de la creació d'altres capelles o de petites comunitats dependents. Així, sabem per la mateixa donació de Galindo que l'altar central de Castelldefels era dedicat a santa Maria, el de la dreta a sant Miquel Arcàngel i el de l'esquerra a sant Joan Evangelista, i que en l'alou de Castelldefels també havien estat construïts altars en honor dels apòstols Pere i Pau. En el testament sacramental

d'aquest mateix personatge, datat l'any 980, hi llegà terres a les *domus* de santa Maria, sant Miquel, sant Pere, sant Pau, sant Joan i sant Cristòfor. A més deixà una certa quantitat de vi per a la *domus* de sant Climent. És massa casualitat perquè sigui una coincidència el fet que les parròquies que hi ha ben documentades en moments posteriors dins l'antic alou de sant Cugat siguin justament santa Maria de Castelldefels, sant Miquel d'Eramprunyà, sant Pere de Gavà, sant Joan de Viladecans, sant Cristòfol de Begues i sant Climent de Llobregat, amb la possibilitat que també en formés part l'antiga església de sant Pau del Prat, situada a una o altra banda del riu segons l'efecte de les riuades. Normalment, s'accepta que el mot *domus*, en el llatí de les darreries del segle X i del segle XI, significa una església amb comunitat, un monestir¹¹⁶.

Aquesta paraula, referida a santa Maria de Castelldefels, és de vegades acompanyada del mot *cenobii*, que no demana cap més aclariment. Encara el mateix any 980, després de la mort de Galindo, els seus marmessors afegeixen al seu llegat la donació d'una terra que el finat tenia a la *Sentice* (Sentiu), amb una casa, hort, fruiters, molí i celler, per tal que els "servents" del monestir de santa Maria hi fundessin un nou cenobi segons la regla de sant Benet. És molt possible que aquesta casa correspongui a can Dardena, anomenada "casa de la Sentiu" en els documents del segle XIV, com també és probable que el monestir en projecte no arribés a constituir-se: el darrer document que reflecteix una transacció efectuada per la comunitat de santa Maria és de l'any 983.

L'any 986 el rei Lotari confirma Castelldefels com a part dels dominis de sant Cugat i a partir de llavors les terres que eren propietat de santa Maria passen a ser esmentades amb el nom del monestir del Vallès, que és el que realitza totes les transaccions. Quan tornen a sortir als documents, les *domus* esmentades passen a ser denominades *ecclessiae* o *baselicas*. En el testament sacramental de Recosindo, jurat pels testimonis sobre l'altar de la basílica de sant Climent l'any 1002, hi torna a aparèixer una donació a la "*domum* santa Maria, i a sant Miquel, i a sant Pere", executada pels seus marmessors el mateix any. El document d'execució d'aquesta donació especifica clarament que la donació es fa a les "*domum* santa Maria i sant Miquel i sant Pere, les basíliques de les quals són situades a *Kastrum Felix*, però es tracta d'un cas aïllat. Ja l'any 1043 un document esmenta una donació realitzada anteriorment per Mir Geribert a sant Cugat del Vallès, dictada sobre l'altar de sant Pere "de Castelldefels", on es relaciona l'església d'aquest sant amb un alou situat prop la Roca (*Rocham*, on avui hi ha L'Horta), "davant la torre comtal de *Gavan*".

És possible que la desaparició de la personalitat jurídica de la comunitat de Castelldefels i de les seves probables fundacions sufragànies, acompanyada del canvi de nom, pugui ser un símptoma d'una reestructuració realitzada després de la ràtzia d'Al-Mansur, les tropes del qual podrien haver afectat aquesta banda de la costa del Llobregat.

Una segona onada de transaccions, ja a nom de sant Cugat, es realitzà entre el 986 i el 987, justament després de la ràtzia i del precepte de Lotari, amb un total de 10 operacions. Aquestes consistien en quatre compra-ventes, tres permutes, una donació i un testament, a més d'una donació forçada, com a condemna per haver robat vi de l'església de sant Pere. És palès que l'expansió de la propietat monàstica continua, però ja no es fonamenta en donacions en cadena sinó que demana contraprestacions en diners o en terres.

¹¹⁶ RIU, M.: Las comunidades ..., vol. I, p. 704-705. Glossarium Mediae Latinitatis Cataloniae, 8, Barcelona, 1979.

A partir d'aquest moment, la major part del territori devia pertànyer ja a sant Cugat: les transaccions s'espaien en el temps i consisteixen bàsicament en llegats testamentaris completats per renunciacions d'altres hereus dels mateixos difunts en favor de sant Cugat.

La resta de les propietats que hi havia, moltes de les quals es poden reconèixer i situar gràcies a les confrontacions dels terrenys escripturats, devien ser de dimensions petites i pertànyer a homes lliures, molts dels quals probablement treballaven alhora les terres del monestir. Un cas paradigmàtic d'aquests individus que formaven el poble baix podria ser el de Fruia, el treballador del monestir de santa Maria que robà vi de sant Pere. Aquest home fou condemnat a pagar com a multa dues mujades de vinya que tenia per herència dels seus pares, atès que no tenia res més per compensar el delictes.

En l'extrem contrari hi hauria les propietats comtals i les dels individus més rics, probablement els donants de la major part de les terres monàstiques. Entre aquests podem esmentar Galindo (mort el 980), el levita Suniefredo (mort el 986), Recosindo (mort el 1002), Seniofredus (mort en combat el 1024), Bardina (mort el 1058), Gundeballo Raimundo (mort el 1097) i probablement Ennego i Flodeberga, així com les seves famílies. Un cas a part és el de les propietats comtals, part de les quals passà a la filla de Borrell II, Ermengarda, i al fill d'aquesta, Mir Geribert, l'autointitulat príncep d'Olèrdola. Quan aquest darrer mor, deixa als seus descendents un gran nombre de castells, entre els quals hi ha Eramprunyà, adquirits per herència i pels seus dos matrimonis.

Aquests terratinents són els únics personatges dels quals ens n'ha arribat el testament, mentre que de la majoria dels propietaris que hem identificat només hi ha, com a màxim, el document pel qual les seves terres passen a mans monàstiques. Gràcies a aquests testaments, no tan sols podem conèixer quantes terres tenien i en quina àrea es dispersaven, sinó que alguns fins i tot ens enumeren els objectes i les provisions alimentàries.

Així, Galindo (mort el 980) tenia propietats als comtats de Manresa i d'Osona, al lloc de Cornellà de Llobregat i als termes de Cervelló i d'Olèrdola. A Eramprunyà hi posseïa un alou amb cases, terres, vinyes, horts i molins situat als *Saltellos*; una parellada al lloc dels *Beccarones*, entre Gavà i Castelldefels; quatre trossos de terra dels quals no s'especifica la localització exacta i un alou a Begues. A més, llegà una quantitat indeterminada d'eugues i de vaques.

Un cas similar és el del levita Suniefredo, encara que el testament no especifica en quin terme es trobaven les seves propietats, entre les quals hi havia una vinya situada a la Guardiola, diverses terres amb cases, una torre i un molí. Igualment, llegà cinc llibres, un cavall aparellat, armes, eines agrícoles relacionades amb la vitivinicultura, dues bàscules i nombrosos animals domèstics.

Recosindo, un altre individu poderós, moria l'any 1002 deixant nombroses cases, terres i vinyes en terme d'Eramprunyà, en especial a sant Climent de Llobregat i a Sales, així com altres propietats al terme d'*Aqua Cenosa*, al Vallès. Entre els seus béns hi havia un cavall amb fre i sella, una espasa, una llança, un escut i una tarja (escut rectangular), bótes, cups, portadores i una gran quantitat d'animals: paons, oques, galls, gallines, ases, porcs, bous, cabres, vaques i vedelles.

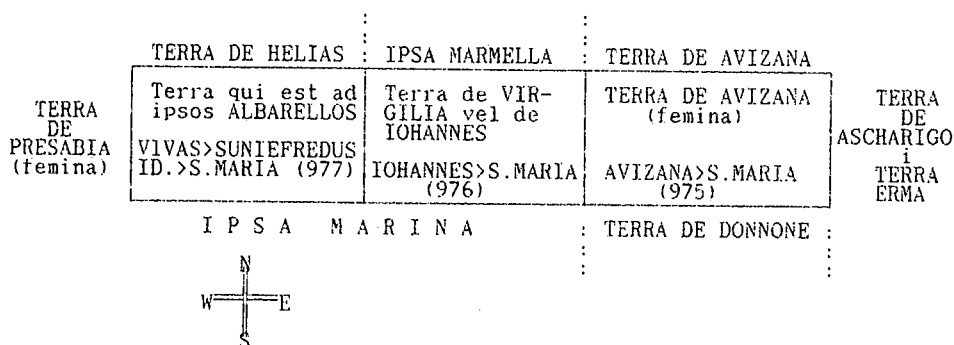
Un tercer exemple interessant és el del testament de Seniofredus Flavus (o Flavius), que esmenta clarament un captiu del qual n'esperen el retorn. És un dels testaments més detallats, amb cases, corrals, vinyes i terres situats als termes

d'Olèrdola i d'Eramprunyà. Hi afegeix la destinació de sis cànecs, sis aixades, una aixà, una destral, un cubell de trepitjar vi, tres galledes i quatre bótes de vi, de les quals una menor i dues majors, aquestes darreres valorades en quatre mancusos d'or. Una espasa i dues targes componen l'armament, que s'acompanya d'un cavall amb sella nova. Pel que fa al ramat, era abundant i diversificat com en els exemples anteriors, amb un mínim de disset caps de bestiar major.

Tot això sembla indicar unes fortes desigualtats socials, amb individus particularment poderosos que posseïen nombroses propietats, distribuïdes en diverses àrees. Simultàniament, el monestir de Castelldefels (i posteriorment el de sant Cugat) absorbí tant bona part de la petita propietat com nombroses possessions d'aquests poderosos, iniciant el procés de feudalització amb la probable subordinació econòmica de la petita pagesia. És indubtable que cap dels *potentes* esmentats podia conrear totes les seves propietats, i la referència de Fruia representa un nombre indeterminat, probablement gran, de pagesos anònims encarregats de tenir cura de les propietats monàstiques, que alhora devien posseir petites parcel·les.

Pel que fa a l'estructura de la propietat, creiem que cal continuar l'anàlisi intensiva de les dades ofertes pels documents, perquè poden permetre la reconstrucció total del cadastre. A tall d'exemple, oferim una hipòtesi de la distribució de les propietats situades a la vall de la Sentiu, la major part de les quals van passar a mans monàstiques. En aquesta reconstrucció es corresponen correctament les confrontacions esmentades en cada document.

Un cas similar és el del sector situat als Albarellos, a tocar de la Marina, i als voltants de l'anomenada Marmella, dividit en petites propietats que es corresponen amb aquest esquema:

Si es comparen les dades d'aquests dos esquemes amb les ofertes pels documents originals, es podrà observar que la reconstrucció del cadastre anterior a l'expansió monàstica és factible, si bé demana un treball pacient i acurat que queda fora de les nostres possibilitats. No obstant això, cal dir que han pogut ser reconstruïdes les línies bàsiques de l'estructura de la propietat en diverses partides similars a aquests exemples, i que estem disposats a facilitar la informació a altres investigadors.

No és fins a fi del segle XI, l'any 1094, que tenim un testimoni escrit d'un procediment netament feudal: *Mir Bardina* dona un alou que té per infeudació de sant Cugat, a *Mir Bernard* perquè s'hi faci una casa, a canvi de la seva fidelitat,

El problema de l'ermita de Sant Martí

En una publicació¹¹⁸ de l'any 1922, el vicari de Gavà mossèn Joan Baranera parla d'unes restes de parets situades a cinc minuts de Brugués, a la banda dreta de la carretera de Begues, que atribuï a una ermita dedicada a sant Martí. Al peu d'aquestes ruïnes s'hi trobaven ossos humans, que BARANERA atribuï a un cementiri de la guerra dels Segadors.

L'autor completava la informació fent referència a una butlla del Papa Climent X, datada l'any 1675, segons la qual es concedia indulgència plenària als devots de Sant Martí de Gavà. Aquesta butlla es conservava, segons sembla, a l'arxiu parroquial de Gavà, que fou destruït gairebé totalment l'any 1936. La referència a sant Martí de Gavà ha estat recollida posteriorment per d'altres autors, com Enric MOREU-REY¹¹⁹ i dins l'obra de GAVIN¹²⁰.

Les indicacions de la situació i de la distància, així com el detall de les restes humanes, fan molt plausible la identificació d'allò descrit per BARANERA amb la necròpolis de Rocabruna.

Prospectats els sectors dels voltants segons es descriu en els capítols anteriors, es pot afirmar que no hi ha cap resta de mur visible que pugui correspondre a la descripció. Cal considerar, tanmateix, que el sector on hi ha la necròpoli actualment està urbanitzat gairebé del tot, de manera que les restes que hi havia van desaparèixer en el moment en què es van obrir els carrers i es van fer les primeres construccions.

No hem pogut localitzar cap altra referència a aquesta capella de sant Martí, que no és esmentada ni als documents alt-medievals ni als treballs publicats sobre les esglésies i ermites de la zona. Tampoc no ha estat possible localitzar la butlla papal esmentada, de la qual no hi ha còpia a l'arxiu del bisbat de Barcelona.

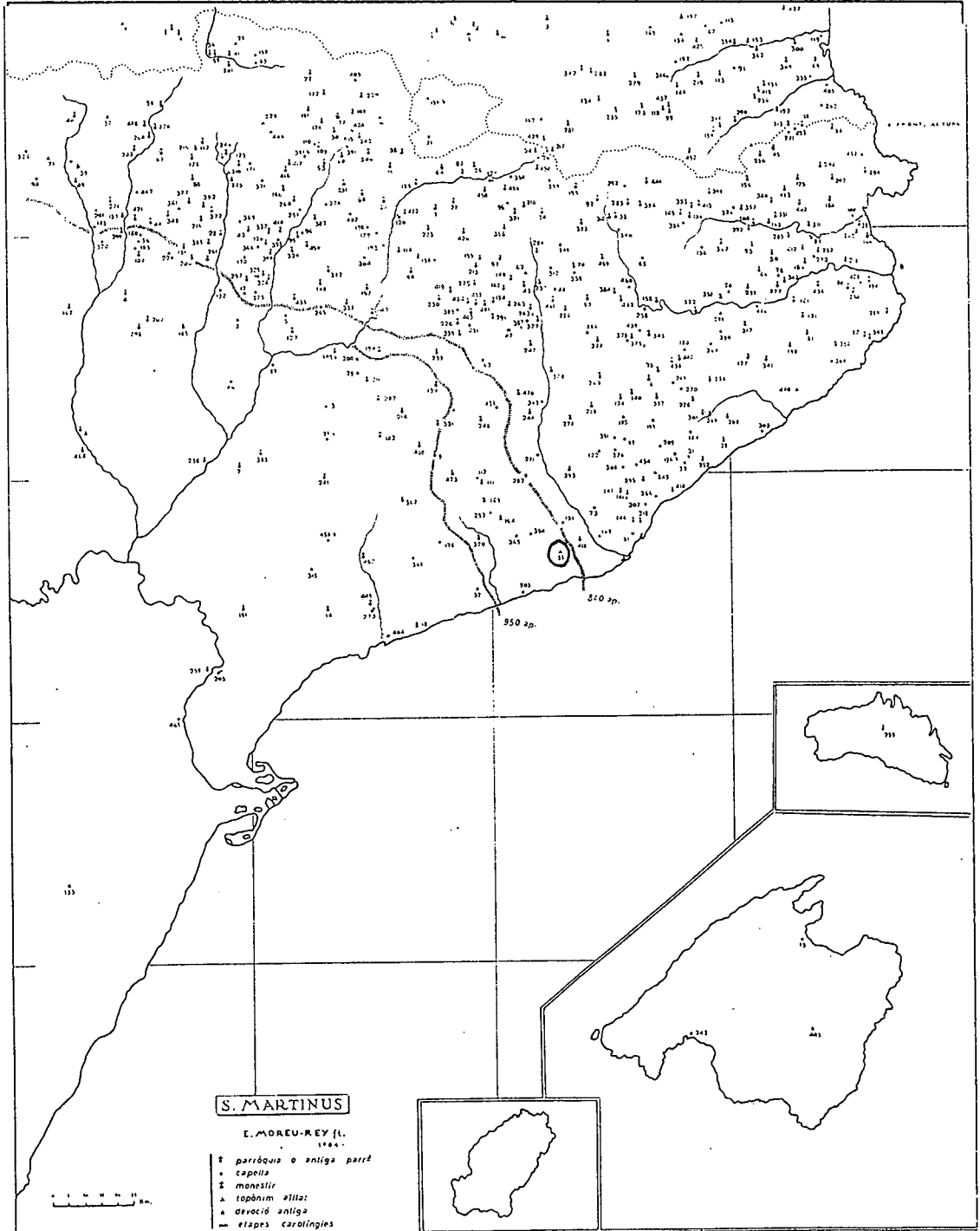
En resum, hem de concloure que BARANERA conegué l'existència de la necròpoli de Rocabruna, si bé no encertà la seva datació, i que dins d'aquesta hi observà les ruïnes d'un edifici que ell assimilà a una capella, cosa que implica que tenia una planta rectangular, amb absis o sense. Aquestes ruïnes, actualment desaparegudes, podien correspondre a una capella antiga o a una altra edificació que ho pogués semblar. Aquest vicari va tenir accés a documents que li indicaven que podia haver estat una església dedicada a sant Martí i activa el segle XVII, i per això relacionà la necròpoli amb la guerra dels Segadors. Això no obstant, l'absència d'altres referències a aquest lloc de culte i la impossibilitat de consultar

¹¹⁸ BARANERA, J.: *Historia de Ntra. Señora de Brugués*, Barcelona 1922.

¹¹⁹ MOREU-REY, E.: "La devoció popular a sant Martí de Tours", *Estudis de Literatura Catalana en honor de Josep Romeu i Figueras*, II, Barcelona, 1986, p.147-186.

¹²⁰ GAVIN, J.M.: *Inventari d'esglésies del Baix Llobregat*, Barcelona, 1981.

l'únic document esmentat fan que considerem que cal deixar en suspens la possibilitat de l'existència mateixa del temple. L'edifici que hi havia enmig la necròpoli, fos o no un lloc de culte, podria ser que no tingués cap relació cronològica amb els enterraments. És possible que alguns dels fragments de teula localitzats a l'excavació tinguin relació amb aquest edifici.

Ilustr. 73 Mapa extret de la tesi doctoral d'E. MOREU-REY, *San Martín de Tours. Su devoción en Cataluña* (Barcelona, 1964, inèdita).

VIII

VALORACIO I PERSPECTIVES FUTURES DEL JACIMENT

L'excavació arqueològica de salvament realitzada al turó de Rocabruna ha tingut com a resultats científics principals la documentació de la tipologia dels enterraments alt-medievals de la necròpoli, propera a l'antic nucli habitat del Sitjar i a l'ermita de la Mare de Déu de Bruguers. Aquests enterraments pertanyien a un tipus intermedi entre els anomenats "de banyera" i "de fossa". Els dos enterraments excavats eren retallats per la banda nord a la roca i, per la sud, a la terra i coberts amb lloses transversals irregulars. Aquestes lloses procedien d'una pedrera propera, que també ha estat localitzada en un solar immediat als enterraments documentats.

La recopilació d'informació oral i la prospecció mitjançant rases ha permès la delimitació del jaciment i la determinació de les seves dimensions aproximades, amb una longitud màxima aproximada de 140 metres i una amplada d'uns 60 metres o menys. La superfície ocupada pel jaciment se situa en un pendent relativament abrupte, amb afloraments rocosos, i podia haver contingut un nombre de tombes molt elevat. Malauradament, no sabem fins a quin punt podem extrapolar la densitat d'inhumacions del petit sector excavat a la resta de la necròpoli.

D'altra banda, l'estudi antropològic de les restes humanes exhumades, juntament amb les que ja estaven dipositades al Museu de Gavà procedents del mateix indret, ens han permès conèixer algunes dades sobre els habitants del terme d'Eramprunyà a l'alta edat mitjana i sobre les seves malalties. Així, sabem que l'individu adult excavat era de talla relativament gran per a l'època (entre 164 i 170 centímetres) i que tenia alguns caràcters propers als de les poblacions nòrdiques europees. Cal destacar que havia rebut una ferida a la cama, possiblement com a conseqüència d'un cop rebut en combat, potser anant a cavall, el qual fracturà el fèmur. Aquesta fractura se soldà sense que l'ós fos prèviament tornat a posar al seu lloc. Igualment, l'individu presentava una atròfia del braç dret que tant podia ser motivada per una infecció com per una malaltia infantil. Aquestes malalties, a les quals cal afegir una artrosi important, no van impedir que l'individu visqués fins una edat de quaranta a quaranta-cinc anys.

L'altre individu, un infant de quatre a cinc anys d'edat, presentava diversos indicis d'anèmia per manca de ferro i d'una dieta escassa en vitamines, sense que es pugui determinar la causa de la mort.

Finalment, les restes dipositades als anys setanta al Museu de Gavà pertanyen a un mínim de cinc individus, un dels quals un infant d'uns set anys i mig, un noi i una noia adults joves, un altre jove indeterminat i un adult madur. Un dels mascles devia tenir una alçada de 168 a 172 centímetres i la femella de 152 a 158 centímetres. S'hi observen indicis de manca de vitamines i de càries, així com d'hèrnies discals, una possible luxació de maluc i una espondiloartrosi que es

poden relacionar amb la realització de treballs durs i de transport de càrregues pesants.

D'altra banda, l'actuació arqueològica ha permès la documentació de l'explotació minera d'aquest vessant del turó, però no ha estat possible la seva datació. La mina que ha estat parcialment excavada tenia un accés considerablement elaborat i fou realitzada amb mètodes anteriors als de la mineria contemporània.

En allò que respecta a l'estat de conservació del jaciment, podem afirmar que s'hi conserven encara nombroses tombes intactes, per bé que la destrucció pot haver afectat més d'un 30% de la superfície, especialment en l'obertura dels carrers i la construcció d'algunes de les cases. En alguns solars es conserven amb seguretat tombes intactes, algunes de les quals són accessibles a una excavació, que s'hauria de plantejar en una extensió mínima de 10 x 10 metres. Les altres tombes localitzades es troben sota construccions actuals i no podran ser excavades fins que els edificis que les cobreixen siguin un dia enderrocats.

La documentació dels segles X i XI localitzada paral·lelament a l'excavació permet afirmar l'antiguitat de la conquesta i la pervivència d'assentaments d'origen romà, amb el que significa això d'estabilitat del poblament al llarg del primer mil·lenari, tal com proposen treballs arqueològics anteriors¹²¹. Un fet important és el paper de la propietat monàstica dins el terme d'Eramprunyà, que sembla iniciar-se cap a mitjan segle X. Gràcies a l'expansió dels terrenys eclesiàstics, que arriben a incloure la major part del terme en un procés d'absorció especialment intens el darrer terç del segle, posseïm un corpus documental que, de ben segur, possibilita la reconstrucció del cadastre anterior a aquesta època.

Entre les parcel·les esmentades, hi ha una *Terra dicta Onrada* que lliga amb l'única inscripció sepulcral coneguda a la necròpoli, datada l'any 945 i atribuïda a un individu anomenat Onrado.

Els documents ens permeten entreveure les bases del procés de feudalització, començant per les elevades diferències socials i la mateixa expansió monàstica i acabant amb la primera referència a un feu, a les darreries del segle XI.

L'extracció de mineral de ferro a Rocabruna és ben palesa en nombroses explotacions a cel obert i en galeria situades al vessant de llevant del turó. Per això, cal considerar les mines properes a la necròpoli com un jaciment diferent, encara que no es pugui afirmar que no hi hagués explotacions contemporànies a aquest. La mineria medieval és una activitat econòmica pendent d'estudi i caldrà que aquest s'afronti amb metodologia arqueològica, perquè no sembla que els documents escrits puguin oferir dades suficients.

La mina excavada se situa en un filó de limonita, situat en la superfície de contacte entre pissarres i calcàries primàries. L'explotació de ferro a Gavà és ben documentada en època ibèrica, romana i contemporània, però encara és necessari

¹²¹ SOLIAS, J.M.: *El poblament del Baix Llobregat en època ibèrica i romana*, Tesi Doctoral, Universitat de Barcelona, 1990. IZQUIERDO, P. & SINTAS, E.: *Excavacions Arqueològiques a la Rectoria de Sant Pere de Gavà*, Gavà, 1991. La necessitat de la recerca dels sectors que mai no foren desocupats és enfatitzada per BONASSIE, P.: *Catalunya, mil anys enrera*, Barcelona, 1979.

el desenvolupament dels models d'explotació al llarg de tots aquests períodes i la comprovació de l'existència d'aquesta activitat en època medieval.

El fet que encara hi quedin nombroses tombes fa que el jaciment conservi un potencial arqueològic important. És possible realitzar-hi actuacions en extensió, si bé requeririen mitjans humans abundants i especialitzats. La informació que s'obtindrà d'aquestes actuacions serà molt important per conèixer millor les característiques i les malalties dels homes que habitaven el terme d'Eramprunyà ara fa un mil·lenari.

També la documentació escrita conserva un gran potencial: queda molta feina a fer, tant en la recopilació de documents com en la interpretació. És evident que el desenvolupament i l'aplicació de nous mètodes destinats a relacionar les dades dels documents encara han de permetre millores fonamentals en la comprensió d'una època que fins ara roman relativament fosca.

A més, aquests documents han aportat indicis per a la localització de nombrosos jaciments arqueològics alt-medievals. Una prospecció documental completa, seguida de l'anàlisi de les fotografies aèries i d'una comprovació final sobre el terreny poden permetre una multiplicació esclatant dels jaciments d'aquesta època que fins ara es coneixen.

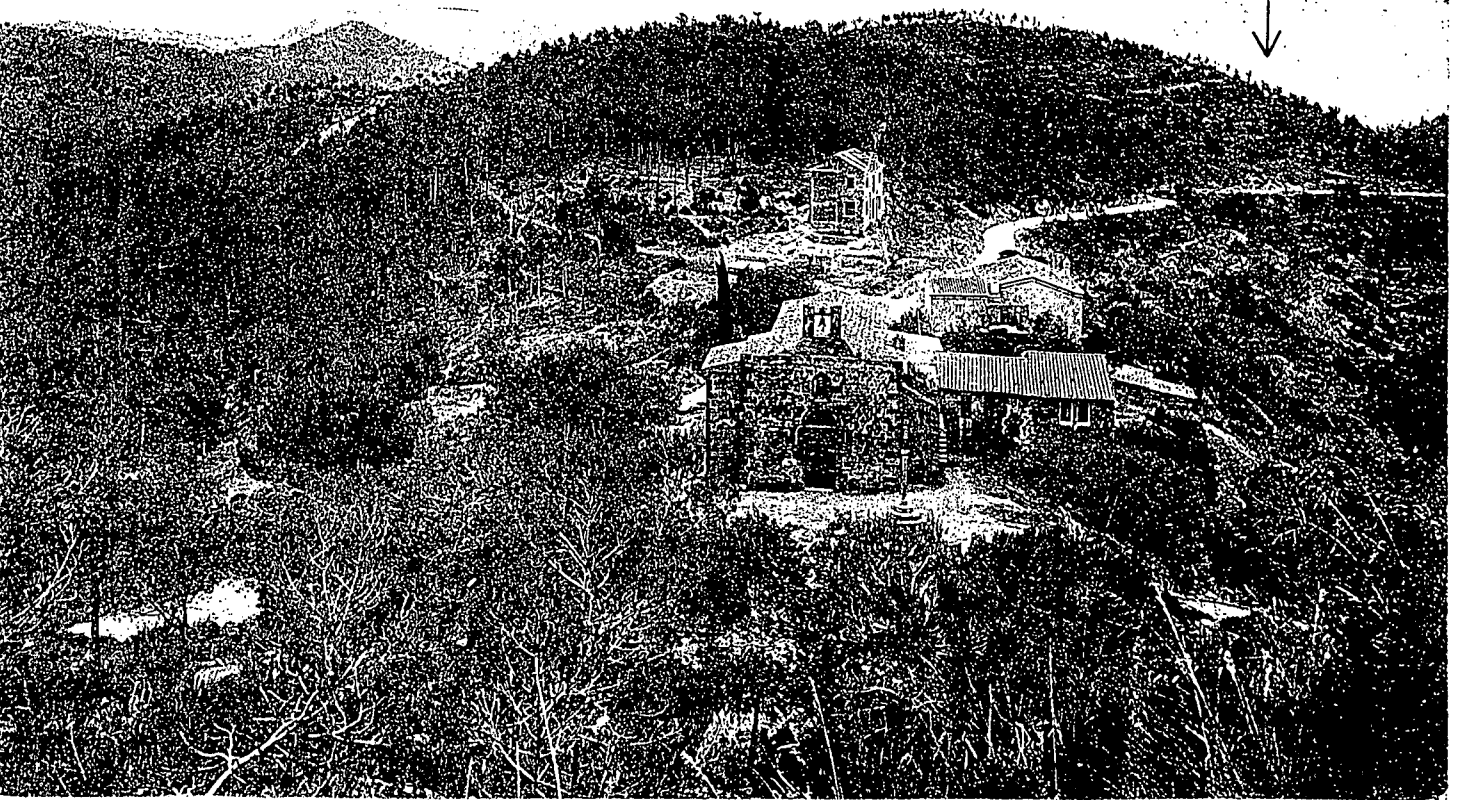
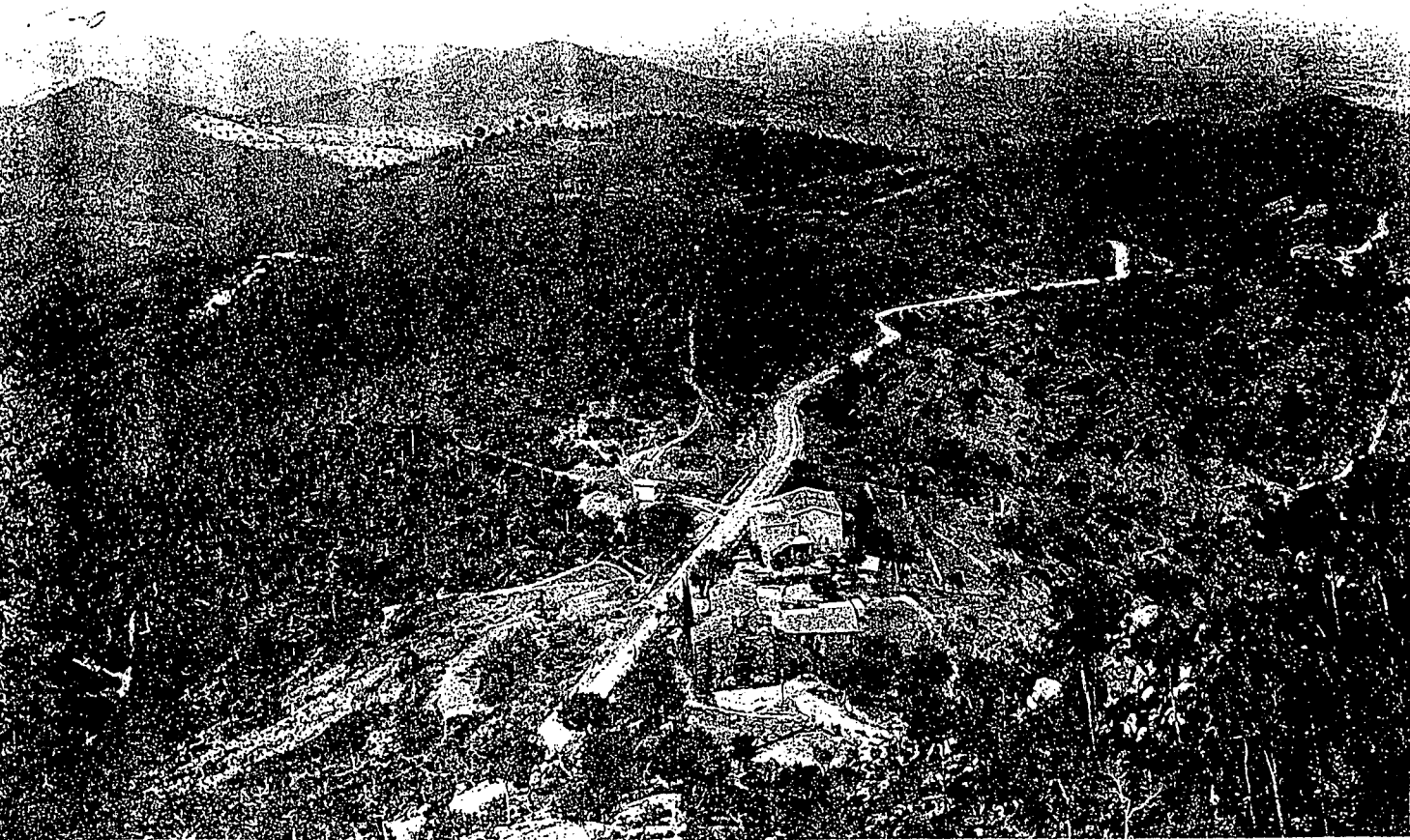
Una altra perspectiva de millorar els nostres coneixements consisteix en l'estudi dels orígens romans i medievals de Gavà a través de les excavacions arqueològiques que s'han realitzat a sant Pere, i amb altres actuacions que són previstes al mateix jaciment, al Sitjar i a la Roca.

Si es dona una voluntat científica i/o política de millorar el coneixement que tenim d'aquesta època tan mal estudiada, caldrà començar per buidar la informació continguda en els documents de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, l'Arxiu Diocesà de Barcelona i l'Arxiu del Capítol de la Catedral, per tal de reinterpretar-la en la globalitat. En l'àmbit arqueològic, és altament recomanable l'excavació i la interpretació del castell d'Eramprunyà i del monestir de Castelldefels, així com d'algunes de les esglésies documentades el segle X.

Una altra necessitat important és la localització de les cases, molins, rescloses, canalitzacions, etc... esmentades als documents, abans que siguin destruïdes inadvertidament. Algunes d'aquestes cases i instal·lacions haurien de ser també excavades per tal de contrastar i conèixer les característiques de la vida quotidiana de la població menys dotada econòmicament.

Com en qualsevol camp de la història, hi ha coses que probablement mai no arribarem a conèixer, com ara aproximar-nos a la mentalitat de l'època, a les dades demogràfiques veritablement aproximades o als detalls de les relacions socials.

A les portes del segle XXI, d'aquella època encara ens en queden els nuclis de formació dels pobles actuals, nombrosos topònims i alguns monuments importants, com Eramprunyà i Castelldefels, que cal procurar conservar, estudiar i fer conèixer al públic. Però potser la cosa més important és l'afany de fer més nostre aquest tros de terra on es desenvolupa la nostra vida.

ANNEXOS

ANNEX I

FITXES I INVENTARIS DE LES UNITATS ESTRATIGRÀFIQUES

ROCABRUNA 1990

AREA 1 U.E. 1000 SIGLA: RC-90-1000
DEFINICIÓ: SUPERFICIAL

Z SUPERIOR: 601-478 DESNIVELL: 0 PENDENT: W
FIABILITAT ESTRATIGRÀFICA: BONA CRITERI DE DISTINCIÓ: TEXTURA I CONSISTÈNCIA
COLOR: MARRÓ CONSISTÈNCIA: TOVA
COMPONENTS GEOLÒGICS:
COMPONENTS ORGÀNICS: PINASSA, HERBES, FAUNA
COMPONENTS ARTIFICIALS: PAPER, PLÀSTIC
DESCRIPCIÓ: Capa vegetal superficial.

SEQÜÈNCIA FÍSICA

Igual a: Recolza en:
Se li recolza: Cobreix: 1001, 1002 i 1003
Cobert per: Farceix:
Farcit per: Talla:
Tallat per: Se li lliura:
Es lliura a:

INTERPRETACIÓ: Estrat de formació natural
DATACIÓ: 1960 - 1990 CRITERI DE DATACIÓ: POSICIÓ ESTRATIGRÀFICA

OBSERVACIONS:

FITXA FETA PER L.S.M. DATA: 19900731 REVISADA PER P.I.T. DATA: 19901220

INVENTARI:

** UNITAT ESTRATIGRÀFICA 1000

U.E.	CODI	CLASSE DE MATERIALS	TIPUS	TOTAL FRAGMENTES	INFORMES	FORMES	VORES	BASES	NANSES	ALTRES DADES
1000	405	FAUNA TERRESTRE		5	5	0	0	0	0	
** Subtotal:**				5	5	0	0	0	0	

ROCABRUNA 1990

AREA : U.E. 1001 SIGLA: RC-90-1001
DEFINICIÓ: FARCIMENT

Z inferior: 586-584 Desnivell: 2 Pendent:
FIABILITAT ESTRATIGRÀFICA: BONA CRITERI DE DISTINCIO: TEXTURA-COLOR
COLOR: VERMELLOS CONSISTÈNCIA: DURA
COMPONENTS GEOLÒGICS: ARGILA, GRAVA
COMPONENTS ORGÀNICS: RESTES VEGETACIO (ARRELS)
COMPONENTS ARTIFICIALS: TOTXANES, CARTUTXO CACERA
DESCRIPCIÓ: Terra molt argilosa i compacta, amb graves, a l'extrem oest de la rasa.

SEQUÈNCIA FÍSICA

Igual a: Recolza en: 1002
Se li recolza: Cobreix: 1003 i 1004
Cobert per: 1000 Farceix:
Farcit per: Talla:
Tallat per: Se li lliura:
Es lliura a:

INTERPRETACIÓ: Farciment contemporani sobre una petita torrentera.
DATACIÓ: 1955 - 1965 CRITERI DE DATACIÓ: CORRESPON A LA CONSTRUCCIÓ DE LA CASA PROPERA

OBSERVACIONS:

FITXA FETA PER A.E.M. DATA: 19900731 REVISADA PER P.I.T. DATA: 19901220

INVENTARI:

** UNITAT ESTRATIGRÀFICA 1001

U.E. CODI CLASSE DE MATERIALS TIPUS

1001 403 CARTUTX CACERA

** Subtotal **

TOTAL FRAGMENTES	INFORMES	FORMES	VORES	BASES	NANSES	ALTRES DADES
1	0	1	0	1	0	
1	0	1	0	1	0	

ROCABRUNA 1990

AREA i U.E. 1002 SIGLA: RC-90-1002
DEFINICIÓ: FARCIMENT

Z superior: 586-584 Desnivell: 2 Pendent:
Z inferior: 554-428 Desnivell: 26 Pendent:
FIABILITAT ESTRATIGRÀFICA: BONA CRITERI DE DISTINCIO: COLOR-DURESA
COLOR: BEIGE-GROGÓS CONSISTÈNCIA: MITJANA
COMPONENTS GEOLÒGICS: TERRA CALCÀRIA, NÒDULS, PISSARRA EOLITZADA
COMPONENTS ORGÀNICS: ARRELS, CARGOLS
COMPONENTS ARTIFICIALS: CERÀMICA, ESCÒRIA, MATERIAL DE CONSTRUCCIÓ.
DESCRIPCIÓ: Terra beix amb algun fragment de ceràmica vidrada i de material de construcció.

SEQÜÈNCIA FÍSICA

Igual a: Recolza en:
Se li recolza: 1001 Cobreix: 1003 i 1004
Cobert per: 1000 Farceix:
Farcit per: Talla:
Tallat per: Se li lliura:
Es lliura a:

INTERPRETACIÓ: Estrat format per acumulació de terres procedents de l'erosió de la part alta del turó, amb una possible intervenció antròpica en el terrassament del vessant. La seva formació fou probablement molt llarga i pot estar relacionada amb el conreu del vessant.

DATAIÓ: 1300 - 1700 CRITERI DE DATAIÓ: Materials ceràmics

OBSERVACIONS:

FITXA FETA PER L.S.M., A.E.M. DATA: 19900731 REVISADA PER P.I.T. DATA: 19901220

INVENTARI:

** UNITAT ESTRATIGRÀFICA 1002

U.E.	CODI	CLASSE DE MATERIALS	TIPUS	TOTAL FRAGMENTES	INFORMES	FORMES	VORES	BASES	NANSES	ALTRES DADES
1002	0	CERÀMICA	MEDIEVAL OX	1	1	0	0	0	0	0
1002	329	TEULA ÀRAB		13	13	0	0	0	0	0
1002	331	ALTRES MAT.	CONST.	2	2	0	0	0	0	0
1002	361	VIDRAT	MELAT	1	1	0	0	0	0	0
1002	361	VIDRAT	MELAT	1	1	0	0	0	0	0
1002	364	VIDRAT	VERD CLAR	1	1	0	0	0	0	0
1002	383	GRANS	CONTENIDORS	3	3	0	0	0	0	0
1002	394	FERRO	ESCÒRIA	3	3	0	0	0	0	0
1002	394	FERRO	MINERAL	1	1	0	0	0	0	0
1002	407	FAUNA MALACOLÒGICA	HÈLIX	27	0	27	0	0	0	0
1002	407	FAUNA MALACOLÒGICA	HÈLIX	43	0	43	0	0	0	0
1002	407	FAUNA MALACOLÒGICA	HÈLIX	48	0	48	0	0	0	0
** Subtotal **				144	26	118	0	0	0	0

ROCABRUNA 1990

AREA 1 U.E. 1003 SIGLA: RC-90-1003

DEFINICIÓ: ROCA MARE

Z superior: 549-429 Desnivell: 21 Pendent:
FIABILITAT ESTRATIGRÀFICA: CRITERI DE DISTINCIÓ: COMPOSICIÓ
COLOR: GRIS-VERMELL CONSISTÈNCIA: DURA
COMPONENTS GEOLÒGICS: PISSARRA, CALCÀRIA
COMPONENTS ORGÀNICS:
COMPONENTS ARTIFICIALS:
DESCRIPCIÓ:

SEQÜÈNCIA FÍSICA

Igual a:	Recolza en:
Se li recolza:	Cobreix:
Cobert per: 1000, 1001, 1002 i 1004	Farceix:
Farcit per:	Talla:
Tallat per:	Se li lliura:
Es lliura a:	

INTERPRETACIÓ:
DATACIÓ: PALEOZOIC CRITERI DE DATACIÓ: GEOLOGIC

OBSERVACIONS:

FITXA FETA PER L.S.M. DATA: 19900812 REVISADA PER P.I.T. DATA: 19901220

ROCABRUNA 1990

AREA 1 U.E. 2000 SIGLA: RC-SC-2000
DEFINICIÓ: FARCIMENT

FIABILITAT ESTRATIGRÀFICA: BONA CRITERI DE DISTINCIO:
COLOR: CONSISTÈNCIA:
COMPONENTS GEOLÒGICS:
COMPONENTS ORGÀNICS: PINASSA, HERBES, RESTES DE VEGETACIÓ
COMPONENTS ARTIFICIALS:
DESCRIPCIÓ: Superficial de matèria orgànica descomposta.

SEQÜÈNCIA FÍSICA

Igual a:	Recolza en:
Se li recolza:	Cobreix: 2001, 2002 i 2003
Cobert per:	Farceix:
Farcit per:	Talla:
Tallat per:	Se li lliura:
Es lliura a:	

INTERPRETACIÓ: Estrat de formació natural.

DATACIÓ: 1980 - 1990 CRITERI DE DATACIÓ: Posició estratigràfica i anàlogies.

OBSERVACIONS:

FITXA FETA PER L.S.M., A.E.M. DATA: 19900912 REVISADA PER P.I.T. DATA: 19901220

ROCABRUNA 1990

AREA 1 U.E. 2001 SIGLA: RC-90-2001

DEFINICIÓ: LLAR

FIABILITAT ESTRATIGRÀFICA: BONA CRITERI DE DISTINCIÓ: COLOR-COMPOSICIÓ

COLOR: GRIS FOSC CONSISTÈNCIA: TOVA

COMPONENTS GEOLÒGICS:

COMPONENTS ORGÀNICS: CENDRES

COMPONENTS ARTIFICIALS:

DESCRIPCIÓ: Restes de foguera d'un 150 centímetres de diàmetre.

SEQÜÈNCIA FÍSICA

Igual a:	Recolza en:
Se li recolza:	Cobreix: 2002
Cobert per: 2000	Farceix:
Farcit per:	Talla:
Tallat per:	Se li lliura:
Es lliura a:	

INTERPRETACIÓ: Foguera contemporània, immediatament posterior a la deposició de la U.E. 2002.

DATACIÓ: 1360 - 1350 CRITERI DE DATACIÓ: Posició estratigràfica.

OBSERVACIONS:

FITXA FETA PER L.S.M. DATA: 19900731 REVISADA PER P.I.T. DATA: 19901220

ROCABRUNA 1990

AREA 1 U.E. 2003 SIGLA: RC-90-2003

DEFINICIÓ: FARCIMENT

FIABILITAT ESTRATIGRÀFICA: BONA CRITERI DE DISTINCIO: COLOR

COLOR: BEIX CONSISTÈNCIA: MITJANA

COMPONENTS GEOLÒGICS: GRAVA, SORRA, NÚDULS QUARS, FOSSILS

COMPONENTS ORGÀNICS: ARRELS, CARGOLS

COMPONENTS ARTIFICIALS: CERÀMICA, RESTES DE CONSTRUCCIÓ

DESCRIPCIÓ: Terra amb força proporció de calcària i d'esquist triat.

SEQÜÈNCIA FÍSICA

Igual a:

Recolza en:

Se li recolza: 2005

Cobreix: 2006, 2007, 2008

Cobert per: 2009 ; 2002

Farceix:

Farcit per:

Talla:

Tallat per:

Se li lliura:

Es lliura a:

INTERPRETACIÓ: Terra de conreu que deu quedar del terrassament de l'edat Moderna.

DATAIÓ: 1400 - 1600

CRITERI DE DATAIÓ: Ceràmiques vidrades.

OBSERVACIONS: La formació d'aquest estrat pot haver estat molt perllongada en el temps. Per bé que la datació que oferim correspon als materials més moderns, podria haver començat a formar-se al s.V.

FITXA FETA PER L.S.M., A.E.M.

DATA: 1990/7/31

REVISADA PER P.I.T.

DATA: 1993/2/20

INVENTARI:

** UNITAT ESTRATIGRÀFICA 2003

U.E.	CODI	CLASSE DE MATERIALS	TIPUS	TOTAL FRAGMENTES	INFORMES	FORMES	VORES	BASES	NANSES	ALTRES	DADES
2003	0	CERÀMICA MEDIEVAL OX		3	0	3	2	1	0		
2003	0	CERÀMICA MED. OX.		1	1	0	0	0	0	0	0 RETALLADA CIRCULAR
2003	0	CERÀMICA MEDIEVAL OX		1	1	0	0	0	0	0	0 DECORADA ESTRIES
2003	0	CERÀMICA MEDIEVAL OX		2	1	1	1	0	0	0	
2003	0	CERÀMICA MED. OX.		1	1	0	0	0	0	0	
2003	0	CERÀMICA MEDIEVAL OX		14	14	0	0	0	0	0	
2003	329	TEULA ÀRAB		1	1	0	0	0	0	0	
2003	329	TEULA ÀRAB		26	26	0	0	0	0	0	
2003	329	TEULA ÀRAB		3	3	0	0	0	0	0	
2003	331	ALTRES ELEM. CONST.		2	2	0	0	0	0	0	
2003	339	VIDRAT BLANC		2	0	2	2	0	0	0	
2003	339	VIDRAT BLANC		2	0	2	2	0	0	0	
2003	361	VIDRAT MELAT		1	0	1	0	1	0	0	
2003	361	VIDRAT MELAT		6	6	0	0	0	0	0	
2003	363	VIDRAT VERD FOSC		2	2	0	0	0	0	0	
2003	364	VIDRAT VERD CLAR		1	0	1	0	1	0	0	

J.E.	COB	CLASSE DE MATERIALS	TIPUS	TOTAL FRAGMENTS	INFORMES	FORMES	VORES	BASES	NANSES	ALTRES DADES
2003	364	VIDRAT VERD CLAR		2	0	2	2	0	0	
2003	366	VIDRAT ALTRES TIPUS	PLAT	3	2	1	1	0	0	0 DE DOL
2003	372	CERÀMICA GRISA MED.	MORTER	1	0	1	0	0	0	
2003	393	GRANS CONTENIDORS		2	2	0	0	0	0	
2003	394	FERRI	MINERAL	2	2	0	0	0	0	
2003	394	FERRI	ESCÒRIA	5	5	0	0	0	0	
2003	394	FERRI	ESCÒRIA	2	0	2	0	0	0	
2003	407	FALSA MALACOLÒGICA	HÈLIX	32	0	32	0	0	0	
2003	410	MOSTRES ANTRACOLÒG.		1	1	0	0	0	0	
2003	412	ALTRES MOSTRES	QUARS	2	2	0	0	0	0	
2003	412	ALTRES MOSTRES		4	4	0	0	0	0	0 GGETA - TA LIMONITA
** Subtotal: **				124	76	48	10	4	0	

ROCABRUNA 1990

AREA 1 U.E. 2004 SIGLA:
DEFINICIÓ: PEDRERA

FIABILITAT ESTRATIGRÀFICA: CRITERI DE DISTINCIO: RETALLS A LA ROCA
COLOR: BLANC-GRIS CONSISTÈNCIA:
COMPONENTS GEOLÒGICS: CALCÀRIA DOLOMÍTICA
COMPONENTS ORGÀNICS:
COMPONENTS ARTIFICIALS:
DESCRIPCIÓ: Zona retallada a la roca 2007, amb senyals evidents de l'extracció de lloses.

SEQÜÈNCIA FÍSICA

Igual a:	Recolza en:
Se li recolza:	Cobreix:
Cobert per: 2000, 2003 i 2006	Farceix:
Farcit per:	Talla: 2007
Tallat per:	Se li lliura:
Es lliura a:	

INTERPRETACIÓ: Pedrera probablement associada a l'extracció de lloses per als enterraments del turó.
DATACIÓ: 900 - 1200 CRITERI DE DATACIÓ: Datació necròpoli i posició estratigràfica.

OBSERVACIONS:

FITXA FETA PER A.E.M. DATA: 19900814 REVISADA PER P.I.T. DATA: 19901220

ROCABRUNA 1990

AREA : U.E. 2005 SIGLA: RC-90-2005
DEFINICIÓ: FARCIMENT

FIABILITAT ESTRATIGRÀFICA: BONA CRITERI DE DISTINCIO: COLOR
COLOR: VERMELL-MARRÓ CONSISTÈNCIA: MITJANA
COMPONENTS GEOLÒGICS: ARGILA, GRAVA
COMPONENTS ORGÀNICS: FAUNA
COMPONENTS ARTIFICIALS: CERÀMICA, MATERIAL CONSTRUCCIÓ
DESCRIPCIÓ: Capa de terra més solta que la de la U.E.2002.

SEQÜÈNCIA FÍSICA

Igual a: Recolza en: 2003
Se li recolza: Cobreix:
Cobert per: 2002 Farceix:
Farcit per: Talla:
Tallat per: Se li lliura:
Es lliura a:

INTERPRETACIÓ: Farciment associat al període de conreu del turó.
DATACIÓ: 1400 - 1600 CRITERI DE DATACIÓ: Posició estratigràfica. Presència de vidrades antigues com a material més modern.

OBSERVACIONS:

FITXA FETA PER L.S.M. DATA: 19900808 REVISADA PER P.I.T. DATA: 19901226

INVENTARI:

** UNITAT ESTRATIGRÀFICA 2005

U.E.	CODI	CLASSE DE MATERIALS	TIPUS	TOTAL FRAGMENTES	INFORMES	FORMES	VORES	BASES	NANSES	ALTRES DADES
2005	0	CERÀMICA MED. OX.		1	1	0	0	0	0	
2005	329	TEULA ÀRAB		4	4	0	0	0	0	
2005	339	VIDRAT BLANC		1	1	0	0	0	0	
2005	339	VIDRAT BLANC		1	0	1	1	0	0	
2005	364	VIDRAT VERD CLAR		1	1	0	0	0	0	
2005	372	CERÀMICA GRIS MED.		1	0	1	0	0	0	3 BROCC CANTIR
2005	381	CERÀMICA CUINA OX.		1	1	0	0	0	0	3
2005	386	ALTRES ELEM. CONST.		3	3	0	0	0	0	3 CAL
2005	394	FERRO	ESCÒRIA	1	1	0	0	0	0	0
2005	394	FERRO	ESCÒRIA	1	1	0	0	0	0	0
2005	395	BRONZE		1	1	0	0	0	0	0
2005	407	FAUNA MALACOLÒGICA	HÈLIX	4	0	4	0	0	0	0
**	Subtotal	**		20	14	6	1	0	0	

ROCABRUNA 1990

AREA 1 U.E. 2007 SIGLA:

DEFINICIÓ: ROCA MARE

FIABILITAT ESTRATIGRÀFICA: BONA CRITERI DE DISTINCIO: CONSISTÈNCIA

COLOR: GRIS-VERMELL CONSISTÈNCIA: DURA

COMPONENTS GEOLÒGICS: CALCÀRIA EN LA BANDA SUD PISSARRA AL NORD

COMPONENTS ORGÀNICS:

COMPONENTS ARTIFICIALS:

DESCRIPCIÓ: Aflorament de la roca mare.

SEQÜÈNCIA FÍSICA

Igual a:

Recolza en:

Se li recolza:

Cobreix:

Cobert per: 2003, 2008 i 2008

Farceix:

Farcit per:

Talla:

Tallat per: 2004

Se li lliura:

Es lliura a:

INTERPRETACIÓ: Roca mare

DATAció: PALEOZOIC

CRITERI DE DATAció: GEOLÒGIC

OBSERVACIONS:

FITXA FETA PER L.S.M.

DATA: 19900802

REVISEDADA PER P.I.T.

DATA: 19901220

ROCABRUNA 1990

AREA 1 U.E. 2008 SIGLA: RC-90-2008

DEFINICIÓ: FARCIMENT

FIABILITAT ESTRATIGRÀFICA: BONA CRITERI DE DISTINCIÓ: COLOR

COLOR: VERMELL CONSISTÈNCIA: MITJANA

COMPONENTS GEOLÒGICS: ARGILES I GRAVES

COMPONENTS ORGÀNICS:

COMPONENTS ARTIFICIALS: CERÀMICA, RESTES DE CONSTRUCCIÓ

DESCRIPCIÓ: Estrat que farceix un clot de la roca mare (2007) al sector central de la rasa.

SEQÜÈNCIA FÍSICA

Igual a: Recolza en:
Se li recolza: Cobreix: 2007
Cobert per: 2003 Farceix:
Farcit per: Talla:
Tallat per: Se li lliura:
Es lliura a:

INTERPRETACIÓ:

DATACIÓ: 1300 - 1600

CRITERI DE DATACIÓ: Posició estratigràfica. Presència d'un fragment de vidrera.

OBSERVACIONS:

FITXA FETA PER A.E.M.

DATA: 19900906

REVISADA PER P.I.T.

DATA: 19901220

INVENTARI:

** UNITAT ESTRATIGRÀFICA 2008

U.E.	CODI	CLASSE DE MATERIALS	TIPUS	TOTAL FRAGMENTS	INFORMES	FORMES	VORES	BASES	NANSES	ALTRES DADES
2008	0	CERÀMICA MED. OX.		7	6	1	0	1	0	
2008	364	VIDRAT VERD CLAR		1	1	0	0	0	0	
2008	386	MAT. CONST. MODERNA	CAL	1	1	0	0	0	0	
2008	394	FERRO	ESCÒRIA	11	11	0	0	0	0	
2008	394	FERRO		1	1	0	0	0	0	REBADA
2008	412	ALTRES MOSTRES		1	1	0	0	0	0	LIMONITA
**	Subtotal	**		22	21	1	0	1	0	

ROCABRUNA 1990 .

AREA 1 U.E. 3001 SIGLA: RC-90-3001

DEFINICIÓ: FARCIMENT

FIABILITAT ESTRATIGRÀFICA: BONA CRITERI DE DISTINCIO: COLOR-COMPOSICIÓ

COLOR: BEIX CONSISTÈNCIA: MITJANA

COMPONENTS GEOLÒGICS: PISSARRA, ARGILA I GRAVA

COMPONENTS ORGÀNICS: ARRELS

COMPONENTS ARTIFICIALS: CERÀMICA VIDRADA VERDA

DESCRIPCIÓ: Farciment del tot similar a 1002 i 2003.

SEQUÈNCIA FÍSICA

Igual a: Recolza en:
Se li recolza: Cobreix: 3002
Cobert per: 3000 Farceix:
Farcit per: Talla:
Tallat per: Se li lliura:
Es lliura a:

INTERPRETACIÓ: Terra de conreu.

DATACIÓ: 1400 - 1600 CRITERI DE DATACIÓ: Equivalència amb U.E. 2003 i 1002.

OBSERVACIONS:

FITXA FETA PER A.E.M. DATA: 19900914 REVISADA PER P.I.T. DATA: 19901220

INVENTARI:

** UNITAT ESTRATIGRÀFICA 3001

U.E.	COO!	CLASSE DE MATERIALS	TIPUS	TOTAL FRAGMENTS	INFORMES	FORMES	VORES	BASES	NANSES	ALTRES DADES
3001	361	VIDRAT MELAT		1	1	0	0	0	0	
3001	364	VIDRAT VERD CLAR	MORTER	1	0	1	1	0	0	
3001	407	FAUNA MALACOLÒGICA	HÉLIX	2	0	2	0	0	0	
** Subtotal **				4	1	3	1	0	0	

ROCABRUNA 1990

AREA 1 U.E. 3002 SIGLA: RC-90-3002

DEFINICIÓ: FARCIMENT

FIABILITAT ESTRATIGRÀFICA: BONA CRITERI DE D- STINCIO: COLORACIO
COLOR: ROGENC CONSISTÈNCIA: MITJANA
COMPONENTS GEOLÒGICS: ARGILES, GRAVES I GUARDOS
COMPONENTS ORGÀNICS:
COMPONENTS ARTIFICIALS: CERÀMICA
DESCRIPCIO:

SEQUÈNCIA FÍSICA

Igual a: Recolza en:
Se li recolza: Cobreix:
Cobert per: 3001 Farceix:
Farcit per: Talla:
Tallat per: Se li lliura:
Es lliura a:

INTERPRETACIÓ: Possiblement correspon a la superfície anterior a la rompuda del sector.
DATACIÓ: 900 - 1400 CRITERI DE DATACIÓ: Posició estratigràfica. Absència de ceràmica vidrada.

OBSERVACIONS: Se situava entre afloraments de roca i no fou acabat d'excavar atès que no semblava possible que cobrís altres estructures, com ara tombes.

FITXA FETA PER A.E.M. DATA: 19900918 REV' SADA PER P.I.T. DATA: 19901220

INVENTARI:

** UNITAT ESTRATIGRÀFICA 3002										
U.E.	CODI	CLASSE DE MATERIALS	TIPUS	TOTAL FRAGMENTES	INFORMES	FORMES	VORES	BASES	NANSES	ALTRES DADES
3002	329	TEULA ÀRAB		3	3	0	0	0	0	
3002	381	CERÀMICA CUINA OX.		1	1	0	0	0	0	
** Subtotal **				4	4	0	0	0	0	

ROCABRUNA 1990

AREA 3 U.E. 4000 SIGLA:
DEFINICIÓ: ROCA MARE

FIABILITAT ESTRATIGRÀFICA: BONA CRITERI DE DISTINCIÓ: CONSISTÈNCIA I COLOR
COLOR: MARRO-VERMELL CONSISTÈNCIA: DURA
COMPONENTS GEOLÒGICS: PISSARRA
COMPONENTS ORGÀNICS: ARRELS
COMPONENTS ARTIFICIALS:
DESCRIPCIÓ: Roca mare de pissarra ferruginosa molt oxidada i degradada.

SEQÜÈNCIA FÍSICA

Igual a:	Recolza en:
Se li recolza:	Cobreix:
Cobert per:	Farceix:
Farcit per:	Talla:
Tallat per: 4001	Se li lliura:
Es lliura a:	

INTERPRETACIÓ:
DATACIÓ: PALEOZOIC CRITERI DE DATACIÓ: GEOLOGIC

OBSERVACIONS:

FITXA FETA PER L.S.M. DATA: 19900925 REVISADA PER P.I.T. DATA: 19901220

ROCA BRUNA 1990

AREA 3 U.E. 4001 SIGLA:
DEFINICIÓ: MINA O CUBETA

FIABILITAT ESTRATIGRÀFICA: BONA CRITERI DE DISTINCIO: CONTACTE 400-4002

COLOR: CONSISTÈNCIA:

COMPONENTS GEOLÒGICS:

COMPONENTS ORGÀNICS:

COMPONENTS ARTIFICIALS:

DESCRIPCIÓ: Retall irregular i força vertical de la roca 4000, probablement atribuïble a una boca de mina. Es tallat per l'obertura del carrer.

SEQÜÈNCIA FÍSICA

Igual a:	Recolza en:
Se li recolza:	Cobreix:
Cobert per:	Farceix:
Farcit per: 4002	Talla: 4003
Tallat per: carrer	Se li lliura:
Es lliura a:	

INTERPRETACIÓ:

DATAció: 400 a.C.-1940

CRITERI DE DATAció: Cronologia de les mines de ferro de Gavà ben datades.

OBSERVACIONS:

FITXA FETA PER L.S.M.

DATA: 19960925

REVISADA PER P.L.T.

DATA: 19901220

ROCABRUNA 1990

AREA 3 U.E. 4002 SIGLA: RC-3C-4002

DEFINICIÓ: FARCIMENT

FIABILITAT ESTRATIGRÀFICA: BONA CRITERI DE DISTINCIO: TEXTURA

COLOR: VERMELL FOSC CONSISTÈNCIA: TOVA

COMPONENTS GEOLÒGICS: ARGILES, SORRES, GRAVES, PISSARRA

COMPONENTS ORGÀNICS: CARBONS I ARRELS

COMPONENTS ARTIFICIALS:

DESCRIPCIÓ: Farciment d'origen probablement antròpic, tallat per l'obertura del carrer, que conté fragments de pissarra i de mineral de ferro, principalment goethita.

SEQUÈNCIA FÍSICA

Igual a:	Recolza en:
Se li recolza:	Cobreix:
Cobert per:	Farceix: 4001
Farcit per:	Talla:
Tallat per:	Se li lliura:
Es lliura a:	

INTERPRETACIÓ: Farciment d'origen natural o antròpic, acumulat dins la possible boca de mina.

DATACIÓ: ? CRITERI DE DATACIÓ:

OBSERVACIONS: Tan sols ha estat netejat en secció i documentat, atès que no es disposava de permís de la propietat per actuar-hi.

FITXA FETA PER L.S.M. DATA: 19900925 REVISADA PER P.I.T. DATA: 19901220

ROCABRUNA 1990

AREA 2 U.E. 5001 SIGLA:

DEFINICIÓ: FARCIMENT

FIABILITAT ESTRATIGRÀFICA: BONA CRITERI DE DISTINCIO: COLOR-TEXTURA

COLOR: VERMELLOS CONSISTÈNCIA: COMPACTE

COMPONENTS GEOLÒGICS: ARGILA I ARENA

COMPONENTS ORGÀNICS:

COMPONENTS ARTIFICIALS:

DESCRIPCIÓ: Estrat d'aportació antròpica i al·luvial.

SEQUÈNCIA FÍSICA

Igual a:	Recolza en: 5002
Se li recolza:	Cobreix: 5003 i 5004
Cobert per:	Farceix:
Farcit per:	Talla:
Tallat per:	Se li lliura:
Es lliura a:	

INTERPRETACIÓ: Estrat format posteriorment a la construcció de la vivenda, a causa de l'erosió de la U.E. 2003.

DATACIÓ: 1960 - 1970

CRITERI DE DATACIÓ: URBANITZACIÓ DEL SECTOR

OBSERVACIONS:

FITXA FETA PER A.E.M.

DATA: 19900809

REVISADA PER P.I.T. 2

DATA: 19901220

ROCABRUNA 1990

AREA 2 U.E. 5002 SIGLA:
DEFINICIÓ: FARCIMENT

FIABILITAT ESTRATIGRÀFICA: BONA CRITERI DE DISTINCIO: COLOR-TEXT.
COLOR: BEIGE CONSISTÈNCIA: TOVA
COMPONENTS GEOLÒGICS: PISSARRA, GRAVETES
COMPONENTS ORGÀNICS: ARRELS
COMPONENTS ARTIFICIALS:
DESCRIPCIO:

SEQUÈNCIA FÍSICA

Igual a:	Recolza en: 5005
Se li recolza: 5001	Cobreix: 5003, 5004, 5007A
Cobert per:	Farceix:
Farcit per:	Talla:
Tallat per:	Se li lliura:
Es lliura a:	

INTERPRETACIÓ: Estrat format per l'erosió de la terra del turó.
DATAció: 1960 - 1970 CRITERI DE DATAció: Posició estratigràfica

OBSERVACIONS:

FITXA FETA PER A.E.M. DATA: 19900803 REVISADA PER P.I.T. DATA: 19901220

ROCABRUNA 1990

AREA 2 U.E. 5003 SIGLA:

DEFINICIÓ: FARCIMENT

FIABILITAT ESTRATIGRÀFICA: BONA CRITERI DE DISTINCIÓ: COLOR-TEXTURA

COLOR: VERMELLOS CONSISTÈNCIA: DUR

COMPONENTS GEOLÒGICS: ARGILA I ARENA

COMPONENTS ORGÀNICS:

COMPONENTS ARTIFICIALS:

DESCRIPCIÓ: Estrat d'aportació antropica, format per arg. les roges emprades en la construcció dels edificis dels voltants.

SEQUÈNCIA FÍSICA

Igual a:

Recolza en:

Se li recolza:

Cobreix: 5004

Cobert per: 5001 i 5002

Farceix:

Farcit per:

Talla:

Tallat per:

Se li lliura:

Es lliura a:

INTERPRETACIÓ: Estrat format en el moment de la construcció de la vivenda, a causa d'una acumulació d'argiles per a la construcció.

DATAció: 1960 - 1970

CRITERI DE DATAció: URBANITZACIó DEL SECTOR

OBSERVACIONS:

FITXA FETA PER A.E.M.

DATA: 19900609

REVISADA PER P.I.T. 2

DATA: 19901220

ROCABRUNA 1990

AREA 2 U.E. 5004 SIGLA:
DEFINICIÓ: FARCIMENT

FIABILITAT ESTRATIGRÀFICA: BONA CRITERI DE DISTINCIO: COLOR-CONSI
COLOR: BEIX CLAR CONSISTÈNCIA: MOLT DURA
COMPONENTS GEOLÒGICS: SORRA, ARGILA I GRAVA
COMPONENTS ORGÀNICS:
COMPONENTS ARTIFICIALS:
DESCRIPCIÓ: Farciment natura d'erosió del turó, tallat per la fossa de la tomba 1.

SEQÜÈNCIA FÍSICA

Igual a:	Recolza en:
Se li recolza:	Cobreix: 5010, 5015, 5018 i 5019
Cobert per: 5001, 5002, 5003, 5005	Farceix:
Farcit per:	Talla:
Tallat per: 5009	Se li lliura:
Es lliura a:	

INTERPRETACIÓ:
DATAció: 900 - 1100 CRITERI DE DATAció: Posició estratigràfica

OBSERVACIONS:

FITXA FETA PER A.E.M. DATA: 19900809 REVISADA PER P.I.T. DATA: 19901220

ROCABRUNA 1990

AREA 2 U.E. 5005 SIGLA: RC-90-5005

DEFINICIÓ: FARÇIMENT

FIABILITAT ESTRATIGRÀFICA: BONA CRITERI DE DISTINCIÓ: TEXTURA-CONSISTÈNCIA

COLOR: BEIX CONSISTÈNCIA: DURA

COMPONENTS GEOLÒGICS: FRAGMENTES DE PISSARRA, SORRA, GRAVES

COMPONENTS ORGÀNIC:

COMPONENTS ARTIFICIALS:

DESCRIPCIÓ: Mur de terra que cobreix les lloses de la capçalera de la tomba 1.

SEQÜÈNCIA FÍSICA

Igual a:	Recolza en:
Se li recolza: 5002	Cobreix: 5004 i 5006
Cobert per: 5001	Farceix:
Farcit per:	Talla:
Tallat per:	Se li lliura:
Es lliura a:	

INTERPRETACIÓ: Estrat de formació natural, per erosió del turó, format damunt la darrera terra i probablement escapat en el moment d'urbanitzar el solar.

DATACIÓ: 1300 - 1960 CRITERI DE DATACIÓ: Posició estratigràfica i presència de ceràmica vidrada.

OBSERVACIONS:

FITXA FETA PER L.S.M. DATA: 19900910 REVISADA PER P.I.T. DATA: 19901220

INVENTARI:

** UNITAT ESTRATIGRÀFICA 5005

U.E.	CODI	CLASSE DE MATERIALS	TIPUS	TOTAL FRAGMENTES	INFORMES	FORMES	VORES	BASES	NANSES	ALTRES DADES
5005	361	VIDRAT MELAT		1	0	1	0	1	0	
5005	366	VIDRAT ALTRES TIPUS		2	0	2	2	0	0	BLAU
5005	394	FERRC	BOLA	1	0	1	0	0	0	
5005	407	FAUNA MALACOLÒGICA	HÈLIX	1	0	1	0	0	0	
5005	408	RESTES HUMANES		4	4	0	0	0	0	
** Subtotal **				9	4	5	2	1	0	

ROCABRUNA 1990

AREA 2 U.E. 5006 SIGLA: RC-90-5006

DEFINICIÓ: COBERTA DE TOMBA

FIABILITAT ESTRATIGRÀFICA: BONA CRITERI DE DISTINCIÓ: CONSISTÈNCIA

COLOR: CONSISTÈNCIA: DURA

COMPONENTS GEOLÒGICS: LLOSES DE CALCÀRIA I DE PISSARRA

COMPONENTS ORGÀNICS:

COMPONENTS ARTIFICIALS:

DESCRIPCIÓ: Coberta de la tomba 1, composta de cinc lloses de pedra grosses i altres de més petites. Marca en la meitat est a causa de les obres realitzades vers 1960.

SEQUÈNCIA FÍSICA

Iguai a:	Recolza en: 5010
Se li recolza:	Cobreix: 5004 i 5007
Cobert per: 5005	Farceix:
Farçit per:	Talla:
Tallat per:	Se li lliura:
Es lliura a:	

INTERPRETACIÓ:

DATAció: 900 - 1100

CRITERI DE DATAció: Datació única làpida de la necròpoli. Tipologia de les tombes.

OBSERVACIONS:

FITXA FETA PER A.E.M.

DATA: 19900810

REVISADA PER P.I.T.

DATA: 19901220

ROCABRUNA 1990

AREA 2 U.E. 5007 SIGLA: RC-90-5007
DEFINICIÓ: FARCIMENT

FIABILITAT ESTRATIGRÀFICA: BONA CRITERI DE DISTINCIÓ: CONSISTÈNCIA
COLOR: BEIGE CONSISTÈNCIA: MOLTOVA
COMPONENTS GEOLÒGICS: ARGILES GRAVETES
COMPONENTS ORGÀNICS: OSSOS HUMANS
COMPONENTS ARTIFICIALS:
DESCRIPCIÓ:

SEQÜÈNCIA FÍSICA

Igual a: Recoixa en:
Se li recolza: Cobreix: 5006
Cobert per: 5006 Farceix: 5006
Farcit per: Talla:
Tallat per: Se li lliura:
Es lliura a:

INTERPRETACIÓ:

DATACIÓ: 900 - 1100 CRITERI DE DATACIÓ: Datació Única làpida de la necròpoli. Tipologia de les tombes.

OBSERVACIONS: En les seccions ha estat subdividida en dos subniveus en funció de la seva consistència.

FITXA FETA PER A.E.M. DATA: 19900610 REVISADA PER P.I.T. DATA: 19901220

INVENTARI:

** UNITAT ESTRATIGRÀFICA 5007

U.E.	CODI	CLASSE DE MATERIALS	TIPUS	TOTAL FRAGMENTES	INFORMES	FORMES	VORES	BASES	NANGES	ALTRES DADES
5007	406	RESTES HUMANES		7	7	0	0	0	0	
5007	410	MOSTRES ANTRACOLOG.		2	2	0	0	0	0	
5007	412	ALTRES MOSTRES	PIRITA	1	1	0	0	0	0	
5007	412	ALTRES MOSTRES	TERRA	1	1	0	0	0	0	TERRA ZONA ABDOMINAL
5007	412	ALTRES MOSTRES	TERRA	1	1	0	0	0	0	TERRA SORRENCA
5007	412	ALTRES MOSTRES	TERRA	1	1	0	0	0	0	TERRA COMPACTADA
5007	412	ALTRES MOSTRES	TERRA	1	1	0	0	0	0	TERRA DAMUNT L'ESQUELET
**	Subtotal:	**		14	14	0	0	0	0	

ROCABRUNA 1990

AREA 2 U.E. 5008 SIGLA: RC-90-5008
DEFINICIÓ: ESQUELET HUMÀ

FIABILITAT ESTRATIGRÀFICA: BONA CRITERI DE DISTINCIÓ: OSSOS

COLOR: CONSISTÈNCIA:

COMPONENTS GEOLÒGICS:

COMPONENTS ORGÀNICS: OSSOS

COMPONENTS ARTIFICIALS:

DESCRIPCIÓ: Esquelet dipositat en sedent supí, amb el braç esquerre estirat i el dret doblegat damunt la pelvis.

SEQUÈNCIA FÍSICA

Igual a: Recolza en:
Se li recolza: Cobreix: 5009 : 5012
Cobert per: 5007 Farceix:
Farcit per: Talla:
Tallat per: Se li lliura:
Es lliura a:

INTERPRETACIÓ:

DATACIÓ: 900 - 1100 CRITERI DE DATACIÓ: Datació única làpida de la necròpoli. Tipologia de les tombes.

OBSERVACIONS:

FITXA FETA PER A.E.M. DATA: 19900814 REVISADA PER P.I.T. DATA: 19901220

INVENTARI:

** UNITAT ESTRATIGRÀFICA 5008

U.E.	CODI	CLASSE DE MATERIALS	TIPUS	TOTAL FRAGMENTS	INFORMES	FORMES	VORES	BASES	NANSES	ALTRES DADES
5008	408	RESTES HUMANES	HUMER D	1	0	1	0	0	0	0
5008	408	RESTES HUMANES	PERONE D	4	0	4	0	0	0	0
5008	408	RESTES HUMANES	FÈMUR E	2	0	2	0	0	0	0
5008	408	RESTES HUMANES	FRAGM.	23	23	0	0	0	0	0
5008	408	RESTES HUMANES	ASTELLES	143	143	0	0	0	0	0
5008	408	RESTES HUMANES	CARA	0	0	0	0	0	0	0
5008	408	RESTES HUMANES	CRAN:	0	0	0	0	0	0	0
5008	408	RESTES HUMANES	VARIS	25	25	0	0	0	0	0
5008	408	RESTES HUMANES	VARIS	30	30	0	0	0	0	0
5008	408	RESTES HUMANES	VÈRTEBRA	6	0	6	0	0	0	0
5008	408	RESTES HUMANES	VARIS	65	65	0	0	0	0	0
5008	408	RESTES HUMANES	ESCAP. E	3	0	3	0	0	0	0
5008	408	RESTES HUMANES	VARIS	62	62	0	0	0	0	0
5008	408	RESTES HUMANES	ROT. D?	1	0	1	0	0	0	0
5008	408	RESTES HUMANES	CLAV. D	2	0	2	0	0	0	0
5008	408	RESTES HUMANES	PELV. D	9	0	9	0	0	0	0
5008	408	RESTES HUMANES	MANDÍB.	2	0	2	0	0	0	0
5008	408	RESTES HUMANES	DENTS	4	0	4	0	0	0	0
5008	408	RESTES HUMANES	CLAV. E	2	0	2	0	0	0	0
5008	408	RESTES HUMANES	COST. D	29	0	29	0	0	0	0
5008	408	RESTES HUMANES	FÈMUR D	1	0	1	0	0	0	0

U.E.	CODI	CLASSE DE MATERIALS	TIPUS	TOTAL FRAGMENTE	INFORMES	FORMES VORES	BASES NANSES	ALTRES D'ADES
5008	408	RESTES HUMANES	RAD D	2	0	2	0	0
5008	408	RESTES HUMANES	COBALT E	1	0	1	0	0
5008	408	RESTES HUMANES	TIBIA E	4	0	4	0	0
5008	408	RESTES HUMANES	HUMER D	1	0	1	0	0
5008	408	RESTES HUMANES	ESCAP. D	6	0	6	0	0
5008	408	RESTES HUMANES	RAD E	1	0	1	0	0
5008	408	RESTES HUMANES	CUR T D	1	0	1	0	0
5008	408	RESTES HUMANES	TIBIA D	2	0	2	0	0
5008	408	RESTES HUMANES	PERINE E	3	0	3	0	0
5008	408	RESTES HUMANES	TIBIA FR	2	0	2	0	0
5008	408	RESTES HUMANES	COST. E	16	0	16	0	0
5008	408	RESTES HUMANES	M. D	6	0	6	0	0
** Subtotal: **				461	348	113	0	0

ROCABRUNA 1990

AREA 2 U.E. 5009 SIGLA:
DEFINICIÓ: FOSSA

FIABILITAT ESTRATIGRÀFICA: BONA CRITERI DE DISTINCIO: TEXTURA

COLOR: CONSISTÈNCIA:

COMPONENTS GEOLÒGICS:

COMPONENTS ORGÀNICS:

COMPONENTS ARTIFICIALS:

DESCRIPCIÓ: Fossa allargada i irregular, molt justa per al difunt que s'hi enterrà.

SEQÜÈNCIA FÍSICA

Igual a:	Recolza en:
Se li recolza:	Cobreix:
Cobert per: 5006	Farceix:
Farcit per: 5007 i 5008	Talla: 5004 i 5010
Tallat per:	Se li lliura:
Es lliura a:	

INTERPRETACIÓ:

DATAció: 900 - 1100

CRITERI DE DATAció: Datació única ràpida de la necròpoli. Tipologia de les tombes.

OBSERVACIONS:

FITXA FETA PER A.E.M.

DATA: 19900813

REVISADA PER P.I.T.

DATA: 19901220

ROCABRUNA 1990

AREA 2 U.E. 5010 SIGLA: RC-90-5010

DEFINICIÓ: ROCA MARE

FIABILITAT ESTRATIGRÀFICA: BONA CRITERI DE DISTINCIÓ: COMPOSICIÓ

COLOR: GRIS CONSISTÈNCIA: DURA

COMPONENTS GEOLÒGICS: PISSARRA MOLT DEGRADADA

COMPONENTS ORGÀNICS:

COMPONENTS ARTIFICIALS:

DESCRIPCIÓ: Roca mare amb fort pendent vers ponent.

SEQUÈNCIA FÍSICA

Igual a:

Recolza en:

Se li recolza:

Cobreix:

Cobert per: 5004, 5006, 5019

Farceix:

Farcit per:

Talla:

Tallat per: 5009 i 5018

Se li lliura:

Es lliura a:

INTERPRETACIÓ:

DATACIÓ: PALEOZOIC

CRITERI DE DATACIÓ: GEOLOGIC

OBSERVACIONS:

FITXA FETA PER A.E.M.

DATA: 19900814

REVISADA PER P.I.T.

DATA: 19901226

ROCABRUNA 1990

AREA 2 U.E. 5012 SIGLA: RC-90-5012

DEFINICIÓ: FARCIMENT

FIABILITAT ESTRATIGRÀFICA: BONA CRITERI DE DISTINCIÓ: TEXTURA

COLOR: BEIX CONSISTÈNCIA: DURA

COMPONENTS GEOLÒGICS: GRAVA

COMPONENTS ORGÀNICS: OSSOS

COMPONENTS ARTIFICIALS:

DESCRIPCIÓ: Petita acumulació de terra situada dins la fossa 5003 i sota l'esquelet 5009. Hi havia alguns ossos humans procedents d'un altre individu.

SEQÜÈNCIA FÍSICA

Igual a:	Recolza en:
Se li recolza:	Cobreix:
Cobert per: 5007 i 5008	Farceix: 5009
Farcit per:	Talla:
Tallat per:	Se li lliura:
Es lliura a:	

INTERPRETACIÓ:

DATAció: 900 - 1100

CRITERI DE DATAció: Datació única làpida de la necròpoli. Tipologia de les tombes.

OBSERVACIONS: Per error els ossos humans van ser inventariats dins la U.E. 5008.

FITXA FETA PER A.E.M.

DATA: 19900910

REVISADA PER P.I.T.

DATA: 19901220

ROCABRUNA 1990

AREA 2 U.E. 5015 SIGLA: RC-90-5015
DEFINICIÓ: COBERTA DE TOMBA

FIABILITAT ESTRATIGRÀFICA: BONA CRITERI DE DISTINCIÓ: CONSISTÈNCIA

COLOR: GRIS CONSISTÈNCIA: DURA

COMPONENTS GEOLÒGICS: LLOSES DE PISSARRA I CALCÀRIA

COMPONENTS ORGÀNICS:

COMPONENTS ARTIFICIALS:

DESCRIPCIÓ: Coberta formada per tres lloses disposades horitzontalment i reforçades amb altres pedres més petites. Totes són de calcària excepte la central, que és de pissarra negra i es troba trencada en diversos fragments, potser per efecte de la pressió d'aigua pes dipositat damunt a terra, no costant això els fragments no s'han desplaçat.

SEQÜÈNCIA FÍSICA

Igual a:	Recolza en:
Se li recolza:	Cobreix: 5016, 5018 i 5019
Cobert per: 5004	Farceix:
Farcit per:	Talla:
Tallat per:	Se li lliura:
Es lliura a:	

INTERPRETACIÓ:

DATAció: 900 - 1100

CRITERI DE DATAció: Datació única làpida de la necròpoli. Tipologia de les tombes.

OBSERVACIONS:

FITXA FETA PER A.E.M.

DATA: 19900925

REVISADA PER P.I.T.

DATA: 19901220

ROCABRUNA 1990

AREA 2 U.E. 5016 SIGLA: RC-90-5016
DEFINICIÓ: FARCIMENT

FIABILITAT ESTRATIGRÀFICA: BONA CRITERI DE DISTINCIO: COLOR

COLOR: BEIX-GRIS CONSISTÈNCIA: TOVA

COMPONENTS GEOLÒGICS: LLIMS I SORRES

COMPONENTS ORGÀNICS: ARRELS

COMPONENTS ARTIFICIALS:

DESCRIPCIÓ: Farciment de la tomba 2, molt soït, probablement introduït dins la fossa a través de les esquerdes de la coberta.

SEQUÈNCIA FÍSICA

Igual a:	Recolza en:
Se li recolza:	Cobreix: 5017
Cobert per: 5015	Farceix: 5018
Farcit per:	Talla:
Tallat per:	Se li lliura:
Es lliura a:	

INTERPRETACIÓ: Resultat de filtracions efectuades a partir del trencament

DATAció: 900 - 1100 CRITERI DE DATAció: Posició estratigràfica, entre dues tombes d'aquest període.

OBSERVACIONS:

FITXA FETA PER A.E.M. DATA: 19900925 REVISADA PER P.I.T. DATA: 19911220

ROCABRUNA 1990

AREA 2 U.E. 5017 SIGLA: RD-90-5017
DEFINICIÓ: ESQUELET HUMÀ

FIABILITAT ESTRATIGRÀFICA: BONA CRITERI DE DISTINCIÓ: COMPOSICIÓ

COLOR: BLANC CONSISTÈNCIA: TOVA

COMPONENTS GEOLÒGICS:

COMPONENTS ORGÀNICS: OSSOS

COMPONENTS ARTIFICIALS:

DESCRIPCIÓ: Restes molt degradades de l'esquelet d'un infant. Els ossos han estat penetrats per arrels de pl, que en deuen haver extret nutrients. La posició de l'esquelet era decòbit sup', amb els braços estesos al llarg del cos.

SEQÜÈNCIA FÍSICA

Igual a: Recolza en:
Se li recolza: Cobreix:
Cobert per: 5015 - 5016 Farceix: 5018
Farcit per: Talla:
Tallat per: Se li lliura:
Es lliura a:

INTERPRETACIÓ:

DATACIÓ: 900 - 1100 CRITERI DE DATACIÓ: Datació única làpida de la necròpsis. Tipologia de les tombes.

OBSERVACIONS:

FITXA FETA PER A.E.M., L.S.M. DATA: 19900925 REVISADA PER P.I.T. DATA: 19901220

INVENTARI:

** UNITAT ESTRATIGRÀFICA 5017

U.E.	CODI	CLASSE DE MATERIALS	TIPUS	TOTAL FRAGMENTES	INFORMES	FORMES	VORES	BASES	NANSES	ALTRES DADES
5017	408	RESTES HUMANES	HUMER E	3	2	1	0	0	0	
5017	408	RESTES HUMANES	CLAV. E	1	0	1	0	0	0	
5017	408	RESTES HUMANES	PELVIS D	1	0	1	0	0	0	
5017	408	RESTES HUMANES	MANDIBUL	2	2	0	0	0	0	
5017	408	RESTES HUMANES	FÈMUR D	4	3	1	0	0	0	
5017	408	RESTES HUMANES	FÈMUR E	7	7	0	0	0	0	
5017	408	RESTES HUMANES	? E	1	0	1	0	0	0	
5017	408	RESTES HUMANES	CLAV. D	1	0	1	0	0	0	
5017	408	RESTES HUMANES	CRANI	1	0	1	0	0	0	
5017	408	RESTES HUMANES	INFORMES	60	60	0	0	0	0	COSTELLES, RADI, VERT.
5017	408	RESTES HUMANES	DENTS	5	0	5	0	0	0	
5017	408	RESTES HUMANES	ESCAP. D	2	1	1	0	0	0	
5017	408	RESTES HUMANES	VÈRTEBRA	17	13	4	0	0	0	
5017	408	RESTES HUMANES	TÍBIA E	2	1	1	0	0	0	
5017	408	RESTES HUMANES	? D	2	0	2	0	0	0	
5017	408	RESTES HUMANES	TÍBIA D	1	0	1	0	0	0	
5017	408	RESTES HUMANES	HUMER D	1	0	1	0	0	0	
5017	408	RESTES HUMANES	CRANI	17	0	17	0	0	0	
5017	408	RESTES HUMANES	COST.	52	52	0	0	0	0	
** Subtotal **				180	141	39	0	0	0	

ROCABRUNA 1990

AREA 2 U.E. 5018 SIGLA:
DEFINICIÓ: FOSSA

FIABILITAT ESTRATIGRÀFICA: BONA CRITERI DE DISTINCIO: TEXTURA

COLOR: CONSISTÈNCIA: DURA

COMPONENTS GEOLÒGICS:

COMPONENTS ORGÀNICS:

COMPONENTS ARTIFICIALS:

DESCRIPCIÓ: Fossa de forma ovalada irregular, dins la qual es disposa l'individu infantil de la tomba 2. El restat de la roca 5010 i de la U.E.5019 afecta també la part exterior de la tomba, amb un endaix evident en la banda sud que permet la disposició horitzontal de la coberta.

SEQUÈNCIA FÍSICA

Igual a:	Recolza en:
Se li recolza:	Cobreix:
Cobert per: 5004 i 5015	Farceix:
Farcit per: 5016 i 5017	Talla: 5010 i 5019
Tallat per:	Se li lliura: 0
Es lliura a:	

INTERPRETACIÓ:

DATAció: 900 - 1100

CRITERI DE DATAció: Datació única làpida de la necròps . Tipologia de les tombes.

OBSERVACIONS:

FITXA FETA PER L.S.M.

DATA: 19900925

REVISADA PER P.L.T.

DATA: 19901220

ROCABRUNA 1990

AREA 2 U.E. 5019 SIGLA:
DEFINICIÓ: FARCIMENT

FIABILITAT ESTRATIGRÀFICA: BONA CRITERI DE DISTINCIÓ: COLOR-CONSISTÈNCIA
COLOR: BEIX GRISOS CONSISTÈNCIA: DURA
COMPONENTS GEOLÒGICS: SORRA, ARGILA I GRASA
COMPONENTS ORGÀNICS:
COMPONENTS ARTIFICIALS:
DESCRIPCIÓ: Farciment natural d'erosió del turó, tallat per la fossa de la tomba 2.

SEQUÈNCIA FÍSICA

Igual a:	Recolza en:
Se li recolza:	Cobreix: 5010 i 5020
Cobert per: 5004 i 5015	Farceix:
Farcit per:	Talla:
Tallat per: 5016	Se li lliura:
Es lliura a:	

INTERPRETACIÓ:
DATAció: 900 - 1100 CRITERI DE DATAció: Posició estratigràfica

OBSERVACIONS:

FITXA FETA PER P.I.T. DATA: 19901002 REVISADA PER P.I.T. DATA: 19901220

ROCABRUNA 1990

AREA 2 U.E. 5020 SIGLA: RC-90-5020

DEFINICIÓ: MUR

FIABILITAT ESTRATIGRÀFICA: BONA CRITERI DE DISTINCIÓ: COMPOSICIÓ

COLOR: GRIS CONSISTÈNCIA: DURA

COMPONENTS GEOLÒGICS: CALCÀRIA

COMPONENTS ORGÀNICS: TRELS

COMPONENTS ARTIFICIALS:

DESCRIPCIÓ: Coberta d'una tomba, aparentment també infantil, realitzada amb quatre fileres horitzontals transversals i tres pedres més petites. Tots els elements són de calcària paleozoica.

SEQUÈNCIA FÍSICA

Igual a:	Recolza en:
Se li recolza:	Cobreix:
Cobert per: 5019	Farceix:
Farcit per:	Talla:
Tallat per:	Se li lliura:
Es lliura a:	

INTERPRETACIÓ: Primera de les tres tombes identificades en la prospecció.

DATACIÓ: 200 - 1100 CRITERI DE DATACIÓ: Datació única làpida de la necrópoli. Tipologia de les tombes.

OBSERVACIONS: La tomba no fou excavada davant la necessitat d'ampliar la data i l'evidència que això comportaria la descoberta de nous enterraments. Quedi per a una excavació en extensió de tota l'àrea dels voltants.

FITXA FETA PER A.E.M., L.S.M. DATA: 19901002 REVISADA PER P.I.T. DATA: 19901220

ROCABRUNA 1990

AREA 4 U.E. 6000 SIGLA:
DEFINICIÓ: BOCA MARE

FIABILITAT ESTRATIGRÀFICA: BONA CRITERI DE DISTINCIÓ: TEXTURA

COLOR: GRIS-GROC CONSISTÈNCIA: DURA

COMPONENTS GEOLÒGICS: PISSARRA I LIMONITA

COMPONENTS ORGÀNICS: ARRELS

COMPONENTS ARTIFICIALS:

DESCRIPCIÓ: Pissarra base molt oxidada i degradada. Presenta algunes vestes de mineral de ferro.

SEQUÈNCIA FÍSICA

Igual a:	Recolza en:
Se li recolza:	Cobreix:
Cobert per: 6003 i 6005	Farceix:
Farcit per:	Talla:
Tallat per: 6001	Se li lliura:
Es lliura a:	

INTERPRETACIÓ:

DATACIÓ: PALEOZOIC CRITERI DE DATACIÓ: GEOLOGIC

OBSERVACIONS:

FITXA FETA PER L.S.M. DATA: 19901002 REVISADA PER P.I.T. DATA: 19900925

ROCABRUNA 1990

AREA 4 U.E. 6001 SIGLA: RC-90-2001
DEFINICIÓ: RETALL (MINA)

FIABILITAT ESTRATIGRÀFICA: BONA CRITERI DE DISTINCIÓ: CONSISTÈNCIA

COLOR: CONSISTÈNCIA:

COMPONENTS GEOLÒGICS:

COMPONENTS ORGÀNICS:

COMPONENTS ARTIFICIALS:

DESCRIPCIÓ: Retall a la roca per fer-ni una galeria probablement de mina. Presenta una part exterior plana, de forma aproximadament quadrada amb els dos angles de l'est molt vists i ben retallats, i una part subterrània amb una galeria de secció rectangular irregular coberta per volta corbada i terra irregular amb grans. De l'entrada parteixen dues galeries que no han estat excavades. El frontal exterior es vertical i recte, i conté una petita fornícula rectangular a la dreta de l'entrada.

SEQUÈNCIA FÍSICA

Igual a:	Recolza en:
Se li recolza:	Cobreix:
Cobert per: 6003 i 6005	Farceix:
Farcit per:	Talla: 6000
Tallat per:	Se li lliura:
Es lliura a:	

INTERPRETACIÓ: Accés a una mina de ferro

DATAció: ? CRITERI DE DATAció: Absència de materials en el farciment

OBSERVACIONS:

FITXA FETA PER L.S.M. DATA: 19900925 REVISADA PER P.I.T. DATA: 19900925

ROCABRUNA 1990

AREA 4 U.E. 6002 SIGLA:
DEFINICIÓ:

FIABILITAT ESTRATIGRÀFICA: BONA CRITERI DE DISTINCIO: TEXTURA-COLOR

COLOR: MARRÓ VERMELLOS CONSISTÈNCIA: TOVA

COMPONENTS GEOLÒGICS: GRAVES, ARGILES, SORRES

COMPONENTS ORGÀNICS: GRAN QUANTITAT D'HUMUS EN DESCOMPOSICIÓ

COMPONENTS ARTIFICIALS:

DESCRIPCIÓ: Capa d'origen vegetal procedents de l'acumulació i descomposició de matèria orgànica. Completament estèril; estava coberta per un nivell superficial molt gruixut compost únicament de brossa i herbes.

SEQUÈNCIA FÍSICA

Igual a:	Recolza en: 6006
Se li recolza:	Cobreix: 6003
Cobert per:	Farceix:
Farcit per:	Talla:
Tallat per:	Se li lliura:
Es lliura a:	

INTERPRETACIÓ:

DATAció: 1990-1990

CRITERI DE DATAció:

Estat de conservació de la matèria orgànica. Repoblació de pineda després de la fillera.

OBSERVACIONS:

FITXA FETA PER L.S.M.

DATA: 19900926

REVISADA PER P.I.T.

DATA: 19900926

ROCABRUNA 1990

AREA 4 U.E. 6003 SIGLA: RC-90-6003
DEFINICIÓ: FARCIMENT

FIABILITAT ESTRATIGRÀFICA: BONA CRITERI DE DISTINCIO: COLOR
COLOR: MARRÓ CONSISTÈNCIA: TOVA
COMPONENTS GEOLÒGICS: PÍSSARRA, GRAVA, CALCÀRIA, MINERAL DE FERRO (LIMONITA I GOETHITA)
COMPONENTS ORGÀNICS: OSSOS, FUSTA
COMPONENTS ARTIFICIALS: RESTES D'OBJECTES DE FERRO MODERNS
DESCRIPCIÓ: Nivell gravat que cobria el retall de la roca a l'exterior de la mina.

SEQUÈNCIA FÍSICA

Igual a: Recolza en: 6005
Se li recolza: Cobreix: 6001
Cobert per: 6002 Farceix:
Farcit per: Talla:
Tallat per: Se li lliura:
Es lliura a:

INTERPRETACIÓ: Farciment d'una trentena de centimetres de potència, acumulat al llarg dels anys per processos erosius de la muntanya i visites humanes esporàdiques. Gairebé estèril.
DATACIÓ: 1690 - 1980 CRITERI DE DATACIÓ: Posició estratigràfica. Restes de llauva.

OBSERVACIONS:

FITXA FETA PER L.S.M. DATA: 19900926 REVISADA PER P.I.T. DATA: 19900925

INVENTARI:

** UNITAT ESTRATIGRÀFICA 6003

U.E.	CODI	CLASSE DE MATERIALS	TIPUS	TOTAL FRAGMENTES	INFORMES	FORMES	VORES	BASES	NANSES	ALTRES	DAGES
6003	405	FAUNA TERRESTRE		4	0	4	0	0	0	0	
6003	407	FAUNA MALACOLÒGICA	HÈLIX	5	0	5	0	0	0	0	
6003	410	MOSTRES ANTRACOLÒG.	CARBO	2	2	0	0	0	0	0	
** Subtotal **				11	2	9	0	0	0	0	

ROCABRUNA 1990

AREA 4 U.E. 6004 SIGLA: RC-30-3004

DEFINICIÓ:

FIABILITAT ESTRATIGRÀFICA: BONA CRITERI DE DISTINCIO: COLOR

COLOR: BLANC-GRIS CONSISTÈNCIA: TOVA

COMPONENTS GEOLÒGICS:

COMPONENTS ORGÀNICS: CENDRES ; RESTES DE FUSTA

COMPONENTS ARTIFICIALS:

DESCRIPCIÓ: Capa de cendra circular, de setanta centímetres de diàmetre i un de cotència. Estèril.

SEQÜÈNCIA FÍSICA

Igual a:	Recolza en:
Se li recolza:	Cobreix: 6005
Cobert per:	Farceix:
Farcit per:	Talla:
Tallat per:	Se li lliura:
Es lliura a:	

INTERPRETACIÓ: Restes d'una foguera relativament recent.

DATAció: 1370 - 1990 CRITERI DE DATAció: Es trobava directament a la superfície i no hav a estat escampada pel vent.

OBSERVACIONS:

FITXA FETA PER L.S.M. DATA: 19901001 REVISADA PER P.I.T. DATA: 19901220

ROCABRUNA 1990

AREA 4 U.E. 6005 SIGLA: RC-90-6005

DEFINICIÓ:

FIABILITAT ESTRATIGRÀFICA: BONA CRITERI DE DISTINCIO: COLOR I TEXTURA

COLOR: GROC CLAR CONSISTÈNCIA: TOVA, POLSOSA

COMPONENTS GEOLÒGICS: LIMONITA EOLITZADA, GRAVA, MINERAL DE FERRO

COMPONENTS ORGÀNICS: FAUNA

COMPONENTS ARTIFICIALS:

DESCRIPCIÓ: Farciment molt gruixut (80-100 cm.) de l'interior de la mina, extraordinàriament solt i polsós.

SEQUÈNCIA FÍSICA

Igual a:

Se li recolza: 6002 i 6003

Cobert per: 6004

Farcit per:

Tallat per:

Es lliura a:

Recolza en:

Cobreix: 6001

Farceix: 6001

Talla:

Se li lliura:

INTERPRETACIÓ: Farciment d'origen natural, probablement procedent de parts més profundes de la galeria.

DATACIÓ: ? CRITERI DE DATACIÓ:

OBSERVACIONS: A la base s'ha trobaven les restes d'una guineu adulta que ni del a tenir el cau en poc la mina fou abandonada.

FITXA FETA PER L.S.M.

DATA: 19901001

REVISADA PER P.I.T.

DATA: 1991-220

INVENTARI:

** UNITAT ESTRATIGRÀFICA 6005

U.E.	CODI	CLASSE DE MATERIALS	TIPUS	TOTAL FRAGMENTES	FORMES	VORES	BASES	MANSES	ALTRES DADES
6005	394	FERRO	MINERAL	4	4	0	0	0	0
6005	405	FAUNA TERRESTRE	METACARP	5	0	5	0	0	0
6005	405	FAUNA TERRESTRE	METATARS	4	0	4	0	0	0
6005	405	FAUNA TERRESTRE	FÈM/HÚM	4	0	4	0	0	0
6005	405	FAUNA TERRESTRE	ESCÀPULA	3	1	2	0	0	0
6005	405	FAUNA TERRESTRE	PELVIS	1	0	1	0	0	0
6005	405	FAUNA TERRESTRE	MANDÍB.	1	0	1	0	0	0
6005	405	FAUNA TERRESTRE	VÈRTEBRA	9	0	9	0	0	0
6005	405	FAUNA TERRESTRE	COSTELLA	11	0	11	0	0	0
6005	405	FAUNA TERRESTRE	CRANI	4	3	1	0	0	0
6005	405	FAUNA TERRESTRE	TÍBIES	3	0	3	0	0	0
6005	405	FAUNA TERRESTRE	RADIS	2	0	2	0	0	0
6005	405	FAUNA TERRESTRE	CÚBIT	1	0	1	0	0	0
6005	406	F.T.PECES DENTÀRIES	DENTS	5	0	5	0	0	0
6005	407	FAUNA MALACOLÒGICA	HÈLIX	4	0	4	0	0	0
** Subtotal **				61	8	53	0	0	0

U.E.	0001	CLASSE DE MATERIALS	TIPUS	TOTAL FRAGMENTS	INFORMES	FORMES	VORES	BASES	MANSES	ALTRES	DADES
R.492	408	RESTES HUMANES	FÈMUR	6	0	6	0	0	0	0	0
R.492	408	RESTES HUMANES	PELVIS	5	0	5	0	0	0	0	0
R.492	408	RESTES HUMANES	MANDIBUL	13	0	13	0	0	0	0	0
R.492	408	RESTES HUMANES	PELVIS	2	0	2	0	0	0	0	0
R.492	408	RESTES HUMANES	DENTS	44	0	44	0	0	0	0	0
R.492	408	RESTES HUMANES	VERTEBRA	16	0	16	0	0	0	0	0
R.492	408	RESTES HUMANES	FÈMUR	1	0	1	0	0	0	0	0
R.492	408	RESTES HUMANES	PELVIS	2	0	2	0	0	0	0	0
R.492	408	RESTES HUMANES	FÈMUR	1	0	1	0	0	0	0	0
R.492	408	RESTES HUMANES	PELVIS	5	0	5	0	0	0	0	0
R.492	408	RESTES HUMANES	FÈMUR	1	0	1	0	0	0	0	0
R.492	408	RESTES HUMANES	CRANI	6	0	6	0	0	0	0	0
R.492	408	RESTES HUMANES	CRANI	6	0	6	0	0	0	0	0
R.492	408	RESTES HUMANES	MANDIBUL	13	0	13	0	0	0	0	0
R.492	408	RESTES HUMANES	TÍB/PER	5	0	5	0	0	0	0	0
R.492	408	RESTES HUMANES	FÈMUR	1	0	1	0	0	0	0	0
R.492	408	RESTES HUMANES	FÈMUR	3	0	3	0	0	0	0	0
R.492	408	RESTES HUMANES	CRANI	3	0	3	0	0	0	0	0
R.492	408	RESTES HUMANES	TÍBIA	1	0	1	0	0	0	0	0
R.492	408	RESTES HUMANES	CRANI	3	0	3	0	0	0	0	0
R.492	408	RESTES HUMANES	VERTEBRA	16	0	16	0	0	0	0	0
R.492	408	RESTES HUMANES	CRANI	24	0	24	0	0	0	0	0
R.492	408	RESTES HUMANES	DENTS	44	0	44	0	0	0	0	0
R.492	408	RESTES HUMANES	CRANI	24	0	24	0	0	0	0	0
R.492	408	RESTES HUMANES	FÈMUR	2	0	2	0	0	0	0	0
** Subtotal **				247	0	247	0	0	0	0	0

	TOTAL FRAGMENTS	INFORMES	FORMES	VORES	BASES	NANSES
TOTAL D'OBJECTES INVENTARIATS	1358	687	671	18	7	0
TOTAL D'OBJECTES TROBATS A L'EXCAVACIO	1111	687	424	18	7	0

ANNEX II

FITXES I MESURES DE LES TOMBES

Tomba 1

Mesures de la fossa

Longitud: 156 cm. (en falta la part inferior).

Amplada: 44 cm.

Profunditat: 22 cm.

Longitud de l'esquelet

Mesura 1 (des del vèrtex fins a la tibia): 130 cm., tenint en compte que li mancava des de la meitat de la tibia fins als peus.

Mesura 2 (hemistatura superior: del vèrtex a la sínfisi púbica): 65 cm.

Mesura 3 (hemistatura inferior: de la sínfisi púbica fins al fragment de tibia conservat): 66 cm.

Longitud de l'extremitat superior

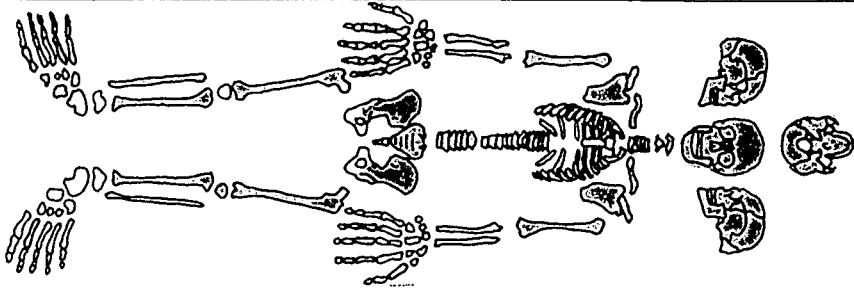
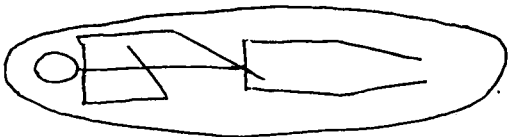
Mesura 4 (des del punt superior del cap de l'húmer fins a l'apòfisi estiloide): 50 cm., en el braç flexionat.

Longitud de l'extremitat inferior

Mesura 5 (des del coll del fèmur fins al fragment de tibia conservat): 66 cm.

Amplada de l'esquena

Mesura 6 (distància que hi ha entre els caps proximals dels hùmers): 26 cm., amb les espatlles encongides.

Jaciment: ROCABRUNA	Sector: 2	Tomba número: 1	Tipus de tomba: Fossa
Ossos conservats: 			
Tipus de farciment: Al·luvial. Argiles i gravetes de color beix.	Diagrama de camp: 		
La tomba farceix:	Aliniació: E-W	Mirant a: Est	
La tomba talla: U.E. 5004 i 5010	Referència topogràfica:		
Nivells (si es subdivideix): 5007 A i B, 5008			
Descripció: Fossa excavada a la terra per la banda sud i a la roca pel nord. Era tapada per lloses horitzontals, que s'acumulaven en la regió del crani formant un petit túmul. Hi ha alguns ossos d'un altre enterrament al seu anterior, potser un signe de ventilació.			
Tractament: Consolidació "in situ" amb Paraloid al 5%.			
Estratigràficament és			
anterior a	☐ 5007	☐	☐
posterior a	☐	☐	☒ 2 ☒ 3
Relacions físiques:			
Objectes localitzats: 1 Frag. de mineral de ferro.		Inventari: RC-90-5008	
Planta núm: 2	Altres dibuixos: Seccions 1 i 2		
Fotografies: 2-18	Autor: A. Estrada - P. Izquierdo - L. Sintas		
Fase: -			
Fitxa feta per A. Estrada		Data 10-8-90	
Revisada per P. Izquierdo		Data 20-8-90	

Tomba 2

Mesures de la fossa

Longitud: 110 cm.

Amplada: 26 cm.

Profunditat: 20 cm.

Longitud de l'esquelet

Mesura 1 (des del vèrtex fins a la part de les cames conservades): 87 cm.

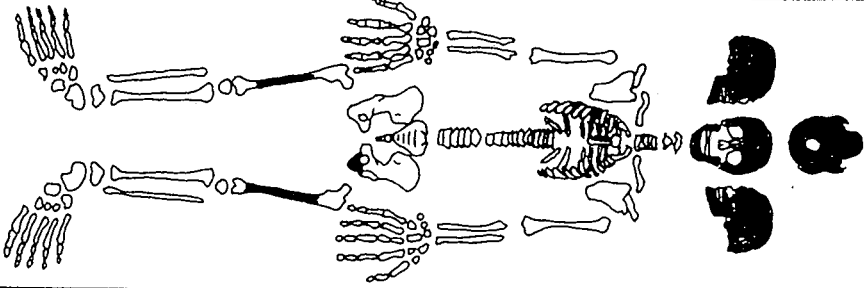
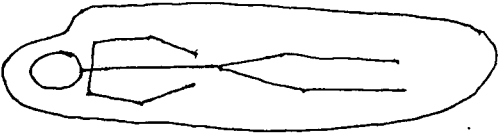
Mesura 2 (hemistatura superior: del vèrtex a la sínfisi púbica): 44 cm.

Mesura 3 (hemistatura inferior: de la sínfisi púbica fins a la part de les cames conservada): 42 cm.

Longitud de l'extremitat inferior:

Mesura 5 (des del coll del fèmur fins a la part de les cames conservades): 36 cm.

No s'han pogut prendre les mesures de les extremitats superiors, ja que els braços pràcticament no es conservaven, ni l'amplada de l'esquena, perquè les clavícules i els húmer estaven desplaçats o incomplets.

Jaciment: ROCABRUHA	Sector: 2	Tomba número: 2	Tipus de tomba: Fossa										
Ossos conservats: 													
Tipus de farciment:	Diagrama de camp: 												
La tomba farceix: 5018	Aliniació: E-W	Mirant a: Est.											
La tomba talla: 5010-5004	Referència topogràfica:												
Nivells (si es subdivideix):													
Descripció: Esquelet humà infantil (vers 6 anys?) en posició decúbit supí.													
Tractament:													
Estratigràficament és													
anterior a		5016	5015	①			posterior a		5010	5004	5018	③	
Relacions físiques: Cobrenx la tomba 3.													
Objectes localitzats: Sense aixovar		Inventari: RC-90-5017											
Planta núm: 4		Altres dibuixos: Seccions 1; 2											
Fotografies: div.		Autor: P. Izquierdo i E. Sintas											
Fase: —													
Fitxa feta per: Alicia Lali		Data: 25-9-90											
Revisada per: P. Izquierdo		Data: 20-8-90											

-Fotografies de les tombes destruïdes els anys 60-

ANNEX III
DOCUMENTS DEL
CARTULARI DE SANT CUGAT
QUE FAN REFERÈNCIA A LLÒCS
DEL TERME D'ERAMPRUNYA
950-1100¹²²

Resum dels documents

- 42 ENNEGO i FLODEBERGA donen a St.Cugat la terra situada a IPSO ROVER, al terme de CASTRO ERAPRUNIANO, que els deixà en el testament MASCHARONE, que l'havia rebut al seu torn del seu pare GONTARIO. 7/2/957
- 85 LOBELO dóna a la "*domum S.MARIA CENOBI qui est vocatus in termino de ERAPRUGNANO*" una terra que adquirí per compra, situada a IPSA GURDIOLA. La terra limita al sud amb una TERRA DE S.MARIA, que podria ser la terra del document anterior. 29/5/966
- 89 ERMENGARDA dóna a la "*DOMUM S.MARIA qui est in KASTRUM FELIX*" una mujada de vinya que tenia al terme d'ERAMPRUNIANO, que limitava al nord amb una vinya d'aquest monestir. 29/9/967
- 92 LOBELO, la seva dona JULIANA i els seus fills RECOSINDO i SUNIARIO donen a "*S.MARIA CENOBII, in termino de CASTRO RODANAS que vocant ERAPRONIANO, sive in locum qui vocant CASTELLO DE FELES*", un alou que limita al nord amb la VIA S.CLEMENTO, a llevant amb el terme de MONTE BAIO, al sud amb la VIA i a ponent amb el TORRENTE QUI DISCURRIT, que conté "*maso, qui est casale, cum suo ferragenale et ipsos arbores*", així com terres i vinyes, conreus i erms. Els havia arribat per "*quacumque voce*". 1/6/970
- 94 STEVANO i AURIOLUS, prebere, donen a S.MARIA "*qui est sita in CASTRUM QUE VOCANT FELIX*", una mujada de terra que tenien al terme d'Eramprunyà. 27/1/971

¹²² Els extractes que oferim aquí corresponen als documents del Cartulari dels segles X i XI que fan referència al terme d'Eramprunyà. Hi hem posat en majúscules els topònims i antropònims que s'hi relacionen. Les cites literals són entre cometes, i han estat deixades per tal de permetre una aproximació més gran a l'esperit i la llengua de l'original, atès que pensem que són comprensibles amb poc esforç. Totes les dades són extretes de l'edició de RIUS, 1947.

- 95 EMO, dona, SUZELA, STRADEIRO i ENGRACIA, dona, com a marmessors de PETRONE, donen a S.MARIA "*qui est in CASTELLO DE FELES*" una terra que limita al nord amb les PETRAS TRES NATURALES. 2/5/971
- 97 EIGFREDUS dóna a S.MARIE de CASTRUM FELES una vinya al terme de Cervelló. 18/1/972
- 98 GALINDO, marit d'ERMENGARDA i germà de BARDINA dóna al monestir de CASTELLUM DE FELIX un alou que tenia a Rifà i les terres i vinyes que tenia per "*quacumque voce*" al terme d'ERAPRONIANO. El document fa una llarga introducció amb justificacions filosòfiques i religioses molt interessants, i inclou una breu descripció del monestir: "*ubi intra trifarie templum in medium situm est altare venerabile virgo Dei genitrice Maria, dexteram vero partem altare s. Michaelis Arcangeli, levam vero s.Iohannis evangeliste, in quo lo[co] altaria constructa sunt in honore Petri et Pauli apostolorum principes*". 4/2/972
- 99 DANIEL, la seva dona SPETOSA i SAVEZELLO atorguen a la DOMUM S.MARIE del KASTELLUM DE FELIX un alou que tenien "*in locum que dicunt BEIGES*", al terme d'ERAPRONIANO, que els vingué als primers per dècim i al segon per compra. 4/4/972
- 100 BONUSHOMO i ERMENGARDA donen a la DOMUM S.MARIE ADVOCATUS MONASTERII de "*CASTELLO DE FELIX, propre ipsa mare*" un alou al terme el Castell de Cervelló. 4/4/972
- 103 VICENCIUS dóna a S.MARIA "*in CASTRUM QUE VOCAN FELIX*" una casa amb corral, hort amb arbres, terra i vinya, al terme d'ERAPRONIANO, que limita a llevant amb la VIA i a ponent amb el RIO QUI DISCURRIT AQUA. 20/3/974
- 105 ENNEGO i FLODEBERGA, marmessors de MASCHARONE, donen a S.MARIA "*que est sita in CASTRO FELIX*" una feixa de terra que aquest heretà del seu pare GONTARIO. 22/9/974
- 107 AVIZANA, dona, lliura a la DOMUM S.MARIA de CASTRUM DE FELIX dues peces de terra, una de les quals limita amb la TERRA DICTA ONRADA. 9/2/975
- 111 EGFREDUS dóna a la DOMUM S.MARIA, "*sita in KASTRUM QUE VOCANT FELIX*", una vinya que tenia per compra al terme d'ERAPRONIANO. 7/9/975
- 115 IOHANNES dóna a la DOMUM S.MARIA "*in KASTRUM FELIX*" unes cases amb corral i horts que limiten per llevant, pel nord i per ponent amb la VIA; una terra que limita pel sud amb la MARINA i pel nord amb la MARMELLA; i una vinya que limita al sud amb la VIA. Les cases i la vinya les havia comprades, mentre que la terra l'adquirí per aprisió. 24/4/976
- 116 ERMENGARDA, dona, lliura a la DOMUM S.MARIA "*in KASTRUM FELIX*" unes cases amb "*suos ortos vel suos pomiferos, vel suas edificaciones*" que limiten a ponent amb el TORRENTO, a llevant amb la VIA i al nord amb una casa de GERIBERTO; i una vinya que limita a llevant amb la VIA i a llevant i al sud amb el TORRENTO. Tot això era seu per compra i es trobava al terme de "*KASTRUM RODANAS que vocant ERAPRONIANO*". 7/5/976
- 119 AURIOLO dóna a S.MARIA "*in CASTELLUM DE FELIX*" una terra al terme d'ERAPRONIANO. 31/12/976

- 121 SUNIEFREDUS, prevere i monjo, FRUCTUOSUS, DURANDUS, GARIBERTUS i GULDREGUDO, dona, lliuren a la "DOMUM S.MARIA vel ad eius servientes" la terra que és als ALBARELLOS, "in terminio de CASTRUM RODANAS que vocant ERAPRONIANO", que limita al sud amb la MARINA i els fou deixada pel difunt VIVAS. 25/1/977
- 129 SUNIARIUS dóna a la DOMUM S.MARIA IN KASTRUM FELIX dues terres i una vinya que tenia al terme de "KASTRUM RODANAS, que dicunt ERAPRONIANO". 30/8/978
- 131 IOHANNES, abat, permuta amb el monjo SUNIEFREDUS un alou situat a ALMAFARI per un altre situat a Valle molle d'Olèrdola. 5/12/978
- 136 Testament sacramental de GALINDO, jurat pels testimonis sobre l'altar de sant Miquel d'Eramprunyà. Per aquest testament es concedeix a la DOMUS S.MARIE, al KASTRUM DE FELIX, un alou que tenia al lloc anomenat SALTELLOS, amb cases, corrals, terres, vinyes, horts i molins; i una parellada de terra al lloc dels BECCARONES, que fou de LAUDESINDO, d'ADALA i dels seus hereus. A la DOMUS S.MICHAELIS del mateix lloc, li concedeix la terra que fou de NITRANDO. A la DOMUS S.PETRI del mateix lloc, li concedeix la terra que fou d'ARGEMIR "vel" de GIMARA. A la DOMUS S.PAULI, del mateix lloc, li dóna la terra que rebé de LAUDESINDO. A la DOMUS S.IOHANNES IBIDEM SITUM, la terra que rebé d'ENNEGO i la meitat de les seves eugues i les seves vaques. A la DOMUS S.CLEMENTIS, una "checova". Un alou que tenia a Begues, el dóna a la DOMUS S.CHRISTOPHORI. També concedeix altres terres situades fora del terme, o en terme no identificat, entre les quals hi ha el lloc de CORNELIANO (Cornellà de Llobregat), que també passa a S.Maria de Castelldefels, dos masos a TERRADELLAS, que passen a S.PETRI SEDIS VICO, i diversos alous al terme de Cervelló, al terme d'Olèrdola, als comtats de Manresa i d'Osona, ... 5/9/980
- 137 ERMENGARDA, dona, BARCINA, AIZO, DELANT, SUNIEFREDUS, monjo, i AURIOLUS i SENDEREDUS, preveres, marmessors tots ells del difunt GALINDONI, executen les últimes voluntats d'aquest, lliurant les terres fixades en el testament anterior. Hi afegeixen una donació a S.MARIE de la terra que el finat rebé de SAVILE, dona, amb l'hort, la casa, els fruiters, el molí i la resclosa ("capudrego"), que era a la SENTICE, per tal que els "servientes ipsius ecclesias" hi fundessin un monestir segons la regla de St.Benet. 22/9/980
- 140 ERMEGELDE i la seva dona SABORELLA venen a S.MARIA, IN CASTRUM FELIX una terra que adquiriren per compra i dècim respectivament, al lloc dels BECARONES, que limita al sud amb la via, per un preu de 10 sous. 15/2/981
- 142 NADESINDA, dona, i els seus fills DURANDE i COMITISSA venen a la DOMUM S.MARIA de KASTRUM FELIX una vinya del terme d'ERAPRUNIANO, que posseïen en herència, la qual limitava a ponent amb la VIA, per un preu de set sous i mig. 27/2/982
- 143 DODADO i la seva dona FELICIA venen a la DOMUM S.MARIA IN KASTRUM FELIX una terra que tenien per herència. 27/2/982
- 147 SABORELLA i els seus fills BALDOMAR, SUNIARIO, GRAZILIA i RECOSINDO, venen a la DOMUM S.MARIA IN KASTRUM FELIX una terra que havia comprat SABORELLA amb el seu difunt marit, la qual limitava a llevant amb el RIO DE IPSA SENTIZ, per un preu de cinquanta sous. 14/9/982

- 157 BALLEMARE i la seva dona VENRELLA, VUANDALMARE i la seva dona SENIOR i VUALLO, dona, venen a S.MARIA, sita in CASTRUM QUE DICUNT DE FELES una terra que tenien en herència en el terme d'ERAPRUNIANO, la qual limitava al sud amb la STRADA PUBLICA. 27/9/983

RATZIA D'AL-MANSUR

- 173 Precepte de l'emperador Lotari confirmant al monestir de sant Cugat, els seus béns, la seva immunitat i la lliure elecció de l'abat. Entre les propietats s'esmenta "*et contra monte Petrosum et usque ad castrum quod dicitur Felix cum domibus, vineis, terris, cultis et incultis, cum decimis et primiciis seu molinaribus; castrum quod dicunt Felix cum ecclesiis ibidem fundatis s.Marie et s.Petri cum ipsorum dotaliciis;...*" ?/1-2/986
- 177 GALINDO i la seva dona EMO venen a S.Cugat una terra situada als BEZZARONES, que tenien per herència i que limitava al sud amb la STRADA, pel preu de sis sous. 8/4/986
- 187 DODORANDUS dona a St.Cugat una terra amb vinya situada al lloc d'ALMAFAR, en terme de "*RODANES, quo vocant ERAPRUNIANO*", la qual limita al sud amb la VIA. 25/10/986
- 188 Testament de SUNIEFREDO, levita, pel qual deixa, entre altres propietats, la vinya de la GUARDIOLA a la "*domum s.Crucis et s.Eulalie*", i diverses terres amb cases, una torre i un molí, al monestir de St.Cugat. Igualment estableix la destinació d'altres peces de terra per a particulars i dels seus animals i béns mobles, entre els quals hi ha cinc llibres, un cavall aparellat amb fre i sella, armes ("*targa*", "*lancia*" i "*spada*"), eines relacionades amb la viticultura, dues bàscules, roba de diverses classes, sitges amb blat i ordi, bens, bous i vaques. No s'especifica el terme on era cap de les terres. 5/11/986
- 190 El comte BORRELLO permuta amb el monestir una terra que tenia a SALES per herència, la qual limitava al sud amb la STRADA PUBLICA. 20/12/986
- 194 WADAMIRUS, prevere, permuta amb St.Cugat tres peces de terra, dues de les quals havia comprat i l'altra l'havia rebuda per donació de SAVILO, a canvi de les cases que el monestir tenia al CIIARE. Dues de les terres permutades eren "*iuxta alaudem de S.MARIA DE CASTRUM FELIX*" i l'altra era a la SENTICE. Totes les possessions eren dins el terme d'ERAPRUNIANO. 17/1/987
- 196 BALDOMAR i la seva dona VENRELLA venen a St.Cugat una terra del terme d'ERAPRUNIANO que limitava al sud amb la VIA, pel preu de quinze sous. 6/2/987
- 198 RANEMIRO i la seva dona RANOUIA venen a St.Cugat una terra que els pertanyia per compra al terme d'ERAPRUNIANO, la qual limitava amb possessions del monestir per totes bandes, per un preu de dotze sous. 10/2/987
- 200 DOMENICO i la seva dona ELDOVARIA venen a St.Cugat una terra que tenien per herència, la qual limitava al nord amb la SERRA i al sud amb la VIA, situada en terme d'ERAPRUNIANO, per un preu de vuit sous. 10/2/987

- 201 Odó, abat de St.Cugat, permuta amb el comte BORRELLO una casa amb "ferragenales" i arbres a banda i banda del TORRENTO al terme d'ERAPRUNIANO, la qual limita a ponent amb la VIA, a canvi d'una altra terra del mateix terme. 15/2/987
- 202 FRUIA dóna a St.Cugat dues mujades de vinya que tenia en terme d'ERAPRUNIANO per herència dels seus pares, com a restitució per "*quia eram in sua obediencia in KASTRUM FELIX et furavi suo vino de ECCLESIA S.PETRI APOSTOLI, et non abeo alium quod emendare possum ad eius domo*". 26/2/987
- 301 ERMENISCLO i la seva dona ERMOUNA permuten amb St.Cugat dues terres que tenien per compra i herència respectivament al lloc de CASTRUM FELIX. 16/10/994
- 326 OLIBANE, GISCAFREDO i RICHELEVA, marmessors d'AURIOLUS, lliuren al monestir de Sant Cugat dues mujades de terra que aquest tenia a GUARDIOLA. 18/6/997
- 344 VIVES i la seva dona SPONSATA permuten amb el monestir de St.Cugat una terra situada a la COMMA BERTIGA per una altra del mateix terme d'Eramprunyà. 19/4/999.
- 372 Testament sacramental de RECOSINDO, jurat pels testimonis sobre l'altar de la basílica de S.CLEMENTI al lloc anomenat IPSAS VALLES, on s'estableix la destinació de nombroses peces de terra, entre les quals es donen a la "*DOMUM S.MARIA et ad S.MICHAEL et a S.PETRI, qui est in CASTRO FELIX*" les cases, terres i vinyes que heretà del seu germà GUADAMIRO, anomenat IOCELMO, i que havien estat de MOCIONE, DANIEL i els seus hereus. A St.Cugat li deixa les cases, terres, vinyes, arbres i fruiters que havia rebut a ALMAFAR del mateix monestir, excepte una mujada de vinya que havia estat donada a IGILANE. A IGILANE li deixa les seves cases, corrals, torre, columbari, hort i fruiters que tenia a ALMAFAR, rebuts del seu difunt germà GUADAMIRO IOCELMO, així com una feixa de terra que era al costat de la torre. Al comte RAIMUNDO li deixa una parellada de terra que tenia al mateix lloc, sota la STRADA i prop de l'hort, amb un parell de bous i un altre de vaques. A S.Just, prop dels murs de Barcelona, li deixa la terra que rebé de TOTUADO i que era al costat de SALAS. A la DOMUM S.CLEMENTI, una mujada de vinya que rebé d'AMODI. Les altres vinyes que rebé d'AMODI les deixa a BONEFILIO, manant que aquest li transmeti al monjo LONGOBARDO una peça de terra que era al costat de la casa de CALVELLO. Igualment deixa altres terres del terme d'Aqua Cenosa, al Vallès, així com un cavall amb fre i sella, una "vedella", diverses "vaccas", una "truia", diversos "porchos", "oves" i "capras", un parell de "paones", tres "auchas", dos "gallos", dues "gallinas", dos "asinos", una "iunega", pa, vi, eines relacionades amb la viticultura ("*tonnas*", "*cubos*", "*portadoras*",...), una "vascula" i armes ("*spada*", "*lancea*", "*targa*" i "*scuto*"). 14/4/1002
- 373 AICIO i VIVANE, marmessors de RECOSINDO, donen a IGILANE la terra i les cases, amb torre, columbari, hort, arbres i fruiters, situats al lloc d'ALMAFAR, els quals limiten al sud amb la STRADA. 17/4/1002
- 374 AICIO, IGILANE i VIVAS, marmessors de RECOSINDO, donen a les "*DOMUM S.MARIA et S.MICHAELIS et S.PETRI, cuius basilicas sitas sunt in KASTRUM FELIX*" diverses "terres, vinyes, amb els edificis que hi ha, cases, corrals, horts, camps de blat, arbres fruiters, aqüeductes i rescloses, conreus i

erms, boscos i garrigues a la plana, els vessants i les muntanyes" del terme d'Eramprunyà, amb tot allò que havia estat de DANIEL i de MOCIONE. 27/4/1002

- 382 El papa Silvestre II confirma a St.Cugat les esglésies, propietats i rendes que havia adquirit des de la seva fundació, admetent-lo sota la protecció apostòlica. Entre moltes altres terres, s'esmenta "*in alio loco infra terminum de CASTRUM ERAPRINIANO, ecclesia S.MARIE et S.PETRI, cum ipso PUGO quod dicunt CASTRUM FELIX, cum terminis et adiacentiis suis; et ipsum alaudem de GAIANO vel de SALES, et ipsum alaudem quod habet de MONTE PETROSO usque ad mare et usque in FLUMEN LUBRICATO, cum terminis et adiacentiis suis*" ?/12/1002
- 412 El papa Joan XVIII confirma totes les possessions i privilegis del monestir, entre les quals hi ha "*et in alio loco infra terminum de CASTRO ERAPRINIANO, ecclesia SANCTE MARIE et S.PETRI, cum ipso PUIO que dicunt CASTRUM FELIX, cum terminis et adiacentiis suis, et ipsum alodem de GAIANO vel de SALES, et ipsum alaudem quod habet de MONTE PETROSO usque ad MARE et usque in flumen LUBRICATO, cum terminis et adiacentiis suis...*" ?/11/1007
- 436 El comte de Barcelona RAIMUNDUS i la seva dona HERMESINDIS confirmen la donació a St.Cugat, feta pel seu pare el comte BORRELLUS (947-992), de la qual s'havia perdut l'escriptura, d'un seu alou situat al terme d'EREPUGNANUM, al lloc anomenat KASTRUM FELIX, on hi ha la basílica de S.MARIA, "*et in locum nominatum CANIS VALLIS S.CLEMENTIS, et in locum vocatum GEVANUM et in ipsam vallem, que vocant VULTURERAM ad ipsum CIGIAREM.*" Aquest alou limitava, al nord, "*in CASTRUM EREPUGNANUM vel in ERA VENTUOSA*"; a ponent "*in ipso GARRAFO vel in ipsa EDERA*"; a llevant "*in nostrum ortum comitalem in locum SALES, et in MONTE BAGIUM*", i pel sud "*in profunda maris gurgitum*", amb els drets de fer llenya, pescar i mercadejar per mar. 29/4/1011
- 486 El papa Benet VIII confirma a l'abat WITARDO el monestir de sant Cugat amb totes les seves pertinences. S'hi inclou "*et in alio loco infra terminos de CASTRUM ERAPRINIANO, ecclesiam S.MARIE et S.PETRI, cum ipso puio quod CASTRUM FELIX dicitur, cum terminos et adiacentiis suis, et ipsum alode de GEVANO vel de SALES, et ipsum alodem quod habet de MONTE PETROSO usque ad mare et usque in FLUMEN LUBRICATO*". 23/1/1023
- 493 Testament de SENIOFREDUS, en el qual concedeix a S.SEBASTIANUS una parellada d'alou situada a Eramprunyà, al lloc anomenat CAMPO DE BARONE, a banda i banda de la via, amb un bou i una aixada. A Sant Cugat li dona una mujada de vinya situada a S.MARIA DE CHASTELLO DE FELLS. Deixa també una vinya a Olèrdola, tres mujades de terra i cinc de vinya més en diversos llocs, un alou amb vinya i arbres a IPSO ROVERE MAIORE, i un "*meum alaudem cultum vel eremum, chasas cum curtes, cum foveas, cum aquis, cum arboribus, cum pomiferis, cum vaductibus vel reductibus*". Aquests darrers aous no podem assegurar que fossin a Eramprunyà. A més, concedeix terres, vinyes, dos cànecs i una aixada a un GUILIELMO que és captiu, per sí tornés. També reparteix els seus animals, que consistien, com a mínim, en quatre "*bovos*", dues "*bestias*", dos "*someros*", una "*somera torta*" amb dos "*pollinos*", un "*mulo*", quatre "*oves*", una "*vacha*" i una altra "*vacha pardula*", dues "*vitulas*", una "*vinegha*" i "*porchos*". D'altres objectes que s'hi esmenten són quatre "*chavagos*", quatre "*exadas*", un "*exado*", una "*destral*", tres "*chubos*", un "*cubello foladore*", dues "*portadores*", una

- "sella nova", una "tancha", dues "targas" i una "espada". Igualment, distribueix una quantitat indeterminada de pa i de vi. D'aquest darrer es concreta la destinació d'una "tonna", una "tonna minore" i dues "tonnas maiores", que estan valorades en quatre mancusos d' ".or.". 9/3/1024
- 494 Publicació sacramental del testament de SENIOFREDI FLAVI, atorgador del testament anterior. S'hi manifesta que morí poc després, dins el mateix mes de març, lluitant contra els moros. Sembla per tant que féu testament abans d'anar a lluitar. L'any 1024 s'organitzà una expedició contra la taifa de Saragossa, que hi coincideix cronològicament. 28/4/1024
- 531 Publicació sacramental del testament d'ERMENGARDA, en el qual els testimonis de la seva mort declaren davant els jutges VIVANE i MIRONE que aquesta decidí deixar el seu alou que tenia al terme de CASTRO ERAPRUNIANO al monestir de St.Cugat. 29/4/1039
- 561 L'abat de sant Cugat lliura a MIRONI GERIBERTI i a la seva dona GUILIE un alou, que el monestir tenia per donació de la seva mare ERMENGARDIS, "*sive per donationem atque evacuationem vel redditionem quantum predictus MIRO nobis fecisti intus in aecclesia S.PETRI KASTRUM FELIX ante ipsum altare ac postmodum intus in alodio quod ad ipsam scilicet ROCHAM est*", alou que és en dos llocs diferents, un dels quals davant la TURREM COMITALEM DE GAVAN i l'altre a BEGAS, amb la condició que després de la seva mort passi al seu fill VIVAS BERNARDUS, clergue, i que es lliurin anualment vint lliures de cera, amb la condició que revertixin posteriorment al monestir. 3/7/1043
- 610 L'abat de sant Cugat concedeix a precari terres conreades, erms i vinyes situades "*in apendicio de SANCTA MARIA DE CASTRUM FELIX*" a ODERAN i la seva dona TUDISCLA. 30/1/1057
- 611 Testament de BARDINA, fill d'ECIO, pel qual concedeix al monestir de sant Cugat el mas que té "*in VALLE S.CLEMENTIS, ad ipso ARENS*", l'alou de SALES i un alou a la TORREZELA. Pel seu fill MIRONE hi ha el mas òptim que té "*in VALLE S.CLEMENTIS*", aquell que heretà dels seus pares, una parellada de terra "*propre ipsa TURRE DE ALMAFAR*". Al germà de BARDINA, GIRBERTUS, li deixa l'altre mas, que comprà al seu germà BERNARDUS i que limita al sud i l'oest amb l'ARENIO, a ponent amb el MONTE BAIIO i al nord amb el COLLO DE BENEVIVERE, que després haurà de ser del seu fill MIRONE BARDINA, així com les vinyes d'ATILONES. Es concedeixen encara força terres, així com animals i altres objectes, sense que s'especifiqui on són, o bé situant-los en altres termes. Fem notar que encara avui el torrent situat prop del coll de Benviure s'anomena Torrent Bardina. 28/1/1058
- 624 GERBERTUS, fill del difunt ECIO i la seva dona ENNESENNA donen a St.Cugat tot l'alou que fou dels seus pares, ECIO i TRASGONCIA, excepte una "*mansione, que est ultra ipso torrente*", l'alou que fou de BARDINA i "*ipsa mea ereditate, que abeo in SALES*". 25/10/1060
- 625 Acta de defunció de GERBERTUS, per la qual s'executen les darreres voluntats recollides en el document anterior. 25/10/1060
- 673 L'abat de St.Cugat fa "*evacuacio vel definicio*" a RAIMUNDUM AGUIONI de cinc quarterades de vinya a KASTRUM FELIX que foren de TODALEG, de tres mujades de vinya al "*prefato KASTRO FELICE*" que foren de SISUALDO i un

mas amb les seves pertinences que fou de GUADAMIRO CAMETA. A canvi, l'esmentat REIMUNDO defineix a St.Cugat un mas que tenia al "*CASTRO FELICE iam dicto*". 13/2/1071

- 748 MIRO, anomenat BARDINA, dóna a St.Cugat tota la part que li pertoca de l'alou que el seu pare deixà a aquest monestir, alou que era situat a les parròquies de "*S.CLEMENTIS sive S.BAUDILII*", al terme d'ERAPRUNIANI, amb "*domus*", "*casalis*", horts, vinyes, conreus, erms, prats, fonts, canalitzacions i rescloses, que limita a llevant amb el riu LUBRICATI, al sud amb LITORE MARIS, al ponent amb el PUGO AQUILARI i al nord amb el coll de BENEVIVERE. 12/6/1092
- 754 MIR BARDINA dóna a MIR BERNARD un alou que té "*per fevum S.Cucuphato*" per tal que s'hi faci una casa, així com dues mujades de terra al voltant d'aquesta, situats al lloc que anomenen GUARDIOLA, al terme d'ERAPRUGNA, a canvi de la seva fidelitat, el brancatge i altres feines. 23/1/1094
- 764 Testament de GUNDEBALLO RAIMUNDO, fet al llit de mort, on deixa com a marmessors la seva dona EMA, PETRUS NERTRANDI i AYARICI FULCONI. Disposa que el KASTRUM ERAPRUNIANO amb tots els seus termes i límits, i els castells de Campdàsens, Sant Martí Sarroca i tots els del Penedès, excepte el de santa Oliva, "*sive ipsis de Lubricato, vel ipsis de Valtano et de Barchinona et ipsum de Cervilione et ipsum de Olorda et de Valle Jagon et de Tayano et de Primiliano*" siguin lliurats al seu germà GUILIELMUS RAIMUNDO. Els castells de Santa Oliva i de Berà i l'alou de Tamarit són per a la seva dona EMA, i després de la seva mort a GUILIELMUS RAIMUNDO. Si aquest morís sense descendència, l'herència havia de passar al fill gran d'AYARICI FULCONI. Igualment, s'estableix la donació de pa, vi, blat ("*blad*"),... 10/1/1097
- 774 El papa Urbà II confirma a l'abat Berenguer els béns i drets del monestir. Entre moltes altres possessions s'hi esmenta "*ecclesia S.MARIE et S.PETRI, quod CASTRUM FELIX dicitur*" dins un gran alou que fou de GIRIBERTUS i la seva dona, el qual comprenia bona part del Penedès, el Baix Llobregat i l'Anoia. 1/12/1098

Index toponímic

ALBARELLOS (977) Lloc desconegut, proper a la *Marina* i la *Marmella*.

ALMAFAR (986, 1002, 1058) Nom àrab de sant Climent de Llobregat.

ALMAFARI (978) = ALMAFAR

ARENIO (1058) =ARENS?

ARENS (1058) Lloc situat a la vall de Sant Climent, on hi havia un mas que fou d'Ecio i dels seus hereus

ATILONES (1058)

BECARONES (981) =BECCARONES=BEZZARONES? Lloc amb cases situat probablement cap a la banda de ponent de la cruïlla del *rio de ipsa Sentice* i la *Via*, aproximadament on avui hi ha can Rosés

BECCARONES (980) = BECARONES

BEGAS (1043) =BEIGES? Lloc on hi havia diversos alous que ha de correspondre a la vall de Begues.

BEIGES (972) =BEGAS?

BEZZARONES (986) =BECARONES?

BOSCO (966) Bosc.

CAMPO DE BARONE (1024) Lloc situat a banda i banda de la via, potser corresponent a l'Horta del Baró, partida situada al vessant oest de la Roca, en terme de Gavà.

CANIS VALLIS S. CLEMENTIS (1011) (*locum nominatum* ...) Lloc probablement corresponent a Viladecans. Inclòs en l'alou confirmat pels comtes a Sant Cugat.

CASTELLO DE FELES (970, 971) Castell de Castelldefels. Seu del monestir de

Santa Maria. Hi ha nombroses grafies (Vegeu lletres G i K).

CASTELLO DE FELIX (972) =CASTELLO DE FELES

CASTELLUM DE FELES (972) =CASTELLO DE FELES

CASTELLUM DE FELIX (972, 976) =CASTELLO DE FELES

CASTRO FELIX (972, 974, 981, 1000) =CASTELLO DE FELES

CASTRUM FELIX (981, 987, 994, 1000, 1007, 1023, 1057, 1098) =CASTELLO DE FELES

CASTRUM DE FELIX (975) =CASTELLO DE FELES

CASTRUM FELES (972) =CASTELLO DE FELES

CASTRUM QUI DICUNT DE FELES (980) =CASTELLO DE FELES

CIGIARE (987) =CIGIAREM=CIIARE Lloc amb cases que fou fins al 987 de S. Maria, passant per permuta a Guadamir. Correspon probablement a l'emplaçament actual de l'ermita de Sta. Maria de Brugués, antiga església de Sta. Magdalena del Sitjar.

CIGIAREM (1011) =CIGIARE Lloc inclòs dins les terres de St. Cugat confirmat des pel comte

CIIARE (987) = CIGIARE Lloc amb diverses cases que passaren en aquell any de Sant Cugat al prevere Wadamirus

COLLO DE BENEVIVERE (1058, 1092) Col·le de Benviure, amb tota probabilitat l'actual nomenat estret de Roques, que avui

salva la carretera de Sant Climent a Sant Boi.

COMMA VERTIGA (999)

CURTE DE S. MARIA (982) Corral de Sta. Maria.

DOMUM S. CHRISTOPHORI (980) Sant Cristòfol del Coll de Begues, actualment al barri de la Rectoria.

DOMUM S. IOHANNIS (980) Pot correspondre al primer precedent de St. Joan de Viladecans.

DOMUM S. MARIA CENOBII (970, 972) Monestir de Sta. Maria, sense precisar la ubicació a Castelldefels, cosa que impedeix identificar-lo amb seguretat.

DOMUM S. MARIA, QUI EST IN KASTRUM FELIX (967) o **CASTELLO DE FELES** (971) Monestir de Santa Maria de Castelldefels.

DOMUM S. MARIA (966, 977, 978) Monestir de Sta. Maria (vegeu les observacions de *Domum s. Maria Cenobii*).

DOMUM S. MICHAELIS (980, 1002) Correspon probablement a St. Miquel d'Eramprunyà. El mot domum pot implicar un intent d'establiment monàstic dependent de Sta. Maria de Castelldefels, com en els casos següents.

DOMUM S. PAULI (980) És possible que correspongui a St. Pau del Prat, si és que pertangué mai al terme d'Eramprunyà.

DOMUM S. PETRI (980, 1002) Monestir de Sant Pere, possiblement el precedent de Sant Pere de Gavà. Esmentat com a altar el 972.

ECCLESIA S. PETRI APOSTOLI (986, 987, 1007, 1023, 1043, 1098) Església de Sant Pere, de la qual *Fruia* robà vi, per la qual cosa fou obligat a donar a Sant Cugat dues mujades de vinya l'any 987. Probablement correspon a un antecedent de Sant Pere de Gavà.

EDERA (1011) Una de les fites occidentals de l'alou de Santa Maria de Castelldefels en la confirmació comtal. Era contigua al massís de Garraf i pot correspondre al turó de Cova Fumada que avui marca el límit entre Castelldefels i Sitges.

ERA VENTUOSA (1011) Fita septentrional de l'alou de Sta. Maria de Castelldefels en la confirmació comtal. Possiblement correspon al turó de Rocabruna o a la serra de Miramar, encara que no es poden descartar altres possibilitats com la serra de les Ferreres o el turó de la Desfeta.

ERAPRONIANO (970, 972, 974, 975, 977, 978, 981, 986, 994) =ERAPRUGNANO =ERAPRUNIANO =KASTRUM RODANA Castell d'Eramprunyà.

ERAPRUGNANO (966) =ERAPRONIANO

ERAPRUNIANO (957, 967, 971, 972, 975, 976, 980, 982, 983, 986, 987, 1031, 1097) =ERAPRONIANO

FLUMEN LUBRICATO (1002, 1007, 1023) Riu Llobregat.

GAIANO (1002, 1007) =GAVAN? =GEVANO? Alou lligat al nom de Sales, segons dues confirmacions papals a Sant Cugat. MAS hi llegeix *Gavano*. Ha de correspondre a Gavà.

GARRAFO (1011) Fita occidental de l'alou de Castelldefels en la confirmació comtal. Probablement es refereix al Massís de Garraf més que no pas al lloc homònim.

GARRIGA DE S. MARIA (978)

GAVAN (1043) Gavà, lloc on hi havia una torre comtal, nom d'un alou que el monestir de St. Cugat cedí a Mir Geribert, el qual comprenia des de Sales fins al Garraf.

GEVANO (1023) Gavà, en la confirmació del Papa Benet VIII, que té un text pràcticament idèntic al de les anteriors on Rius hi llegeix *Gaiano*.

GEVANUM (1011) Gavà, lloc comprès dins l'alou de Castelldefels segons la confirmació comtal.

GUARDIOLA (986, 997, 1094) = **GURDIOLA**

GURDIOLA (966) Partida on hi havia terres de Santa Maria (algunes de les quals donació de *Lobelo*), de *Iunio* i de *Ferecinto*. Hi quedava bosc sense propietari per la banda nord. A Viladecans, prop del límit amb Gavà, hi ha can Guardiola, si bé en un capbreu del 1588 es diu que abans fou mas Bertran, i que era conegut com l'Oliverar. D'altra banda, hi ha una serra de la Guàrdia al terme de Begues, si bé és més lògic relacionar-lo amb el sector anomenat encara avui la Guardiola, proper, com també sembla deuir-se en els documents, a un altre indret anomenat el Roure.

KASTRO FELICE (1071) = **CASTELLO DE FELES**.

KASTRUM DE FELIX (980, 981, 994) = **CASTELLO DE FELES**

KASTRUM FELIX (967, 971, 974, 975, 976, 978, 982,...) = **CASTELLO DE FELES**

KASTRUM RODANAS QUE DICUNT ERA-PRONIANO (978) = **ERAPRONIANO**

KASTRUM RODANAS QUE VOCANT ERA-PRONIANO (976, 976) = **ERAPRONIANO**

MARE (972, 1002, 1007, 1023) Mar, que es diferencia clarament de *Marina*. S'afirma que el monetir de Castelldefels era a tocar de la mar.

MARINA (976, 977, 987) Maresma, topònim conservat en alguns sectors del delta.

MARIS (1011, 1092) = **MARE**

MARMELLA (976) Lloc situat prop la Marina, al nord de la terra "*de Virgilia vel de Iohannes*" (venuda a Sta. Maria el 976), i entre les terres d'*Helias* i d'*Avizana*. Pot correspondre a un

estany o pantà, atès que el mateix nom es retroba al delta de l'Ebre al segle X amb aquest significat.

MONASTERIUM S. MARIE QUI EST SUBTUS ERAPRONIANO IN LOCUM CASTELLUM DE FELIX (972) = **DOMUM S. MARIA K.F.**

MONASTERIUM S. MARIA IN LOCUM VOCITUM CASTELLUM DE FELES (972) = **DOMUM S. MARIA K.F.**

MONTE PETROSO (986, 1002, 1007, 1023) Fita nord i oest d'un gran alou que arribava al mar, propietat de St. Cugat. Amb tota probabilitat correspon al Puig Pedrós, muntanya coneguda actualment com turó de Sant Antoni, entre els termes de Sant Vicenç dels Horts i Santa Coloma de Cervelló.

MONTE BAGIUM (1011) = **MONTE BAIUM** Muntbaig, turó de 288 m. actualment conegut com Sant Ramon de les Golbasses

MONTE BAIIO (970, 1058) = **MONTE BAIUM**

ORTO DE S. MARIA (987) Hort del monestir de Sta. Maria que sembla situat a la Sentiu, probablement anterior a la primera adquisició documentada en aquest sector.

ORTUM COMITALEM IN LOCUM DE SALES (1011) Hort comtal de Sales, que fou parcialment cedit a Sant Cugat sense que mai no arribés a ser-ho del tot. S'havia de situar entorn l'actual ermita de Sales (cementiri de Viladecans) incloent probablement el Fonollar.

PETRAS TRES NATURALES (971) Topònim molt explícit, que podria correspondre a la serra de les Agulles si no fos pel fort pendent que hi ha al sud d'aquesta, que fa difícil que fes de fita. Pot correspondre també al turó de Calamot o a qualsevol altre aflorament de Bundsanstein, que normalment es quarteja en grans blocs.

PUGO AQUILARI (1092) Possiblement correspon a les penyes de l'Aligades situades al vessant nord de la Morella en terme de Begues.

RIO DE IPSA SENTICE (987) =RIO DE IPSA SENTIZ. Riera de la Sentiu.

RIO DE IPSA SENTIZ (982) =RIO DE IPSA SENTICE

RIO QUI DISCURRIT AQUA (974) Curs d'aigua permanent que ha de correspondre a una d'aquestes rieres: la Sentiu, les Parets, Sant Llorenç o Sant Climent.

ROCHAM (1043) La Roca, possiblement el poblat medieval abandonat situat al voltant de l'Horta (Gavà).

ROVER (957) "El Roure" Primera donació del terme d'Eramprunyà registrada al Cartulari. La partida del delta que toca a la via del tren davant el castell de Castelldefels s'anomena actualment el Rourell, si bé és difícil relacionar ambdós topònims, atès que en la donació es diu que el lloc és envoltat de bosc i no es fa esment ni de la marina ni de la mar. Més probable és la relació amb el lloc anomenat actualment el Roure, situat a la vall de la Clota en terme de Begues.

ROVERE MAIORE (1024) =ROVER?

S.CLEMENTIS (980, 1002, 1011, 1058, 1071, 1092)

S. CLEMENTO (970) (*via de...*) Esment indirecte que implica l'existència d'una església dedicada a Sant Climent, al lloc d'*Almafar*, com a mínim des de mitjan segle X.

SALES (986, 1002, 1007, 1011, 1023, 1058, 1060) Lloc on hi havia un *Orto Comitale*, el nom del qual s'ha conservat en l'ermita de Santa Maria de Sales, situada sobre una vil·la romana i un lloc d'hàbitat alt-medieval.

SALTELLOS (980) Lloc amb cases, corral, terres, vinyes i molins que, segons sembla deduir-se del document, era situat al lloc de Cornellà, i alhora era al terme d'Eramprunyà. No identificat.

SENTICE (980, 987) =SENUCEM. Vall de casa situada a ponent del nucli de Gavà. En la seva major part fou adquirida progressivament pel monestir de Castelldefels, de forma que està ben documentada la seva parcel·lació anterior. Una casa, que probablement cal identificar amb can Dardena, fou cedida perquè s'hi constituís un monestir benedictí, que no consta en cap altre document.

SENUCEM (1011) =SENTICE Grafia probablement errònia, sigui per equivocació de l'escriptor o del transcriptista contemporani.

SERRA (987, 987) Nom geogràfic correent que, en els casos localitzats sembla que es refereix a la serra de les Ferreres al Roc del Migdia.

STRADA (986, 1002) =STRADA PUBLICA =VIA Camí de trànsit.

STRADA PUBLICA (983, 986) =STRADA =VIA

TERRA ONRADA (975) Terra el nom de la qual probablement prové del personatge homònim enterrat a Rocabrunga trenta anys abans. Es trobava a tocar d'una via, per la banda sud, a ponent d'una terra propietat d'Avizana fins que el 975 fou venuda a Sta. Maria. Més gaire més cap a l'est hi havia un revolt de la via, on es trobaven les cases, els horts i el corral de Iohannes (passen pel Castelldefels el 976), que tenia la vinya a la banda nord de la via. Sabilo era veïna tant d'Avizana com de Iohannes i hi tenia terra i cases als voltants de 975. De moment no hem pogut aclarir on cal situar aquest sector, però és possible que fós als voltants de Rocabrunga, si hi ha relació.

TORRENTE (971, 972, 975, 987, 1060) =TORRENTE QUI DISCURRIT? =TORRENTE TO? Torrent. És un tipus de límit relativament habitual si bé no podem mai saber si es parla del mateix curs d'aigua. És clar que la riera de Sant Climent rep aquest nom.

TORRENTE QUI DISCURRIT (970) =TORRENTE

TORRENTO (974, 976, 987) =TORRENTE

TORREZELA (1058)

TURRE DE ALMAFAR (1058)

VALLE QUE VOCANT VULTURERA (1011)
Lloc inclòs dins l'alou de Castelldefels en la confirmació comtal. Si bé *Vulturera* és el nom antic d'Abrera, creiem que en aquest cas és una referència a una "vall de voltors", segurament amb espadats escarpats. En les postals dels primers anys del segle XX s'anomena Roca Boltrera a l'extrem del Roc del Migdia que domina la vall avui coneguda com a Fons de les Comes, que pot correspondre-hi.

VALLE S.CLEMENTIS (1058)

VIA (967, 970, 974, 975, 976 (4), 981 (2), 986, 987 (4)) =STRADA? Camí. Límit molt comú, que no necessàriament implica que es tracti d'un camí públic.

VIA S. CLEMENTO (970) Camí de Sant Climent. Esmentat per una escriptura que el situa clarament al nord del *Monte Baio*, cal identificar-lo amb l'actual carretera de Sant Climent a Sant Boi per l'estret de Roques, que continuaria després en direcció al coll de la Creu, per dirigir-se cap a Begues. Aquest és un camí emprat en la comunicació entre Barcelona i el Penedès durant un llarguíssim període.

Index onomàstic:

Propietaris de terra al terme d'Eramprunya al Cartulari de Sant Cugat (950-1100)

- ADALA (m.a. 980)
- ADALMARE (972)
- ADANAGELDE o ADANAGELLE (975, 987, 994)
- AICIO (1002)
- AIZO (980)
- ALARIGO (975)
- ALTEMIRO (971, 972)
- ALUDIA (987)
- ARGELEVA (978)
- ARGEMIR (m.a. 980)
- ASCHARIGO (975)
- AURIOLUS (971-980, M.A.997) Prevere
- AVIZANA (975) dona
- AYARICI FULCONI (1097) Marmessor de Gundeballo Raimundo
- BALDOMAR (982-987) Marit de Venrella, fill de Saborella i germà de Suniario, Grazilia i Recosindo
- BALLEMARE (983) =BALDOMAR
- BARCINA (980)
- BARDINA (972) Germà de Galindo
- BARDINA (mort entre el 1058 i el 1060) Fill d'Ecio, germà de Girbertus i de Bernardus i pare de Mirone Bardina
- BELLA (983)
- BERNARDUS (1058) Germà de Bardina i de Girbertus
- BONEFILIO (1002)
- BONOFILIO (987) =ENNEGO?
- BORRELLO o BORRELLUS COMES (976, 986, 987) Comte de Barcelona del 986 al 992
- CALVUCIO (1002)
- CERAZILIA (982) Filla de Saborella
- CHILLIO (987)
- COMITISSA (982) Filla de Nadesinda germana de Durande
- CONRATA (975)
- DANIEL (972, m.a. 1002) Marit de Spetosa. Probablement hereu de Moció
- DELANT (980)
- DODADO (982) Marit de Felicia
- DODATO (982)
- DODORANDUS (986)
- DOMENICO (987) Marit d'Eldovaria
- DONNONE (975)
- DRUDELA (976)
- DURANDUS (977)
- ECIO (m.a. 1058) Marit de Trasgoncia pare de Bardina, de Gerbertus i de Bernardus
- EGOFREDUS (975) =Eigfredus?
- EIGFREDUS (972) =Egofredus?
- ELDOVARIA (987) Dona de Domenico
- ELPERIGO (986)
- EMO (971-986) Dona de Galindo

EMA (1097) Dona de Gundeballo Raimundo

ENGRAZIA (971)

ENNEGO (957-976) Marit de Flodeberga

ENNESENNA (1060) Dona de Gerbertus

ERMEGELDE (981) Marit de Saborella

ERMENGARDA (967-980, testament publicat el 1039) Dona de Galindo

ERMENGARDIS (m.a. 1043) Mare de Mironi Geriberti

ERMENILLE (987)

ERMENISCLO (994) Marit d'Ermouna

ERMOUNA (994) =ERMOVIGA? Dona d'Ermensclo

ERMOVIGA (987) =ERMOUNA?

FELICIA (982) Dona de Dodado

FERECINTO (966)

FLODEBERGA (957-974)

FREDALLO (986)

FRAULA (987)

FRUCTUOSUS (977)

FRUDINO (978)

FRUIA (987) Condemnat a pagar tot el que tenia per haver robat vi de l'església de St.Pere de Castelldefels

GALINDO (972, mort el mes de setembre del 980) Germà de Bardina i de Bernardus i marit d'Ermengarda

GALINDO (986) Marit d'Emo

GALINDONI (980) =GALINDO

GARIBERTUS (977)

GERBERTUS (mort el 1060) =GIRBERTUS

GERIBERTO (971-982)

GERIBERTUS (974)

GIRIBERT (986)

GIRBERTUS (1059, m.a.1060) Fill d'Ecio i de Trasgoncia, germà de Bardina i de Bernardus i marit d'Ennesenna

GIRIBERTUS (m.a. 1098) =GIRBERTUS

GIMARA (m.a. 980)

GONTARIO (m.a.957) Pare de Mascharon que era mort abans de la mateixa data

GRAZILIA (982) Filla de Saborella germana de Baldomar, Recosindo Suniario

GUADAMIRO (m.a. 1002) =IOCELMO =WADAMIRUS Prevere i germà de Recosindo

GUADAMIRO CAMETA (m.a. 1071) Antipropietari d'un mas

GUISLIE (1043) Dona de Mir Geribert

GUISTERLEVA (976)

GULDREGUDO (977-978) Dona

GUILIELMUS RAIMUNDO (1097) Germà de Gundeballo

GUNDEBALLO RAIMUNDO (mort el 1097) Marit d'Ema i germà de Guilielmus Raimundo, senyor d'Eramprunyà i molt altres castells, probablement fill de Mir Geribert

HELIAS (977)

IGILANE (1002) Hereu de les terres d'Almar que pertanyien a Recosindo

IHOHANES (977) =IOANNE =IOHANNES

INGILBERTO (987)

INNAGO (983) =SENIOFREDUS

IOANNE (987)

IOCELMO (1002) =GUADAMIRO

- IOHANNES (976) Un abat amb el mateix nom és documentat el 978
- ISEMBERTO (976) =MOCONE
- IUNIO (966)
- JULIANA (970) Dona de Lobellus , mare de Recosindo i Suniario.
- LAUDESINDO (m.a. 980) =LODESINDO? Pare de Galindoni.
- LEOPARDO (986)
- LOBELLUS (970) =LOBELO Marit de Juliana, pare de Recosindo i Suniario
- LOBELO (966) =LOBELLUS
- MASCHARONE (m.a. 957) Fill de Gontario, testà en favor d'Ennego
- MAULA (987)
- MIR BARDINA (1094) =MIRONE BARDINA
- MIR BERNARD (1094) El primer home del terme que rep una terra a canvi de serveis feudals, habitant de la Guardiola de Begues
- MIRO (986)
- MIRO COMES (972-986)
- MIRONE (1039) Jutge en una publicació sacramental
- MIRONE BARDINA (1058-1094) Fill de Bardina i nét d'Ecio. Un gran propietari.
- MIRONIS COMES (m.a.1043)
- MIRONI GERIBERTI (1043) Fill d'Ermen-gardis, Marit de Guilie i pare de Vivas Bernardus,
- MOCIONE (m.a. 1002)
- MOCONE (976-978) =ISEMBERTO
- NADESINDA (967-982) Mare de Nitrandu i Comitissa
- NITRANDO (m.a. 980)
- ODERAN (1057) Marit de Tudiscla
- PETRONE (m.a. 971)
- PETRUS NERTRANDI (1097) Marmessor Gundeballo Raimundo
- PRESABIA (977)
- REIMUNDO (1071) =Raimundum Aguioni
- RAIMUNDUM AGUIONI (1071) Canvià mas que tenia a Castelldefels p diverses terres del monestir
- RAIMUNDUS COMES (1002, 1011)
- RANOVIJA (987) Dona de Ravemiro
- RAVEMIRO (987) Marit de Ranovijs
- RECOSSINDA (978-987)
- RECOSSINDO (970-987) Fill de Lobelo Juliana, germà de Suniario
- RECOSSINDO (982) Fill de Saborella germà de Baldomar, Suniario, Grazili
- RECOSSINDO (mort el 1002) Germà de Guadamiro Iocelmo
- REINARDS (971)
- SABORELLA (981-982) Dona d'Ermegeid i mare de Baldomar, Suniario, Grazilia i Recosindo
- SAVEZZELLO (972)
- SAVILE (m.a. 980) =SAVILO? Dona Testà a favor de Galindoni, que era mort en la data del document
- SAVILO (975-976, m.a. 980)
- SENIOR (983) Dona de Vuandalmare
- SENNIOFREDUS INNAGO (983) =SUNIFREDUS?
- SENIOFREDUS FLAVI (testà el 9/3/1024 i morí aquell mateix mes)

SESEGUDO (987)
 SESEGUILO (987)
 SISUALDO (m.a. 1071?)
 SPERANDEO (974)
 SPETOSA (972) Dona de Daniel
 SPONSATA (999) Dona de Vives
 STEVANO (971)
 STRADEIRO (971)
 SUFFIVA (975)
 SUNIARIO (970) Fill de Lobelo i Ju-
 liana, germà de Recosindo
 SUNIARIO (982) Fill de Saborella i
 germà de Baldomar, Grazilia i Reco-
 sindo
 SUNIARIUS (978)
 SUNIEFREDUS (977, 978, testament del
 5/11/986), prevere, monjo i levita
 =SENIOFREDUS? Hereu del difunt Vivas
 SUNLO (986)
 SUZELA (971)
 TEUDESINDO (981)
 TODALEG (m.a. 1071?)
 TRASGONCIA (m.a. 1060) Dona d'Ecio,
 mare de Gerbertus
 TUDISCLA (1057) Dona d'Oderan
 VENRELA (983-987) =VENRELLA
 VENRELLA (983-987) Dona de Baldomar
 VICENCIUS (974)
 VIRGIBA (975) =VIRGILIA
 VIRGILIA (977) =VIRGIBA
 VIRGILIO (976)

VIVANE (1002, 1039) Jutge
 VIVAS (976, difunt el 977)
 VIVAS (1002)
 VIVAS BERNARDUS (1043) Clergue, fi
 de Mironi Geriberti
 VIVES (999), marit de Sponsata
 VUANDALMARE (983) Marit de Senior
 VUALLO (983) Dona
 WADAMIRUS (987) Prevere
 WANDALMARE (983)
 WIRNARANI (982)

ANNEX IV

LLISTAT DE NECROPOLIS MEDIIEVALS¹²³

JACIMENT	MUNICIPI	ALÇADA S.N.M.	DISTANCIA AL POBLAT MES PROPER	NOMBRE DE TOMBES	DATAIO	ORIENTACIO
ALCANYIS VELL	ALCANYIS	?	?	?	?	?
AYERBE	AYERBE	?	?	?	1000	?
BAPTISTERI	BARCELONA	?	?	1	?	S-E
BERGUS	CARDONA	658	?	2	900	100 W
CAN CASANOVES	BARCELONA	?	?	30	?	?
CASTELLOT	VIVER	?	?	16	900	1100
CELLORIGO	SANTA MUCHACHA	?	?	7	?	?
CEREZO	CEREZO	?	?	11	800	1200 W
CORRO	?	?	?	7	?	?
CHIPRANA	CHIPRANA	?	?	12	?	?
DEHESA DE BAROS	?	?	?	10	800	1100 E
DEL CARRER MANRESA	BARCELONA	?	?	1	?	?
DEL CARRER MONTCADA	BARCELONA	?	?	?	?	?
DURUELO DE LA SIERRA	SORIA	?	?	141	900	1200 E
HEBREA DE MONTJUIC	BARCELONA	?	?	171	800	1300 E
ESG.ROM.SANT MARTI	LLEIDA	?	?	57	1100	1700 W
FANTOVA	?	?	?	?	1000	?
HORTA	BARCELONA	?	?	14	?	?
LA MAGDALENA	CAICEDO YUSO	?	?	7	?	?
PLAÇA DEL REI	BARCELONA	?	?	16	300	600
PLAÇA DE LA CATEDRAL	BARCELONA	?	?	4	?	?
LA RAMBLA	BARCELONA	?	?	?	?	?
LACASTA	LACASTA	?	?	1	?	?
LAS VEGAS DE PEDRAZA	SEGOVIA	?	?	?	900	1100
IASIESO	?	?	?	19	900	1100 W
LUNA	?	?	?	10	1100	?
L'ESQUERDA	MASIES DE RODA	?	?	?	800	900 E-W
L'ESQUERDA	OSONA	?	?	72	800	1300 N/E/W
MAS DE LA COMA	SERRATEIX	?	?	1	?	E-W
MAS FORNER	SERRATEIX	?	?	2	?	E-W
MATA	?	?	?	200	400	700 W
MONASTERIO DE SUSO	S.MILLAN COGOLLA	?	?	8	900	1100 W
MONTEJO DE CEBAS	?	?	?	5	?	?
MONTJUIC	BARCELONA	?	?	?	400	600
MURILLO DE GALLEGO	?	?	?	36	900	1100
OBARENES	?	?	?	10	?	?
OLERDOLA	OLERDOLA	?	?	?	900	1100
ORBANOS	?	?	?	2	?	?
PAJARES	?	?	?	14	?	?
PEDRALBES	BARCELONA	?	?	?	500	600
PINEDO	?	?	?	5	?	?
PLA DE LA FOSSA	SERRATEIX	?	?	1	?	W
PLAÇA DE ST.MIQUEL	BARCELONA	?	?	6	1000	?
PUIG VENTOS	?	?	?	5	?	N-E
QUINTANA MARIA	?	?	?	?	?	E-W
REVENGA	BURGOS	?	300	133	800	1400 E
ROCABRUNA	GAVA	230	300	>10	900	1100 W
SALCEDO	?	?	?	9	?	?
SAN JUST	BARCELONA	?	?	?	899	900
SANT FELIU DE VIVER	?	?	?	2	?	?
SANT PAU DEL CAMP	?	?	?	?	?	S-N
SANTA MARTA	BARCELONA	?	?	?	90	1100
SIERRA DE IZKIZ	BARCELONA	?	?	?	300	400
STA. MARIA CERVELLO	FAIDO ARBUCEA	?	?	?	?	?
STA. MARIA DEL MAR	CERVELLO	?	?	12	904	?
STA.MARIA DE SANTS	BARCELONA	?	?	106	400	500 SW-NE
SUSO	BARCELONA	?	?	?	1000	?
S. CREU DE JOGLARS	S.MILLAN COGOLL	?	?	9	?	?
S. VICENS D'OBIOLS	S.CREU DE JOGL.	?	?	8	900	1600 W
S.FRUTOS DE DURATON	VIVER	?	?	1	600	700
S.GENIS DELS AGUDELL	SEGOVIA	?	?	6	?	?
S.M. DE LA PISCINA	BARCELONA	?	?	?	900	?
TOVILLAS	LOGRONO	?	?	5	?	?
UNCASTILLO	SAN ROMAN	?	?	2	?	?
VILLANUEVA	S.MARTIN DE VAL	?	?	91	800	1000
				23	?	?

¹²³ Extret de la base de dades de paral·lels del programa informàtic experimentat en l'excavació (ROCABRUN.PRG).

ANNEX V

ITINERARIS DE LES DARRERIES DEL SEGLE XIX I DE PRINCIPIS DEL XX PEL CASTELL D'ERAMPRUNYÀ

Dins la recollida de documentació abans de l'excavació, vam tenir en consideració la informació que ens podien aportar els relats d'excursionistes, tan característics de la Renaixença, que visitaren el castell d'Eramprunyà moguts per un viu interès envers el patrimoni històric. Hem considerat que no hi és sobrer incloure en aquesta memòria un resum del recull d'excursions fet en el seguiment bibliogràfic, que ens aporta dades sobre quins eren els camins utilitzats per arribar a l'ermita de Bruguers, si passaven o no per Rocabruna, si descrivien la zona, i si mencionaven alguna dada avui dia ja ignorada.

La major part de les excursions estan fetes a la fi del segle XIX per membres de l'*Associació Catalanista d'Excursions Científiques*. Es tracta d'excursions fetes des de Barcelona fins a l'ermita de Bruguers o al castell d'Eramprunyà, passant per Viladecans, Gavà i arribant fins a Begues. D'altres provenen de Martorell, i fan el recorregut invers¹²⁴.

El camí seguit transcorre la majoria de les vegades des del nucli urbà de Gavà pujant per la riera de Sant Llorenç, passant pel costat de la font del Ferro i arribant a l'ermita de la Mare de Déu de Bruguers. Tret d'un dels excursionistes que, passant pel cementiri de Gavà segueix la carretera de Gavà a Begues, que coincideix aproximadament amb la carretera actual i que és el camí que es fa en l'actualitat¹²⁵.

Durant els recorreguts, els excursionistes s'entretenen més o menys extensament en descriure el paisatge. És curiós observar, amb els ulls d'avui, com insisteixen en l'espessor del bosc, així com en remarcar l'existència de certes espècies animals com guineus, teixons, àguiles, etc¹²⁶. Gairebé tots s'aturen a la Font del Ferro i, fins i tot, s'esmenten els resultats de les anàlisis fetes de l'aigua de la font esmentada¹²⁷. Alguns dels excursionistes també ens fan una descripció, de vegades molt acurada, del context geològic del recorregut. Remarquen l'abundància de "pedra esmoladora" en les construccions dels voltants, la qual cosa implica l'explotació dels recursos de la zona: els gresos que formen la roca mare, com a material bàsic de construcció. Es fan referències també a

¹²⁴ "Excursió particular a Begas, Castell d'Aramprunyà i ermita de Brugués" a *L'Excursionista*, 41. Barcelona 1882.

¹²⁵ CASTELLANOS, J.: "Excursió a las Serres situades al oest del Pla de Barcelona", *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, Barcelona 1891, vol I pp. 54 - 67.

¹²⁶ CASTELLANOS, 1891, *op.cit.*, nota 125.

¹²⁷ TORRES Y REYETO, J.: "Lo Castell d'Aramprunyà", *Memorias de la Associació Catalanista d'Excursions Científiques*, III, Barcelona, 1887.

l'existència de mines de ferro antigues que s'abandonaren per la seva poca qualitat. Aquestes mines les situen al llarg de tot el camí i al turó de Rocabruna.

Arribats a l'ermita de Bruguers o del Sitjar, es fa sempre una descripció més o menys completa de l'edifici i dels objectes que hi ha. Tots coincideixen en distingir les pintures que es guarden a l'interior: es mencionen tres pintures de fusta, dos quadres, sense precisar gaire cosa més. La imatge de la Mare de Déu tots l'atribueixen al segle XV. Es guarda també la capa, el barret i el gaiato del pastor, que segons la tradició la trobà al segle XII.

Les excursions continuen sempre amb la pujada al castell d'Eramprunyà i a l'església de Sant Miquel. Normalment es descriu l'estat de les restes del castell i de l'església. Els pocs objectes que es conserven estan preservats pels masovers que encara viuen a la masia construïda al costat del castell. Únicament es descriuen una escultura d'un àngel que sosté l'escut dels March, una creu gòtica, un Sant Miquel d'estil barroc, un retaule del 1698 i un missal de 1578 fet a Venècia i, en un dels casos, es comenta l'existència d'un "incenser". Aquest "incenser", és esmentat en l'edició de l'Enciclopedia Universal Ilustrada de Espasa de l'any 1924, on és descrit com "... incensario de cobre del siglo VIII, único ejemplar de este género y época, orlado de esmaltes...". La fotografia publicada el 1911 per Bofarull no permet dubtar de la seva datació molt més tardana, en època gòtica. Malauradament, desconeixem on són tots aquests objectes, si és que encara existeixen.

Després de fer una descripció sobre l'arquitectura de l'església de Sant Miquel, ens parlen de les sepultures excavades a la roca que tots atribueixen a "celtes" o a "fenicis", tret d'un cas que se associen a tombes dels primers cristians.

Finalment, després d'exaltar el paisatge que es veu des del cim del castell, acaben les excursions retornant a Gavà, en la majoria dels casos, mentre que altres arriben fins a Begues, o continuen visitant les coves i avencs del massís de Garraf.

ANNEX VI

ACTIVITATS DE DIFUSIÓ

Tal com ha estat fet en algunes de les darreres actuacions arqueològiques de salvament realitzades pel Museu de Gavà, era prevista la realització d'activitats de difusió simultànies a la realització de l'excavació.

Considerant que les actuacions arqueològiques les financen els impostos dels ciutadans, sempre hem pensat que calia que aquests ciutadans hi tinguin accés i coneguin què s'hi realitza. D'altra banda, la millor política per fer que els ciutadans considerin que cal defensar el patrimoni arqueològic és donar-lo a conèixer. Dificilment es pot respectar allò que no es coneix o que no s'entén.

L'època de l'any en què es realitzà l'excavació coincideix amb les vacances escolars, per la qual cosa no ha estat possible organitzar un circuit didàctic per a les escoles com el que es realitzà en actuacions anteriors a Sant Pere de Gavà. No obstant això, unes cent-vint persones han visitat els treballs i han rebut explicacions d'allò que hi havia i què hi fèiem.

La majoria de visitants eren veïns de les cases dels voltants, mentre que d'altres eren habitants d'altres barris de Gavà i hi hagué una minoria important d'arqueòlegs procedents de Castelldefels, Barcelona i Tarragona.

D'altra banda, el Museu de Gavà emeté una nota de premsa, acompanyada d'una fotografia, el contingut de la qual fou difós en diversos mitjans de comunicació. Entre els periòdics, cal destacar les notícies publicades als diaris *Avui* i *el Periòdico de Catalunya* el dia 14 d'octubre, i al setmanari comarcal *Aquí*, la mateixa setmana. Un cas a part foren els articles escrits expressament per al periòdic local *Brugués*, la primera setmana de novembre; per al número 1 de la revista *la Plana del Baix* i per al número de març del 1991 del mensual local *el Boscater Negre*.

De la difusió de la notícia als mitjans radiofònics no se n'ha fet un seguiment exhaustiu, si bé tenim la certesa que van ser emesos extractes de la nota de premsa a *Catalunya Ràdio*, *Ràdio Gavà*, *Ràdio Castelldefels*, *Ràdio Sant Boi* i *Radio Exterior de España*, entre d'altres.

Finalment, hi ha prevista la publicació de dos articles que resumiran els resultats d'aquesta memòria, un dels quals destinat al gran públic i l'altre per als investigadors especialitzats.

Descoberta la tomba d'un habitant de Gavà de l'any 945.

Restes humanes del gavanenc més antic trobat a Rocabrúna

L'equip d'intervencions arqueològiques del Museu de Gavà realitza excavacions de salvament als solars encara no identificats de la necròpolis alt-medieval de Rocabrúna, parcialment destruïda als instal·lar-s'hi un carrer d'accés a la urbanització «Nostra Senyora de Burgués». Aquest solar no ha estat mai, fins ara, objecte d'un estudi seriós per

determinar el seu valor com a patrimoni cultural. Actualment s'estan realitzant excavacions d'urgència incloses dins del Pla d'Ocupació Municipal de l'INEM.

Treballs recents han permès descobrir dues tombes i localitzar una pedrera d'on es suposa que s'extreïen les lloses per cobrir les tombes. A aquesta necròpolis es troba

una de les poques làpides del segle X trobades a Catalunya. Estudis recents han mostrat que es tracta de la tomba d'un gavanenc, el més antic conegut fins el moment. L'estudi de les restes humanes permetrà conèixer característiques racials dels homes del temps de la Marca Hispànica.

Ilustr. 76 Aquí, octubre del 1990.

ARQUEOLOGÍA

El Museo de Gavà halla dos tumbas medievales con restos humanos

La necrópolis fue descubierta y parcialmente destruida en 1965

MARGARITA ESPUÑA
Gavà

Una prospección arqueológica del Museo de Gavà localizó en agosto dos tumbas del siglo X con restos humanos en la necrópolis de Rocabruna, donde hoy se localiza el camino de acceso a la urbanización Nostra Senyora de Brugués. Se da la coincidencia de que en esta misma necrópolis se localizó, en 1965, una lápida del 945 que corresponde a

un hombre llamado Orvado, el gavanés más antiguo del que se conoce el nombre. Ésta es una de las pocas lápidas del siglo X encontradas en Catalunya y la más antigua de las conocidas relacionadas con el castiño de Eramprunyà.

Las dos nuevas sepulturas encontradas recientemente guardan relación, bien con la antigua iglesia del siglo X, bien con el propio castiño que fue la sede de la baronía de Eramprunyà, según

responsables del Museo de Gavà. Los restos humanos hallados han sido trasladados al museo, donde se ha iniciado un estudio que permitirá conocer las características raciales y algunas de las enfermedades que sufrieron los hombres de la Marca Hispánica hace mil años. La necrópolis fue descubierta y parcialmente destruida a principios de los 60, cuando se construyó sobre ella.

La excavación, dirigida por los arqueólogos Alicia Estrada,

Pere Izquierdo y Eulalia Sintas, ha permitido localizar la cantera de donde se extrajeron las losas e información suficiente para hallar una docena más de tumbas total o parcialmente destruidas. En la misma área arqueológica hay dos bocas de mina que probablemente corresponden a antiguas minas de hierro. Existe la posibilidad de que estén relacionadas con la necrópolis, así como con los restos desaparecidos de la ermita de San Martí de Tous. ■

Tumba medieval en Gavà. Rocabruna fue una antigua necrópolis.

Ilustr. 77 El Periódico, 14 d'octubre del 1990.

ANNEX VII

PROPOSTA DE REGLAMENTACIÓ URBANÍSTICA DEL SECTOR

Els resultats de les prospeccions i excavacions realitzades dins d'aquesta campanya d'actuacions arqueològiques ens permeten realitzar algunes recomanacions, dirigides tant als responsables del planejament urbanístic municipal com als propietaris dels solars on queden restes.

En primer lloc, el sector de la parcel·la de can Soro on han estat excavades les tombes en conté probablement moltes més. Fóra òptim considerar-lo d'ara endavant com a àrea de reserva arqueològica, encara que, si un dia s'ha d'edificar, caldria planificar una excavació arqueològica prèvia que documentés, com a mínim, totes les inhumacions que estiguin situades en les immediacions dels fonaments i de totes les àrees que calgui rebaixar o pavimentar. Si fós possible, caldria realitzar una excavació en extensió de tota la terrassa, fins a les àrees ja remogudes.

Com a norma urbanística, creiem que cal que qualsevol sol·licitud de permís d'obra hauria de ser denegada si no va acompanyada d'un informe arqueològic positiu, amb el vist-i-plau del Museu de Gavà. Igualment, caldrà comunicar la sol·licitud al Servei d'Arqueologia de la Generalitat.

Pel que fa als solars situats al nord del carrer de can Mas, cal dir que l'únic sobre el que podem saber amb seguretat que hi ha tombes és el que conté la casa del senyor Higini Prades, per al qual proposem un règim similar al de la parcel·la anterior. La resta de solars (Àrea 1 de l'actuació arqueològica) poden ser construïts tenint en compte dos requisits:

-respectar el petit sector de la pedrera, on no s'ha de poder rebaixar ni retocar la roca.

-condicionar el permís d'obres al seguiment arqueològic que hi haurà de realitzar el Museu de Gavà, en coordinació amb els Serveis Tècnics municipals.

Finalment, la urbanització del Pla Especial Can Mas i la construcció del solar del carrer homònim, que conté la mina 3, hauran d'estar condicionades per prospeccions arqueològiques prèvies, en particular de tipus geofísic, que permetin garantir que cap construcció no destruirà una mina, per tal d'evitar situacions deplorables, com la que arrasà part de la boca de la mina 2.